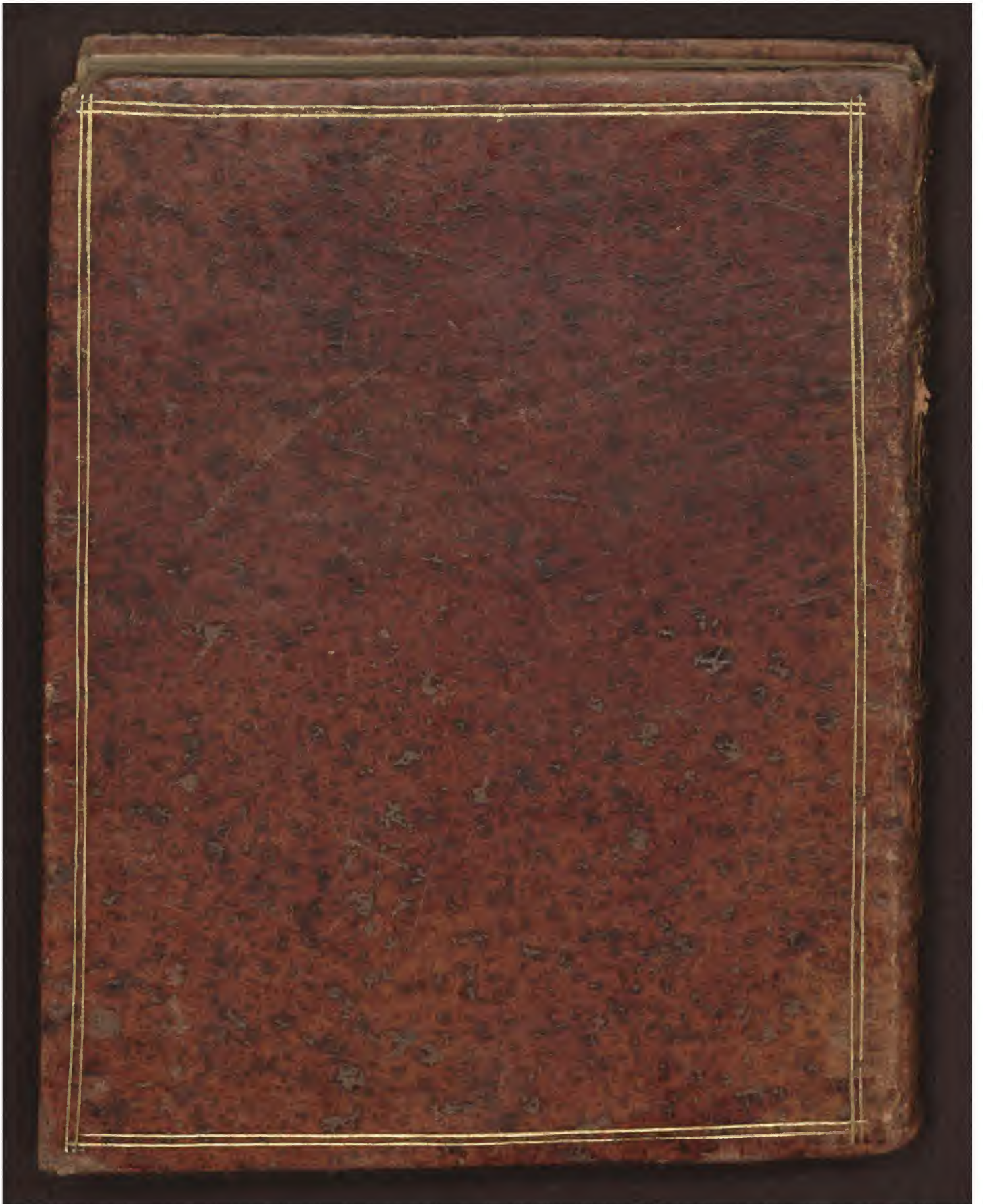

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,3154-2094

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1_515 4* 2094

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,515 4° 2094

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,215 4 2024

1, - 515

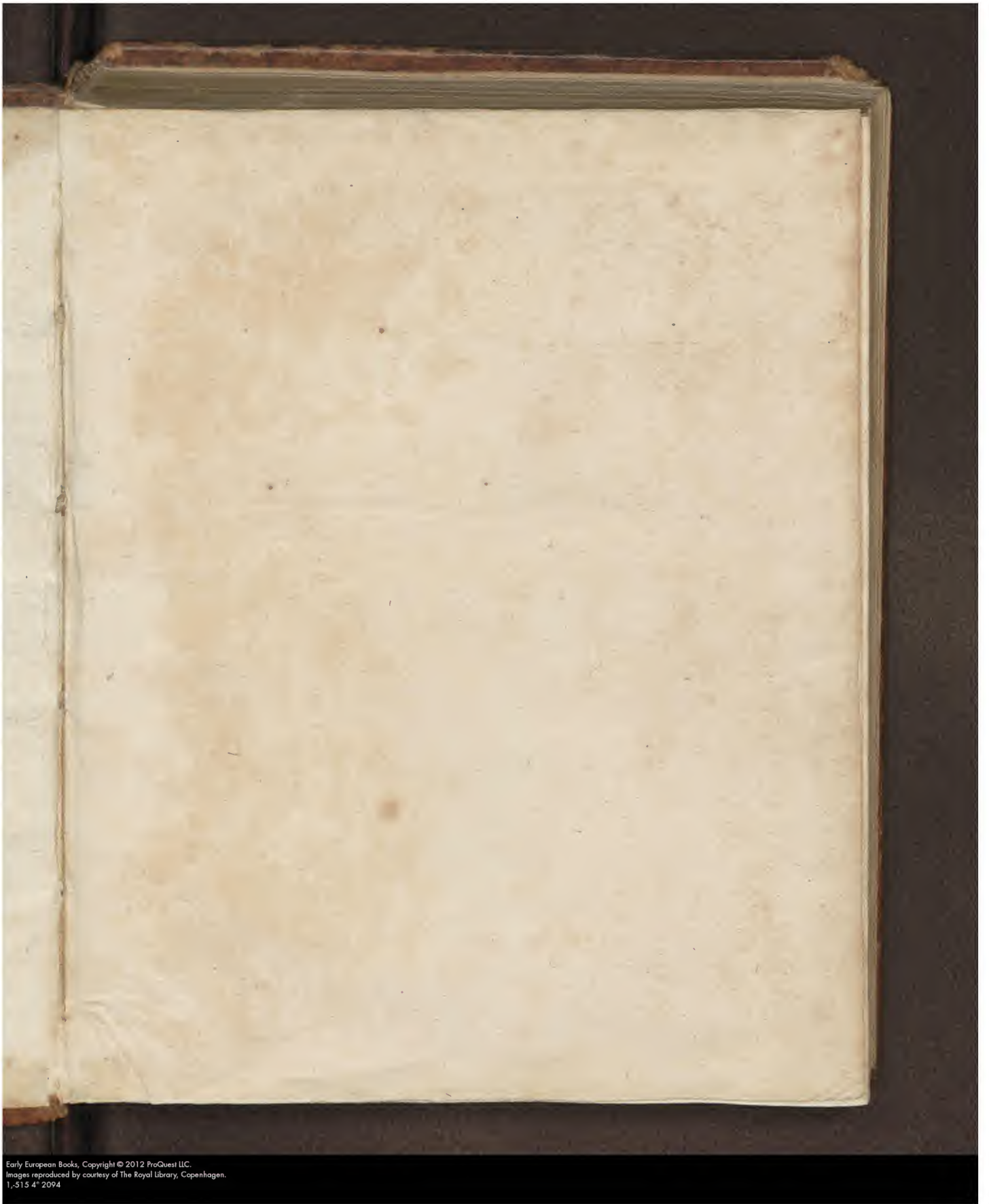
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14°

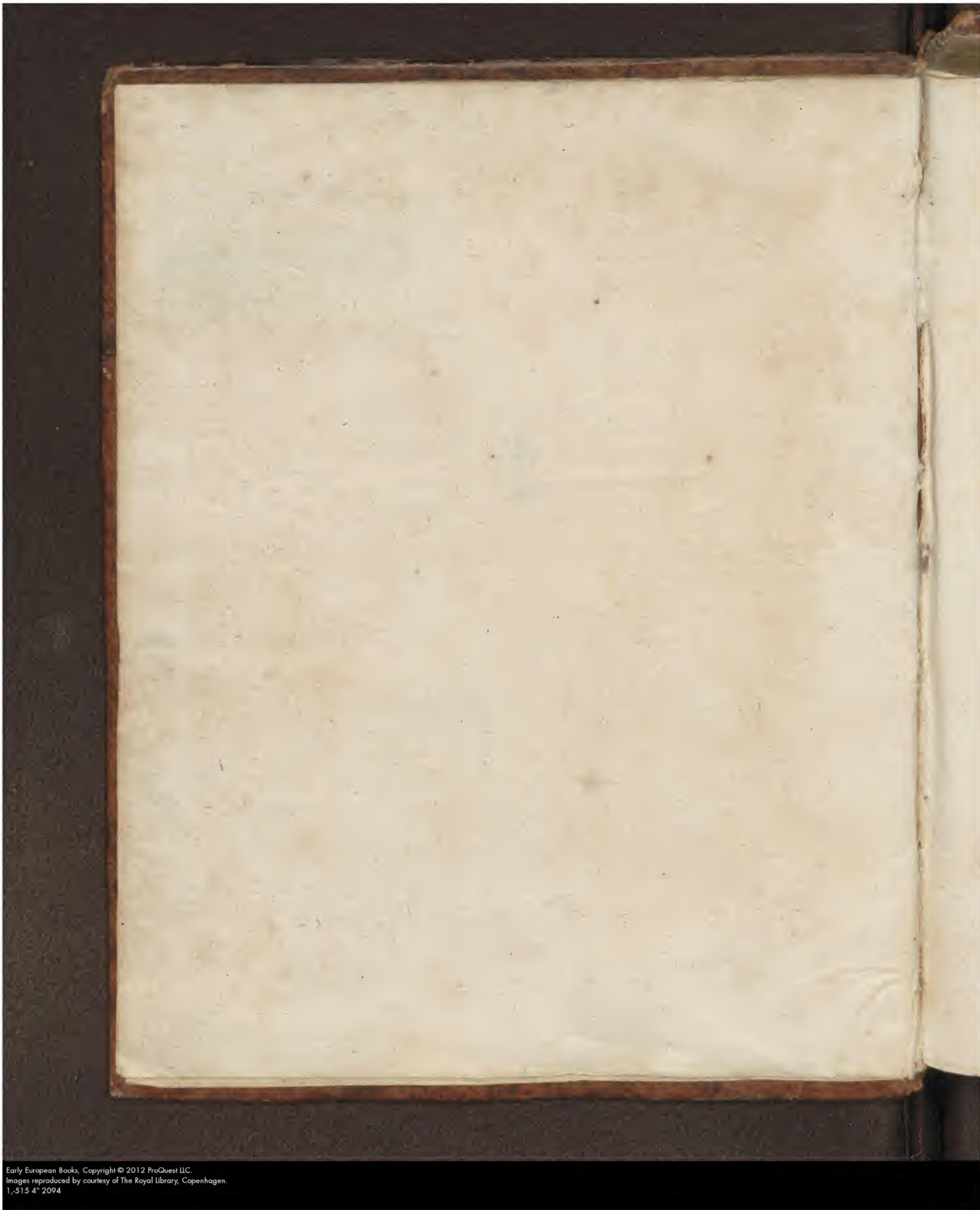

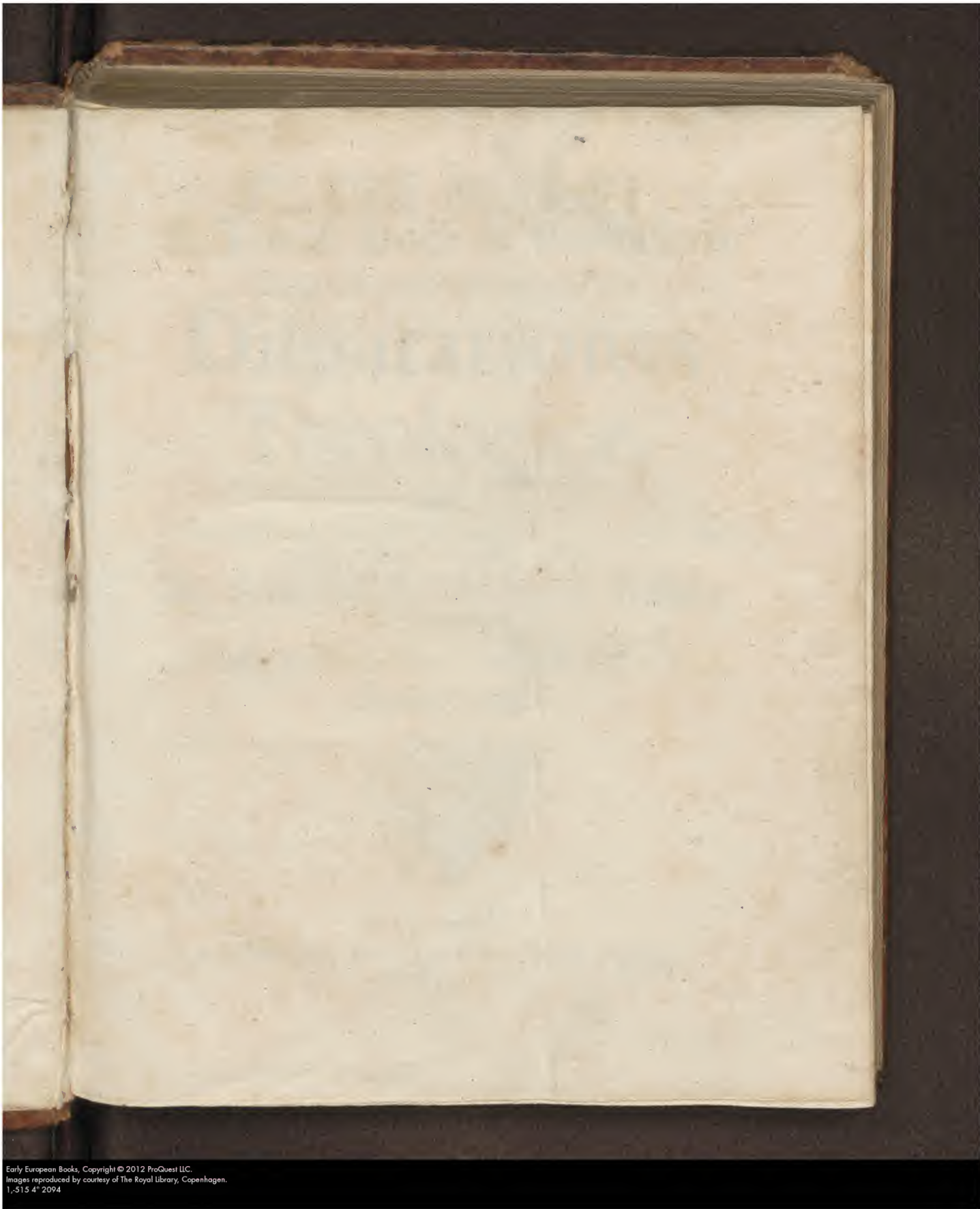
1 1 01 0 4 02094 4

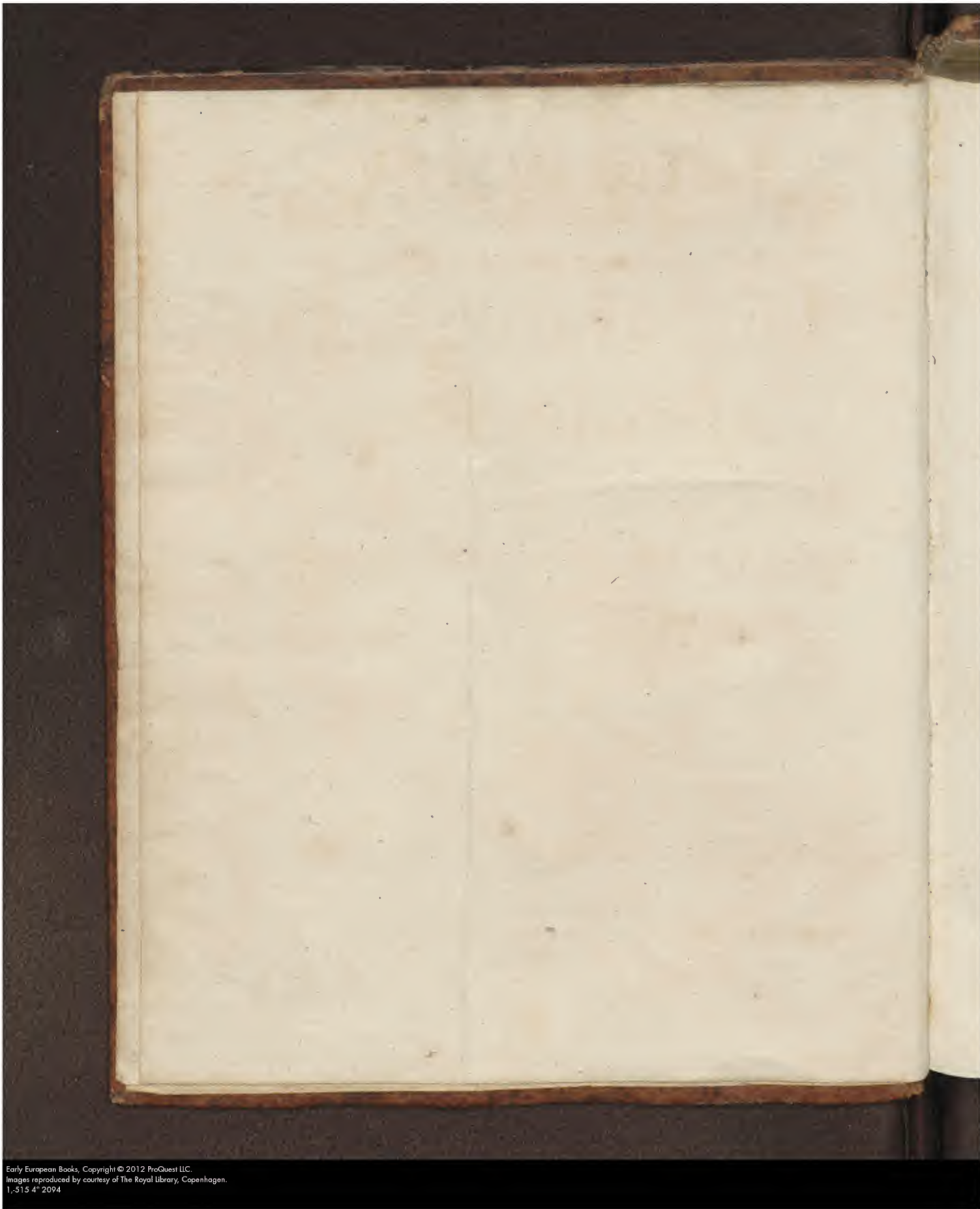
+REX

PETRI MUSÆI
S. Theol. Doct. & Professoris
Primarii, ac ProCancellarii,
Disputationes
Theologicæ,

quas
Perpetuo Respondentis officio functus, publicè de-
fendit, suisque sumptibus edidit
M. BARTHOLOMÆUS Nasser /
in Academia
CHRISTIAN-ALBERTINA
Holsatorum.

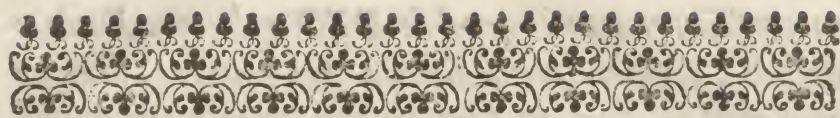

KILONI,
Excudebat Joachimus Reumann, Acad. Typogr.
ANNO 1667.

REVERENDISSIMO AC SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
CHRISTIANO
ALBERTO,
EPISCOPATUS LUBECENSIS
POSTULATO COADJUTORI,
HÆREDI NORVÆGIÆ,
DUCI SLESVICI, HOLSATIÆ, STORMA-
RIÆ, ET DITHMARSIAE,
COMITI IN OLDENBURG ET DELMEN-
HORST &c.

PRINCIPI AC DOMINO
MEO CLEMENTISSIMO.

REVERENDISSIME AC SE-
RENISSIME PRINCEPS,
DOMINE CLEMENTISSIME.

Abutitur & hic liber, Serenissime Princeps, quam
in Holsatia Tua sanctioribus nuncupasti studiis,
libertate; ac tam se animosè in Aula Tua infert
sacraria, ut ad tanta audacia genium ab initio ego non
perfunctoriè trepiã averim. Volui illi dissuadere eun-
di, quò non nisi summis & maximis patet aditus, te-
meritatem; & cum tamen iret, jussi inter verecun-
dantia ad limen Tuum obsequia misceri, & ad volvi
supplicem ad genua prodeuntis; sed ut videret jam
exiisse de manu meã, non agnoscebat imperium, &
nihil persuasi jam incitato, jam ruenti, jam sibi blan-
dienti suo vitio. Jam non intromitti modò ad TE
Principem suum, sed & clementissimis manibus oscu-
lum ferre satis insolenter præsimebat. Ac ne vide-
retur sine ratione insanire, primùm quidem ille sancti-
ta.

tatem sui argumenti, quod de DEO rebusque Divinis
differit, fundamentum fiducia sua ponebat, fierique
non posse rebatur, ut tam sanctus Numinique similli-
mus Princeps non libenter ad originem suam, ac co-
gnata sibi sidera respiciat: Principes in terris pro Deo
esse, neque igitur ingratas adeò paginas fore, quæ agant
causam DEI, quas devotio, quas pietas commendet:
nihil hic præter vera religionis capita tradi, in quæ,
nobis ad felicitatem, orbi terrarum ad exemplum,
universa cum Principe suo Holsatia consentiat. Ad-
hæc in spem erigebatur, tum præfixum auctoris sui
nomen, quem ob selectam eruditionem prudentissi-
mumque candorem, à cœli benignitate, Tua, Sere-
nissime Princeps, Indulgentia Theologia Professore
primarium, & Tuum in Tua Academia ProCanc-
cellarium esse voluit; tum constantem illam & inusi-
tatum Serenitatis Tuæ in B. Parentem meum
gratiam, cujus memoriam & ille ad cineres usque &
æternam devotè servavit, & ego hereditario jure humil-
limè veneror, non parva fore ad admissionem argu-
menta. Denique quam ab se non habet gratiam, à
comitate Tuâ, Domine, positâque supra exemplum
cle-

clementia sibi pollicebatur. Non satis expugnave-
rant metum meum priores rationes; cessitamen huic
postrema; Cessi, Serenissime Princeps, nec solum li-
bellum huncce, quem solo usu meum vendico, ire per-
misi, quò viam affectabat, sed & debili ex se causa
proxeneta & commendator accedere volui. Venit
itaque ad Te, Domine, mole exiguum, at argu-
mento suo haudquaquam contemnendum munus, Di-
sputationum aliquot Theologicarum Systema, quas ne
exacti post alias Academies etiam in Tua hac, Cle-
mentissime Princeps, temporis haud exigui olim me
poenitere posset, autore & praside jam laudato D.
Petro Museo publicè defensare, Tibi autem dedicare
sum ausus, quod servorum clientumque intersit, ut à
suis Dominis noscantur, Agunt illa de DEO; non in
Holsatia quicquam Te Divinius: De religione; &
nihil Te religiosius: de pietate; at Tua in DEUM
pietas vel sub exemplo piam facit universam Patriam,
Quod si speratâ Clementie Tuæ aurâ hoc munusculum
fueris dignatus; & certè dignaberis; surgent in spes
maiores imbecillia ab se studia mea, ac nihil tam in-
vium invenient, quò non sub Augusti Tui nominis au-

* 3

Spiciis

*spiciis ire possint. Ipsa etiam Serenitatis Tua cli-
ens alumna, Academia nostra, hoc in me boni-
tatis argumentum ad se pertinere existimabit, ac
contra aliorum injurias, odia & invidiam caput tollet
liberius, ubi membris suis à Tanto Principe bene esse
non sine singulari gaudio animadverterit. Interea
Te, Serenissime Princeps, longæva felicitati, & Tuis-
virtutibus commendo. Dab. Kiloni d. XI, Iunij An-
no cIdo c LXVII.*

Reverendissimæ Tuæ Serenitatis

humillimus Servus

M. BARTHOLOMÆUS Nasser.

Benevolo Lectori

S.

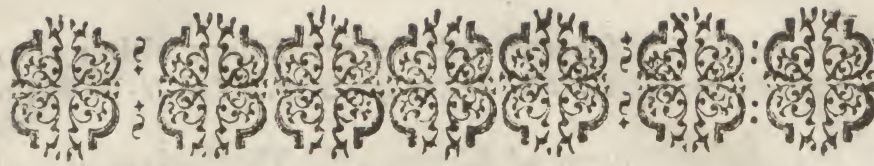
Promisit L. B. in primo, quem Cimbrica Academia edidit lectionum Catalogo, Magnificus Dominus ProCancellarius noster, meus Præses ætatem devenerandus D. Petrus Musæus, Disputationes Theologicas, me perpetuo respondente, publicè ventilandas, quarum celeritatem partim ipsius publica, partim quoque mea negotia subinde sufflaminârunt. Nunc verò, cum eas avidè, nî fama nobis blandiatur, expectent solidæ eruditionis cultores; nos verò invidi haud simus; partem earum, de articulis quidem & capitibus infrà commemoratis, præire jussimus, nuncque primùm in lucem damus, experturi, quorum quæ judicia, quam censuram, quam denique fortunam illæ sint subitura: quod unum & solum efficere poterit, ut reliquæ, quas etiam maximâ sui parte meditas jam Musæi museum continet, seu edantur seu supprimantur. Vale, nostrisque studiis fave.

Dispu.

Disputationum Tituli.

1. De Natura & constitutione Theologiae Cap. I.
2. De natura & constitutione Scripturae Sacrae Canonicae. cap. II. sect. I.
3. De libris Canonicis, Ecclesiasticis & Apocryphis cap. II. sect. II.
4. De affectionibus Scripturae S. cap. II. sect. III.
5. De Interpretatione Scripturae Sacrae cap. II. sect. IV.
6. De consequentiis Theologicis cap. II. sect. V.
7. De Deo Trinuno cap. III.
8. De creatione hujus universi & providentia Dei cap. IV.
9. De Angelis cap. V.
10. De Creatione hominis ad imaginem Dei cap. VI.
11. De Peccato. cap. VII.
12. De Persona Christi cap. VIII. sect. I.
13. De officio Christi cap. VIII. sect. II.
14. De Praedestinatione & reprobatione cap. IX.
15. De regeneratione & conversione cap. X.
16. De justificatione & Renovatione. cap. XI.

Correctoris incuria partim, partim Typographi tumultuariâ operâ
σφάλματα in breviculas quamlibet disputationes haud pauca irrepse-
runt; neque jam, ut ea exciperemus notareque, temporis passa est
ratio. Quo nomine, rogamus, ignoscat nobis Benevolus Lector, & si
cubi menda seu in allegatorum numeris, seu in vocum elementis depre-
henderit, pro suo in nos candore ipse corrigat, nos verò excusatos habeat.

CAPUT I.
DE
NATURA ET CONSTITUTI-
ONE THEOLOGICÆ.

1. Ativa significatione θεολόγος dicitur, qui de Deo rebusve divinis promtè & expeditè differit. Quâ ratione & Theologia est habitualis de Deo rebusve divinis differendi peritia.

2. In scripturis vox hæc nusquam reperitur, sed ab Ethnicis ad Christianos translata est. Vide utentem eâ voce Platonem l. II. de Republ. Aristotelem l. III. Met. cap. IV. Ciceronem l. III. de Nat. Deor.

3. Apud Ethnicos Theologi dicebantur ordinarii *Sacerdotes, Poeta, & Philosophi*, sed ratione adeò diversâ & contrariâ, ut nihil illis præter nomen esset commune. Unde tria etiam Theologiæ genera ex Scævola & Varrone narrat Augustinus; *civile, fabulosum, naturale.* l. IV. de civ. Dei cap. XXVII. & lib. VI. Cap. V.

4. Aliàs Theologia pro diversâ assentiendi ratione in *naturalem & revelatam* dispescitur. Illa ex principiis naturâ notis de Deo agit, de qua Paulus Rom. I, 19. Act. XVII, 26, 27.

A

Hæc

Hæc peculiari & supernaturali Dei revelatione nititur, de qua vide *Dan. II, 22. Matth. XI, 25. & 27. 1. Cor. II, 9. & 10. Gal. I, 12.*

5. Insufficientem ad salutem esse Theologiam naturalem, vel indeliquet, quod ex principiis naturâ notis neque futurus post mortem animarum status, neque modus Numen peccatis nostris iratum placandi, neque ad veram felicitatem pertingendi via cognosci posset. Unde in religionis negotio principiis naturâ notis non contenti Gentiles, revelationes, quamlibet ab oraculis suis & falsò creditis vatibus, ut ab Apolline & Sibyllis requisiverunt, de quibus Lactant. *l. I. div. inst. cap. VII. lib. IV. cap. VI. libr. de irâ Dei cap. XXII, XXIII.*

6. Nobis hic, naturali Theologia ad Philosophiam rejectâ, de revelata agendum est. Et quanquam olim ea præcipuè doctrina, quæ de Deo & tribus personis divinis agit, Theologia dicebatur, ut videre est apud Basilium M. *l. II. contra Eunom.* & Gregorium Nazianz. *Orat. II. in Pascha:* hodiè rament eo nomine venit tota disciplina, quæ ex revelatione procedit, & viam pertingendi ad salutem docet.

7. Non autem Theologia illa revelata est scientia, pro ut vox hæc *l. VI. Eth. cap. III. & libr. 1. post. Anal. cap. 2.* accipitur. Quandoquidem scientia est clara & evidens: sed revelatio & huic innixa Theologia est inevidens, qua Deum quasi *per speculum in enigmate cognoscimus 1. Cor. XII, 12. & ipsa fides est ἐλεγχος ὁ βλεπόμενων Hebr. XI, 11.*

8. Neque est habitus theoreticus, sed Practicus. Versatur enim circa legem & evangelium, cujus utriusque finis præter cognitionem est praxis sive operatio, uti de lege quidem constat *Rom. II, 13. Jacob. I, 22. Luc. XII, 47. 48. Matth. XIX, 17. Gal. III, 12.* De evangelio autem *Joh. XX, 31. I. Joh. III, 23. Joh. XIII, 17. Joh. XV, 14. Matth. VII, 21, 22. Matth. XXVIII, 19, 20.*

9. Et si

9. Etiam autem formaliter habitus mentis est; ut tamen ad praxin, propter quam est, traducatur, connotat & requirit simul piam voluntatis affectionem.

10. Finis ejus proprius & internus tam *fides* est, quam *observatio mandatorum Dei*; Sed ille ut finis principalis; hic ut concomitans ac secundarius. *Job. XX, 31. I. Job. III, 23. Matth. XXVIII, 20.*

11. Finis ultimus & externus, qui non in hac, sed in altera demum vita obtinebitur, ubi nostrae Theologiae non amplius erit locus, est *aeterna beatitudo*. *1. Pet. 1, 9. Rom. VI, 20. 1. Job. II, 25. 1. Tim. VI, 19.*

12. Subjectum, in quod fines modo dicti introducuntur, est homo peccato corruptus, sicut in arte medica aegrotus. Alii *subjectum operationis*; Metaphysici *finem CUI* appellant.

13. Media, quibus homo ad aeternam felicitatem adducitur, sunt *verbum, sacramenta, & fides*: Sed proximum est hoc, & in ipso homine requiritur: illa remota sunt, & extra nos posita, ut iis utamur.

14. Objectum materiale, ut in aliis habitibus practicis, ita & hic cum fine proprio & interno coincidit, puta quod sit *fides & observatio mandatorum Dei*.

15. Neque diversi à nobis eunt, qui objectum Theologiae *credenda & facienda* i. e. quae creditu, quae factu ad salutem necessaria sunt, constituunt. Dum enim Theologia circa fidem, etiam circa credenda; & dum circa observationem mandatorum Dei, circa facienda versatur. His Sacramenta pariter ac praecipua decalogi, illis omnia divinitus revelata dogmata comprehenduntur, sine quibus cognitio ac creditio fides salvifica sibi non constat; quae inde *dogmata, articuli, mysteria fidei* nuncupantur.

16. Objectum formale (aliis *ratio sub qua*, Scholasticis *formalis ratio objectiva* dicitur) etsi in habitibus practicis ratione duce inventis est ultimus finis, utpote ex quo cognito & magis noto, media quæ minus nota sunt, cognoscuntur: hic tamen ubi finis & media ex lumine naturæ æque ignota supponuntur, non potest aliud quid esse, quàm peculiaris & supernaturalis Dei revelatio, quæ sacris Scripturis canonicis comprehensa est.

17. Quanquam ea etiam, quæ de Deo & cultu ejus ductu luminis naturæ novimus; si sacris literis comprobata sint; in tantum ad Theologiam pertinent, in quantum æquè, ac revelata mysteria, Dei in scriptura loquentis auctoritatem habent; veluti providentia Dei, ac pleraque præcepta decalogi.

18. Sicut autem in omnibus habitibus practicis aliud est *docere*, aliud *doctrinâ uti*: neque enim dum aliquis docet, vel ipse simul utitur doctrinâ, vel alium uti facit, Sicut de Ethica decernit Aristoteles libr. II, M. M. cap. X. Ita & hic eadem duo distinguenda sunt,

19. *Docere* est credenda & facienda, sive dogmata fidei, sacramenta & præcepta morum *explicare, confirmare ac defendere*. Omnes hos tres actus complecti videtur Paulus, cum in Doctore Ecclesiæ requirit, ut sit *διδασκαλικός* II. Tim. II, 24. Speciatim autem, *defendere* est *τῶν ἀντιλέγων ἐλέγχειν*, de quo actu. vide I. Tit. 1, 9.

20. *Doctrinâ uti*, est ex præscripto ejus credere, & mandata Dei observare; ad quem usum nos adhortatur Jacobus cap. 1, 22. *Estote factores verbi, & non auditores tantum.*

21. Etsi ad docendum simpliciter necessaria est Theologia, non tamen pari necessitate ad usum requiritur, cum ad hunc nuda credendorum & agendorum notitia, quâ quisque Christianorum pollet, possit sufficere. Interim ad usum
exigi-

exigitur gratia divina, & voluntas in virtute gratiæ piè affecta,
uti patet ex thes. 9.

22. Quanquam verò una est Theologia, per quam utrumque obiri potest munus: quia tamen alterum ab altero sæpe divulsum est, ut qui docet, doctrinâ non utatur: hinc discriminis causâ *utens* ab uno, ab altero actu Theologia *docens* non abs re nuncupabitur.

23. Hinc porrò fluit, ut Theologiæ, prout vel *in usu* vel *in docendo* occupatur, alia atque alia sit definitio. *THEOLOGIA UTENS est intellectualis habitus hominem peccato corruptum, dirigens ad fidem & observationem mandatorum Dei, aeternæ felicitatis causâ. THEOLOGIA DOCENS est idem habitus, prout explicat, confirmat & defendit ea præcepta, quibus homo peccato corruptus ad fidem & observationem mandatorum Dei dirigitur aeternæ felicitatis causâ.* Et hac consideratione hujus ferè est loci

24. Sed & methodus docendi pro diverso auditorum, sive discentium scopo & captu variat. Alii enim tantum rudimenta fidei docentur, ut olim Catechumeni, de quibus Augustinus *l. de fide & oper. Cap. VI.* Cyrillus *præf. in catech. & Catech. VI.* alii homilias audiunt, ut proveciores Christiani; alii denique ipsam Theologiam doceri cupiunt, ut studiosi in Academiis.

25. Erudiendis catechumenis sufficit quisque proveciores ac cordatus Christianus. At vel studiosos in Academiis, vel populum de suggestu docere, non nisi ejus est, qui habitu Theologiæ sit præditus. Quanquam ad hoc præstandum non sàm accurata Theologiæ cognitio quàm ad illud requiritur.

26. Ecclesiastæ enim, sive qui populum è suggestu erudiunt, dogmata fidei & morum simpliciori methodo, & aut omnium aut plerorumque captui congruâ exponunt & confirmant, nec nisi præcipuos errores, in quos aut facilis est la-

pfus, aut quorum periculum alicunde imminet, confutare necessum habent. At qui in scholis illustribus sive Academiis docent, accuratius ac plenius omnia persequuntur, seu in scripturis interpretandis, seu in explicandis, confirmandis ac defendendis fidei articulis occupentur.

27. Ab ista simplici & populari institutione Theologia ipsa *positiva, didactica*, & quòd in Ecclesia ejus præcipua sit utilitas, *Ecclesiastica* nuncupatur. Cujus idoneus auditor Christianorum quisque est, illiteratus quamlibet & idiota, dummodo rudimentis catecheseos imbutus, & ad normam præceptorum decalogi educatus, quâ par est attentione & meditatione, auscultet.

28. Ab alterâ accuratiori & Academiis accommodatâ docendi methodo dici Theologia potest *Academica*. Et eatribus ferè capitibus absolvitur: (I) accuratiori scripturæ expositione; (II) Certaminum ac rituum primitivæ Ecclesiæ enarratione; (III) dogmatum fidei confirmatione, & controversiarum disceptatione. Unde in *Exegeticam, Historicam & Scholasticam* seu *Polemicam* dividitur.

29. Idoneus Ejus auditor non est quilibet, qui in fide ac moribus proficit, atque adeò ex homiliis fructum refert; sed qui est *πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν*, sicut Paulus *Act. XXI, 3*.

30. Qualis is demum est, qui (I.) generalibus τῆς ἀκρίβειας adminiculis est instructus, ut sunt Logica, Philosophia, peritia Linguarum & Rhetoricæ, Historia, Chronologia & Geographia: præsuppositâ rectâ educatione, probitate & *Φιλοσοφία*. (II.) qui speciatim est immunis à præjudiciis Theologicis; dogmata fidei & morum æquè cum profectionibus novit, & rationem sub obsequium fidei captivat.

31. Cum verò practica disciplina sit Theologia, metho-
do

do analyticâ à multis tradi solet, ita ut à fine ad subjectum, inde ad media fiat progressus.

32. Quin & sicut Philosophia practica, in partem *generalem* ac *specialem* dividitur. Tradit illa, quæ omnibus creditu vel factu ad salutem necessaria sunt: hæc verò Ecclesiæ constituendæ & regendæ conservandæque modum docet, eoque pastoribus, magistratibus, conjugibus & sua cuiq; ordini munia præscribit.

33. Nos autem neque huic partitioni inhærebimus, neq; Theologiam methodo analytica, sed communi more secundum seriem locorum Theologicorum trademus.

CAPUT. II.

DE

SCRIPTURA SACRA,
SECTIO I.

De Natura & Constitutione Scripturæ
S. Canonice,

I.

Scriptura Sacra inde dicitur *Canonica*, quod iis, qui ad vitam æternam contendunt, sit *canon*, & exactissima regula fidei & morum, *Gal. VI, 16. Pbil. III, 16. Rom. X, 18. Psalm. XIX, 14.*

2. Maximè autem hoc nomine secernitur à libris *Ecclesiasticis* & *Apocryphis*, quorum pariter ac *canonicorum* discrimen partitionemque sequenti capite trademus.

3. Quod rem ipsam attinet, *canonica scriptura est verbum*

Dei

Dei, à Prophetis Ebræo, & ab Apostolis Græco sermone diversis locis ac temporibus, instinctu Spiritus S. in literas relatum, instruens nos ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu II. Tim. III, 15.

4. Verbum Dei hic dicitur, quo Deus misericors, tandem ex luce inaccessibili quasi prodiens, reconditæ voluntatis suæ atque indulgentiæ adyta perditis mortalibus recludit. Quod primum quidem privatim à Deo patefactum; mox instinctu Dei promulgatum; denique auctore ipso ad posteros propagatum est.

5. Privatim à Deo dico patefactum, quod paucis iisque sanctitate eximiis viris de voluntate suâ ac Messiaæ beneficiis secretò revelavit Deus; ut in V. T. Protoplastis, Mosi & Prophetis; in Novo Johanni Baptistâ, Apostolis & Apostolicis Viris; sicut nomine omnium Apostolorum agnoscit D. Paulus I. Cor. II, 8, 10.

6. Pluribus autem modis ac signis Deus verbum suum patefecit, quàm homines sibi invicem loquuntur: (I.) *alloquio*, seu apparentis in assumpta specie personæ, ut *Gen. XII, & XXXII. Exod. III.* seu personâ conspectâ nullâ, ut *Matth. III, 17. & XVII, 5.* [II] *Somnio vel exstatica visione*, quod revelationis genus *Prophetiam* appellant, secundum illud *Num. XII. 6. Somnii exempla sunt Dan. XII, 19. & Gen. XXVIII, 16. Visionis; Dan. X, 5, 6, 7, Ezech. I, 4, & XXXVII, I. Act. X, 10. II. Cor. XII, 2, 3, 4* (III) *Immediatè mentem excitante Spiritu Sancto*, extra somnum, & *ἐκστασι*: quod revelationis genus Hebræi *Spiritus Sanctum* appellant, ut in Davide II. Sam. XXIII, 2.

7. Deum quoque per URIM & TUMMIM, editis ad quæsitæ responsis, voluntatem suam Israelitis manifestasse, Sacris literis præditum est, ut I. Sam. XXIII, 2. Verùm cum hoc oraculi genere ferè de rebus civilibus consuli & responsa dare consueverit: id ad propositum non multum pertinet.

8. Porrò

8. Porro DEUS verbum suum ita secretò, & paucis re-
velasse non contentus, id ut quàm latissimè prodesset, etiam
promulgari & in vulgus efferi fecit; primum per eosdem,
quibus secretò revelaverat, ut per Mosen & Prophetas; novis-
simè per Filium, uti constat ex *Hebr. I, I.* denique per Aposto-
los, ad quos mandatum promulgationis extat *Matth. XXII.*

9. Sicut autem Deus diversis vicibus ac temporibus re-
velationes, initio quidem obscuriores, sensim ac subinde il-
lustriores exhibuit: Ita & *πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως* promulga-
tionem earundem esse factam, docemur cit. *Hebr. I, I.*

10. Esse verò verbum Dei, non minùs illo signo & a-
ctù, quo promulgatum, quàm quo revelatum est, liquet ex
II, Pet. I, 21. I. Cor. II, 13.

11. Neque satis erat, verbum Dei semel atque iterum
præconio promulgatum esse: etiam conservandum & ad
posterios transmittendum erat. Et in V. quidem T. sat diu
vivâ voce propagatum fuit, videlicet ab Adamo usque ad Mo-
sen, per annos mille quadringentos & plures.

12. Aucto autem genere humano, rarioribus jam fa-
ctis Dei alloquiis, & ad paucos redactâ annos hominum æ-
tate, in literas referri cœpit, quò rectius conservaretur.

13. Primus scriptor erat Moses, præeunte, &, ut se-
quatur, jubente Deo *Exod. XXXIV, 27.* quem secuti sunt Pro-
phetæ; & qui Spiritu Prophetico quidem, sed non ad munus
Propheticum instructi erant; ut David, Salomon, Daniel; fi-
nem imponente Malachiâ.

14. Sicut autem locuti sunt, acti à Spiritu Sancto *II. Pet.*
I, 21. Ita & ejus afflatu scripserunt. Unde Paulus de Scriptu-
ra V. T. præcipuè loquens, *πᾶσαν θεόπνευστον*, sive totam divinitus
inspiratam prædicat.

15. In N. T. postquam salus per Dominum enarrari

B

cœ-

cœperat, Apostolorum tam voce quàm Scripturâ confirmata est, uti intelligimus locum *Hebr.* II, 3.

16. Initium scribendi fecit Matthæus, secundum Nicephorum quindecim, veriùs autem secundum Theophylactum octo annis post adscensionem Christi. Mox & alii, quos inter postremus fuit S. Johannes, tantâ diligentia scribendi munere defuncti fuerunt, ut intra annos non adedò multos totam scripturam N. T. consignatam dederint. Vide *Theophyl. præf. in Matth.*

17 Sicut non locuti sunt sermonibus, quos doceret humana sapientia, sed quos doceret Spiritus Sanctus I. Cor. II, 13. Ita quoq; instinctu Spiritûs Sancti scripserunt, Quò per usitatam ampliationem extendi potest, quod aliàs de scriptura V. T. loquitur, dictum II. Tim. III, 16. *πᾶσα γέγραφή θεοπνεύματος.*

18. Per hoc itaque Scriptura tam V. quàm N. T. formaliter Dei verbum est, quòd utraque tota *θεόπνευστος* sive divinitus inspirata est: neque quicquam scriptores, nisi scribendi ministerium, ut amanuenses, qui ab ore dictantis ac verba præcipientis pendunt, contulerunt. Quamobrem Gregorius M. Scripturam, quasi ex ore Dei dictantis exceptam, vocat *epistolam omnipotentis Dei ad creaturam suam.* Reg. libr. IV. ep. 40.

19. Quanquam quia scriptores diversis ingeniis ac morib; essent, stylo dissimili scripserunt, condescendente Spiritu Sancto; Sicut Esaias, stylo grandi ac nitido; Jeremias, humili; de quibus vide Hieronym., *præfat. in Jerem., ep. CXVII.*

20. Etsi autem initio ad texendam scripturam nihil intererat, quo sermone vel idiomate componeretur: postquam tamen composita & contexta est, non nisi eo idiomate divina & canonica scriptura est, quo Deum auctorem habet.

21. Et tota quidem Scriptura V. T. est Ebræa, exceptis in Daniele & Esdrâ paucis Chaldaicis; tota N. T. est Græca, nisi

nisi quòd Evangelium Matthæi primitus Hebræo sermone ab ipso conscriptum esse, antiquissimi patres tradiderunt, quos sect. seq. commemorare lubet.

22. Quia Scriptura Theologiæ principium est; eundem cum illa finem, idem subjectum, idem objectum habet. Nisi quod Theologia methodica est; sed scriptura non secus ac historia confusè huc illuc vagatur; inspersis quandoque extraneis; quantumvis & his ad ædificationem quodammodo comparatis; secundum illud Pauli Rom. XV, 4.

SECTIO II.

De libris Canonicis, Ecclesiasticis & Apocryphis,

Postquam de naturâ & constitutione Scripturæ Canonice pauca delibavimus; ineundus nunc est librorum *Canonicorum* numerus, ut, qui auctoritatem divinam non habent, *Ecclesiastici & Apocryphi* libri ab illis sequentur.

2. Secatur autem Scriptura Canonica, generali partitione, in *Vetus Testamentum*, quo Christus venturus typis & figuris qualitercunque adumbratur; & in *Novum*, quo exhibitus cum omnibus meritis, officiis & beneficiis clariùs representatur. Quanquam alio sensu distinctionem capit D. Paulus *Gal. IV, 24. II. Cor. III, 6. & 14. Confer Hebr. IX, 15.*

3. Vetus Testamentum complectitur LEGEM, PROPHETAS & HAGIOGRAPHA. Sic diviserunt Judæi; Sic ipse Christus; nisi quod pro Hagiographis Psalmos nominat *Luc. XXIV, 44.* Alibi autem planè hoc tertium membrum suppressit, ut *Luc. XVI, 29*, quod fecit & Paulus *Act. XXVI, 22. XXVIII, 23.*

4. LEX in quinque libros divisa est, & inde *Pentateuchon* dicta; cujus scriptor est Moses, quem ipse Deus Prophetarum numero exemit *Num.* XII, 6. Antecellebat enim illis & officio, quia erat Dei internuncius; & revelationis modo, quia ore ad os ipsi Deus loquebatur.

5. PROPHETÆ distinguuntur in *Priores*, qui post obitum Moſis, & ante diviſum Iſraelis & Judæ imperium floruerunt; & *Posteriores*, qui poſt X. tribuum à duabus ſeſſionem in utroque tam Iſraelis quàm Judæ regno ſcripta ediderunt.

6. PRIORUM Prophetarum ſunt, qui extant, libri IV. *Historici*: 1. *Jofua*; 2. *Judicum cum appendice Ruth*; 3. *Samuelis unus*; 4. *unus Regum*; quanquam horum poſteriorum uterq; poſtmodum in duos eſt diviſus.

7. POSTERIORES in *Majores* & *Minores* dividuntur: non pro meritis: ſed verſuum ac paginarum numero. *Majores* ſunt tres: *Iſaias, jeremias & Ezechiel*; & totidem illorum libri. *Minores* ſunt duodecim; ſed unum librum conſtituunt, qui ſub nomine *libri Prophetarum* citatur *Act.* VII, 24.

8. HAGIOGRAPHÆ dicuntur, quæ immediato Spiritu S. afflatu ſcripta ſunt; & numerant Hebræi novem; *Pſalmos, Proverbia, Iobum, Canticum, Eccleſiaſten, Eſtheram, Danielem, Eſram cum Nehemia, Chronica*. Quanquam ex poſtremis duobus poſteà plures facti ſunt libri.

9. In hos ordines libros V. T. deſcripſit Eſdra, ſcriba ac interpres Domini, poſt gentis ſuæ ex captivitate Babylo-nicâ reditum, adeoque pro numero literarum Ebraicarum XXII. libros numeravit, teſte Joſepho contra Appionem libr. I.

10. Poſteriores autem Ebræi XXIV libros numerarunt, *Ruth* à libro *Judicum*, & *Threnis* à *Ieremia* divulſis, & inter Ha-gio-

giographa relatis. Idem numerus Christianis tam Græcis
quàm Latinis placuit. Vide Hieronymum in prologo galeas
to; item Præfat. in Daniele; & Sixtum Senensem Bibl.
libr. 1.

11. Nullos verò alios libros V. T. quàm quos modò re-
censuimus, fuisse in Canone, tam Judæi testantur, quibus
concredita fuere eloquia Dei Rom. III, 2, quàm qui illorum fidem
sequuntur, veteres Christiani.

12. Ex Iudæis numerum XXII. librorum comprobat Jo-
sephus *l. 1. contra App. & apud Euseb. l. III, 10*. Idem gentis suæ
in custodiendis libris fidem, constantiam & religionem com-
mendat *l. c.* Laudat quoque Philo apud Eusebium *περοπι-
ερον. l. VII*. Neque laude sua defraudat Augustinus *lib. XII.
contra Faust. cap. XXIII. & enarrat. in Psalm. XL*.

13. Ex antiquioribus Christianis, & Græcis quidem,
Canonem V. T. texuerunt *Melito, Origenes, Eusebius, Cyrillus
Hierosolymitanus, Gregorius Nazianzenus, Athanasius, Amphilo-
chius, & Synodus Laodicensis*: Ex Latinis, *Tertullianus, Hilarius, Hiero-
nymus & Ruffinus*.

14. Quicquid librorum præter eos, quos commemo-
ravimus, veteri Testamento accensetur; inter Apocrypha
est referendum; uti prologo in libros Regum docet Hiero-
nymus.

15. Non autem ille de libris Apocryphis par ubique
fert iudicium. Epistolâ ad Latam dicit esse cavendos, quòd
falsa contineant, & aliorum nomina mentiantur. Confer.
comm. in Esaiâ cap. LXIV, 4. At prologo in libros Regum decer-
nit, *legi ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiastico-
rum dogmatum confirmandam*.

16. Itaque ex sententia Hieronymi duo Apocrypho-
rum genera constituentur necessum est: Vnum inutile &

cavendorum; alterum eorum, quæ utiliter in Ecclesiâ leguntur.

17. Solos prioris generis libros Apocryphorum nomine intelligunt Athanasius in epistolâ festali; Ruffinus in expositione Symboli; & Augustinus contra Faustum lib. XXII, c. 79. Item de civ. Dei. lib. XV, c. 23. Cujusmodi sunt *liber XII. Patriarcharum, Prophetia Enoch, Psalmus CLI. Davidis*, & alii plures, quos Athanasii Synopsis S. Scripturæ commemorat.

18. Posterioris generis libros laudati Scriptores, Athanasius & Ruffinus, locis citatis, *Ecclesiasticos* appellant: cum quòd aliqua eorum in Ecclesia sit utilitas; tum ut eo nomine ab apocryphis prioris ordinis distingvant. Quales sunt; *liber Tobia, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, libri I. & II. Maccabæorum, Additiones ad Estheram & Danielem.*

19. Contrâ Scriptores ac Patres quidam quinti seculi, primùm Innocentius Papa, tum Augustinus, dein Concilium Carthaginense, denique Gelasius Papa modò dictos libros Canonicis annumerarunt; sed ita tamen, ut auctoritate minimè æquarint.

20. Expresè Augustinus facit duos librorum canonicorum ordines. Alio & superiori loco habet libros, *quibus Dominus testimonium perhibet*, & quos probant Judæi; scilicet *legem, Prophetas & Psalmos.* In alio & inferiori gradu libros Maccabæorum & alios hujus generis collocans, non esse canonicos ait, sed *Ecclesiam eos pro canonicis habere*, propter utilia monita & exempla. Videt *libr. XVIII de civ: Dei, cap. XXXVI. & libr. II. Contra Gaud. cap. XXII.*

21. Eodem modo exponendos esse reliquos, partim contextus apud ipsos subinnuit, partim suadet præsumtio. Neque enim probabile est, ab universis priorum seculorum doctoribus unos illos dissentire voluisse: præsertim cum qui
post

post ipsos, usque ad concilium Tridentinum floruerunt, æquè libros Ecclesiasticos à canonicis strictè ita dictis excluderint.

22. Olim dubitatum quoque fuit de nonnullis libris canonicis N. T. ut de *epistolâ ad Ebraeos, Jacobi, II. Petri, II. & III. Johannis; epistolâ item Jude, & Apocalypsi*; sed hodiè nulla de iis superest controversia. Quò minùs visum est necessarium, in stabiliendo N. T. canone occupari.

23. Tantùm de evangelio Matthæi hodiè est contentio; utrumve Ebræo, an Græco sermone primitus sit conscriptum. Pro hoc acriter pugnant recentiores Theologi: illud autem unâ voce & mente tradunt antiquissimi scriptores; ut *Papias* apud *Eusebium*; *Irenæus*; *Origenes*, teste *Eusebio*; ipse *Eusebius*; dehinc *Athanasius*, *Epiphanius*, *Hieronymus*, *Chrysostomus*, *Theophylactus*, & alii.

24. Si quando extitit; hodiè tamen non extat authenticum exemplar Ebræi evangelii: & si tantùm versio est, quæ hodiè superat, Græca editio; à canonico incertum quo scriptore adornata, tam Apostolorum quàm veteris Ecclesiæ approbatione semper in canone habita fuit.

SECTIO III.

De affectionibus Scripturæ Sacræ.

1. Postquam de Scripturæ Canonice tum naturâ tum partitione fuit actum, quædam illius considerandæ affectiones sive proprietates sunt, ut *auctoritas*, *efficacia*, *perspicuitas* & *perfectio*.

2. Habet autem Scriptura S. Canonica à Deo auctore suo divinam, eoque tantam auctoritatem; ut asserenti sine formidine oppositi credamus, & præcipienti vel veranti obsequamur.

3. Illa

3. Illa auctoritas propriè & formaliter est in ipso Deo; & quatenus movet ad credendum, est infinita ejus sapientia & bonitas: quatenus ad obsequendum; est summa ejus potestas.

4. Tribuitur autem eadem auctoritas Scripturæ Sacræ, per extrinsecam, quam Logici vocant, denominationem. Neque enim ratio denominandi est, quòd ipsa in se Scriptura sit infinitè sapiens & bona, summæque potestatis particeps; sed quòd à Deo, cujstanta est perfectio, ortum traxerit.

5. Cum verò quòd propiùs scriptura vel doctrina aliqua à Deo est profecta & quò minus operæ humanæ intervenit, eò major ejus sit auctoritas: Scripturæ summa & maxima sit necessum est; quia eo pacto est à Deo, quo nullum aliud scriptum; scilicet quoad *res, verba & idioma*: adeò ut præter scribendi ministerium nihil aut parum humana industria contulerit. Id enim *θεόπνευστον* esse sonare videtur apud Paulum II. Tim. III, 16.

6. Sunt quidem etiam Bibliorum versiones, Dei verbum; sunt etiam symbola, confessiones, & alia scripturis sacris conformia scripta; sed minore auctoritate; quoniam hæc quidem tantum quoad res; illæ, etiam quoad verba & voces, sed non item quoad idioma Deo auctori consecrantur. At *magna, imò maxima omnium auctoritatum, que sub cælo esse potest, est auctoritas Sacre Scripture* (verba sunt Alphonsi Tostati *præf. in Matth. qu. V.*) quia tota omninò est *θεόπνευστον*.

7. Quoniam itaq; ob *θεόπνευσίαν* Scripturam habet divinam ac summam auctoritatem; res ipsa loquitur, non nisi apud eos in tanta auctoritate esse, quibus cognitum persuasumque est, eam Deum auctorem non quocunque modo, sed ita habere, us planè sit *θεόπνευστον*. Quod quidem creditu tantò est difficilius, quantò inevidentior est *θεόπνευσία*, sive divina ejus inspiratio.

8. Habet quidem scriptura in se altioris suæ originis quædam *κεντήρια*. Quandoquidem dicentis majestatem arguit simplicitas styli, & sine demonstrationibus asserendi præcipienteque auctoritas; sapientiam, abstrusi sensus; veritatem, adimpleta vaticinia, & V. T. cum N. consensus; sanctitatem, sanctissima præcepta; bonitatem denique sui auctoris, promissa beneficia loquuntur.

9. Sunt & externa quædam motiva, sed alia aliis efficaciora. Multum olim valebant Christi & Apostolorum miracula, ad confirmandam, quæ sacris literis continetur, doctrinam; tum Martyrum constantia; dein admirandi successus conversarum gentium. Post illa, magnum in auctoritate Ecclesiæ est pondus, experimento Augustini, agentis: *Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesia commoveret auctoritas*. Contra ep. Fund. cap. V.

10. Non autem argumenta stringentia sunt; sed externa motiva sæpe plus non valent, quàm ut ad legendam considerandamque scripturam inducant: sicut Samaritani, à muliere quadam inducti, ad videndum Christum exierunt Joh. IV. 29, 30. Interna probabilitatem, & qualemcunque opinionem altioris, quàm humanæ originis, in legentium animis defigunt.

11. Præter ista motiva, propria quædam verbi Dei efficacia est, cui in affectionibus secundum locum dedimus: quæ in eo consistit, quòd Spiritus S. per verbum lectum vel auditum, velut per organum, adeò percellit animos nostros, ut esse verbum Dei credamus, & ei obsequamur.

12. Hujusmodi efficacia *evangelio* tribuitur Rom. I, 16. 1. Petr. I, 23. *legi* Jer. XXIII, 29. Operatio Spiritus S. per verbum, dicitur quoddam ejus *testimonium*, 1. Joh. V, 6, 10. Apud Paulum *ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως*, opponiturque *verbis persuasoriis humane sapientie*, I. Cor. II, 4.

C

13. Non

13. Non autem ad id valent verbi efficacia, & Spiritus S. testimonium, ut Scripturam Sacram, etiam quoad verborum contextum & idioma, divinitus inspiratam esse credamus; sed tantum ut doctrinae lacris literis comprehensa divinam originem & veritatem agnoscamus. Unde si verbum Dei in versione, vel in alio pio scripto legatur, non minorem habet efficaciam, adjuvante Spiritu Sancto, quam si Ebraea aut Graeca Bibliam legantur.

14. Verborum vero contextum pariter, atque idioma, esse à Deo, partim ex sacra Scriptura, partim ex traditione Veteris Ecclesiae probamus.

15. Ex scriptura generaliter novimus & credimus, (I.) *totam scripturam* Moysi & Prophetarum esse sub aliquo verborum contextu & idiomate *divinitus inspiratam*, II. Tim. III. (II.) Apostolos quoque *mysteria locutos esse* (& scripsisse) *sermonibus*, quos *docet Spiritus S.* I. Cor. II. Quando autem sub his, quasi majoribus propositionibus, subsumendum est de singulis libris; *hos esse à Prophetis, hoc idiomate; illos ab Apostolis, alio sermone scriptos; ideoque hos & non alios, hoc & non alio idiomate, esse divinitus inspiratos*: tum traditio Vet. Eccles., utramque paginam facit.

16. Perspicua quoque est S. Scriptura, non evidentiam rerum (tractat enim mysteria à seculis abscondita) sed luce & claritate verborum, in quantum verbis usitatis & propriis utitur. *Ex nominibus enim & verbis perspicuam quidem orationem efficiunt propria*, ait Aristoteles I. III. Rhet. cap. 2.

17. Distinctione autem hic opus est. Traduntur multa in scriptura, quae citra salutis iacturam ignorari possunt, ut typi V. T. visiones Propheticae, miracula, historiae, exempla, parabolae & alia, in quibus quin obscura aliquando sit scriptura, vix negari potest.

18. Perspicua interim est, ubi de fide, & moribus, aut sacramentis

mentis agit; aut nisi etiam in his ubique locis, saltem in illis, ubi cujusque dogmatis vel instituti sacramenti sedes est.

19. Hinc David, quod suo tempore extabat verbum, *lucerna ac lumini*; & S. Petrus totum à Prophetis conscriptum sermonem *lucerne in loco caliginoso lucenti* comparat, Ps. CXIX, 105. II. Petr. I, 19. Et cum Jehova apud Mosen legem suam *intellectu haud difficilem* pronunciat, Deut. XXX, 11. Paulus eadem verba ad Evangelium, sive ad *verbum fidei*, accommodat, Rom. X, 8.

20. Notum etiam est illud Augustini libr. II, de doct. Christ. cap. IX. *In iis, quæ aperte in scriptura posita sunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi.*

21. Ultimum in affectionibus scripturæ locum tenet ejus perfectio, quæ non ex mole librorum, neque ex rerum, quas tractat, multitudine, sed ex sufficientiâ ad salutem æstimatur.

22. Non itaque hic quæritur (I) *an scriptura, quanta hodiè extat, contineat omnes libros, qui unquam à Prophetis vel Apostolis conscripti fuerunt?* Hoc enim ad salutem non est necessarium. Neque (II) *an literis consignata sint omnia dicta & facta servatoris?* contrarium enim patet ex Joh. XXI, 25. multò minus (III) *an scripta sint omnia dicta & facta Prophetarum & Apostolorum?* Neque enim hoc ad salutem erat necessarium.

23. Sed id est in quæstione: *An scriptura contineat omnia, quæ creditu vel factu ad salutem necessaria sunt, ut in ordine ad salutem possit esse sufficiens norma fidei & morum, neque verbo tradito, vel non scripto sit opus?*

24. Negantibus Pontificiis, nos affirmamus: non quasi putemus, omnia expressis verbis in scriptura contineri, quæ ad salutem necessaria sunt; sed quòd omnia ex ea, sive *expressis verbis*, sive per *consequentiam*, deduci possint.

25. Pro sufficientia scripturæ nostri & veteres Theologi citant loca Joh. XX, 31. I. Joh. I, 3, 4. Act. I, 1. maxime autem dictum

dictum II. Tim. III. 14. & seq. sed difficile est, ex his argumen-
tum necesse, omni exceptione majus.

26. Nobis non rectius adstrui videtur posse scripturæ suf-
ficientia, quàm si inductis & enumeratis singulis, quæ Vetus
Ecclesia creditu vel factu ad salutem necessaria habuit, quod li-
bet eorum ex Scriptura S. rectè & ordine deducamus.

27. Neque hic quicquam Pontificii proficiet, nisi osten-
dant, esse aliquid creditu vel factu ad salutem necessarium,
quod tamen neque expressis verbis, neque per consequenti-
am ex scriptura S. deduci possit.

SECTIO IV.

De interpretatione.

Interpretatio est ejus, quod alteri ignotum aut obscurum,
est, per notius aut clarius quid manifestatio. Et alia qui-
dem est rerum; alia *conceptuum mentis*; quarum utraque ab
instituto aliena est; alia *verborum*, quæ hujus loci.

2. Verba autem indigent interpretatione dupliciter (I)
quatenus sunt ignoti idiomatis; (II) quatenus sub noto etiam
idiomate sensum involvunt.

3. Priori modo, verborum interpretatio est *eorundem in-*
alium sermonem versio vel translatio, ut ratione V. T. Græca,
versio LXX. Interpretum, & Paraphrasis Chaldaica; ratione
Novi, versio Syriaca; ratione utriusque, vulgata & antiqua
Latina.

4. Posteriori modo, interpretatio est sensus à dicente inten-
ti, per alia, sive ejusdem, sive diversi idiomatis, clariora,
verba expositio. Prius itaque de sensu scripturæ, quàm de
interpretatione agendum.

5. Distinguitur sensus scripturæ in *literalem*, qui per verba
immediatè significatur; & *mysticum*, qui non tam verborum
est, quàm rerum verbis expressarum, in quantum illæ res
aliarum

aliarum rerum typi, umbræ, figuræ, signa, vel symbola sunt. Unde ille *immediatus*, hic *mediatus* dici potest.

6. Utrum verò *sensus literalis* tantum sit, quem verba in propria significatione accepta reddunt; an verò etiam, quem figurata, & tropo modificata; de eo inter auctores non convenit.

7. Augustinus l. III. *de doct. Christ. C. V.* Literæ locutionem figuratam opponit. *In principio, inquit, cavendum est, ne figuratam locutionem ad literam accipias. Qui enim sequitur literam, translata verba, sicut propria, tenet.* Et Pererius in Gen. cap. XV, v. 5. disp. I. ait: *Definitur sensus literalis, quem verba reddunt propriè accepta.*

8. Hieronymus autem literalis sensu tam proprium quàm figuratum complecti videtur, cum *Comment. in Propb. Amos Cap. IV.* scribit: *Debemus scripturam Sanctam primùm secundum literam intelligere, facientes, in Ethica quacunque præcepta sunt; secundò juxta allegoriam, id est, intelligentiam Spiritualem; tertio secundum futurorum beatitudinem.*

9. Nobis literalis scripturæ sensus dicendus videtur, quemcunque auctor ejus, Spiritus Sanctus, per verba sive propria, sive figurata, immediatè intendit, ac significare voluit.

10. Si quando igitur sensus, qui propriæ verborum significationi respondet, locum non habet: tunc is est verus literalis sensus, quem verba illa figurata, rectè intellecta, & in simplicem dictionem conversa, suppeditant. Ita cum B. Glassio multi nostrorum Theologorum sentiunt.

11. Ubi observanda venit regula Augustini lib. III. *de doct. Christ. cap. X.* *Quicquid in sermone divino neque ad morum bonestatem, neque ad fidei veritatem referri potest, figuratum esse cognoscas.*

12. Ut autem in aliorum scriptorum ac sermonum interpretatione semper attendimus, quomodo super verba, naturali concipiendi modo, feratur omnium,

omnium intellectus: ita hoc præcipuum & immotum interpretandæ S. Scripturæ fundamentum esto.

13. Quem igitur sensum, secundum communem verborum usum, & significationem, omnes concipiunt, aut conciperent; is tamdiu pro vero sensu habendus est, donec fixa, & cogens, ac irrefragabilis recedendi ratio, evidentissimè ostendatur.

14. Ubi res ipsa loquitur, non esse deserendum sensum, ex communi & simplici verborum significatione ortum, quòd ab humano ingenio rebusque consuetis sit remotus: id enim mysteriorum fidei proprium est.

15. Si quando autem analogia fidei, aut loca parallela clariora, aut antecedentia & consequentia in contextu, scopusque dicentis, aut aliæ circumstantiæ repugnarent, vel etiam manifesta & sole clarior contradictio sese ostenderet: tunc quidem recedendi necessitas injungeretur.

16. Quænam verò potissimum significatio in tali casu amplectenda sit, si non plenè ipse contextus, saltem alius clarior scripturæ locus plenissimè indicabit.

17. Observandæ interim sunt regulæ ἐρμηνευτικæ, quarum aliæ ex usu & significatione vocum sunt desumptæ; aliæ ad intentionem dicentis vel scribentis pertinent.

18. Regulæ prioris generis partim *Grammatica*, partim *Rhetorica* sunt, & pro diverso Ebræi ac Græci sermonis genio & idiotismo variant. Videri possunt apud Cornel. à Lapid. *præf. in Pentateuch.* apud Glassium *in Philos. Sacr.* denique apud recentissimum Bibliorum interpretem Tirinum in principio sui commentarii.

19. Posterioris generis regulæ, non arbitrario usu, ut idiotismi sermonis, sed lege & necessitate quadam immutabili constant.

20. Et primùm quidem generale est præceptum, & ab antiquis identidem inculcatum; *ex antecedentibus & consequentibus*

er,
m
nt;
is,
L,
òd
m
la-
q;
ia-
ui-
n-
ri-
n-
n-
be-
li-
ef.
e-
io
is-
n-
n-
ti-
us

bus, ex occasione, scopo, materiâ, & aliis causis, intentionem dicentis vel scribentis conjectandam esse. Hilarius l. IV. de Trin. ait: *Intelligentia dictorum ex causis dicendi assumenda est.* Et ibid. lib. IX. *Dictorum intelligentia, aut ex propositis, aut ex consequentibus expectetur.*

21. Specialiores autem regulæ plures sunt, quam ut in breviculis his thesibus, quasi in compendio, commemorari possint. Et tantum de *sensu literali.*

22. *Sensum mysticum, sive Spiritualem,* dividit Thomas in *Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum,* part. I. qu. I. art. X. Quamquam Augustinus *allegoriam, & sensum allegoricum,* latius pro quovis sensu mystico accipere videtur.

23. *Sensu allegorico* dicta V. T. ad Christum, vel Ecclesiam Novi Fœderis; *sensu tropologico,* ad mores hominum, sive præceptum morale; *sensu anagogico,* res hujus seculi ad vitam æternam accommodantur. Et sic horum sensuum differentia à diversitate rerum, ad quas dicta scripturæ mysticè trahuntur, petita est.

24. Sicut autem verborum, quoad *literalem sensum,* interpretatio non est arbitraria, ut docetur II. Petr. I. 20. ita nec *mystica & spiritualis* rerum interpretatio amplectenda est, nisi certò constet, Spiritum Sanctum illam intendisse.

25. Quod quidem non aliunde, atque ex scriptura ipsâ constare potest. Rectè enim Thomas l. c. *Nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod Scriptura per literalem sensum alicubi manifestè non tradat.*

26. Imò verò scriptura novi fœderis non modò perspicuis verbis ea exponit, quæ in V. T. occultè & mysticè significabantur; verum etiam per quæ dicta, cum in modum, denotata fuerint, interpretis instar explanat.

27. Ita *per statum Iona in Ceto,* mortem & Sepulturam Christi; *per os non comminutum in agno paschali,* nullam factam in servatore fracturam ossium; *per duos filios Abrabæ,* duo pacta significari, sive

sive figurari, docet scriptura. Quæ quidem exempla omnia ad allegoriam pertinent.

28. Tropologia autem exemplum est, cum Deus apud Mo-
sen Deut. XXV, 4. præcipit: *Non obligabis os bovi trituranti.* Quod
Paulus mysticè, & quidem in genere morum de homine inter-
pretatur I. Tim. V, 18.

29. Denique anagogia exemplum est, cum Deus Israelitis
promisit *ingressum in requiem suam*, i. e. terram Canaan, Psalm.
XCV, 12. Quod de introitu electorum in vitam æternam expli-
catur Hebr. IV, 3.

SECTIO. V. De Consequentibus Theologicis.

1.
PRIMUM Theologiae principium complexum vulgò hoc statuitur:
Quicquid S. Scriptura canonica docet, est infallibiliter verum. At si
quæras, quare id, quod S. Scriptura Canonica docet, infallibiliter ve-
rum sit, recurrendum tandem est ad aliud, & quidem ad istud: *Quicquid
S. Scriptura Canonica docet, est divinitus inspiratum.* In hoc principio
sistitur. Ergo hoc demum primum est.

2. Voco autem *primum*, in genere propositionum revelatarum, &
quatenus Theologiae est proprium. Alias & ipsum ultimò resolvitur in u-
niversalissimum principium: *Impossibile est, idem simul esse & non esse.*

3. Trifariam verò aliquid S. Scriptura docet: (1) *expressis verbis* (2)
verbis equipollentibus. (3) *Per consequentiam.* Primum Theologiae prin-
cipium intelligendum est ita: *Quicquid S. Scriptura Canonica expressis aut
equipollentibus verbis docet, id est divinitus inspiratum.* Quod enim tan-
tum per consequentiam docet, id non est divinitus inspiratum, nisi *virtua-
liter*, quatenus remotè & ultimò quoque in scripturae divinam auctori-
tatem resolvitur.

4. Rursus dupliciter aliqua per consequentiam ex scriptura deducuntur:
[1] *ita, ut scriptura utramq; præmissarum, sive in eodem, sive diversis in lo-
cis, suppeditet:* Et hæc quam proximè accedunt ad ea, quæ formaliter in-
spirata & revelata sunt. [2] *ut una tantum præmissarum ex scriptura sit
desumpta, sive major sive minor; altera verò extrinsecus assumpta, & natura-
liter cognita.* De his & aliis ex professo agere, consilium quidem erat,
sed vetat chartæ penuria.

CAPUT III.
DE
DEO TRINUNO

I.

AN, & quid sit Deus, ductu luminis naturæ investigari alio modo & cognosci posse, præter experientiam, docet S. Paulus Rom. I. Sed Deum in essentia unum esse trinum in personis, profundissimum, & naturæ incomprehensibile mysterium est.

2. Tria hujus mysterii membra sunt: (I) *In essentia divina esse tres realiter distinctas personas; sive alium esse, qui sit Pater; alium, qui sit Filius; alium, qui sit Spiritus S. (II) Unamquamque harum personarum esse verum & æternum Deum (III) Non tamen propterea esse tres Deos, sed unum Deum.*

3. Quod primum membrum attinet, cum trito vocis Personæ usu, quodlibet singulare intelligens per se subsistens intelligatur, non magnoperè probandum est, vel Patrem, vel Filium personam esse: id enim tum hæc ipsa nomina, tum quæ passim in scriptura leguntur, utriusque attributa & opera indicant.

4. Sed & Spiritui Sancto ea, quæ non nisi à personâ proficisci possunt, & quidem æquè propriè, ac Deo Patri & Filio, tribuntur: puta quòd liberè operatur, distribuens singulis (sua dona) prout vult. I. Cor. XII, 11. quòd scrutatur omnia, I. Cor. II, 10, 11. quòd arguit, docet, annunciat Joh. XVI, 8, 13. quòd consolatur & testatur Joh. XIV, 16, 26, cap. XV, 26. quòd in Ecclesia constituit episcopos Act. XX, 28.

5. Neq; obstat, quòd etiam de rebus inanimatis quædam dicuntur, quæ personæ propria sunt, ut de charitate I. Cor. XIII, 4. & seqq. de lege Rom. IV, 15. c. VII, 1, 7. de peccato Rom. VII, 11. de vento Joh. III, 8. Has enim improprias locutiones esse, res ipsa loquitur.

D

6. Non

6. Non autem unam, sed plures, ac tres realiter distinctas personas esse, arguit realis ac mutua earum ad se invicem relatio. Primum Pater respicit Filium, ut is qui genuit, eum quem genuit: sicut Dei Patris ad Filium vox est Ps. II. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et vicissim Filius, nunc *unigenitus à Patre*, nunc *Filius unigenitus, qui est in sinu Patris*, denique *Filius Dei unigenitus*, appellatur. *Joh. I, 14, 18. cap. III, 16, 18.* At se ipsum genuisse quempiam, aut à seipso esse genitum, tam repugnans, quàm quod maximè est.

7. Deinde Spiritus S. respicit Patrem & Filium, ut is qui procedit, eos, à quibus procedit (quòd enim à *Patre procedat*, docetur *Joh. XV, 26.* quòd etiam à *Filio*, infra probabitur.) Sed hunc qui procedit, & illos, à quibus procedit, esse eundem, repugnat.

8. Sunt & alia relationes, quibus personæ divinæ distinguuntur. Pater ad Filium, sive ad *λόγον* comparatur, ut *Deus*, ad eum, *qui apud Deum erat in principio*, sed ipse tamen quoque *Deus*, *Joh. I.* Ut *mittens* ad *missum*, *Gal. IV. & Joh. XVII.* Ut *rogatus* ad *rogantem*, *Joh. XIV, 16.* Spiritus Sanctus comparatur ad Patrem & Filium, ut *missus* ad *mittentes*, *Joh. XIV, 26. XV, 26.* Ut *is, in quo accessum*, ad eos, *ad quem, & per quem habemus*, *Eph. II, 18.*

9. Ad hoc quædam Filio Dei, ut homini, competunt, quæ nec Deo Patri, nec Spiritui Sancto tribui possunt, ut *conceptum, natum, passum, mortuum, sepultum esse, resurrexisse, ascendisse in cælos.* Bene hinc Tertullianus *cap. XXX, contra Prax.* *Sic Pater erat, qui patiebatur, ad quem Deum exclamabat, Deus meus?*

10. Denique expressè in Divinitate *ἀλλ' ἢ καὶ ἀλλ' ἢ* esse dicitur, quâ particulâ utique realis distinctio personarum denotatur. Ita Filius de Patre: *ἀλλ' ἢ ἵπιν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμῆς*, *Joh. V, 32.* Et de Spiritu Sancto: *ἄλλον ἠρῶκλητον δώσει ὑμῖν*, *Joh. XIV, 16.* Veteribus pro invicto argumento fuit *θεοφάνεια* in baptismo Christi *Matth. III.*

II. Quod

tas
re-
m-
lius
us à
lius
le-
re-
qui
at,
r.)
in-
in-
us,
ue
ro-
ad
Ut
18.
uæ
ce-
n-
Si
is?
ci-
o-
V,
6.
10
d

11. Quod secundum mysterii membrum attinet, non mul-
to perè probandum est, Patrem esse verum & æternum Deum: neque enim hoc negatum unquam hæreticis fuit, & satis liquet ex iis locis, ubi *absolutè Deus* nuncupatur, ut *Gal. IV, 4. Job. III, 16.* At Filium quoque & Spiritum S. esse verum Deum, id cum hæreticorum nonnulli pervicaciter negaverint, probandum est.

12. Primùm de Filio plura in promptu sunt loca, ubi expressè Deus nuncupatur, & quidem cum epithetis *Deus benedictus in secula* Rom. IX, 5. (quod alibi disertè Deo Patri tribuitur, ut *Rom. I, 25. II. Cor. XI, 31. Marc. XIV, 61.*) *Deus magnus* Tit. II, 13. *verus Deus* I. Joh. V, 20. Omni autem exceptione major est locus *Job. I.* Neq; objurgabat Christus Thomam, ad se dicentem: *Dominus meus, & Deus meus*, Joh. XX, 28. Confer *Hebr. III, 3, 4.*

13. Deinde etiam per consequentiam Christi Divinitas, nec uno modo probatur. Primùm multa in V. T. de Jehovâ, sive summo Deo, indeterminatè & absque personarum discretione dicta sunt, quæ in novo fœdere manifestis verbis ad Filium Dei accommodantur: ut ita sub illis V. T. dictis de filio Dei subsumere, & minorem formare liceat. Confer. *Num. XXI, 5, 6, 7.* cum *I. Cor. X, 9.* dein *Ps. XCVII, 8. XLV, 7. CII, 26. CX, 1.* cum *Hebr. I, 6. & seqq.* Preterea *Eesai. VI, 10.* cum *Job. XII, 40, 41.* Deniq; *Eesai. XL, 3.* cum *Matth. III, 3. Marc. I, 3. Luc. III, 4. Job. I, 23.*

14. Secundò Christus non est DEI filius, eo modo, quo vel angeli, vel beati in altera vita, vel omnes fideles ita nuncupantur, ut *Job. I, 6. Luc. XX, 36. Job. I, 12. I. Job. III, 1.* Sed excellentiori modo, uti patet *Hebr. I, 5.* Est enim *unigenitus à Patre* Joh. I, 14. *Filius unigenitus, qui est in sinu Patris, vers. 18. Filius DEI proprius* Rom. VIII, 32. Cùm itaque naturalis cujusque filius ejusdem cum Patre suo essentiæ sit: indubitato jam sequitur, Filium DEI æquè Deum, ac Patrem suum esse. Confer *Col. I, 15. Hebr. I, 3.* Item *Phil. II, 6.* ubi benè Nyssenus l. III, contra Eunom, At *forma Dei idem omninò est cum essentiâ.* 15.

15. Tertiò passim Filio Dei ea attribuuntur, quæ Dei propria sunt, ut *æternitas* Joh. I, 1. Hebr. XIII, 8. Apoc. I, 11. Confer. Prov. VIII, 22. & Mich. V, 2. *Omniſcientia* Col. II, 3. I. Cor. IV, 5. *Omnipotencia*, seu quæ ab illa pendet, *omnium rerum creatio* Joh. I. Col. I, 16. Hebr. I, 2. *Conſervatio* Col. I, 17. Hebr. I, 3. *Mortuorum reſuſcitatio* Joh. V, 21.

16. Quartò quæ Filii Dei incarnati propria sunt, de Deo abſolutè ita dicto, aut æquivalentibus titulis expreſſo enunci- antur, ut *Act. XX, 28. I. Tim. III, 16. I. Joh. III, 16. I. Cor. II, 8. Act. III, 15.*

17. Quintò Filio Dei eundem cum Deo Patre cultum, nec alio modo, quàm Deo Patri, deferre jubemur *Ioh. V, 23.* Item *Hebr. I, 6.* ad Christum accommodantur verba *Pſalm. XCVII, 8. Adorate eum omnes angeli Dei.* At hujusmodi cultus nõ nisi vero & æterno Deo debetur, ut patet *Eſai. XLII, 8. Exod. XX, 3.*

18. Sed & Spiritum Sanctum eſſe verum atque æternum Deum, probatur V. argumentis. Primùm in promptu sunt loca, ubi idem quod de Spiritu Sancto, etiam de Deo dicitur; duobus ſcilicet diverſis effatis, ex quibus, velut ex majore & minore proſitione, non poteſt non ſequi, Spiritum S. eſſe Deum, ut *Act. V, 3, 4. I. Cor. III, 16.* Confer. *I. Cor. XII, 6, 11.*

19. Se cundò ex collatione dictorum V. & N. T. nascitur hoc argumentum: *Quicumque per Prophetas in V. T. locutus eſt, is eſt verus Deus: Sed Spiritus S. in V. T. per Prophetas locutus eſt.* Majorem confirmant ipſimet Prophetæ, & poſt illos Zacharias *Luc. I, 70.* Minorem vero Apoſtoli ſuppeditant, dum Ser- mones Prophetarum Spiritui S. aperte adſcribunt, idque vel *in genere*, ut *II. Petr. I, 21.* vel *in ſpecie*, quod attinet hunc aut illum V. T. locum, ut *Eſa. VI, 9. Pſalm. XCV, 7. Jerem. XXXI, 33. Pſalm. XLI, 10.* Quæ Spiritui Sancto expreſſè tri- buuntur *Act. XXVIII, 25. Hebr. III, 7. cap. X, 15. Act. I, 16.*

20. Tertiò Divinitas Spiritus S. probatur ex æterna ipſius à Deo Patre.

Dei
11.
3.
2.
17.
eo
ci-
15.
ec.
23.
2.
nō
3.
m
nt
17;
&
e
ur
7,
E.
a-
r-
el.
nc
m.
i-
o.
te.

Patre processione, Secundum illud *Job. XV, 26.* Benè hic Paschasius *l. I. de Spirit. S. cap. XII.* Quia Spiritus S. à Patre procedit, tria in eo privilegia Deitatis ostendit, idest, ut in persona sua subsistere, & sine ullo temporis spatio permanere, & omnino ex substantiâ Patris probetur existere.

21. Quartò Spiritui S. passim attribuuntur, quæ Dei propria sunt, ut *immensitas* Psal. CXXXIX, 7. *Omniscentia* I. Cor. II. 10. (vide in h. l. Theodoretum, Ambrōsium l. II. de Spirit. S. cap. XII. & Paschasium l. II. de Spir. S. cap. 1.) ut & *dona sive beneficia divina*, de quibus vide I. Cor. XII, 3, II. & cap. VI, 11. Tit. III, 5. Gal. V, 22. Et aliæ *operationes divina*, ut Ps. XXXIII, 6. Act. XX, 28.

22. Quintò argumentum etiam nobis præbet institutio baptismi *Matth. XXVIII.* Quo Athanasius & plerique veterum contra Arrianos & πνευματομάχης usi fuerunt.

23. Coronidis loco addimus; adeò atrox esse, quod in Spiritum S. committitur, peccatum, ut *in æternum non remittatur* Matth. XII, 31. Marc. III, 29. Luc. XII, 10. Ex quo Ambrosius divinam Majestatem Spiritus S. concludit *l. I. de Spirit. S. cap. III.*

24. Quod postremum mysterii membrum attinet, nonnulli veterum pro unitate essentiæ Patris & Filii adducunt illud Christi *Job. X, 30. Ego & Pater unum sumus.* Et quod additur *vers. 38. Pater in me est, & ego in Patre.* Confer Joh. XIV, 7, 8, 9. cap. XVI, 15. XVII, 10. Pro unitate essentiæ trium personarum institutionem Baptismi urgent *Matth. XXVIII.* Recentiores addunt dictum I. Joh. V, 7. quod veteribus, post Cyprianum, neglectum, inque multis codicibus manuscriptis omisum.

25. Nobis sufficere videtur hoc unum argumentum: *Verus Deus est unus Deus: sed Pater est verus Deus, Filius est verus Deus, Spiritus S. est verus Deus: Ergo Pater, Filius & Spiritus S. sunt unus Deus.* Minor propositio non nisi ex revelatione constat, &

& modò scripturæ testimoniis prolixè confirmata est. Major verò est naturaliter nota, sed tamen absolutè, & summè necessaria; & insuper in Scriptura S. passim repetita & inculcata, ut Deut. VI, 4. I. Cor. VIII, 6. Confer loca, quæ docent, Deum esse solum, aut non esse Deum cum ipso, ut Ps. LXXXIII, 17. II. Reg. XIX, 15, 19. Deut. XXXII, 39. Job. XVII, 3. Item præter Deum, aut extra Deum non est alium, aut neminem Deo esse similem, ut Deut. IV, 35, 39. Esai. XLV, 5. & cap. XLVI, 9. I. Sam. II, 2. II. Sam. VII, 22. & alibi passim: tum etiam Deum primum & novissimum esse Esai. XLI, 4. cap. XLIV, 6. cap. XLVIII, 12. Apoc. XXII, 13.

26. Ex hoc jam fluit omnimoda personarum æqualitas. Si sunt unus Deus, id est, si unam numero essentiam divinam obtinent: unum quoque intellectum, unamque voluntatem, tum unam potentiam, denique eadem sibi opera vendicant, sicut de se & Patre suo dicit Servator Job. V, 17. Pater meus usq; adhuc operatur, & ego operor. Confer vers. 19. Et creatio tum Filio adscribitur Job. I. tum Spiritui S. Job. XXXIII, 4. Ps. XXXIII, 6.

27. Ne tamen personæ confundantur, & in summâ earum æqualitate, nihil ipsis proprium relinquatur, distinguendum est cum Theologis inter opera Dei ad extra, & ad intra.

28. Opus ad extra est actio, quâ Deus aliquid extra se, sive substantiam suam, producit; vel quæ non in Deo, sed in creaturis terminatur: ut creatio, cujus terminus est hoc universum, quod omnino extra substantiam Dei est. De his trita est Theologorum regula: Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa.

29. Opus ad intra est actio, quæ non in creaturis, sed in ipso Deo terminatur; sive cui respondet terminus intra ipsam Dei substantiam productus, ut aterna Filii Dei generatio, & processio Spiritus S. à Patre & Filio. Referunt huc etiam incarnationem Filii Dei, sed cum distinctione: terminativè, ajunt, esse opus ad intra; sed effectivè, opus ad extra.

31. Aeterna Filii Dei generatio est, quæ Filius de substantia Dei Patris ab aeterno productus est; non mediante semine, quod est de substantia generantis decisum (per hoc enim non numero, sed specie eadem substantia in genitum transfunditur) sed immediate, & ita, ut ipsa Dei generantis substantia Filio communicata fuerit.

32. Veterum Patrum nonnulli, ut & Scholasticorum plerique, Filium per intellectum Dei Patris productum esse, ideoque verbum dici asseverant. Sed mera & incerta ipsorum conjectura est. Et quare non etiam Filius & Spiritus S. filium producant, cum eundem cum Deo Patre intellectum obtineant? Quod Suarez & alii respondent, Deum Patrem producere Filium, per intellectum, prout eum à se ipso, nec aliunde communicatum habet; id eadem facilitate negatur, quæ asseritur.

33. Nobis tam inscrutabilis esse videtur potentia generandi in Deo Patre, quàm est ipsa generatio activa. Concipitur hæc quidem in modum actionis; sed, quoad rem, est ipsa substantia Dei Patris, cum relatione ad Filium sibi coexistentem: sicut & generari à Patre Filium, idem est, quod Filium Deo Patri coexistere, tanquam qui esse ab ipso ineffabili modo communicatum habeat.

34. Processio Spiritus S. quæ aliàs spiratio dicitur, est, quæ Deus Pater & Filius simul de substantiâ suâ Spiritum S. ab aeterno produxerunt. Benè hic Augustinus libr. III, contra Maximin: cap. XIV. Distingvere inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio.

35. Et à Patre quidem Spiritum Sanctum procedere, expressè asseritur Job. XV, 26. sed & ejus à Filio processionem, quam Græci negaverunt Patres, nos cum Latinis inde probamus: (I) quia sicut à Patre Joh. XIV, 26. ita ibid. cap. XV, 26. mitti à Filio dicitur; cujus missionis fundamentum est aeterna missi à mittente processio. (II) quia Spiritus S. à Filio accepit, quæ hominibus denuntiaret Job. XVI, 13, 14. (III) quia Filii æquæ, ac Dei Patris Spiritus

ritus appellatur; *Act. XVI, 7. Rom. VIII, 9. Gal. IV, 6. I. Petr. I, i.*

36. Quod autem scholastici dicunt, Spiritum S. à Patre & Filio *per voluntatem*, & quidem *per amorem*, produci; mera & incerta ipsorum conjectura est, iisdemque difficultatibus premitur, quibus superius tacta opinio de æternâ Filii Dei generatione. Certum interim est, per eandem numero potentiam, à Patre Filioque Spiritum S. produci.

37. Actus modò explicati, & quæ in illis fundantur relationes, sunt proprietates, quibus tres personæ divinæ tum constituuntur, tum dignoscuntur. Unde *actus & notiones personales*, à Græcis *συσαπηγή των προσώπων* appellantur. Nempe Patris proprietates & notio est *paternitas*, sive *generatio activa*; Filii, *filialitas*, sive *generatio passiva*; Spiritus S. *processio*, sive *Spiratio passiva*.

38. Hisce accedunt duæ aliæ notiones, quæ non sunt *συσαπηγή*, sed *σημαντική*, *γνωριστική*, scilicet ex parte Patris *ἀγεννησία*, ex parte Patris & Filii *Spiratio activa*.

40. Huic mysterio, ut verbo etiam *ἀντίθετον* tangamus, oppositæ olim fuere tres hæreses, *Sabelliana*, *Photiniana*, *Ariana*. *SABELLIUS* seculo III. Patrem, *λόγον*, & Spiritum S. in unam personam confudit; à qua tamen Christum, ut *merum hominem*, distinxit: at hunc quoque cum Deo Patre eundem putarunt *πρωμαχοι*, *Praxeas* & *Noctus*, eoque *Patripassiani* dicti sunt. Seculo IV. Divinitatem Christi impugnarunt *ARIUS* & *PHOTINUS*, sed dissimili opinione: hic, Christum non prius, quàm ex Mariâ nasceretur; ille, ante secula ipsum extitisse, sed *ἐξ ὅσων ὄντων* factum, neque adeò Deo Patri *ὁμοούσιον* esse, finxit. Photino prælusere, ab ortu Ecclesiæ, *Ebion*, *Cerintus*, *Carpocrates*, *Artemon*, *Theodotus Byzantius*, & *Paulus Samosatenus*: hodiè ipsum *Sociniani* sequuntur.

CAPUT IV:
DE
CREATIONE HUIUS UNIVERſI
& providentiâ Dei,

I.

Creationis huius universi genuina sedes est Geneseos cap. primo. Quid autem ibi verbo ברא denotetur, inter Theologos atque interpretes non convenit.

Plerique *productionem ex nihilo* interpretantur. Sed obstant loca *Gen. 1, 21, 27. Exod. XXXIV, 10. Num. XVI, 30. Esa. XLV, 7. & LVII, 19. Jerem. XXXI, 22.* Et alia plura.

2. Quod itaque fide tenemus, *cælum & terram ex nihilo esse producta*; id non tam ex significatione verbi ברא, quam ex circumstantiis & contextu vers. I. adstruitur. *In principio*, ait Moſes, i. e. cum nihil præter Deum, aut cum nondum ulla creatura existeret, *creavit Deus cælum & terram.*

3. Ex nihilo autem hæc esse producta, dupliciter intelligi potest: (I.) ita, ut per *τὸ ex nihilo* excludatur subjectum sive materia præexistens, ac prior tempore; puta, quòd nihil ante cælum & terram extiterit, ex quo velut ex subjecto sive materiâ produci potuissent. (II.) ut excludatur omne subjectum, ac quælibet materia, sive præ, sive coexistens, sitque sensus, cælum & terram ex nullo planè subjecto ac materia, ne quidem ex materiâ coexistente & comproductâ, ortum traxisse.

4. De priori expositione certum est, nihil ante cælum & terram, ne ad momentum quidem, præextitisse, ex quo velut ex subjecto sive materia procrearentur: id enim Moſaicum *τὸ in principio* sonat. Posteriori autem sensu Deus neque Cælum neque terram, neque eorum formam; tam ipsa enim, quam

E

quam

quàm forma ipsorum à materiâ saltem coëxistente & com-
productâ dependent; sed solam ipsorum materiam ex nihilo
produxit. Dicitur tamen & ipsa ex nihilo produxisse, quia
eodem momento, quo materiam ipsorum ex nihilo, ipsa
quoque simul & formam ipsorum, quantumvis dependen-
ter à materia, produxit.

5. Nonnullis placet, initio non ipsum cœlum, & ipsam
terram, sed ipsorum materiam sub formâ quadam imperfe-
ctâ productam fuisse, quam *rudem & indigestam molem* appel-
lant. Quod si ita esset, Cœlum & terra ex præexistente mate-
ria fuissent producta. At pugnat hoc cum exordio Mosis, dis-
centis, *Deum in principio cœlum & terram creasse*, i. e. antequam
aliud quid existeret, simul cum materiâ perfectam cœli & ter-
ræ formam, ac consequenter ipsum cœlum ipsamque terram,
eodem instanti produxisse.

6. At reliqua opificii *ἐξ ἀνέψε* opera ex præexistente materiâ
producta esse, contextus apud Mosem ubique docet. Ita *ex
pulvere terre Deus hominem formavit Gen. II, 7. herbas ex terrâ, &
pisces ex aqua produxit Gen. I, II, 20.* Nihilominus & hæc, ac
reliqua, quæ in creatione cœperunt, creata à Deo rectè non
minus quàm usitatè dicimus.

7. Ut itaque omnibus sex dierum operibus Hebraicum
כָּרָא & *creandi* verbum apud Latinos conveniat, non eo præ-
cisè productionem ex nihilo significari putandum est, sed
quamlibet *inustatam ac solius Dei propriam actionem, qua supra
vires naturalium agentium novum, eximium ac mirandum quid
produxit.*

8. Excedunt autem Dei opera causarum naturalium
vîm dupliciter (I.) *Secundum substantiam suam*, ut Cœlum &
terra: Seu materiam horum ex nihilo, seu cum materia for-
mam ipsorum, & consequenter ipsa simul, quantumvis de-
pendenter

pendenter à materiâ, esse producta consideres: Nihil enim tale per causas naturales fieri poterat. (II.) *Quoad procreationis modum*; ut herbarum, pisces, volucres, jumenta, homines. Homo sanè hominem generat, sed non eo modo, quò Deus, qui eum ex pulvere terræ formavit. Quin & herbarum hodieque ex terra germinant; pisces, volucres ac jumenta se multiplicant, sed non in momento, ut Deus, nec eo modo, quo Deus ista produxit.

9. Quibus ita præmissis, dicimus, *creationem esse actionem Dei ad extra, quâ sex dierum intervallo cælum & terram, & quaecunque in iis sunt, proximè ad hominum utilitatem, sed ultimò ad sui gloriam produxit.*

10. *Actionem Dei esse*, constat ex *Gen. I, 1. & Esa. XLIV, 14.* Et quia est *actio ad extra*, opus toti Trinitati commune est; tribuitur autem *Patri I. Cor. VIII, 6. Eph. III, 9. Hebr. I, 2. Filio Joh. I, 3. Col. I, 16. Spiritui S. Iob. XXXIII, 4. Psalm. XXXIII, 6.*

11. Non autem tres personæ divinæ causæ sociæ creationis fuere, sicut plures lampades sunt causæ illuminatiæ se conclavis: multò minus Pater per filium, ut causa Principalis per instrumentum sive administrum, quæ erat Ariatorum hæresis; sed omnes unâ & eadem numero potentiâ hoc universum condiderunt.

12. Porro *sex dierum intervallo omnia à Deo condita esse*, ex *Genesi* abunde constat: Sed quo die singula producta sint, interpretes & Theologi, quod nonnulla quidem opera attinet, controvertunt.

13. Nos, præteritis aliorum dissensionibus, existimamus, primo die conditam fuisse *Calum, & terram vacuum sive inanem, & aquis undique inundatam, denique lucem.*

14. Et de *luce* quidem expressè textus affirmat. De *cælo* autem, & *terrâ* aquis permistâ, probamus tripliciter: (I.) quia
E 2
proxi-

proximè ante productæ lucis mentionem sic exorsus Moses:
In principio creavit Deus Cælum & terram. Terra autem erat in-
anis & vacua &c. (II.) Quia lux est proprietas quædam sub-
stantiæ cœlestis condensatæ. Si ergo Deus primâ die conden-
savit ex parte substantiam Cœlestem, ut *lucem* reciperet: con-
sequens est, *cælum* jam tum extitisse. Neque obstat, quòd
Deus die secundâ dicitur *expansum*, quod sit *Cælum*, condi-
disse. Nam ibi per *expansum* & *cælum* intelligitur *aer*, qui in-
ter aquas marinas sive fluviatiles, & inter nubium aquas, *ex-*
pansi instar, interjacet. Eadem significatione *volucres cœli*,
i. e. aeris, dicuntur *Psalm. VIII, 8.* (III.) Quia Deus secundâ
die aquas inferiores ab aquis superioribus, & tertiâ terram ab
aquis separavit; quæ separatio fieri non potuisset, nisi *terra* &
aqua jam antè productæ extitissent.

15. Opera secundæ diei sunt tum *productio expansi*, i. e.
aëris, tum *aquarum superiorum ab inferioribus distinctio*. Vide
textum v. 6, 7, 8.

16. Opera tertiæ diei numerantur (I.) *terra exsiccatio* (II) *a-*
quarum in unum locum congregatio, (III.) *plantarum productio*
vide, vers. 11, 12, 13.

17. Opera quartæ diei habemus duo luminaria magna, sci-
licet *solem & lunam*, cum reliquis stellis. Vide vers. 14, 15, 16.

18. Opera quintæ diei memorantur duo animantium ge-
nera; unum *aquatilium*, alterum *volatilium*. vers. 20, 21.

19. Opera denique sextæ diei sunt animalia terrestria, tum
jumenta, tum *reptilia*, denique *homo*. Vide vers. 24, 25, 26.

20. Septimo die *quievit Deus ab omni opere suo, quod fece-*
rat, Gen. II, 2. non quòd nihil postea ageret; Sed quia post
sextum diem novas rerum species, quarum adhuc innume-
ræ sunt possibiles, non produxit, neque producit hodiè, ne-
que unquam producturus est.

21. Alias

21. Aliàs Deus, post exactum opificium sex dierum, nec est, nec fuit otiosus, sed quæ condiderat, jam inde à creatione conservat, & si quæ corrumpantur, alia ejusdem speciei individua cum agentibus creatis, ut causa universalis cum particularibus, procreat. Nostri Theologi *providentiam*, Græcè *πρόνοια* appellant.

22. Est autem *PROVIDENTIA DIVINA* *immutabile quoddam in Deo propositum perpetuò consulendi huic universo & omnibus creaturis, præcipuè autem hominibus, secundum scientiam presentium & futurorum præscientiam.*

23. Hujusmodi providentiam in Deo dari, non modò ex revelatione sive scripturâ S. constat, cujus testimonia paulò post adducentur, sed etiam ex lumine naturæ. Nempe quibus argumentis ex naturâ petitis probamus Deum esse, iisdem quoque ipsius providentiam adstruimus: ut ita absurdi & stolidi non minus quàm impii sint illi, qui concessò aliquo Deo, sive Numine, providentiam ipsius inficiari non verentur. Hinc Lactantius libr. de irâ Dei cap. IX. Contra Epicurum disputans ait: *Cum igitur providentiam sustulit, etiam Deum negavit esse. Cum autem Deum esse professus est, & providentiam simul esse concessit. Alterum enim sine altero nec esse prorsus nec intelligi potest.*

24. Formaliter quidem & in casu recto providentia est actus voluntatis divinæ, scil. *propositum consulendi*, à summâ Dei bonitate profectum: sicut Servator, providentiam Dei discipulis suis persuasurus, *Dei bonitatem* commendat Luc. XI, 13. At nititur ac dirigitur actu intellectûs divini, nempe tum *scientiâ presentium*, secundum illud Servatoris: *Novit enim Pater vester Cælestis, Vos his omnibus indigere*, Math. VI, 32. Confer Psalm. XXXIII, 13, 15. XXXVII, 19, LXXII, I, 11. XCIV, 9. tum *futurorum præscientiâ*. Act. II, 23. Psalm. XXXVII, 13. *Pro-*
E 3 *viden-*

videntia est, per quã futurum aliquid videtur, antequam factum sit, ait auctor operis Rhetorici ad Heren. libr. II.

25. *Et si autem Deus providentiã suã huic universo & omnibus creaturis consulit: præcipuè tamen hominum curam gerit; reliquorum non æquè, nisi quatenus in gratiam & utilitatem hominum condita sunt, secundum illud Apostoli I. Cor. IX, 9. Numquid de bobus curat? Quod Ambrosius ita exponit: Non curat Deus de pecoribus propter hæc ipsa, sed propter nos, quorum causã creavit; Et idè de nobis præcipuè curat.*

26. *Prout item boni vel mali sunt homines, aut benè vel malè agunt: Ita & providentiã suã Deus dispari gradu exercet. Generali curã omnes homines, ut creaturas intellectu præditas, & rerum corporearum nobilissimas, conjungit, sive bonitas sive malitia animos occupaverit, secundum illud Christi Matth. V, 45. Speciali autem ratione, ac singulariter iis providet, qui inconcussã animi fiduciã ipsum timent, diligunt & colunt. Ita quod de generali Dei providentiã dixerat David Psalm. XXXIII, 13. Videt omnes filios hominum; id postea vers. 18. peculiari ratione ad probos restringit. Idem facit Apostolus I. Tim. IV, 10.*

27. *Actus, per quos providentiã Dei sese exerit, uno & generali administrationis sive gubernationis hujus universi nomine indigitari solent. In specie autem multi & varii sunt. (I.) rerum creaturarum conservatio ac sustentatio perpetua. Vide Psalm. CXIX, 91. Gen. VIII, 22. Hebr. I, 3. Col. I, 17. (II.) generalis Dei cum agentibus creatis ad eorum actiones concursus, quem inculcari remur Job. X, 8. Psalm. CXLVII, 5. Act. XVII, 25, 28. Matth. VI, 30. & alibi. (III.) Specialis & extraordinaria illa operatio, quã Deus contra aut præter ordinem nature hominibus consulit. Cujusmodi exemplis scriptura abundat.*

28. *Aliquando Deus causarum naturalium effectum ad
tempus*

tempus suspendit vel inhibuit, sicut ipse testatur apud Proph. Amos cap. IV. 7. *Ego quoque in vobis prohibui imbrem, cum autem tres menses superessent ad messem, & plui super unam civitatem, & super alteram non plui.* Et hoc est, quod comminatur Deus, Deut. XXVIII, 23. *Dabo cælum aneum, & terram ferream.*

29. Nonnunquam causas secundas in actu nondum constitutas ad agendum applicuit: Sicut ad preces Eliæ, cum parva nubecula, ad magnitudinem volæ hominis, de mari adscenderet, contiinuo larga pluvia decidit. I. Reg. XIX, 44, 45.

30. Interdum creaturis vim agendi, non modò debilitatam, sed penitus emortuam restituit, ut Abrahamo & Saræ generandi fœcunditatem. Denique Ecclesiam quandoque in mediis & gravissimis persecutionibus miraculosè defendit.

31. Præterea ut mirè variant objecta; ita quoque in iis diversa providentiæ ratio cernitur. Aliter quippe Deus cum homine ad bonas, quàm ad malas actiones concurrit. In bonas non tantùm physicè influit, ut causa universalis; sed etiam in genere morum, sive ut causa moralis, approbat eas & intendit, imò aut auctor gratiæ, singulari quoque gratiâ adjuvat. E contrario malos conatus reprimat, *dissipat Consilia gentium, irritas facit cogitationes populorum*, Psalm. XXXIII 10. Aut si quando talia permittit fieri, ex iis bonos elicit fines; nempe *ut iis, qui Deum diligunt, in bonum cooperentur* Rom. IX, 28. Ad hoc physicè tantùm in hujusmodi mala, utq; causa universalis, influit, quatenus positivâ & reali actione committuntur: at in genere morum malitiam iis adhærentem detestatur, & suo tempore dignis suppliciis vindicandam sibi reservat.

32. Etsi autem una in Deo potentia, eaque infinita est: pro ut tamen diverso modo sese exerit, in *ordinatam & absolutam* (sive extraordinariã) dispescitur. Huic debentur speciales illæ & extraordinariæ operationes, quas thes. 28. & seq. memorabamus

mus; ut & hodieq; mirabilis Ecclesiæ conservatio, atque ab hostibus defensio; & in quibuscunq; Dei potentia ad concursum causarum secundarum non est alligata. Ab illa vero procedunt, quæ Deus cum causis secundis secundum ordinem à se institutum agit; & quæ non ageret, si causæ secundæ deficerent.

33. Sunt autem causarum secundarum aliæ *Naturales*, aliæ *Liberae*. Naturales aut nunquā, aut certè non suā culpā deficiunt, ut *res inanimata, planta, bestia*. In quibus manifestior ac minus impedita est Dei providentia: Sicut *terra, montes & aqua locos & limites sibi à Deo constitutos nunquam egrediuntur*, Psalm. CIV, 6. 9, 10. *aluntur volucres cæli, & lilia crescunt* Matth. VI, 26, 28.

34. At causæ liberae, præsertim peccato corrupti homines, culpā suā sæpissimè deficiunt; & sic ordinatæ Dei potentia, perque eam sese exserenti providentiæ, obicē ponunt. Ita ordinis & instituti divini est, ut *labore victum queramus* Gen. III, 9. Psalm. CXXVIII, 2. *secus quàm volucres cæli, quæ nec serant, nec metunt, nec in horrea congregant*, Matth. VI, 26. neque tamen labori nostro, sed *Dei benedictioni confidamus*. Psalm. CXLVI, 12. At quam multi hic deficiunt? Otio & desidiâ alii; alii nimiâ sui confidentiâ. Quibus, quid mirum, si subtrahat Deus benedictionem suam, ut deinceps frustraneus sit omnis labor? sicut docet David *Psalm. CXXVI, 1.*

35. Deniq; finis providentiæ Dei *proximus vel ultimus* est. Finis proximus præcipue est hominum utilitas, eaque multiplex & varia: Sicut de probis dicitur Psalter, *Deum idè eorum curam gerere, ut animas ipsorum à morte eruat*, psalm. XXXIII, 19. Verū quia multi hominū Dei providentiæ contumaciter & præfractè resistunt: hic ipsi non semper respondet finis: nisi quoddam ex malis quoque bona, *pro diligentibus se*, Deus elicit.

36. Finis ultimus *Dei gloria & majestas* est, semperque obtinetur, quomodocunq; homines se gerant. Quod si enim Dei providentiâ sibi benefici fieri, & potenter ex malis se eripi patiantur: habent, cur Dei bonitatem & potentiam celebrent. Sin minus: Severa ipsorum castigatio Dei justitiam demonstrat. Quanquam, quod obiter monemus, ipsa punitio non est *actus* aut finis providentiæ, sed ex hominum culpâ oritur, & facit Deus *puniendo opus quasi alienum*, ut est apud *Hoseam cap. XIII, 9.*

CAPUT. V.
DE
ANGELIS

I.

Quos Plato *Dæmones & genios*, Aristoteles *Substantias separatas* dixit, illi in scripturâ Sacrà *Angeli* appellantur, nomine hoc ab officio ducto, scilicet ἀπό τῆς ἀγγέλλειν, quod est *nunciare*, quia sunt *Dei nuncii*. Hebræis dicuntur מלאכי, i. e. *missi* sive *legati*: quia sunt *Spiritus administratoru*, *missi in ministerium* propter eos, qui *heredes erunt salutis*. Hebr. I, 14.

2. Dari autem angelos, etsi argumentis ex naturâ petitis, quæ Thomas lib. II. contra Gent. Cap. XLVI, & seqq. persequitur, reddi quodammodo probabile, evidenter tamen demonstrari non potest: Secus quàm comparatum de Deo est, quem sua cujusvis conspectui exposita opera, satis manifestant.

3. Et quanquam sanè *Ethnici Dæmones* sive *genios* esse sibi quoque persuasissimum habuerunt, meminitque eorum Hesiodus libro I. operum, & luculentiùs Plato in *Timæo* & *Symposio*: adeò tamen absurdè de his genis senserunt, (Plato enim generatione propagatos, & ipsis stellis ac orbibus cælestibus, quasi Diis, inferiores putabat) ut non tam ductu luminis naturæ, quàm ab antiquissimis magis sic edocti videantur, qui geniorum revelationes & apparitiones jactabant, præstigiisque fidem sibi conciliabant. Vide Cyprian. libr. de idolor. vanitat. & Lactant. lib. II. cap. XV.

4. Missis itaque ex ratione petitis argumentis, fidem nostram cum primis scripturæ præsidio fulcimus, quæ angelos
F dari

dari expressè docet, & toties ingeminat Psalm. CIV, 5. XCI, 11. Hebr. I, 4. & seq. Matth. IV, 11. cap. XXV, 31.

5. Neq; à se ipsis esse angelos, sed ut alia omnia, à Deo conditos, docemur Psalm. CXLVIII, 4, 5. Col. I, 16. Neq; alibi scriptura aliter de ipsis, quàm ut de *creaturis & ministris Dei* loquitur.

6. Quando autem creati sint, nusquam scriptura meminit: & sunt ea de re dissentientes veterum conjecturæ. Aliquandiu ante visibilem mundum eos extitisse, statuunt multi Græcorum Patrum, & cum his nonnulli è Latinis. Verùm obstat, quòd scriptura Dei æternitatem prædicans, ipsum *ante conditum mundum extitisse* docet, ut Psalm. XC, 2. Prov. VIII, 23. & seq. Eph. I, 4. Cui consequens est, nihil ante visibilem mundum, præter æternum Deum, extitisse. Eodem ergo sensu capimus Mosaicum *τὸ in principio*, & quod huc alludit, exordium evangelii S. Johannis.

7. Alii & Latinorum quidem plurimi, sed quidam quoque è Græcis, angelos cum visibili mundo productos, probabilius conjectant. Quin & hoc addunt nonnulli, Moſen non planè tacuisse Angelorum originem, sed vel per *lucem* eos intellexisse, quod non improbat Augustinus *l. XI. de civ. D. cap. IX. & lib. de Gen. ad lit. cap. V.* vel sub *cælo* comprehendisse, quod censet Origenes *homil. I. in Gen.* At quæ nos cogit ratio, ut hic à propriâ vocum significatione deflectamus?

8. Conjecturæ si sit locus, Moſes propterea rerum tantùm visibilium creationem enarrare instituit, quòd hominibus, & præsertim suo tempore Judæis, qui à sensuum judicio maxime pendebant, tota historia cognitu credituque facilius existeret. Vide Cyrillum *l. III. contra Julian.* Chrysoſtomum *hom. II. in Gen.* Basilium *libr. de Spirit. S. cap. XVI.*

9. Sunt autem *Angeli substantiæ Spirituales completa finita* (sive creatæ) si per prædicata merè essentialia & intrinseca defi-

definiantur. Sin verò causæ externæ creationis, & perfectiones sive dotes in creatione ipsis inditæ, unâ exprimantur, emergit hæc definitio: *Angeli sunt substantiæ Spirituales completae, in magnâ intellectus & voluntatis perfectione condita, tum ad ministerium gloriamq; Dei, tum ad propriam ipsorum beatitudinem.*

10. *Spiritus* esse angelos, & sic *substantias Spirituales*, passim scriptura tradit, ut Psalm CIV, 5. Matth. VIII, 16. Luc. XXIV, 39. Hebr. I, 14. Eph. VI, 12.

11. Notandum autem, quod præsens attinet, vocabulum *Spiritus* accipi dupliciter: (I) prout denotat substantiam corpoream, sed subtiliorem, & tenuiorem: quomodo ventus, & aer, & tenuissimæ partes sanguinis in corpore humano, *Spiritus* sunt. (II.) prout naturæ viventi & intelligenti tribuitur: quomodo opponitur corpori, & significat *substantiam incorpoream*, sive quæ ex materiâ & formâ non constat: Sicut ait servator Luc. XXIV, 39. *Spiritus carnem & ossa non habet.*

12. Angelos posteriori significatione *Spiritus* esse, apud Christianos hodiè indubitatum est: neque abs re quidem. Nusquam enim in scriptura *substantia vivens intelligensque*, nomine *Spiritus*, nisi in oppositione ad corpus, appellatur, ut *Deus* Joh. IV, 24. 1. Joh. V, 7. & *anima rationalis* Eccles. XII, 7. Act. VII, 59. Explicitius autem sub eo nomine corpori opponitur *Jacob*. II, 26. Cum itaque & angelis tam *Spiritus* nomen locis suprâ citatis, quàm alibi *vita intellectusque* tribuatur (dicuntur enim *laudare Deum* Es. VI, 3. *adorare* Hebr. 1. 6. *jussa ejus exequi*, Psalm. CIII, 20.) Colligimus, & ipsos non nisi in oppositione ad corpus, *Spiritus* appellari, prout scilicet *substantiæ intelligentes incorporeæ* sunt. Imò satis manifestè ista oppositio exprimitur Eph. VI, 12.

13. Nihilominus haud pauci antiquissimorum Patrum, nominatim *Justinus Martyr, Tertullianus, Origenes, Ambrosius,*

sius, Augustinus & alii existimarunt, angelos in scriptura *Spiritus* appellari, non quod materiae & molis corporeae prorsus sint expertes, sed quod non constent ex tam crassa & palpabili, ex qua corpora visibilia; verum ex alia subtilissima & tenuissima materia: & proinde corpora quaedam ipsis *subtilia & aetherea* tribuerunt.

14. Quanquam nec horum omnium eadem fuit sententia. Tertullianus non tantum angelos, sed ipsum etiam Deum vero & proprie dicto corpore putatur circumscripsisse. Quae si fuit ejus opinio, de quo adhuc dubitari potest, absurdior est, quam ut refutatione egeat: Siquidem infinitae Dei perfectioni & simplicitati maxime repugnat. Alii vero Deum *ἀσώματος* esse rati, Angelos tamen corporeos censuerunt, ut ita hos à Deo distinguerent. Vide Origenem *lib. I. de Princip. cap. VI.* & Cyrillum Alexandrinum *l. IX. in Jobann.*

15. Habent itaque angeli cum Deo & animabus rationalibus id commune, quod *spirituales substantiae* sunt: Sed ab his distinguuntur, quod *Spiritus completi*; à Deo, quod *finiti & creati* sunt. Et quia Spiritus, prout corpori opponitur, in suo formali conceptu vitam & intellectum importat: de angelorum intellectu & cognitione verbo quoque agendum est.

16. Intellectus angelorum in actu primo, quoad rem, ipsa eorum substantia est, ut contra Thomam rectè statuunt Scotus, Durandus, & Nominales omnes: at qui inde procedunt actus secundi, sicut reverà sunt producti sive elicit, ita ab essentia realiter distinguuntur: Idque vel inde manifestum evadit, quod angelorum cognitio augeri potest.

17. Triplex autem in angelis consideranda venit cognitio. Una *naturalis*, sive à lumine naturae profecta, quae angelis bonis & malis communis est. Altera *supernaturalis*, sive à lumine gratiae orta, quae omnibus quoque angelis ante nonnullorum

rum

rum lapsum competlit: at post lapsum mali eâ carent, & bô-
ni ad gloriam evecti illâ non indigent. Postrema à lumine glo-
rie promanat, quæ angelorum bonorum propria est.

18. De naturali angelorum notitia duo apud omnes certa
& in confesso sunt: (I) *angelos omnem creaturam, tum immate-
rialem, tum materialem* (h. e. præter suam, & aliorum sibi co-
existentium angelorum essentiam, cælum & terram & quæ-
cunque in iis continentur) *actû claro & intuitivo contemplari.*
(II.) *Deum quoque ex operibus ab ipso conditis, & sic à posteriori an-
tùm, & abstractivè, (sicut homines Rom. I. Sed tamen perso-
riori modo, quàm homines) cognitum habere.*

19. Duo è contrario difficultatem non planè nullam ha-
bent (I.) *an angeli occultas hominum cogitationes inspiciant* (II) *an
futura quoque contingentia aliquo modo cognoscant.* Ad utrumq;
adhibitâ distinctione respondendum est.

20. Et primùm quidem distinguendum inter cognitionem
certain & conjecturalem. Certa utique, & clara, atque infal-
libilis cogitationum cordis inspectio in nullum intellectum
creatum cadit, quandoquidem ipsæ cogitationes per se abdi-
tæ sunt, nec extrinsecus ulla certa apparent indicia, quæ ma-
nifestare eas possint. Proinde earum scrutationem scriptura
soli Deo, & infinitæ ipsius scientiæ adscribit, ut *I. Reg. VIII, 39.*
II. Paralip. VI, 36. Psalm. XLIV, 23. Jerem. XVII, 9, 10. Act. I. 24.
Rom. VIII, 27.

21. Quando autem hominibus interdum de cogitatis ani-
mi alterius conjectandi copia, vel ex mutationibus vultûs, vel
ex conspicuis operationibus, vel ex aliis externis indiciis da-
tur: angelis quoque hujusmodi *conjecturalis* cognitio dene-
gari nequit: Sed eam incertam, & cum formidine oppositi
conjunctam esse, nemo non videt.

22. Deinde quod alterum attinet, tria futurorum sunt
genera

genera. Primum eorum est, *que à causis determinatis, & secundum ordinem naturæ eodem semper modo habentibus oriuntur,* ut Cælestium orbium conversiones, solis ac lunæ defectiones, & hujus generis alia. De quibus quidem certò præsciunt angeli, si ordinatæ Dei potentia sit locus, ea non aliter esse eventura: interim ignorant liberum Dei, de servando aut immutando ordine naturæ, decretum. Ita non erat præcognitum, naturaliter ulli angelo, solem ad preces Iosua staturum esse, aut in signum, quod Ezechia Regi prolongatus esset terminus vitæ, retrò actum iri, quia ordini naturæ ea non congruunt. *Ios. X, 12. Esa. XXXVIII, 8.*

23. Alterum genus eorum est, *que ex causis quidem naturalibus, sed variæ mutationi obnoxiiis; aut ex causis per accidens, & casu concurrentibus nuncita, nunc aliter eveniunt,* ut cometa, terræ motus, pluvia, siccitates, tempestates ac venti, itemque morbi, & elementorum ac corporum affectiones. Quorum notitiam aliquam lumine naturæ sibi possunt comparare dæmones, sed non nisi *probabilem sive conjecturalem,* quâ sæpe numero falluntur. Nunc enim Deus per causas naturales eventura mala ad piorum preces avertit: Nunc quæ eventura non erant, præter ordinem repente immittit. Sicut castigandis populis olim in V. T. immisit, quæ per causas merè naturales illis nunquam evenissent.

24. Postremi generis futura sunt, *que tota ex liberâ voluntate pendent & geruntur,* ut bella, seditiones, publici & privati mores, & id genus alia. Quæ non minus naturale angelorum lumen, & quemvis intellectum creatum subterfugiunt, quam occultæ hominum cogitationes. Unde eorum quoque præscientiam scriptura soli Deo acceptam refert. *Esa. XLI, 22. & cap. XLIV, 7.* Nisi quod ex habitu corporum, locorum ingenio, cœli temperie & ejusmodi aliis dæmones, quâ sunt sagacitate, conjecturam de futuris nostris actionibus

bus, sed non nisi incertissimam, penè dixerim, ut plurimum fallacem, capiunt.

25. Sic habet se naturalis angelorum notitia, quæ hodieque bonis & malis est communis. Aliàs ante lapsum, & in ipsa creatione, omnibus angelis, singulari Dei gratiâ, inditum, erat peculiare quoddam lumen, naturali lumine illustrius; non quo vel occultas hominum cogitationes inspicerent, vel futura & à causis liberis profectura præscirent; sed cujus ductu cum primis Deum perfectiori modo, v. g. *trinum in personis*, & si quid aliud ejus lumini naturæ impervium est, cognoscerent.

26. Quamquam decretum incarnationis Filii Dei, & alia libero Dei consilio olim futura mysteria, non nisi successu temporis, sive peculiari sive hominibus factâ revelatione, angelis innotuisse videntur, sicut colligitur ex *I. Petr. I, 12. Eph. III, 10.* Confer, quæ tradit Paulus *I. Cor. II, 11.*

27. Atque isthæc quidem illustriori lumine innixa Angelorum notitia sapientiaque conjuncta erat cum pari sanctitate & justitia, ad diligendum supra omnia Deum, honorandum obsequiis, & ab omni peccato abstinendum: sic tamen, ut ab amore & obsequiis Dei deficere, ac peccato se obstringere poterint.

28. In tanta tum intellectus tum voluntatis perfectione omnes angelos à Deo conditos fuisse, haud obscurè docet scriptura. Et de bonis quidem, atq; in bono confirmatis, nullum est dubium. De malis verò scriptum est, *eos in veritate non stetitisse*, Joh. VIII, 48. & *originem suam non servasse*, ep. Jud. v. 6. Ex quibus colligitur, tum sapientiores, tum meliores initio creatos fuisse, quàm nunc existunt.

29. Deniq; in definitione, præter causam efficientem creationis, tum officium angelorum exprimitur, tum finis. Officium est, *ministrare Deo*, & *jussa ipsius exequi* Ps. CIII, 20. Finis autem ex parte Dei, *gloria ipsius*; ex parte angelorum, *propria ipsorum beatitudo*.

30. Et

30. Et hæc hæctenus de angelorum essentia. In proprietatum numero primas sibi vendicat *simplicitas*. Ipse quidem *angelus in concreto*, prout suppositum & persona est, non adeò prorsus est simplex, quin ex *essentia & subsistentia* componatur: siquidem in creaturis hæc duo realiter distingui, argumentum est mysterium incarnationis Filii Dei: nisi realis eorum distinctio ad substantias corporeas restringatur. At *essentia cujusvis angeli*, absolutè & secundum se considerata, nullo realis compositionis genere composita, sed pariter ac Dei essentia, absolutè simplex est: differt tamen ab illâ, quòd accidentibus substat, & proinde licet non *ex aliquibus* componatur, tamen *cum aliquibus* composita est.

31. Ex simplicitate angelorum fluit eorum *immortalitas*. Nonnulli antiquissimorum Patrum asseruerunt, angelos non esse immortales *naturâ & ex seipsis*, sed *gratiâ & voluntate conditoris*, ut Irenæus, Cyrillus Alexandrinus, Arnobius, Ambrosius, Damascenus & alii. Videntur autem id gratiæ Dei acceptum ferre, quòd cum possit Deus destruere, æternum tamen superesse eos velit. Fixum interim manet, in tantum esse immortales naturâ, in quantum in se ipsis principium corruptionis non habeant.

32. Simplicitati quoq; angelorum consequens est, *non posse eos loco corporali circumscribi*. Quia tamen essentiam finitam habent: non ubiq;, sed semper in certo & definito $\pi\bar{s}$ existunt, de quo in aliud $\pi\bar{s}$ celerrimè se recipiunt. Quibus explicandis immorari, non magnum operæ pretium fuerit.

33. Deniq; angelorum potentia, ad edendas externas operationes, tantò major est humanâ, quantò ipsorum essentia, præstantior & perfectior est: siquidem inter essentiam & potentiam semper est proportio. Quanta autem sit ista potentia, quibus limitibus circumscripta, & per quas sese exserat operationes, alii tam prolixè diduxerunt, ut ulteriori explicatione non sit opus. Et hæc de angelis in genere. De bonis & malis seorsum nunc agere, prohibemur chartæ penuriâ.

CAPUT. VI.

DE

CREATIONE HOMINIS AD I-
MAGINEM DEI.

DEUS post alias res hominem quoq; conditurus. refe-
rente Mose, ἀβραῶν καὶ δῶς & deliberantis in speciem
dixit Gen. I, 26. *Faciamus hominem ad imaginem nostram
secundum similitudinem nostram.* Et statim ita conditum
esse hominem, docent verba, quæ ibidem sequuntur, v. 27.

2. *Imago tunc est, cum de aliquo exprimitur,* ait Augusti-
nus lib. imperf. de Genes. ad liter. cap. XVI. Id est, imago est
forma ad alterius similitudinem expressa, quæ Græcis εἰκόων
ἰκόνι & dicitur. Quanquam & alterum, ad cuius similitudi-
nem expressa est huiusmodi forma, imaginis aliquando, sed
πρωτότυπον ἢ ἀρχετύπον nomine venit: quod aliàs usu pervagato
exemplar, Philosophis etiam *causa exemplaris* dicitur, & defi-
niente Thoma qv. II. de verit. art. 1. *est forma, quam imitatur
effectus, ex intentione agentis, determinantis sibi finem.*

3. Nunc verba DEI apud Mosen, saltem quoad illam par-
ticulam, בְּצַלְמֵנוּ *in imagine nostrâ*, possunt accipi dupliciter:
[I.] ita, ut præfixum בְּ significet causam exemplarem, tan-
quam dicat Deus: *Faciamus hominem ad exemplar nostrum*, i. e.
intueamur nos velut archetypon & exemplar, & hominem
nobis quodammodo similem producamus. Quomodo ima-
go Dei, ad quam conditus est primus homo, quoad rem est i-
pse Deus, secundum eas perfectiones, quibus Deo confor-
matus est homo. [II.] ut præfix. בְּ significet terminum crea-
tionis, & effectum causæ exemplaris, qui est homo; quasi di-
ctum sit: *Faciamus hominem, imaginem nostram, sive qui sit i-*

G

MAGO

imago nostri, veluti sui exemplaris. Vide Thomam part. 1. qu. XCIII. art. V.

4. Etsi priorem sensum Cornelius à Lapide, Thomas l. c. posteriorem præfert: nobis tamen, utrum eligas, non videtur permagni referre: cum neuter verbis repugnans, & alter alteri, vi mutua relationis, sit ἀλλήλοφωτός. Nempe si homo est imago Dei ἐκτυπος, Deus vicissim hominis imago ἀρχέτυπος & exemplaris est: & vice versâ.

5. Et sanè esse, & rectè dici hominem, *Dei imaginem*, licet veterum nonnulli negaverint, satis tamen comprobatur Paulus I. Cor. XI, 7. *Vir non debet velare caput, cum imago sit & gloria Dei.* Augustinus libr. VII. de Trin. cap. VI. Controversiam sic dirimit: *hominem ita esse imaginem (Dei) ut ad imaginem sit; quasi hac posteriore locutione peculiare quid, & id quidem denotetur: non æquari paritate, sed quadam similitudine accedere.* Eoque ipso hominem à Filio Dei distinguit, *ut qui imago sit æqualis suo Patri.*

6. Neque verò archetypon & exemplar creandi hominis erat una & certa persona divina, sicut ex nonnullorum veterum sententia *Filius DEI*, sed idem qui conditor ipsius, *Deus Trinus*, sive *tota SS. Trinitas*. Id quod ipse Deus verbo & suffixo plurali subinnuit: *Faciamus hominem ad imaginem nostram.* Ubi ita B. Lutherus: *Omnes tres personæ hic concurrunt, & dicunt, FACIAMUS.* Et Augustinus loc. cit: *Ideo AD IMAGINEM NOSTRAM, ut imago Trinitatis esset homo.* Ut nihilominus unus secundum essentiam Deus & conditor ejus & archetypon esse intelligatur, statim addit Moses in singulari numero: *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam.* Confer Irenæum in præf. libr. IV. Augustinum libr. XVI. de civ. Dei cap. VI. Theodoretum quæst. XIX. in Gen.

7. Quâ sui parte homo ad Dei imaginem sit conditus, non

non determinatum à Mose est. Conjectu autem cuius facile est, cum homo ex pluribus non constet, quàm ex corpore & animâ, aut animâ, aut corpore, aut utrique imaginem Dei competiisse. Quâ de re sententiarum divortia apud Veteres reperire est.

8. *Audæus* quidam, unde *Audiani* dicti sunt, qui ipsum festabantur, imaginem Dei humano corpore circumscripsit. Ita refert de ipso Epiphanius *heres. LXX.* & hac motum ratione addit, quòd post illud Dei decretum: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*; Moses quasi indicaturus, cuiusmodi & in qua hominis parte esset imago Dei, dixerit: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ*: quasi homo ea parte & ratione, quâ de limo terræ est formatus, imaginem Dei gerat. Verum neque quicquam hic textus probat, & obstat dissimillima humani corporis, Deique, qui incorporeus est, essentia. Unde pluribus illud commentum refellit Epiphanius *heres. XC.* & Theodoretus *l. IV. hist. cap. IX.* & *lib. de heres. cap. X.*

9. Ex hac Audæi opinione crassus *Anthropomorphitarum* fluxit error. Sive enim ipse statuerit Audæus, *Deum esse corporeum*, quod censet Theodoretus; sive ab hoc errore, quem ipsi non audent tribuere Epiphanius, manserit intactus: ii tamen, qui virum secuti sunt, cum didicissent ex ipso, hominem secundum corpus imaginem Dei gerere; huic sententiæ consequens putarunt, *Deum ipsum corporeum esse*. Vide Socratem *l. V. cap. VII.* & Sozomenum *lib. VIII. cap. 2.*

10. Alii ne Deum corporeum facerent, Filium Dei formam corporis humani, tanquam exuturum denuò, induisse in actu creationis, & ad huius instar primi hominis corpus formasse commenti sunt, quos inter est Eugubinus, in *Cosmopœia*. At quomodo imago Dei diceretur, quæ non Deo, sed

sed extrinsecus assumptæ, & mox deponendæ iterum, assimilatæ fuit formæ?

11. Tertullianus, quantumvis & ipse Deum statuisse corporeum existimatur, non tamen hominem *ad Dei imaginem*, quod mireris, sed censuit conditum *ad imaginem Christi, in carne olim venturi* libr. de resurr. cap. VI. & l. contra Prax. cap. XII. Verùm intelligitur homo esse factus [I] *ad imaginem Dei jam tùm existentis ac viventis*: at in carne non erat Christus, cum primus homo crearetur. [II] *ad imaginem Dei, quæ Deus, non quæ homo*. [III] *ad imaginem plurimum, ac totius Trinitatis*, adeoque non præcisè ad imaginem Christi.

12. Res tandem ipsa loquitur, imaginem Dei primò & principaliter ac propriè non nisi in ea hominis parte reconditæ, quæ vitam Deo simillimam vivebat. Cujusmodi *anima* est: non *corpus*, nisi quatenus corpus animæ, ut instrumentum, inservit.

13. Formalis ratio imaginis Dei in homine jam condito erat *conformitas ejusdem cum Deo archetypo & exemplari suo*. Cum autem perfectiones, quibus primus homo Deo conformis sive consimilis fuit, sint duùm generum; & quædam *ad substantiam* ejus pertinuerint, ut animæ immortalitas, intellectus, voluntas, libertas arbitrii, dominium in bestias; quædam *qualitates* fuerint superadditæ, ut sapientia, justitia, sanctitas; non immeritò quæritur, utrum in hisce, an in illis, an in utroque perfectionum genere imago Dei posita fuerit.

14. Plerique veterum imaginis Dei appellatione utriusque generis perfectiones comprehendunt. Unde cum in verbis Dei apud Mosen conjunguntur ista duo: *ad imaginem nostram, & secundum similitudinem nostram*; hoc nonnulli putant interesse, quòd *imago* substantiæ sit, *similitudo* qualitatum. Veteribus hic consentit Bellarminus libr. de gratiâ prim. hom.

bon. cap. 2. Imago, ait, ad naturam intelligentiæ & voluntatis, similitudo ad sapientiam & justitiam refertur.

15. Verùm huic discrimini usus repugnat. (I) Passim alterum vocabulum sine altero de eadem re usurpatur, ut *Gen. V, 1. & Cap. VIII, 6.* Ibi ad similitudinem Dei seorsum, hic ad imaginem Dei dicitur. (II) Moses executionem decreti Dei de condendo homine memorans, alterum tantùm expressit, alterum omisit, non facturus, si in verbis decreti, ubi conjunguntur, diversum quid significarent. Probabilius itaque est, illa duo substantiva eadem significatione, sed ἐπιφθάνως & per bendi adyn conjungi, ut alterum per alterum, & posterius quidem adjectivè exponatur, hunc in sensum: *Ad imaginem nostram non quocunque modo, sed pro capacitate humane nature nobis quàm SIMILIMAM.* Vide in h. I. Cornel. à Lap. Emanuelem Sa, Franciscum Vatablum, & Glasium l. III. Gramm. Sacr. tract. I. Can. VI.

16. Non interim fundamento destituuntur, qui partem imaginis Dei etiam illas perfectiones constituunt, quæ ad substantiam hominis pertinent: [I] *Quia reverà in illis quoque magna consistit hominis cum Deo conformitas: dum sicut Deus totam essentiam, ita homo animam habet materiæ expertem atque immortalem; dum æque intellectu, voluntate ac libero pollet arbitrio: dum denique omnibus animalibus præstat, iisque sicut Deus universo, dominatur.* [II] *Quia homo etiam post lapsum ad imaginem Dei factus dicitur Gen. IX, 6. Iacob. III, 9.* At nullas post lapsum perfectiones, quibus Deo assimiletur, nisi jam memoratas obtinet.

17. Nihilominus alibi in scriptura Sacra, pariter atque à Theologis nostris, *imago Dei* strictiore significatione dicitur, quæ per lapsum primorum parentum amissa est, & ad quam hodiè spirituali regeneratione renovamur. Quomodo non
in illis

in illis perfectionibus, quæ ad substantiam hominis pertinent, sed in qualitatibus superadditis, ut in *sapientia, justitiâ & sanctitate* posita erat. Et ita vocem capit D. Paulus *Col III, 10. Epb. IV, 24.*

18. Nempe pro diversâ intentione & scopo scripturarum diversa imaginis Dei ratio est. Semel potest considerari, ut conformitas hominis cum Deo, *respectu certi effectus ac finis*: prout nimirum comparata erat ad spiritualem, justam ac innocentem vitam, æternæ beatitudinis assequendæ causâ. Et iterum; prout est conformitas hominis cum Deo, *inquantalibet latitudine sua*, præcis effectû & fine jam dictis. Hoc posteriori modo imago Dei accipitur locis citatis *Gen. IX, 6. Iacob. III, 7.* ratione præcipuè ductâ à conformitate substantiæ hominis cum Deo. Illo priori, apud Paulum loc. cit. & hic à nobis sumitur, nec nisi in qualitatibus sive viribus superadditis consistit, quibus homo ad spiritualem, justam ac innocentem vitam erat accinctus.

19. Sicut autem ad justè & innocenter vivendum tres animæ facultates concurrunt: *intellectus*, cujus est dictare, quid sit agendum; *voluntas*, cujus est eligere; denique *appetitus*, cujus est affectibus secundum dictamen intellectus moderari: ita quælibet facultas suâ indigebat perfectione ac virtute, ut dignè officium suum obiret. Ac proinde sicut *ἐνέργεια* ex *singulis corporis virtutibus constat*, ut est apud Arist. *I. II. Eud. cap. I* aut sicut apud ipsum *justitia universalis* omnes virtutes complectitur: ita *imago Dei* ex singulis perfectionibus sive viribus ad vitam justam sanctamq; necessariis fuit conflata: unde & ipsa *justitia originalis* appellatur.

20. Ex parte *intellectus* nihil aliud esse potuit imago Divina, quam *Spiritualis quedam lux & facultas*, ad cognoscendam Dei essentiam & voluntatem, quantum ad justè sancteque viv-

ven-

vendum erat satis. Certè quod Paulus ait *Col. III, 10. Induite novum hominem, qui renovatur in agnitionem. congruentem imagini ejus, qui ipsum condidit*: vix potest aliter intelligi, quàm de agnitione practica Dei & voluntatis ejus, quæ & quanta ad Spiritualem innocentemque vitam est necessaria. Ad hujusmodi agnitionem renovamur, dum per verbum & operationem Spiritus S. nobis lux quædam Spiritualis ad illam habendam conceditur. Ergo in tali luce spirituali, & huic innixâ cognitione posita fuit imago Dei, ex parte intellectûs.

21. Ex quo non sequitur, primos parentes in virtute imaginis Dei habuisse *perfectam rerum omnium naturalium scientiam*: Sine hac enim justè & sanctè innocenterque vivi poterat. Quid? quòd & Eva ignoravit, serpentem loqui non posse, nisi à superiore quodam agente ad loquelam elevaretur; & Adamus, per esum pomi, aliquem Deo similem effici non posse. Quòd autem ille, *adductis ad se omnibus bestiis agri & volatilibus cæli*, non ignoravit, quòdnam illis nomen esset imponendum, *Gen. II, 19.* id arguit in ipso vel specialem Dei revelationem, vel in creatione inditum à Deo Hebræi sermonis habitum, quem, probabile est, posteros Adami usu sibi fuisse comparaturos, si vel maxime imaginem Dei ad se propagatam habuissent.

22. Egregiam interim rerum naturalium notitiam primo parenti inditam fuisse, piè suspicamur, sed non ità perfectam, quin progressu temporis proficiendo eam auxisset. Et si eadem in actu primo ad posteros transisset; non tamen, nisi maturâ ratione, potuisset ad usum transferri.

23. Ex parte *voluntatis* imago Dei erat constans & perpetua inclinatio ad Deum supra omnia perfectè diligendum, præstandamque tum legi naturæ sive decalogo, tum injuncto uni præcepto positivo perfectam, & omnibus partibus absolutam obedientiam. S. Paulus *justitiam & sanctitatem veritatis,*

tatis, i. e. veram & minimè fucatam appellat, ad eam ut renovemur, nos admonens his verbis: *Induite novum hominem, qui secundum Deum conditus est, in justitiâ & sanctitate veritatis.* Eph. IV, 24.

24. Denique ex parte appetitûs erat quædam promptitudo abstinendi ab affectibus inordinatis, nihilque, nisi ex legis Dei & rectæ rationis dictamine, vel concupiscendi vel averfandi. Patet id à posteriori. *Ambos, Adamum & uxorem eius, fuisse nudos, nec erubuisse,* legimus Gen. II, 25. Quæ causa? nisi quòd aberat inordinata concupiscentia, ob exactam appetitûs cum lege Dei rectaque ratione harmoniam. Post lapsum autem *cognoverunt se esse nudos,* Gen. III, 7. Id est, dissoluto jam appetitûs cum lege Dei rectaque ratione concentu, cognoverunt, pudendam sibi & regendam esse nuditatem, ob animadverfas in eâ titillationes & libidines.

25. Magnum quoque excellentiæ primi hominis argumentum erat, quod Deus ipsi dominium in omnia animantia, volatilia, terrestria, & aquatilia concesserat. *Et dominantur, ait, in pisces maris, & in volatile cæli, & in omnem terram, & in omne reptile reptans super terram.* Gen. I, 26. Cujus dominiî infigne erat specimen, quòd animalia nominibus suis designanda ad Adamum congregarentur Gen. II, 16. Unde nonnulli in eâ prærogativâ ipsam *imaginem Dei* collocârunt, ut Chrysostomus *b. l. & Theodoretus in Genes. q. XX.*

26. At *imaginem Dei* ab excellentia dominiî in bestias toto cælo diversam fuisse, vel inde manifestum evadit, quòd illa ad felicitatem homini æternam acquirendam erat comparata; hæc verò ad vitam naturalem his in terris jucundè & feliciter degendam pertinebat. Existimamus verò, dominium istud necessarium imaginis divinæ consequens fuisse. Primum enim homini debebatur ob *perfectiones substantiæ,* quòd
solus

solus inter animalia intellectu, voluntate ac libero arbitrio polleret. Deinde ob *qualitates superadditas*, quòd sapientiã intellectus, voluntatis sanctitate, & appetitus cum rectã ratione conformitate magis magisque Deo assimilaretur.

27. Mansit homini post lapsum imperium in bestias, sicut docet Moses Gen. IX, 2. quia adhuc solus inter animalia intellectu, voluntate & libero arbitrio est præditus. At ne utiquam tam perfectum hodiè, quàm in statu integritatis est, sed imminutum valdè atque impeditum, teste experienciã: sive ante lapsum perfectior fuerit animantium natura, & ad obsequendum pronior, quod non sit verosimile: sive homo per lapsum scientiã & prudentiã regendi animalia, ac in officio continendi exciderit; sive denique Deus peculiarem providentiam & instinctum subtraxerit, quo animantium phantasiam & corpora ad natum, voluntatem, & imperium hominis flecteret.

28. Atque hæc hæc hactenus de perfectionibus animæ, & quod illas consequitur, hominis in bestias dominio. De corpore sic habendum est, etsi nullo modo quoad substantiam, tamen quoad quædam attributa ad Dei similitudinem, fuisse conditum, ut ita non videantur errare, qui & in illo, saltem secundariò, imaginem Dei, aut simavis, quædam imaginis divinæ vestigia collocaverint.

29. Primùm enim ante lapsum vel *solã immortalitate* Deo consimile erat corpus. Post lapsum verò *mors stipendium peccati* Rom. VI, 23. secundum Dei conminationem Gen. II, 17. *Quocunque enim die comederis ex eo (ligno scientiæ boni & mali) morte morieris.* Deinde in statu integritatis corpus animæ, veluti *instrumentum* parti principaliori, non nisi *ad sanctitatis & Justitiæ opera serviebat*, cum
H nunc

nunc post lapsum pravis affectibus ad quævis peccata abripiatur. Ab hoc turpi & profano ad illibatum sanctumque corporis usum nos identidem avocat Paulus Rom. VI, 11. & Cap. XII, 1. Denique quia tale est (corpus) ut ad contemplandum Cœlum sit aptius, magis in hoc ad imaginem & similitudinem Dei, quam cetera corpora animalium, factum jure videri potest; verba sunt Augustini libr. XXXIII. quest. qu. XXI. Adde, quòd per membra corporis humani, stylo scripturæ, Dei attributa repræsentantur, ut per oculos providentia, per brachium potentia. Vide Glasf. Phil. Sacr. lib. I. tract. III. sect. IV.

CAPUT. VI.

DE

PECCATO.

I.

Postquam primus homo per lapsum excidit statu integritatis, sive imagine Dei; se & posteros in statum contrarium peccati præcipites dedit, de quo nunc quoque paucis agendum.

2. Quid peccati nomine intelligatur, non diu dispiciendum est. Omnes enim, eâ voce auditâ, concipimus aliquid, quod est contra legem, vel ipsâ sic dictante naturâ. Quanquam quid poscat à nobis lex, quidque adeò contra legem, & peccatum sit, rectius scriptura docet, quam natura.

3. Duo itaque peccatum formaliter importat: (I.) respectum ad legem. Sicut enim justî rectique regula lex est: ita vicissim per legem est agnitio peccati Rom. III, 20. Neque magis sine lege esse aut concipi peccatum potest, quam homo sine animâ. (II.) difformitatem aut discrepantiam à lege: sicut è contrario justum rectumque est, quicquid conformitatem

647

cum lege habet. Utrumque conceptum una vox ἀνομία suggerit I. Job. III, 4. ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. Vox enim illa componitur ex νόμος, quod est lex, & ex [α]ἴρεσις, quæ discrepantiam à lege notat.

3. Cum autem lex variè dividatur, & alia quidem, ratione legislatoris, divina sit, alia humana; divina rursus, vi objecti, moralis, vel forensis, vel ceremonialis: nobis id quidem certum est, quamlibet ἀνομίαν, aut cujuslibet legis transgressionem, peccatum esse, dummodo lex ipsa non sit illegitima; sed inæquali attribuendi modo, veluti nomen νομὸν ἀφ' ἐνὸς ἢ πρὸς ἕν. Primò enim & principaliter peccatum dicitur respectu legis moralis, quæ maximam sui partem cordibus hominum est inscripta Rom. II, 5. omnesque populos ubique locorum & semper obligat. Unde quod contra legem moralem est, absolutè peccatum est, à quocunque mortali-
lium, & quodocunque fiat.

4. Secundariò tamen, & per quandam à lege morali dependentiam, peccatum quoque est, quicquid contra alias Dei leges, imò & contra humanas delinquitur. Habent enim & illæ vim obligandi in conscientiâ: non verò tam, ex seipsis, quàm ex rigore legis moralis, dictantis, Deo & legitimo magistratui, & cuius præpositæ potestati, justa aut saltem non illicita præcipienti, obsequendum esse: cum interim neque omnes ubique locorum, sed eos tantùm, quibus præscriptæ sunt; neque illos quidem semper, sed quamdiu vult legislator, obligent: sicut leges Dei Ceremoniales & forenses tantùm Judæos, neque diutius, quàm ad Messia promissi adventum, strinxerunt.

5. Notant autem hîc Theologi, peccatum apud S. Johannem sumi abstractivè, neque abs re quidem: vox enim abstracta est ἀνομία, per quam definitur. Aliàs frequentius concretivè accipitur, prout est ἀνομία, aliquid à lege discre-

pans, veluti adulterium, homicidium, concupiscentia. Quà notione, uti in logicis summulista docent, quasi ex formali & materiali componitur.

6. Formale, sive id, quo aliquid est peccatum, *ἀνομία* est, neque adeò à peccato abstractivè sumto distinguitur: quandoquidem abstracta formam significant, sine mentione materiae. *Ανομία* verò privatio est. Hoc enim ipso aliquid *ἀνομων* esse, sive à lege discrepare intelligimus, quòd caret rectitudine, secundum legem inesse vel adesse debita. Itaque in carentia hujusmodi rectitudinis, adeoque in privatione formaliter peccatum consistit.

7. Materiale, sive id, quod peccatum denominatur, secundum ductum luminis naturæ, non nisi voluntarium quid est, idque vel factum, quod lege prohibetur, vel facti lege mandati *omissio*. At stylo scripturæ, & secundum revelationem, vox peccati etiam ad habitus & qualitates itemque ad motus indeliberatos, quatenus legi quidem repugnant, extenditur.

8. Necessarium peccati consequens est *reatus*, non ille in actu secundo, qui ad pœnam actu infligendam datur: hic enim per remissionem peccati auferri potest: sed *reatus* in actu primo, qui in eo consistit, quòd peccatum, etiam si remissum, pœnâ tamen dignum est & manet.

9. Distinguitur autem peccatum in *Originale*, sive quod instar habitus omnibus ab ortu inest; & *actuale*, sive quod actu peccantium, adeoque personale quid est.

10. Etsi peccati originalis nusquam meminit scriptura S. pluribus tamē in locis haud obscurè omnes homines, sine discrimine ætatum, infantes æquè atque adultos, peccati & hinc mortis reos declarat. *Per unum hominem*, inquit Paulus, *peccatum in mundum introivit, ac per peccatum mors: & ita*

in o-

in omnes homines mors pervasit, in quo omnes peccarunt. En!
posteris Adami proprium quoddam peccatum tribuit, ne
ob alienum rei mortis censeantur. Utrum autem pecca-
tum actuale & voluntarium intelligatur, an id, quod origi-
nale dicimus, inter nos & hæreticos *χρ. νόμουν* est.

11. Verbum *ἀμαρτάνειν*, peccare, frequentius de peccato a-
ctuali accipitur, & hinc Pelagiani locum sic exponunt, po-
steros omnes imitari Adamum in peccato, dum æquè cu-
piditatibus obsequantur. Verùm præterquam quòd *verba a-*
pud Hebræos aliquando non tam actionē quàm habitum significant,
docente B. Chemnitio: insuper soli adulti deliberatis præ-
varicationibus imitari Adamū poterant: cum interim univer-
sale effatum sit Apostoli, *omnes peccasse*, infantes æquè atque
adultos: idque liquet à posteriori; quia *mors in omnes pervas-*
it, l. c. & *in Adamo omnes morimur* l. Cor. XV, 22. Certè si rea-
tus mortis est communis, non potest non etiam commune
esse peccatum, quandoquidem *stipendium peccati mors est.*
Rom. VI, 23. Hinc quod l. c. vers. 14. dicitur: *Regnavit au-*
tem mors ab Adam usque ad Moysen, in eos etiam, qui non peccave-
rant ad similitudinem transgressionis Adami; Augustinus, &
cum ipso moderni Theologi de infantibus accipiunt, *qui*
nondum suâ & propriâ voluntate, sicut Adamus, peccaverunt.
libr. 1. de peccat. merit: cap. XI.

12. Neque ut locus Pauli de peccato actualem accipiatur,
finit particula *ἐφ' ᾧ*, *in quo omnes peccarunt.* Interprete enim
Augustino, quem nostri Theologi sequuntur, refertur ad A-
damum veluti ad auctorem peccati, & communem paren-
tem generis humani, non obstantibus verbis interjectis; ut
sensus sit: *dum Adam peccaret, in ipso velut in primo & commu-*
ni suo parente omnes peccasse. At nondum actu erant reliqui,
cùm ipse peccaret: quomodo ergo in ipso potuerunt actu

H 3

pec-

peccare? Quin potius jus adipiscendæ justitiæ originalis in illo parente suo perdidisse, & sic necessitatem nascendi cum peccato incurrisse intelliguntur, antequàm nati erant. Confer *Ep. II, 3. Gen. VIII, 21. Psalm. LI, 7. Hiob. XIV, 4.*

13. Formale, uti cujusque, ita & peccati originis *ἀνομία* est; nisi quòd, ut ab actualibus peccatis distingvatur, hic restringitur ad specialem rationem. Plerique eam *Carentiã justitiæ originalis* circumscribunt. Sicut autem justitia originalis potest considerari dupliciter: tum *secundum se*, prout erat donum eã lege primo homini concessum, ut ad posteròs propagaretur; tum *quoad obsequium legi præstandum*: ita & carentia ejus pugnat cum lege Dei bifariã: tum quòd ipsa secundum se abest; tum quòd illã ademtã, homo hodiè est ineptus, impotens, inidoneus, ad justè atque ita vivendum, sicut lex jubet.

14. Summa legis est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c. & proximum tuum, sicut teipsum. Luc. X, 27. Matth. XXII, 37.* Hi autem actus eo rigore, quo præcipiuntur, præstari non poterant, nisi per justitiam primo homini concreatam: Hanc itaque, dum illos omnibus præcipit, in omnibus lex requirat necessum est. Neque adeò refert, formale peccati *carentiam justitiæ originalis esse* dicas, an verò *ineptitudinem, sive ἀδυναμίαν, ad justè atque ex legis præscripto vivendum*: nisi quòd prius est, carere justitiã originali, quàm ineptum esse ad legis obsequium; quoniam illud, saltem nostro concipiendi modo, hujus causa est.

15. Cùm verò justitia originalis non fuerit una simplex perfectio, neque unam tantùm, sed omnes animæ facultates, intellectū luce spirituali, voluntatē sanctitate, appetitum harmoniã cum rectã ratione ornaverit: vi oppositionis peccatum originis totidem perfectionum privatio, & earun-

earundem animæ facultatum corruptio sit necessum est. Proinde ex parte intellectus est privatio lucis spiritualis, & quæ illam sequitur, rerum spiritualium ignorantia, ob quam Paulus ipsum hominem *tenebras* appellat Eph. V, 4. itemque *obtenebratum mente* Eph. IV, 18. *qui nec percipiat, nec cognoscere possit, quæ sunt Spiritus Dei* I. Cor. II, 14. Ex parte voluntatis est aversio à Deo, & ad præstandam ipsius legi perfectam obedientiam ineptitudo: Denique in appetitu, rebellio adversus rectam rationem. Ad utriusque corruptionem respicit S. Paulus, cum hominem dicit *in peccatis mortuum* Eph. II, 1. & 5. *ab alienatum à vitâ Dei* Eph. IV, 14. *qui bonum nec velle nec perficere possit* Phil. II, 13. Confer. Gen. VI, 5. & cap. VIII. 21.

16. Ex quibus jam satis intelligitur, peccatum originis non esse leve aliquod malum, sed *intimam, pessimam, profundissimam (instar cujusdam abyssi) inscrutabilem, & ineffabilem corruptionem totius nature*; Verba sunt Formulæ Concordiæ. Nihil enim magis corruptum & malum est, quam cui vis agendi erepta est, sicut tum maximè malus & corruptus est oculus, cum visu caret, cujus gratiâ est factus. Ita nulla major homini poterat contingere corruptio, quam quòd orbatus justitiâ originali, & inde ad omnes actus spirituales ineptus est factus. Et quia hoc malum ad omnes animæ facultates extenditur, hinc rectè totum hominem, totam animam ejus, totum intellectum, totam voluntatem, totum denique appetitum, malum & corruptum dixeris.

17. Materiale, sive id, quod peccatum originis concretivè denominatur, est concupiscentia. In se quidem non mala est concupiscentia, ut quæ in statu integritatis fuit: at qualis post lapsum omnibus inest, inordinata, sive *ἀνομος*, adeoque peccatum est, secundum illud Pauli Rom. VII, 7.

Corr-

Concupiscentiam non novissem esse peccatum, nisi lex dixisset: Non concupisces.

18. Sumitur autem apud Paulum concupiscentia ferè pro *actu secundo*, prout est ipsa inordinata cupiditas: aliàs quia peccatum originis habituale quid est, definitur per concupiscentiam *in actu primo*, prout est *vis appetendi sive concupiscendi, contra præscriptum legis*. Neque restringitur ad appetitum sensitivum, ut sæpe aliàs, sed omnibus animæ facultatibus tribuitur, ut idem sit, quod cujusque potentia ponitas & inclinatio ad actus inordinatos, sicut in intellectu ponitas ad malas cogitationes & perversa de rebus spiritualibus judicia, in voluntate inclinatio ad malum, in appetitu proclivitas ad rebellandum rationi. Hinc Apologeta Augustanæ Confessionis *Concupiscentiam* interpretatur, *quæ non solum voluptates corporis, sed etiam sapientiam & justitiam carnalem querit.*

19. Neque diversi à nobis eunt, qui *concupiscentiam* ad formale peccati originis referunt, ne solâ privatione circumscribant. Intelligunt enim, per formale peccati, totam ipsius essentiam, quam Metaphysici *formam totius* appellant: quâ ratione non minùs concupiscentia ad formalem rationem peccati, quàm ad rationem hominis corpus pertinet. Hinc Augustana Confessio *nasci cum peccato* per id explanat, quod est, *sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum concupiscentiâ nasci.* Aliàs etiam *formale* accipitur, prout contrà distinguitur à materiali: Metaphysici *formam partis* nuncupant: & hac significatione nos formale originalis peccati *divinam*, concupiscentiam materiale diximus: sicut anima sola forma hominis, sed corpus ejus materia est.

20. §. Nunc cum de causa efficiente peccati originis quæritur, sicut materiale & formale (concupiscentia sc. & *divo.*

ἀνομία) eò differunt, quòd illud aliquid positivi est, hoc in-
privazione consistit; ita non iisdem causis imputantur.
Concupiscentia, præcisà *ἀνομία*, *Causam Physicam*, & eandem
habet, quam ipsa hominis natura; in Adamo quidem, Deum
creantem; in posteris, parentes generantes, concurrente
Deo, ut causà universali. Verùm quæ concupiscentiæ
post lapsum adhærescit *ἀνομία*, nullo modo Deo imputatur,
neque in causam efficientem & physicam, sed ut Augusti-
nus *libr. XII, de Civ. D. cap. VII.* loquitur, in *deficientem* refer-
tur; remotè quidem in *Diabolū* sub specie serpentis laten-
tem; propiùs in *primos parentes*; quorum ille (vadendo e-
sum pomi vetiti, hi comedendo, à lege defecerunt.

20. Inter primos parentes hoc interest, quòd Eva immedi-
atè à serpente seducta, prior peccavit, & maritum quoque,
ad peccandum induxit, secundum illud Pauli *I. Tim. II, 14.* *Et*
Adam (à serpente) *non fuit seductus, sed mulier seducta* (Ada-
mo quoque) *Causa transgressionis fuit.* Adam verò poste-
ris, veluti communis ipsorum parens, non voluntariæ trans-
gressionis, sed ut cum peccato nascerentur, causa & auctor
extitit, siquidem ita intelligimus locum *Rom. V, 12.*

21. Dum autem *deficientis*, vix aliam, quàm *Causa mora-*
lis causalitatem, quanquam non nisi per indirectam intentio-
nem, sustinere. Neque enim ignorarunt, si inobedientes
forent uni legi positivæ, servatu tam facili, paratam sibi à
Deo esse pœnam gravissimam. Et quanquam Deus solùm
necessitatem moriendi, & quidem ipsorum personæ, non factà
posterorum mentione, comminatur: cum illà tamen con-
iunctam tunc iacturam iustitiæ originalis, & utramque suà
culpā ad posterum, ut horū malis sua pœna auferetur, transfi-
turam, per sapientiam sibi concreatam benè potuerunt sci-
re; aut licet determinatè non nōrint, quia tamen malum

I

non

non unum, in vicem pœnæ, saltem confusè metuendum habuerunt, eo ipso indirectè censentur intendisse, quicquid inde incommodi & mali in se & posteros redundavit: id quod satis est, ut in modum causæ moralis jacturam justitiæ originalis sibi & posteris attraxisse dicantur.

22. Distinguendum tamen hic est inter id, quod est *actu*, & quod est *potentiâ*. Adamus statim atque inobediens Deo erat factus, sibi *actu* justitiam originalem perdidit; at posteris non nisi *potentiâ*, quæ successu temporis demum in actum fuit deducta, cum alia propior causa intervenisset. Non prius enim peccatum actu habuerunt posteri, quam actu existerent: At potentiâ tantum extiterunt, cum Adamus peccaret, ut qui *adhuc in lumbis ipsius erant*. Hebr. VII, 10. Ergo & potentiâ tantum in ipso peccatum incurrerunt, prout supra interpretati sumus Paulum dicentem, *εφ' ᾧ πάντες ἠμαρτόν* Rom. V, 12. Cum verò nascuntur, tum quisque actu habet peccatum, nec ideò tamen habet, quia ultimò in Adamum natales suos refert: alioquin & Christus cum peccato esset natus; sed quia *carnali modo* progenitus est.

23. Vocatur autè *Carnalis generatio*, quæ conjuncta est cum inordinatâ generantiû concupiscentiâ, sive *quæ est ex libidine carnis, & libidine viri*, ut effertur Joh. I, 13. Postquam itaq; voluntariâ protoplastorum inobedientiâ jus habendæ justitiæ originalis posteris est ereptum, carnali generatione in ipsos contagium peccati actu transfunditur: ut ita hæc causa proxima propagati peccati, illa tantum remota habeatur. Hinc de carnali generatione illud servatoris Joh. III. *Quod ex carne natum est, caro est*. Neque abluunt loca Rom. V, 12. *Psalms. LI, 7. Hiob. XIV, 14.*

24. Cæterum etsi id quidem ex dictis certum est, defectum justitiæ originalis Adamo ad culpam imputari, sive
in

in ipso, sive in posteris spectetur: nondum tamen liquet, quo jure idem imputari posteris possit, ut & in ipsis peccati ac culpæ rationem habeat. Neque enim ad formalem rationem peccati sufficit, *esse contra legem*, nisi id ipsum, quod est contra legem, habenti vel agenti *propria voluntate & culpâ* competat. Hinc Augustinus *libr. de verâ relig. C. XIV.* *Atque adeò peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Et si itaque defectus justitiæ originalis respectu Adami est indirectè saltem voluntarius, ex voluntariâ transgressione legis: posteris tamen citra ipsorum voluntatem & culpam adhærescit.

25. Nonnulli, ut defectum justitiæ originalis etiam in posteris voluntarium esse tueantur, confugiunt ad *voluntatem interpretativam*: quasi illa primorum parentum voluntas; tam directâ, quâ legem positivam transgressi sunt, quàm indirectâ, quâ justitiâ originalē perdiderunt; *interpretativè & perfectionem juris*, fuerit filiorum, nepotum, & posterorum omnium, carnali modo ex ipsis propagandorum, voluntas.

26. Nobis ad fidem fulciendâ satis est, eam concupiscentiam & *ἀνομίαν*, quam ab utero habemus, in scriptura *peccatum* appellari, ut *Rom. VII, 7.* & quidem hujusmodi peccatum, ob quod *rei mortis, & naturâ sumus filii iræ*, *Rom. V, 12.* & *Eph. II, 3.* licet quomodo sit peccatum, cum non voluntate nostrâ nobis insit, & quare ergò ad culpam imputetur; tacente, scripturâ, explicare non possumus. Ut enim aliis in mysteriis, ita & hîc *captivanda est ratio sub obsequium fidei.* Nihilominus ut hæreticorum retundatur perveritas, in promptu est alius modus, quo defectus justitiæ originalis, etiam respectu posterorum, saltem indirectè voluntarius esse censatur; quem ut hîc exprömamus, neque instituti ratio patitur, neque chartæ penuria.

25. De *subjecto* non est, quod multum commentemur. Exprolatis enim, & cum primis ex loco *Rom. V, 12.* abunde constat, *subjectum peccati originis* præter Adamum esse *mundum, i. e. omnes homines*, sine discrimine sexus & ætatum; alterum enim per alterum explicat Paulus; quanquam non *omnes simpliciter*, sed ut Christus excipiatur, *Omnes carnali modo progenitos* intelligit, ut ex ipso illo ejus capite liquet. Et quamvis contagium peccati totam hominis naturam, prout ex corpore & animâ constat, pervaserit: præcipuè tamen in animâ, & ejus facultatibus hæret; perinde ut de justitia originali comparatum est. Qui terminis Metaphysicis delectantur, *hominem* *subjectum QVOD*, *animam* cum facultatibus *subjectum QVO* appellitant.

26. De *reatu*, qui peccatum necessariò consequitur, secundum Augustanam Confessionem, *docent nostra Ecclesia, quòd hic morbus sive vitium originis verè sit peccatum, damnans & afferens nunc quoque aeternam mortem, his qui non renascuntur per baptismum & Spiritum Sanctum.* Confer Eph. II, 3. Rom. V, 12, & 18. 1. Cor. XV, 22.

27. Ex quibus ita traditis definitio peccati originis, sed prout abstractivè vel concretivè accipitur, alia atque alia, nullâ difficultate conficitur. Nempe si *abstractivè* sumatur; est *Carentia justitiæ originalis* (i. e. *omnium animæ facultatum ineptitudo, ad faciendum, quod lex jubet, & omittendum, quod vetat*) ex Adamo in omnes posteros carnali generatione propagata. Sin *concretivè*; est *concupiscentiâ* (i. e. *omnium animæ facultatum pronitas*) ad faciendum, quod lex vetat, & omittendum, quod jubet, carnali generatione ex Adamo in omnes posteros propagata. Supprimimus mentionem *reatus*, quia necessarium consequens, & sic posterius quid est. Aliàs in gratiam rudiorum, nihil vetat, quin ille quoque subnectatur his
verbis.

verbis: *obnoxios faciens ire Dei, & reos aeterna damnationis, nisi per Christum fiat remissio.*

18. Nunc de peccatis quòque *actualibus*, quorum omnium radix est peccatum originis, & variis eorum distinctionibus commentari per erat opus: at quia illa de peccato originis tractatio solitum paginarum numerum non complevit modò, sed etiam excessit, & aliàs nobis properandum est; eam tàm necessariam doctrinam alii occasione referavimus.

CAPUT. VII.

DE CHRISTO

Sectio I.

DE

PERSONA CHRISTI.

I.

Postquam actum fuit de peccato, agendam nunc est de Christo, qui nos à peccato redemit; & ideò salutis nostræ *fundamentum*, 1. Cor. III, 2. ac *fidei dux & consummator* est. Hebr. XII, 2.

2. Dividitur autem ille locus de Christo in duas sectiones, quarum prior, in qua jam occupabimur, est de persona Christi; posterior erit de ejus officio.

3. Persona Christi est ipse Christus, quatenus est *suppositum* (*ὑποκείμενον*) *intellectu präditum*; & sic ex duobus quasi componi intelligitur: (I.) *ex essentiâ*, s. *naturâ intelligente*, quam cum aliis communem habet (II.) *ex subsistentiâ*, sive *ὑποστάσει*, quâ quid prorsus incommunicabile, adeoque formaliter persona, sive *suppositum* est.

4. Essentiam sive naturam Christus non habet unam & simplicem, sed geminam; *divinam*, & *humanam*. Quâ de causa ipsum *verum Deum & verum hominem* confiteri debemus.

I 3

s. *Essē*

5. *Esse verum Deum*, non est, cur hic denuò probetur, postquam suprà in loco de mysterio Trinitatis, primùm *per terminos expressos*, dein *per consequentiam*, & argumenta quadruplicis generis, id probatum fuit.

6. Sed & *verum hominem esse*, tota loquitur scriptura, V. & N. codicis. Illic enim statim post lapsum sub nomine *feminae mulieris*, dein Abrahamo sub *feminae sui*, tandem Davidi sub *sui Filii* appellatione fuit promissus. Hic verò post adimpletas promissiones expressiora nomina *hominis & Filii hominis* sustinet. *Hominem* ipsum confitetur Paulus 1. Tim. II, 2. & Centurio *ἀνθρώπου* Luc. XXIII, 47. Ipse quoq, Christus se non tantùm *hominem* Joh. VIII, 40. Sed octogies bis *filium hominis* appellat. Sed & *filius Davidis*, atque *unigenitus Mariae* dicitur Matth. I. *semen Abrabae* Gal. III, 3. Cujus genealogiam à Josepho usque ad Adamum texit Lucas Cap. III.

7. Ne verò sub alio, quàm sub humano corpore, aut sub alia formâ, quàm sub animâ rationali esse homo fingatur: En! ipse sibi Christus asserit *animam* Luc. XXIII, 38. Corporis quoque humani, dum *sanguinis & carnis*, *consimiliter ac pueri*, *particeps factus* prædicatur Hebr. II, 14.

8. Quando verò adducta loca omnia loquuntur de Christo, cum in his terris ageret, antequàm moreretur, atque à morte resurgeret. ne postea defuisse esse homo credatur; en! post resurrectionem discipulis conspicuus factus, veritatem carnis suæ & corporis humani ipse evidentissimè demonstravit Luc. XXIV, 33, 40, 42. Quo autem corpore à mortuis resurrexit, eodem in cælos subvectum fuisse, & in die novissimo ad judicandum vivos & mortuos rediturum, docemur Act. I, 10.

9. Quæ ut ut ita sunt, nihilo tamen minùs ab ortu Ecclesie

fiat

sia reperti fuerunt, qui fecus docerent. Non mirum, fuisse, qui divinam; admirandum autem, quòd aliqui humanam Christi naturam, tot hominum *ἀποψία* compertam, impugnant. Utrique pro hæreticis sunt habiti. Sicut enim, qui credunt, Jesum esse Christum illum, Filium illū Dei, vitā habent per nomen eius, Joh. XX, 31. Ita ex opposito qui non habet filium Dei, vitam non habet 1. Joh. V, 12. Et quicumq; Spiritus non proficitur, Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est, 1. Joh. IV, 3.

10. Deitatis impugnatores in duas factiones sunt divisi. Alii, cum Judæis & Gentilibus. Christum non prius existisse crediderunt, quàm ex Maria nasceretur; cum interim idololatrico Gentilium more divinitatis & nomen & cultum ipsi deferrent, ut Ebion, Cerintbus, Artemo, Theodotus Byzantinus, Paulus Samosatenus & Photinus.

11. Alii Christum ante omnia secula existisse non negarunt, sed *ἐξ ἑκ ὄντων* factum, & inter Creaturas præstantissimum, hoc tamen ipso longè infra Deum finxerunt; ut Arius, & ipsius magno numero sectatores.

12. Ab ambabus sectis abscedunt, sed nec ipsi tamen hæreseos notam effugiunt, recentiores quidam in Belgio, qui Christum ex substantiâ Patris ab æterno esse genitum, nobiscum loquuntur & concedunt; sed essentiam à Deo patre diverso numero habere, satis crassè philosophantur, ut Episcopus, Curcellæus, & qui hos sequuntur: quanquā ille suum à Catholicis dissensum non apertè profitetur, quin & aliquando cum ipsis loquitur, & Deum Patrem ac Filium unum esse Deum affirmat.

13. Qui humanæ Christi naturæ bellum indixere, in plures partes scindebantur, prout alii corpus, alii animam oppugnatum iverunt. Nonnulli ne verum quidem Corpus, sed

sed *phantasma* quoddam & corporis simulcarum ipsi tribue-
runt, eoque verè esse passum negarunt: ut, qui seipsum pro
Filio Dei iactavit, *Simon Magus*: mox *Menander*, *Saturninus*,
& qui pro Christo Simonem quendam Cyreneum esse pas-
sum somniavit, *Basilides*: de quibus vide Irenæum *libr. 1.*
Cap. XX. & XXII. Epiphaniū *heres. XXIV.* Theodoretum,
libr. 1. de heret. fab. & Tertullianum de præscr. cap. XLVI.

14. Alii, etsi verum quidem corpus, non tamen quale
est nostrum, aut quod nostris corporibus esset idem specie,
profitebantur; ut *Valentinus*, & *Appelles*; quanquam cæ-
terà inter se quoque de materia & substantia corporis dissi-
debant. Christum *Spiritale nescio quod corpus de cælo detulis-
se*, ille quidem opinabatur, referente Tertulliano *de præscr. c.*
XLIX. Hic vero; *non carnem duxisse de cælo, sed ex elementis
mundi accepisse, & mundo reddidisse, cum sine carne resurgens in
cælum adscendit*; verba sunt Augustini *heres. XXIII.* Confer
Tertull. *de præscr. Cap. LI.* & Theodor. *l. 1. de her. fab.*

15. Alii denique, cum Christi corpus nostræ carni consi-
mile, adeoque verè humanū esse non negarent, omnis ta-
men animæ expers dixerunt, tanquam *operata esset Deitas,
quæ anima solet*, sicut de *Ario* refert Theodoretus *libr. IV. de
her. fab. Cap. I.* Huic etsi initio adstipulabatur *Apollinaris*,
Laodiceæ episcopus: Postea tamen, correctâ sententiâ, non
omnem Christo animam, sed *tantum mentem* detraxit: quan-
quam insuper *carnem de Mariæ carne susceptam* negavit: ceu
narrat de ipso Augustinus *heres. LV.* Adi quoque Socratem
libr. II. Cap. XXXVII.

16. Quantoperè omnes istæ opiniones cum scriptura
s. pugnent, luculenter ostendunt, quibus Christi & divini-
tatem & humanitatem probatam dedimus. In eo autem
præcipuè hujus mysterii profunditas consistit, quòd non
ali-

alius est Christus, qui sit Deus, & alius qui sit homo; Sed quòd una est persona in duabus naturis, sive quòd Deus & homo est. Id quod inconcussè tenet Catholica Ecclesia, & abundè docet Scriptura.

17. Primum Christus sub voce μεσότης expressè unus prædicatur I. Tim. II, 5. Unus est mediator Dei & hominũ, homo Jesus Christus. Non quidem adjectiva vocula unus ex se unitatem personæ significat, sed in virtute vocis substantiva, quam Logicà appellatione respicit. Nempe Vox μεσότης more aliorum, concretorum compositum significandi modum habet; & in casu quidem obliquo officium mediatorium, quod formale; in recto personam eo fungentem, quod materiale ipsius est, significat. At vocula adjectiva unus præcisè super rectum & materiale subjecti significatum, ut Summulistæ loquuntur, appellat, eoque unitatem personæ notat. Vult itaque hoc dicere Apostolus: Una est persona, quæ inter Deum & homines mediatoris partes sustinet, & illa persona est homo Jesus Christus. Confer locum I. Cor. VIII, 6 Ne verò hoc ad humanam Christi naturam restringatur, tanquam una esse persona intelligatur, tantum quòd homo, non verò quòd simul Deus est: præsupponendum est, quod a libi solidè probatum dabimus, Christum esse mediatorem secundum utramque naturam.

18. Deinde quando de Christo, aut Jesu (nunc enim hoc, nunc illo, nunc junctim utroque nomine exprimitur) si non in eodem, tamen in diversis locis utrumque prædicatur, & quòd Deus sive Filius Dei, & quòd homo sive Filius hominis sit: aut diversi Christi intelliguntur; quibus idem nomen æquivocè sit commune, quod absurdum; neque enim sic ludit scriptura: aut si unus; idem qui Deus, vel Filius Dei, etiam homo vel Filius hominis est. Imò hæc duo

duo quoque de se invicem, si non sub his ipsis, tamen sub æquipollentibus vocibus enunciantur: at subjectum & prædicatum sunt idem quid, saltem ratione ejus, quod in casu recto significant: & quia illa duo in casu recto repræsentant conceptum *personæ*; neque enim *Filii Dei aut hominis* appellatione quicquam aliud intelligitur, quàm *persona ex Deo vel homine genita*; utique sub conceptu *personæ* idem sint necessum est, non obstante naturarum diversitate, quia naturas in casu obliquo important. Ita Paulus de *Filio Dei* agens scribit *Rom, 1, 3. Qui factus est ex semine Davidis secundum carnem; declaratus Filius Dei potenter secundum Spiritum sanctitatis &c.* Ex mox eundem, per appositionem Grammaticam, *Jesum Christum Dominum nostrum* appellat. Perinde est, ac si diceret: *Qui est Filius Davidis secundum carnem, idem est Filius Dei secundum spiritum, isque Jesus Christus.* Cui gemina sunt: *Jesum esse Christum illum, Filium illum Dei Joh. XX, 31. Verbum esse carnem factum Joh. I. Filium Dei esse natum de muliere Gal. IV, 5.*

19. Ex quibus sequitur, duarum in Christo naturarum unam quoque *ὑπόστασιν*, unamve substantiam esse. Et si enim ex *naturâ* æquè ac *substantiâ* persona consistit: quia tamen *substantia* formaliter personam constituit, & *natura* quasi materiale ejus est: ideò non ex unitate vel multiplicitate *naturæ*, sed *substantiæ*, unitas vel multiplicitas personæ æstimatur. Et proinde ideò Christus ex duabus naturis una persona est, quia humanitatem sive carnem, *sine propriâ substantiâ*, intrâ infinitam hypostasim suæ Divinitatis, assumpsit. Quòd si autem humana natura quoque *propriam substantiam* haberet; tum essent duæ personæ, quæ quomodocunque unione sociatæ, non magis, quàm quæ in homine conjuncta sunt, corpus & anima, prædicari de invicem possent.

20. Con-

20. Consequens quoque superioribus est, duplicem esse Christi generationem: *aternam*, sive quâ ab æterno ex substantiâ Dei Patris genitus, & sic naturalis ac verus Dei Filius est: & *temporalem*, sive quâ in tempore ex Maria virgine natus, atque ad eò verus homo est. Utraque describitur & conjungitur Mich. V, 2. De priori actum est suprâ Cap. III. de Deo trinito. Posterior hujus loci est; quæ usu Ecclesiastico *incarnatio* appellatur, i. e. actio, quâ *verbum caro factum est*. Joh. I. Theodoretus nunc ἐνανθρώπησιν, nunc σύγκρισιν vocat dial. II, pag. 67.

21. Non autem incarnatio est una & simplex actio, sed duas includit: *unam*, qua caro sive humana natura in utero B. virginis fuit producta; *alteram*, quâ cum filio Dei, aut cum Divinitate, intra hypostasim Filii Dei, fuit unita. Unde ipsa incarnatio Græcis Patribus ἐνώσις, Latinis *unitio*, *adunatio* dicta est.

22. Etsi tempore simul erant duæ illæ actiones (neq; enim prius producta fuit caro, quàm intra hypostasim Filii Dei assumeretur, ipsique uniretur; sed *in ipsa conceptione facta est unio*, ut loquitur Theodoretus l. c.) prius tamen naturâ erat, *carnem produci*, quàm Filio Dei, aut Divinæ naturæ intra hypostasim Filii Dei *uniri*: si quidem *unitio* non nisi rei in esse suo constitutæ & jam existentis est.

23. Cæterum, ut sine peccato Christus nasceretur, sine concursu maris, de Maria virgine, & sic præter naturæ ordinem, ac miraculosè conceptus & natus. Quandoquidem Beata mater, desponsata, quamlibet Iosepho, non sine suffragio Angeli dixit: *Virum non agnosco*. Luc. I, 34.

24. Neque ad eò causa efficiens assumptæ carnis ulla ex causis naturalibus fuit: si quidem, remoto viro, ne virgo quidem Deipara activè concurrat. Unde angelus efficien-

tem causã constituit *spiritũ S.* cum Mariæ diceret: *Luc. I, 35. Spiritus S. superveniet in te.* Quanquam cum fuerit opus *ad extra*, Totius Trinitatis fuisse necessum est; neque adeo Spiritui S. nisi per appropriationem, adscribitur. Quin imò cum addit angelus: *Et virtus altissimi obumbrabit te*, jam Deo quoque simpliciter videtur asseruisse.

25. Neque consequenter materia erat *κὴμα*, ex quo alii homines nascuntur (quod Aristoteles *πρῶτον μίγμα καὶ θήλειος καὶ ἄρρεν* & interpretatur *l. i. de gener. anim. c. XX.*) neque Spiritus Sanctus, aut quicquam à Spiritu S. in locum feminis virilis substitutum. Dicit quidem Matthæus: *Mariam inventam esse gravidam ἐκ πνεύματ' ἁγίου.* & apud ipsum Angelus: *τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματος ἔστιν ἁγίου.* Verùm particula (*ἐκ*) hic non materiam, aut causam efficientem cum materiâ, sicut cum aliquis *ex patre* nasci dicitur; sed solam causam efficientem significat, uti fit in pluribus aliis locis.

26. Ex parte interim eadem erat materia, idemque subjectum, quod generationis omnium hominum est, scilicet *sanguis ac caro* (sive massa sanguinea) matris. Unde cum de Maria virgine ait Matthæus *Cap. I. 16. ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς*, & Paulus *Gal. IV, 4. Christum dicit γινόμενον ἐκ γυναίκος*, hic præpositio *ἐκ* causam materialem sive principium passivum ferè notat, secùs quàm ubi de Spiritu S. usurpatur. Neque enim quicquam contulit B. virgo, præter massam, quam dixi, sanguineam, ex qua Christi corpus elaboratum & productum fuit. Quo ipso Deipara vix aliter, quàm passivè se habuit. Atque ita ad materialem, non verò ad efficientem aliquam causam, respiciunt sancti scriptores, cum Christum *ex patribus*, *ex semine Davidis* natum, & *hujus Filium* prædicant.

26. Con-

27. Conceptio vix aliter describi potest, quàm descripsit Angelus *Luc. I, 35.* quòd scilicet *Spiritus S. supervenerit in Mariam, & virtus (δύναμις) altissimi eam inumbraverit.* Id quod de potentiâ Dei absolutâ, non de ordinariâ esse intelligendum, res ipsa loquitur. Est sanè & conceptio ac generatio aliorum hominum à Deo, ut confitetur *Hiob X, 8.* non autem à Deo solo, sed simul à parentibus, & ab his quidem ut à causa particulari, sed ab illo velut à causa universalis, concurrente cum vi πλαστικῆ, sive virtute formatrice, quæ est in semine maris, per influxum ex parte sui indifferenter & illimitatum. At conceptio & generatio Christi solâ & sic extraordinariâ Dei virtute facta est, Spiritu sancto sanctificante massam sive sanguinem B. virginis, & supra naturam elevante ad conceptionem, atque dehinc ex eo formante carnem & sanguinem Christi, perinde ac si πλαστικῆ ἐνέργεια inesset.

28. In tanto quamlibet conceptionis & generationis Christi miraculo, naturale tamen erat, ut corpus ipsius, æquè ac quilibet foetus humanus, successu temporis demùm, ad justam mensuram partûs maturi efformaretur. Id quod *S. Lucas* subinnuit *cap. II, 6.* *Factum est autem, cum essent illic, ut explerentur dies ad pariendum.* Non paucos quosdam dies, præter naturæ ordinem ac miraculose definitos, intelligit, sed naturalem temporis à conceptione ad generationem periodum, quæ novem ferè mensium est: perinde ut servator, cum in lucem esset editus, non subito in magnitudinem virilis ætatis excrevit, sed sensim & paulatim *staturâ pariter ac sapientiâ profecit. Luc. II, 52.* Neque enim citra necessitatem Deus multiplicat miracula, neque adeò multiplicare nos debemus.

29. Cæterùm quam omnes tres personæ divinæ, unâ atque

que indivisâ potentiâ, in utero Mariæ virginis, formârunt carnem, eam neque Pater, neque Spiritus S. sed unus Dei filius assumpsit & sibi copulavit, sicuti liquet ex locis *Job. I, 14. Gal. IV, 4. Luc. I, 35.* Vnde Theologi incarnationem diverso respectu opus *adintra* & *adextra* esse volunt; hoc quidem, ratione *causæ efficientis*, & activâ verbi incarnandi significatione; Illud verò, respectu *termini*, & passivâ ejus verbi significatione.

30. Incarnationis *terminus* id vulgò dicitur, quod per eam est productum; quomodo non *Filius Dei*, sed *caro assumpta*, & hujus cum Divinitate intra hypostasim Filii Dei *unio*, terminus incarnationis est. Quia tamen actiones & passionis suppositorum sunt; non *carnem*, sed *hominem* vel *Filium hominis*, ut & *Deum* vel *Filium Dei*, conceptum natumque dicimus; at diversâ ratione. Hominem & Filium hominis natum simpliciter; at Deum, & Filium Dei, non simpliciter natum, sed cum addito, hominem natum, aut *carnem factum*, dicimus. Quomodo terminus incarnationis compositum quid est, scilicet *θεάνθρωπος*, sive *Filius Dei incarnatus*. Quanquam non abnuimus, quin etiam Filius Dei simpliciter, saltem *inadequatè*, rectè ejus terminus dicatur, in quantum & hypostasim importat, intra quam assumpta est caro, & divinitatem, cui caro hypostaticè est conjuncta.

31. Quibus placet, rem Philosophorum distinctionibus illustrare, incarnationem dicunt terminatam fuisse ad *carnem* assumptam, & hujus cum Divinitate *unionem*, ut ad id, QVO; 'ad *θεάνθρωπον*, sive *Filium Dei incarnatum*, velut ad id, QVOD productum erat. Ad illud proximè; ad hoc non nisi remotè & ultimò incarnatio terminabatur. Prius enim erat, carnè produci & uniri, quàm *Filiū Dei hominem* nasci.

nasci. Vnde si referatur incarnatio ad terminum proximum, & qui ut QVO est productus, nihil abesse videtur, quin sit merum *opus adextra*; quandoquidem & assumpta caro, & ejuscum Divinitate unio *extra substantiam Dei* est producta, hoc ipso, quod utraque ab illa realiter distinguitur. Sinverò comparatur ad terminum ultimum, & qui ut QVOD actum incarnandi terminavit: sic rationem vel instar *operis adintra* habet. Neque enim quicquam impedit, quò minus opus vel actio Dei, quæ aliàs *adextra* est, saltem remotè & ultimò, ad certam personam divinam, reliquis exclusis, intrinsecè terminetur.

32. Cum autem aliàs cujusque generationis humana sit unus tantum terminus; incarnationi tamen, & ideò duplicem assignavimus, quia nec ipsa una & simplex actio est. Quatenus terminatur ad *carnem assumptam*, præcisâ unione; respondet cuilibet humanae generationi: Theodoretus ἀνάληψιν τῆς σαρκὸς vocat *dial. II, p. 67.* quatenus verò ad *unionem*; differt ab humana qualibet generatione, & nomine superius memorato, atque antiquis Patribus pervagatissimo, ἐνωσις, sive *unitio* appellatur. Differunt autem *unitio* & *unio*, tanquam actio uniendi, & modus per eam productus, quò, post illam sublatam, duæ in Christo naturæ perpetuò coherent.

33. Non intelligitur hic *unionis* voce duarum in Christo naturarum qualiscunque conjunctio, quoad præsentiam & operationem, qualis est *fideliū cum Christo*, Gal. III, 27. Joh. VI, 56 aut sicut in Eucharistia *panis, qui frangitur, est Communio Corporis Christi* I. Cor. X, 16. Sed vera ac propriè dicta unio, qualis ea demum Philosophis est, *qua ex pluribus unum & compositum quid formaliter constituitur.*

34. Sed & propriè dicta unio variat, pro diversitate
mo.

modi, quo ex pluribus fit unum. Quod præsens attinet, notandum est, tritariam ex pluribus unum quid componi: (I.) *ita, ut extrema desinant esse, quod erant.* Philo Judæus lib. de confus. linguar. σύγχυσιν, Aristoteles μίξιν appellat, & μίτων ἀλλοιωθέντων ἔνωσιν definit. l. 1. de gener. & corr. cap. X. Ita apud medicos ex cera, adipe, pice & resinâ inter se committis τέρρα Φάρμακον, & secundū Aristotelem ex quatuor elementis corpus mixtum componitur. (II.) *ut unum extremorum maneat, quod erat, altero in ipsū converso & quasi absorpto:* quomodo gutta mellis, in oceanum coniecta, in substantiam aquæ maritimæ convertitur. (III.) *ut utrumque extremorum, aut si plura sunt, omnia essentiam & proprietates suas retineant:* sicut ex corpore & anima homo, ex capite, thorace & ventre corpus humanum componitur. Quo in casu unio uni extremorum inest *subjectivè*, & alterum ut *terminum intrinsecum* respicit.

35. Unio duarum in Christo naturarum, non primo, nec medio, sed postremo modo facta est: quanquam cæterâ, seu extrema, seu quod ex his componitur, respicias, planè *inuitata* est: tum quia inter extrema nulla est proportio, hoc ipso, quod alterum finitum, alterum infinitum quid est; tum quia per naturam nulla substantia completa, qualis est humana natura in Christo, propriâ substantiâ caret, & alienâ terminatur. Unde S. Paulus vocat *magnum pietatis mysterium, quod Deus est manifestatus in carne*, 1. Tim. IV, 3.

36. Per naturam vix uniuntur extrema, quin utrumque eorum per unionem perficiatur: quod fit, ut unio utrique inest *subjectivè*: sicut quæ inter *corpus & animam* intercedit unio, quia utrique largitur perfectionem, utrique inest *tanquam subjecto*; & quatenus quidem inest corpori,

pori, animam; quatenus vicissim animæ inest, Corpus ut *terminum* respicit. At cum in Christo unitæ sunt duæ naturæ; neutiquam divina, ut quæ infinitæ perfectionis est, & potentiâ recipiendî ulteriorem perfectionem caret; sed sola humana natura per istam unionem perficitur.

38. Non interim Divinæ naturæ repugnat, *intrinsecè terminare sui cum humanitate unionem*. Quanquam non eam terminat sub esse absoluto, & prout tribus personis est communis: alioquin Trinitas esset θεάνθρωπος; sed prout in personâ sive hypostasi Filii Dei subsistit. Unde potius *Filius Dei* terminus unionis, quàm *divina natura* est: nisi adhibitâ distinctione dicas, eam ad divinam naturam *inadequatè*, & velut ad id *quo*; ad Filium Dei *adequatè*, & tanquam ad id *quod*, terminari.

39. *Causatum*, sive id, quod ex duabus naturis componitur, & per earum unionem formaliter constituitur, est *idem Dei Filius*; non autem, quatenus præcisè à divina natura ita denominatur; sic enim nullam compositionem sive unionem importat; sed quatenus est θεάνθρωπος, i. e. *una ex duabus naturis persona*, sive quæ simul *Deus & homo* est, Fuit quidem, & ante carnis assumptionem, una persona, sed sub unâ naturâ: nunc cum humanam naturam, *sine propriâ subsistentiâ*, assumpserit, *una ex duabus naturis persona* est. Hinc Theodoretus *dial. II, p. 67. ἐκ δύο φύσεων λέγω τὸν Χριστὸν, δύο δὲ φύσεις ἔ λέγω.*

40. Ex quibus nullâ difficultate perspicitur, quare & quàm rectè unio, de qua loquimur, Theologis dicta sit *hypostatica & personalis*: quandoquidem & terminus & causatum ejus, *certa hypostasis sive persona divina* est. Et proinde, ut res breviculâ definitione comprehendatur, nihil aliud est *unio personalis*, quàm *natura humana cum Divinâ intra*

L

hypo.

hypostasin Filii Dei arctissima & indissolubilis conjunctio, per quam una eademque persona verus Deus & verus homo est.

41. Omnia definitionis membra ex superioribus manifesta sunt: præterquam quod dixi, unionem humanæ naturæ cum Divinâ *indissolubilem* esse. Quod non ita accipiendum est, quasi ne dissolvi quidem ullo modo possit; sicut enim per Dei potentiam producta est, ita per eandem vicissim dissolvi posset: sed *quod actu nunquam dissolvatur*: quemadmodum nec in triduo mortis dissoluta fuit.

42. Sed & hoc observandum, non unam in Christo esse compositionem sive unionem. Neque enim tantum Christi persona ex duabus naturis, sed & humana ejus natura ex corpore & animâ composita est. Sicut itaque ibi inter duas naturas unio *hypostatica*; ita hic inter partes humanæ naturæ unio datur, quam *essentialem* Philosophi appellant. Hanc in triduo mortis Christi dissolutam fuisse, vel inde fati liquet, quod mors nihil aliud est, quam unionis illius dissolutio: sicut nec vita in actu primo quicquam aliud, quam illa ipsa corporis & animæ unio. Non tamen propterea etiam dissoluta fuit unio hypostatica inter duas naturas, sed hoc ipso mansit intacta, quod quæ post mortem supererant, *corpus & anima*, humanæ naturæ principia, in hypostasi Filii Dei subsistere non desierunt.

43. Præsupponimus autem, eandem esse unionem hypostaticam, per quam tota humana natura, prout ex corpore & anima constat, & per quam hæc ejus extrema, sive principia, Filio Dei sunt conjuncta: quandoquidem humana natura nihil est præter *corpus & animam*, nisi quod quatenus ex his componitur, simul mutuam ipsorum unionem connotat. At præcisè *secundum extrema*, non habitâ unionis ipsorum ratione, Filio Dei hypostaticè est conjuncta: ut vel

ut vel inde patet, quòd sola extrema hypostaseos capacia sunt; unio autem ipsorum planè *ἁνωπόστασις* est. Mansit itaque in triduo mortis unio hypostatica hoc ipso, quod extrema, *corpus & anima*, in Filio Dei *ἁνωπόστασις* manserunt, licet inter se essentiali unione non essent conjuncta, neque adeò naturam viventem actu constituerent.

44 Hoc tamen interest, quòd in triduo mortis unio hypostatica, quantumvis una eademq; non humanæ naturæ, sed extremorum ejus cum Filio Dei erat conjunctio: nisi humanam naturam dicas sumi *materialiter*, pro ipsis extremis, præcisâ horum unione: at quod materialiter tantum tale est, non est tale. Nihilominus fixum manet, Christum id quod semel assumpsit, nunquam deposuisse. Intellegendum hoc est de assumptis *ἁνωπόστασις*, siquidem Christus dicitur *assumpsisse humanam naturam*, hoc ipso, quòd ei hypostasin suam communicavit, adeoque *ἁνωπόστασις* fecit. At *corpus tantum & anima ἁνωπόστασις* sunt, non verò ipsorum unio. Ergo hac quantumvis in triduo mortis depositâ, illa tamen non deposuit, sed æquè hypostasi suâ terminavit.

45. Verum enim verò duarum in Christo naturarum unionem, prout eam modò cum catholica Ecclesia exposuimus, negarunt olim & vehementer impugnarunt, *Nestorius & Eutyches*, sed sententiâ è diametro contrariâ. Nolu- it ille quidem confiteri, Mariam *Deum peperisse*, neque adeò *θεοτόκον*, sed *χειροτόκον* esse appellandam censuit, testibus Theodoreto & Evagrio. Cui necessarium consequens erat, eum quem Maria peperisset, non Deum sive Dei Filium, sed hunc alium, alium illum esse; & sic concessis duabus naturis, unitatem personæ negavit. Contrâ Eutyches, quò magis adversus illum unitatem personæ defenderet, ex duabus naturis unam esse factam docuit, humanâ in di-
vinam

vinam conversâ, & per eam quasi absorptâ. Vide Leontium *de sectis, act. 1, Tom. II. Bibl. PP. Paris. edit. pag. 496.*

46. Utrumque errorem, uti fundamentalem & hæreticum habuerunt veteres, ita in Conciliis œcumenicis ex æquo damnarunt. Contra Nestorium coacta fuit Synodus Ephesina, œcumenica tertia, Imperatore Theodosio juniore; simul & approbata sunt, quæ illi Cyrillus Alexandrinus opposuerat, XII. capitula, aliâs anathematismorum nomine nuncupata.

47. Eutychi opposita fuit Synodus Chalcedonensis, œcumenica IV. Imperatore Marciano: ubi ex Leonis M. præscripto, hujusque instantibus Legatis, tandem unanimi Patrum consensu statutum est, ut Christus diceretur *esse in duabus naturis ἀσυγχύτως, ἀρρέπτως, ἀδιαίρετως, καὶ ἀχωρίτως.* Nihil aliud significare voluit laudata Synodus, quàm duas in Christo naturas etiam post unionem mansisse, ita quidem, ut (I) *non sint permixtæ & confusæ in unam*, (II) *nec una earum sit conversa in alteram*; quorum utrumque Eutychi erat oppositum. (III) *ut nullis nec temporum nec locorum intervallis καὶ ὑπόστασιν unquam separentur*: quod contra Nestorium addebatur.

48. Atque ita quæ & qualis duarum in Christo naturarum sit unio, quadantenus constat. Eam verò necessariò, & tanta consequitur naturarum invicem communicatio, quanta esse potest maxima. Aliâs sicut dantur gradus unionis, ita & communicationis; adeoque quò magis vel minus aliqua unita sunt, eò magis vel minus communicant. Sunt quædam unita solâ continuatione, & sic sine ipsorum penetratione, sicut asseres vel ligna, ex quibus sella constat; & hæc nihil magnoperè commune habent, nisi usum, cujus gratiâ facta est sella, & quòd uno moto, alterum quo-

quoque moveri necessum est. Alia verò ita sunt unita, ut unum penetret alterum, aut ab altero penetretur; sicut in forcipe candente ferrum & ignis; & hæc inter major est communicatio. Nunc verò unio personalis facta est cum, intimâ naturarum penetratione, quam Veteres *ωχιωρησιον* appellant: Ergo quæ illam consequitur communicatio, maxima sit necessum est.

49. Dupliciter autem communicatio accipitur: (I) *active*, sive prout est eorum, quæ inter se communicant; & huiusmodi sunt illa ipsa extrema, quæ unita sunt: sicut in Christo humana & divina natura, aut quæ ab his denominantur concreta, Deus & homo. (II) *passive*, sive prout est ejus, vel eorum, quæ communicata sunt. Et ita hic sumitur, ac duplex vulgò statuitur: una *Naturarum*, sive qua naturæ sibi invicem communicatæ sunt; & altera *idiomatum*. Fundamentum & causa utriusque est *communio hypostasios*, quam ab auctoribus conjicimus ideò omissam, quia ab unione personali non distingui videtur. Vnde veteribus *ένωσις κατ' υπόστασιον* dicta est.

50. Est autem *communio hypostaseos*, quâ *hypostasis Filii Dei* & *divina ejus natura est carnis facta hypostasis*, ita ut ipsi aequè *formalem effectum impertiat*. Scilicet formalis effectus hypostaseos sive subsistentiæ est, naturam complere sive terminare in ultimo existendi modo, & cum ea personam sive *υφιστάμενον* constituere. Hoc itaque ipso, quod hypostasis divinæ naturæ facta est carnis hypostasis, carnem quoque in ultimo existendi modo cõplet sive terminat, ut quæ ab æterno erat simplex persona, nunc ex duabus naturis composita detur. Hinc scribit Damascenus l. III. Cap. XI. *Carnem factum esse verbum, est ipsam Verbi hypostasin sine conversione factam esse carnis hypostasin.*

51. Ex communiōne hypostaseos proximè sequitur naturarum communicatio. Hoc enim ipso, quòd duæ naturæ in unâ hypostasi subsistunt, ipsæ sibi invicem communicatæ sunt; non quidem ita, ut in abstracto de se mutuò prædicentur: neque enim caro divinitas, aut hæc illa facta est, postquam sua utrique essentia & proprietates manserunt: sed ut humana etiam Dei, & divina etiam hominis natura esse cæperit. Ob hanc ipsam communicationem Filius Dei carnem suam unâ cum Divinitate adorari patitur; quia scilicet sua, & sic non nudi hominis, sed etiam Dei caro est. Act. XX, 28. Quod si autè non ita sibi invicè communicatæ essent naturæ, ut caro humana facta esset Dei caro; tum cultus religiosæ adorationis non posset ipsi citra idololatriam exhiberi, secundum ipsius Dei effatum *Esai. XLVIII, 11. gloriam meam alteri non dabo.*

52. Alii communicationem naturarum per *περίχωρησιν* exponunt, nec fortè malè. Quicquid sit de nativa vocis significatione, idem eâ videtur intelligi apud Theologos, quod Philosophis *penetratio* est. Sed nulla datur penetratio sine unione, neque illa huic quicquam superaddit, nisi certum uniendi modum. Et proinde *περίχωρησις* in suo formali conceptu tum unionem includit, tum uniendi modum, puta quòd unum extremorum penetrat alterum, aut ab altero penetratur. Neque jam refert, utrum eam *aliquorum se penetrantium unionem*, an *unitorum penetrationem* esse dicas. Quo fit, ut unâ eademq; voce *περίχωρησις* nunc unio personalis, sicut fit apud Damascenū; nunc *naturarū communicatio*, quæ in earum penetratione consistit, appelletur. Neque enim plus quàm ratione distinguuntur, & diverso concipiendi modo se invicem connotant, quò minus una sine altera concipi & explicari possit.

54. Pe-

53. Penetrare se & penetrari dicuntur, quæ spatio & situ sunt indivisa, sicut in bove corpus & anima; in lacte albedo, dulcedo & liquiditas: nulla enim ne minima quidem pars vel corporis bovini datur, quin sit animata; vel lactis, quin sit alba, dulcis & liquida. Non autem parum refert, utrum aliquid penetrare alterum activâ significatione; an passivè penetrari ab altero dicatur. Etsi in naturalibus aliquando extrema ex æquo activè & passivè se invicem penetrant, sæpe tamen penetratio activa unius tantum extremorum, & passiva alterius est: sicut in forcipe candente ignis undique penetrat ferrum, & ferrum ab igne penetratur, sed non vice versâ. Similiter in Christo divina natura intimè penetrat humanam, & hæc ab illa undique penetratur, sed non contra. Hinc benè Damascenus l. III. de fid. orth. cap. XIX. *ἡχώρησις non ex carne, sed ex divinitate facta est: impossibile enim est, carnem permeare (penetrare) divinitatem.*

54. Neque diversi à nobis eunt, qui *ἡχώρησιν* sive penetrationem per *mutuam duorum in se existentiam* exponunt, puta quòd illud in hoc, & hoc in illo insit, secundum totam suam substantiam: quomodo phrasi scripturæ *Deus Pater in Filio, & Filius in Patre est*, Joh. X, 38. & cap. XIV, 20. Verùm in hoc mysterio extrema, sive quæ se penetrant, sunt indivisibilia. Aliàs si continua & divisibilia sunt: tum alterum quidem in altero totum, sed non totum in qualibet alterius parte inest; sicut in ferro ignito alia ignis particula hanc, alia aliam ferri partem occupat ac permeat. Sin verò alterum tantum continuum & divisibile, alterum indivisibile quid est; tum hoc totum in toto illo, & totum in qualibet illius parte inest: quomodo de anima rationali tradunt nonnulli Philosophi, quòd to-
ta

ta in toto corpore humano, & tota in qualibet illius parte inſit. Ad eundem modum tota Chriſti divinitas in tota aſſumtâ carne, & tota in qualibet carnis parte eſt.

55. In ſcriptura S. hæc naturarum Chriſti communicatio invicem ac penetratio dicitur ἐνοίκησις, ut Col. II, 9. ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, *in ipſo inhabitat tota plenitudo Deitatis corporaliter.* Videtur particula σωματικῶς adjecta discriminis cauſâ. Nam in renatis quoque & fidelibus inhabitat tota Deitatis plenitudo, hoc ipſo, quod Spiritus S. in illis operatur præſens, & vim quoque operandi ac vitam ſpiritualem impertit. Hinc illis κοινωνία τῶν πνευμάτων ἁγίων tribuitur II. Cor. XIII. Et ipſi dicuntur κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως, *participes divine nature.* At non in his, ſicut in Chriſto, σωματικῶς, (*corporaliter*) inhabitat, quanquam quid eâ voce hîc denotetur, ambiguum eſt.

56. Tres autem hujus loci interpretationes ſunt. Aliquando τὸ σῶμα opponitur typis V. T. & *umbrae*, ut ibid. v. 17. Et ita σωματικῶς *inhabitare*, idem erit, quod non typicè, non umbratilitè, ſed verè & realiter inhabitare. Verùm hac interpretatione non tam excluduntur fideles, quam typi V. T. ut tabernaculum, propitiatorium, & aliæ figuræ, in quibus etiam erat Chriſti Deitas, ſed typicè, & quaſi per umbram. Aliàs cum hîc Deitas intelligatur *inhabitare in Chriſto ſecundum humanam naturam*, ſecundum quam ille ex corpore & anima conſtat: placet nonnullis, Paulum reſpexiſſe ad corpus Chriſti, velut ad ſubjectum in habitationis, & hoc voluiſſe, quod Deitas non tantùm in animâ, ſed etiam *in corpore Chriſti inhabitaret.* Aliis fit verosimilius, σῶμα hîc idem dici, quod ὑφεισόμενον, *ſuppoſitum*; & conſequenter vi cognationis σωματικῶς idem eſſe

esse quod ὑποστυλικῶς ; quomodo naturarum Christi unio & communicatio à mystica conjunctione fidelium cum Christo, aut cum Spiritu S. & aliis uniendi modis solidè distinguitur. In fidelibus enim plenitudo Deitatis tantum est ἡλικῶς, quoad præsentiam, gratiam & operationem: at *in Christo* (ut homine, sive in carne Christi) *inhabitat ὑποστυλικῶς*, sive ita, ut cum carne Christi unum ὑφιστάμενον constituat.

58. Ex istac naturarum Christi communicatione oriuntur *prædicationes*, quas vocant, *personales*, nimirum ut *Deus esse homo; & homo esse Deus* dicatur. Cujusmodi prædicationes, licet non sub his ipsis, tamen sub æquipollentibus vocibus, passim in scripturâ occurrunt, ut *Matth. XVI, 16. Luc. I, 32. Job. I, 14. Rom. I, 3.*

59. Nonnulli per eas prædicationes ipsam naturarum communicationem, sed ita à *posteriori* describunt, sicut sæpe essentia per proprietatem, causa per effectum illustratur. Actu quidem prædicari, accidit extremis: at quòd prædicari ita de invicem possint, hoc ex communicatione naturarum, velut ex causa effectus resultat, adeoque posterius quid est. Nempe quia humana vel hominis natura per communicationem facta est Dei natura, & vice versâ: ideò homo de Deo, & Deus de homine verè affirmari potest.

60. Theologi prædicationes *inusitatas* vocant, nec absre quidem. Usitato enim prædicandi modo non enunciantur de se invicem disparata, nisi aliqua eorum ad se invicem sit *proportio*, & alterum *denominativè* atque *in modum adjacentis* efferatur: sicut inter *corpus & animam* datur proportio, neque tamen corpus esse animam, sed esse animatum, dicimus. At personalium prædicationum

M

num

tionum extrema sunt disparata infinitæ distantia, & inter quæ nulla est proportio, neque denominativè, sed sub vocibus *substantivis*, & in *modum per se stantis* de se invicem prædicantur: neque enim Deum esse humanum, aut hominem esse divinum, sed Deum esse hominem, & hominem esse Deum dicimus.

61. Sed & hoc ex communicatione naturarum fluit, ut de *Christo*, aut æquipollente ejus nomine utrumq; & quòd *Deus* vel *Filius Dei*, & quòd *homo* vel *Filius hominis* sit, enunciatur, sicut utrumq; dicit Paulus *Rom. IX, 5.* tum *Christum esse ex patribus secundum carnem*; tum *esse Deum benedictum in secula.* Verum hæ prædicationes ab inusitatis illis non parum differunt, saltem quod significationem extremorum, & eorum ad se invicem habitudinem attinet. Nam *Christus* non præcisè ab unâ natura denominatur, sicut extrema priorum prædicationum, *Deus & homo*; Sed personam compositam significat, quatenus composita est. Unde hoc *concretum persona*, illa *concreta natura* dicuntur. Atque hinc alia concretorum naturæ ad *Christum*, quàm eorum ad se invicem habitudo est. Se invicem respiciunt, ut ea, quorum neutrum magis aptum est subijci, quàm prædicari. Ex talibus autem fiunt *prædicationes per accidens*, ut cum *album esse dulce* dicimus, & vice versâ. Sed ad *Christum* referuntur, ut ad id, cui *per se & formaliter* competunt. Posito enim, quòd *Christi* nomine *θεὸν ἄνθρωπος*, sive persona composita denotatur, quatenus composita est; non minus de formali ratione *Christi* est, esse *Deum* vel *hominem*, quàm de ratione hominis, esse corporeum vel animatum.

62. Non autem quemadmodum *Concreta*, ita etiam abstracta verè de se invicem affirmari possunt. Nam ut vera sit aliqua prædicatio, extremorum à parte rei requiritur

tur identitas, si non secundum omne eorum significatum, saltem ratione ejus, quod in casu recto representant. At naturæ ipsæ in abstracto nihil, ne quidem in casu recto significant, ratione cujus idem sint: quamobrem divinam esse humanam, & humanam esse divinam naturam, verè non dicimus. Ex adverso concreta, *Deus & homo*, et si & ipsa à diversis naturis ita denominantur, quia tamen cum naturis simul personam, & naturas quidem in obliquo, sed personam in casu recto significant: hinc verè de se invicem enunciantur ob *identitatem personæ*, & hac ipsa de causa *personales* appellantur.

63. Veterum nonnulli, quò magis intimam naturarum conjunctionem & *ᾠχιχώρησιν* exprimerent, verbi ab unâ naturâ deducti participium de naturâ alterâ in abstracto enunciarunt. Quomodo Damascenus *carnem Christi* dixit *θεωθεΐσαν, τεθεωμήτην, ἀπὸ τῆς θεῆς ὄναι*, & ne hoc de conversione quadam carnis in divinitatem intelligeretur, addidit: *ὁ καὶ μετὰ βολὴν, ἀλλὰ καὶ ἐνώσει καὶ ᾠχιχώρησιν τῶν φύσεων ἐν ἀλλήλαις*. Sed & Cyrillus vicissim *divinam naturam* *σεσυνεκωμμένην* dixit, *ἀπὸ τῆς συνκῆς ὄναι*, improbante quidem, sed tamen benignè interpretante Damasceno: neque enim aliud quid significare voluit, quàm *Divinitatem intimè carni coniunctam esse*. Vide Damasc. *libr. III. de fid. Orth. cap. XIX.* & Leont. *de sect. Act. VIII.*

64. Atque hæc hæctenus de communicatione naturarum. Nunc ut de communicatione idiomatum sive priorum agamus, prænotandum est, horum appellatione non præcisè ea intelligi, quæ competunt *omni, soli & semper*, quæ Aristoteles *ἀπλῶς* propria appellat; sed etiam *τὰ πρὸς ἑ*, i. e. quæ duobus vel pluribus inter se comparatis, uni soli eorum vindicantur. Ita *edere, bibere, vigilare, dormire*

mire, defatigari, pati, mori, absolute non sunt propria humanæ naturæ, quia etiam bestiis brutis conveniunt: at propria illius sunt, comparatione divinæ naturæ, cui planè non competunt.

65. Sed & hoc in antecessum nôsse refert, utrum respectu naturarum ipsarum in abstracto, an tantùm in ordine ad earum concreta, facta sit idiomatum communicatio: Veteres ferè ad concreta eam restrinxerunt, in hoc præcipuè positam rati, *quòd idiomata unius naturæ communicata essent concreto naturæ alterius & vice versâ*. At reverà etiam, licet alio modo, comparatione naturarum in abstracto datur, quatenus ipsis inter se & *maiestatis* communio & *operationum* intercedit. Neque hujusmodi communionem negarunt aut ignorarunt veteres: tantùm *communicationis idiomatum* nomine non appellarunt; fortè quòd idiomata à *maiestate* & *operationibus* distinguerent. At reverà quoque idiomata sunt, sub speciali tantùm ratione & nomine. Unde rectè hodiè nostri *Theologi* tria communicationis idiomatum genera constituunt.

66. Primum genus dicitur comparatione *concretorum utriusque naturæ*, quatenus *mutuam omnium proprietatum communionem inter se obtinent*. Et hoc ipsum est, quod veteribus, sed unum eo nomine frequentatum dixi. Græci *ἀντιδοσιν*, *permutationem* appellarunt. Olim apud Athenienses vox ea usurpabatur de civibus, qui ex Solonis lege bona sive facultates suas permutabant, testibus Isocrate & Suidâ. Verùm ibitùm alter alterius bona accipiendo, cum sua vicissim illi traderet, suorum se possessione & dominio abdicavit. Hic verò *Deus & homo* ita permulant inter se naturarum idiomata, ut tamen participatione eorum quæ alterius sunt, sua non amittant.

68. Scho-

67. Scholastici communicationem idiomatum per predicationes describunt, ceteroquin in eo imitati veteres, quod non aliud genus, quam hoc primum agnoscunt. Non autem est verosimile, quod ipsam formalem rationem in predicationibus collocaverint. Aut enim intelligunt predicationes in actu positas: at hæc in operatione mentis consistunt, cum communicatio re ipsa, & citra mentis operationem detur; aut extremorum ad has vel illas predicationes aptitudinem: at hæc quoque communicationem idiomatum præsupponit, ex qua velut ex causa effectus oritur. Vera enim causalis propositio est: *Quia idiomata unius nature communicata sunt nature alteri in concreto, ideo de concreto alterius nature apta sunt predicari.*

68. Longè alium describendi modum prævit Filius Dei, ubi sui cum Deo Patre communionem exponit. *Omnia, ait, que habet Pater, mea sunt Joh. XVI, 15.* Et ad ipsum Patrem: *Mea omnia tua sunt, & tua mea sunt Joh. XVII, 10.* Ad eundem modum *omnia, que habet humana Christi natura, Dei, & quæcunque habet divina natura, hominis esse recte dicuntur.* Sicut enim ibi inter Deum Patrem & Filium ex unitate essentiæ proprietatum divinarum, ita hic inter Deum & hominem ex unitate hypostaseos omnium utriusque nature proprietatum reciproca & communis, nec qualiscunque, sed plenissima possessio oritur, conjuncta cum jure *χρήσεως καὶ ἐνεργείας.* Id quod Græci Patres verbo *ὀικουῖσθαι, ἰδιοποιεῖσθαι καὶ ἰδίων ποιεῖσθαι,* quod est *suum facere vel vindicare,* significarunt.

69. Vix itaque simpliciori descriptione explanari potest *primum communicationis idiomatum genus,* quam si id esse dicamus, quo *Deus suum vindicat, quicquid humane, & homo, quicquid divina nature proprium est.* Ita pervagatissimum A-

athanasii effatum est, *Verbum sua fecisse, quæ sunt corporis vel carnis*, ut libr. IV. contr. Arian. item in epist. ad Epict & libr. de adventu CHRISTI. Idem loquendi modus apud Cyrillum passim occurrit, qui inter alia in epist. ad Valerianum ait: *λόγος* necessario sua faciens, quæ carnis erant sua, pertulisse dicitur, quæ caro ipsius pertulit. Et ad Monachos: *Quæ carnis sunt, sua fecit, ut & pati proprium dicatur ipsius.* Similiter Damascenus libr. III. cap. III. *Sua, quæ humana sunt, facit λόγος.* Ipsius enim sunt, quæ sancta sua carnis sunt; & vicissim cum carne, quæ sibi propria sunt, communicat. Hinc Dei passio ac mors est, quam humana natura sustinuit, & vicissim hominis vita ac potentia, quam ab æterno habet divinitas.

70. Fundamentum hujus communicationis est *unio personalis*: causa proxima, *naturarum communicatio*. Nempe quia naturæ per unionem personalem ita sibi invicem sunt communicatæ, ut divina hominis, & humana Dei facta sit natura: ideo Deus suum vendicat, quicquid humanæ, & homo, quicquid divinæ naturæ proprium est. Hinc benè Athanasius apud Cyrillum in apologia: *Si alterius esset corpus, illius etiam dicerentur passiones. Si autem Verbi est caro (Verbum enim caro factum est) necessarium est, ut & carnis passiones esse dicantur, cujus & caro est.*

71. Prædicationes, quæ in hoc primo genere fundantur, illæ sunt, quibus de Deo, quicquid humana, & de homine, quicquid divina nature proprium est, enunciatur. Hujusmodi sunt: *Filius hominis ascendit, ubi erat prius.* Joh. VI, 62. *Secundus homo est de cælo.* I. Cor. XV, 47. *Illiusmodi verò: Dominus Gloria crucifixus est.* I. Cor. II, 8. *Auctor vitæ interfectus est,* Act. III, 15. *Filius DEI pro nobis omnibus fuit traditus.* Rom. VIII, 32.

72. Cal-

72. Calvinianorum nonnulli, fortè extremorum repugnantiâ offensi, prædicationes *verbales* appellârunt, tanquam v. g. *Deus esse passus* diceretur, non secundum rem significatam, sed verbo sive voce tantùm. Ratio ipsorum est: quia *Deus* primò & principaliter naturam divinam significat, quæ pati non potuit. Hinc Zvinglius ἀλλοίωσιν finxit, quâ aliud loco subjecti poneretur, & aliud intelligeretur: sicut cum *Deum esse passum* dicimus, sic intelligi volebat, *Carnem Deo hypostaticè conjunctam esse passam*.

73. At enim ut *realis* sit aliqua prædicatio (i. e. ut non verbo tantùm, sed re significatâ unum de altero prædicetur) inter prædicatum & subjectum non requiritur omnimoda identitas, secundum omne id, quod quoquo modo significant; sed sufficit, esse idem quid ratione ejus, quod in casu recto repræsentant. Id quod innumeris doceri posset exemplis. Sanè *album esse dulce*, verè dicimus, quia per extrema in casu recto idem subjectum, v. g. *lac* significatur, licet quæ in casu obliquo connotantur, *albedo* & *dulcedo*, res sint diversissimæ. Ad eundem modum *Deum esse passum*, propriissimè & verissimè dicimus, quia per subjectum in casu recto ὑφιστάμενον (sive *suppositum*) denotatur, quod reverà est passum: licet *divina Natura*, à qua *Deus* denominatur, non sit passa, quippe cum in casu obliquo per eam vocem repræsentetur.

74. Theologi nostri dictas prædicationes καὶ ἄλλο appellant, sed longè alio sensu, quàm quo Zvinglius suam ἀλλοίωσιν intellexit. Quod quò pateat clariùs, sciendum est, idiomatum utriusque naturæ aliud esse subjectum *quod*, aliud subjectum *quo*. Subjectum quòd est ὑφιστάμενον (*suppositum*) sive à divinâ naturâ *Deus*, sive ab humanâ *homo* denominetur. Non autem utraque natura, sed ea tantùm, se-

cun-

cundum quam prædicatam supposito tribuitur, est subiectum quo. Aut ergo prædicatum supposito competit secundum eam ipsam naturam, à qua denominatur; & hanc vocant prædicationem *formalem*, ut cum *hominem esse passum*, *Deum esse æternum* dicimus: aut non secundum eam, à qua denominatur, sed secundum *aliam naturam*; & hoc demum sensu vocant prædicationem καὶ ἄλλο. Ita cum *Deum esse passum* dicimus, id quod per vocem *Deus* in casu recto significatur, est *suppositum*, & sic subiectum quod passionis: subiectum autem quo non est divina, à qua *Deus* denominatur, sed humana, & sic *alia natura*. Ex adverso Zwinglius nihil ejus, quod per vocem *Deus* propriè & usitatè significatur, ne suppositum quidem, ullo modo subiectum passionis esse voluit.

75. Ab his καὶ ἄλλο prædicationibus non parum illæ differunt, quibus *Christo*, sub hac ipsâ aut sub æquipollente voce, nunc humanæ nunc divinæ naturæ idiomata tribuuntur, ut *Matth. I, 16. Rom. VI, 1. Petr. III, 18. Hebr. XIII, 8*. Videntur autem hæ prædicationes formalibus esse accensendæ. Subiectum enim (*Christus*) est concretum personæ, h. e. personam compositam ex duabus naturis significat, quatenus ex illis composita est. Unde sive ipsi tribuantur, quæ divinæ, sive quæ humanæ naturæ propria sunt, nihil horum καὶ ἄλλο, sed omnia *formaliter* competunt.

76. Id tamē & his *formalibus* & istis καὶ ἄλλο prædicationibus commune est, quòd Scriptura utrique earum generi sæpe addit particulas *Μαργαρίτας*, quibus natura, secundū quā prædicatum supposito competit, specificatur. Id quod utrobique aliquando necessarium est, seu ad evitandā naturarum confusionem, seu ad removendam contradictionem. Ita cum Paulus dicit *Rom. 1. Filium Dei factum esse ex semine David*

David secundum carnem; est prædicatio κατ' ἀλλο, sed cum particulâ distinctivâ κατὰ σάρκα, secundum carnem. Cui æquipollet illud ad Gal. IV. *Filium Dei factum esse ex muliere*: ubi per additamentum (ex muliere) nativitas quoque ad humanam naturam restringitur, si quidem ex muliere non nisi homo nasci potest. Et huic geminum est istud Job. I. *Verbum caro factum est*. Similiter prædicationibus formalibus de Christo additas legimus particulas Μεγαλειότης Rom. IX, 5. *Christus est ex patribus secundum carnem*. Et 1. Petr. IV, 1. *Christus est passus pro nobis in carne*. Maximè autem opus est particulis distinctivis, cum in eodem & continuo contextu contraria de Christo enunciantur, veluti 1. Petr. III, 18. *Christus est mortificatus carne, vivificatus spiritu*. Et II. Cor. XIII, 4. *Christus crucifixus fuit ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei*.

77. Atque hæc hætenus de primo cōmunicationis idiomatum genere. Secundum genus, quod alii tertium numerant, dicitur [I] comparatione naturarum in abstracto, & [II] in cōmunionem majestatis consistit, puta quòd humana Christi natura in abstracto, vi unionis personalis cum divinâ naturâ, particeps est facta totius majestatis divinæ.

78. *Majestas*, dicta quasi *major potestas, dignitas & gloria*, κατ' ἐξοχήν Regi vel Principi tribuitur, in quo tria illa sunt summa; maximè autem Deo, in quo sunt infinita & immensa. Eius in N. T. responderet vox μεγαλωσύνης quâ & ipsâ nihil aliud significari videtur, quàm μεγάλη δύναμις, ἀξία καὶ δόξα, ut Heb. I, 3. & Cap. VIII, 1. Iud. 25. Nisi planè eodem, non tamen multum ablutente significatu usurpatur vox μεγαλειότης Luc. IX, 43. II. Petr. I, 16. Quamobrem cum *Majestatem Divinam* humanæ Christi naturæ communicatam esse docent Scholæ nostræ, nihil aliud intelligunt, quàm *summam Dei potestatem, dignitatem, & gloriam* ei communicatam esse.

N

esse. Quo sensu Angeli *Apoc. V*, 12. *agnum mactatum dignum* prædicant, *qui accipiat δὲναμιν καὶ ἰσχὺν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν.*

79. Et primò quidem *summam Dei potestatem* humanæ Christi naturæ communicatam esse, ex pluribus Scripturæ locis liquidò constat. Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν ἔργῳ καὶ ὄπῃ γῆς, ait ipse servator *Matth. XXVIII*. Distinguuntur aliàs ἐξουσία & δὲναμεις, tanquam *facultas moralis*, & *potentia Physica*. Jus & licentiam illa, hæc vires agendi addit: ab hac, ut possis agere, est; ab illâ, ut liceat, ut jure agas, sive ut nullo jure prohibearis. Hominibus sæpè una sine altera competit; dum alius quod licet, non potest; alius quod potest facere, non licet: quorum utrumque imperfectionis est. At Deo enti perfectissimo quorumcunque faciendorum ἐξουσία, eorum & δὲναμεις convenit, & vice versâ. Itaque cum Christo communicata est summa Dei potestas, ἐξουσία unâ cum δὲναμεις communicata est, sicut hæc duo junctim ipsi attribuantur *Luc. IV*, 36. Neque obstat, quod *l. supra cit.* & in aliis pluribus solùm ἐξουσία habetur: hoc enim ipso, quòd à Deo data, & sic divina esse potestas subinnuitur, indirectè & obliquè δὲναμιν connotat, eoque magis, quòd πᾶσα ἐξουσία dicitur, & ad cælum terramq; extenditur, sub quâ universalitate nec esse nec concipi potest, sine sufficiente δὲναμεις. Sicut è contrario cum Deo vel Christo δὲναμεις tribuitur, indirectè & obliquè ἐξουσίαν connotat, ut *Apoc. V*, 2. ubi δὲναμεις, ἰσχὺς καὶ κράτος eodem serè sensu conjunguntur. Atque adeò apud Matthæum l. c. utrumque sibi datùm prædicat Christus, & posse omnia facere, & omnia sibi licere, ut & ἀνυπέσθην sit, & παντοκράτης καὶ πανδύναμος.

80. Sæpius Christo homini *summa potestas*, non sub hac appellatione; sed sub descriptione quadam suâ asseritur, puta quòd *sub pedes ipsius subjecta sint omnia*, *I-Cor. XV*, 27, 28. quod

28. quòd constitutus sit caput super omnia ipsi Ecclesie, Eph I, 22. supra omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro ibid. v. 21. Aliquando sub expositione regie potestatis ac regni ipsi vindicatur, ut Dan. VII, 13. 14. Luc. I, 33. Sapientissimè autem sub mentione sessionis ad dextram Dei Patris, quæ & ipsa inde dextra majestatis in excelsis dicitur Hebr. I, 3. & dextra throni majestatis in Cælis Hebr. VIII, 1. item dextra potentie Dei Matth. XXV, 64. Marc. XIV, 62. Luc. XXII, 69. Confer Psalm. CX, 1. Rom. VIII, 33. Eph. I, 20.

81. Nec in scriptura tacentur speciales potestatis Christi rationes, quæ quasi partes ejus sunt, secundum diversam habitudinem objecti & finis. Ipse Servator ejectione dæmoniorum probavit, quanta sibi in illa esset potestas: quam admirati homines dicebant: *Quid hoc rei est, quòd cū ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει imperat immundis spiritibus, & exeunt?* Luc. IV, 36. Alibi Christus ex donatione Dei Patris sibi vindicat ἐξουσίαν πάσης σαρκός, potestatem in omnem carnem, i. e. in omnes homines, non quòd in alias creaturas non æquè, sed quòd in homines speciali ratione & fine eam obtinuerit; cum primis autem quod fideles attinet, *ἵνα δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, ut det eis vitam æternam.* Joh. XVII, 2. Huic autem fini sicut subordinati sunt alii, velut remissio peccatorum, & extremum judicium: Ita horum quoque potestatem sibi asserit Servator. Vox enim ejus de remissione peccatorum est: *Potestatem (ἐξουσίαν) habet Filius hominis in terra remittendi peccata.* Matth. IX, 6. Et de extremo judicio: *Pater potestatem (ἐξουσίαν) dedit filio etiam judicium exercendi, quatenus filius hominis est,* Joh. V, 27.

82. Ne verò dum adducta loca omnia de Christo in con-

creto loquuntur, summa ei potestas secundum divinam naturam data intelligatur: en! pervagatissima regula Theologorum: *Quaecunque Christo data sunt in tempore. secundum humanam naturam data sunt.* Secundum divinam enim naturam nihil ei in tempore dari & accedere potuit, cum secundum illam ab aeterno, ut ejusdem essentiae cum Deo Patre, sic aequalis majestatis, potestatis & gloriae existat. In commemoratis autem locis de datione quadam sive communicatione temporali sermonem esse, ipse contextus loquitur. Itaque in iis omnibus subintelligenda, & sicubi opus, exprimenda est particula *Μετὰ τὴν ἄνθρωπον*, quae datio potestatis ad humanam naturam restringatur. *Mibi*, inquit Christus, (subintellige secundum *carne[m]*) *data est omnis potestas in caelo & in terra.* Imò expressè hujusmodi restrictio est addita Joh. V, 27. ubi dicitur, *Pater potestatem dedisse filio etiam iudicium exercendi, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν, quatenus filius hominis est.*

83. In tanta autem potestatis communiōe ne confundantur naturae aut exaequentur: en! geminum earum discrimen: (I) Divinae naturae ea potestas *per essentiam* competit; humanae, *per unionis gratiam.* (II) Secundum divinam naturam Christus *planè nemini est subiectus*, cum Deo & Divinitate nihil sit superius; secundum humanam, etsi nulli creaturae, *Deo tamen subicitur*, I. Cor. XV, 28. Neque tamen propterea Christus, quia homo est, restrictam & definitam habet potestatem, sed in tantum infinitae & summae ac planè divinae potestatis est particeps, in quantum secundum humanam naturam aequè ac secundum divinam [licet dependenter à Divinitate, & sic à Patre suo, quo sensu *Patrem se majorem* praedicat *Iob. XIV, 28.*] omnibus creaturis dominatur.

84. Secundò sub *Majestatis* voce, quoque *summam Dei digni-*

dignitatem, i. e. illam excellentiam intelligimus, quam Deo attributa & perfectiones divinæ conciliant. Et hac notione eam æquè carni Christi communicatam esse, abundè docet Scriptura. Paulus omnia dignitatis momenta unâ quasi voce complexus ait: *In ipso (Christo) inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter* Col. II, 9. Quid per πάν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, nisi complexum omnium Dei perfectionum & attributorum intelligit? & ne ad divinam naturam trahatur, additâ particulâ Ἀκατάκτιστον dicit, *inhabitare in Christo corporaliter*, i. e. secundum assumptum corpus, sive in Christi corpore & carne: ut multi exponunt. Tum etiam Christus de semetipso ait Matth. XI, 27. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*: hoc autem dixit prædicans consilium, potentiam & gloriam Dei Patris, ut hæc & alia Majestatis momenta sibi esse communicata significaret. Præterea *Deus filium constituit heredem omnium* Hebr. I, 2. Ergo & eorum, in quibus divina excellentia consistit. Dici autem hoc de Christo secundum *humanam naturam*, ex contextu liquet.

85. Duplicia autem Dei attributa sunt: quædam ἐνεργητικά, & illa vel PHYSICA, ut *omnipotentia* & *omniscientia*; vel MORALIA, ut *sanctitas*, *justitia*, *misericordia*, *veracitas*: quædam ἀνεργητικά, ut *æternitas*, *immensitas*, *infinitas*, *independentia*, & suo modo *omnipresentia*.

86. Communicata esse ἐνεργητικά omnia, tam Physica quam Moralia; non ampliùs eget probatione, postquam ex Scriptura jam didicimus, Christo *datam esse omnem potestatem in cælo & in terra* Matth. XXVIII. in specie *potestatem exercendi iudicii* Joh. V, 27. Quandoquidem huiusmodi potestas sine attributis ἐνεργητικῶς sibi non constat.

87. Et primum quidem de Physicis perfectionibus, *omni-*

potentiâ & omniscientiâ, res est evidens. Quomodo enim Christus cœlo & terræ dominaretur, nisi esset *omnipotens*? aut quomodo supremi iudicis officio fungeretur, nisi usque ad eò *potens* foret, ut omnes mortales ex omnibus mundi angulis congregare; & usque ad eò *omniscius*, ut omnia abscondita in lucem proferre posset?

88. Aliàs Christi hominis omnipotentia eò quoque adstruitur, quòd *sustineat omnia verbo potentia sue* Heb. I, 3. & quòd *potens sit omnia sibi subicere* Eph. III, 21. In specie autem *vis vivificandi*, quæ magna omnipotentia portio est, ipsi tribuitur Joh. V, 21. *Sicut Pater suscitavit mortuos & vivificavit: ita & Filius, quos vult, vivificavit*: Neque tantum *vis dandi vitam temporalem*, quam mortuorum resuscitatione, & inveteratorum morborum subitâ curatione sat demonstravit; sed & *conferendi vitam spiritualem & æternam*, quam carni suæ sub metaphoricâ appellatione *vivi panis* manifestò vindicat Job. VI, 51. Cujus in Eucharistia præsentissimum specimen antiqui Patres laudant. Vide Irenæum *libr. V. cap. 2.* & Cyrillum Alexandr. *l. II. in Job, & in postrema Epist. ad Nestor. item anathem. II.*

89. Neque carnis suæ efficaciam Christus quicquam detractum voluit his verbis: *Spiritus est; qui vivificat: caro non prodest quicquam.* ibid. vers. 63. Aut n. sub nomine *carnis*, in oppositione ad *spiritum*, carnalem intelligentiam discipulorum castigavit; aut si de *sua carne* locutus, eam ex se & *natura sua* (habet enim omnem vim ex unione personali) *nihil prodesse* significavit. Quorum hoc quidem Cyrillo Alexandrino, & S. Bernhardo; illud Tertulliano & Augustino, nec minus Cyrillo, aliisque placet.

90. Sed & omniscientiam Christo adscribit S. Johannes, dum *plenum veritatis* prædicat Job. I, 14. quod nihil aliud est, quam

quàm adeò omnis veri scientiâ abundare, ut nulla ad eam fieri possit accessio. Loqui autem ipsum de Christo *secundum humanam naturam*, ipse contextus docet. Insignis quoque est locus Col. II, 3. *In quo sunt omnes thesauri sapientia & notitia absconditi.* Nonnulli particulam (*in quo*) ad *mysterium Dei ac Patris & Christi*, cujus sub finem præcedentis versiculi commendatur agnitio, id est, ad *Evangelium* referunt. At cum *Christi* proximè fiat mentio, & verba ipsi potiori jure, quàm *evangelio* congruant: non abs re alii de Christo accipiunt.

91. Neque omniscientiæ suæ servator quicquam detraxit, quòd cum in his terris ageret, *negavit, se scire diem & horam extremi judicii* Marc. XIII, 14. Aut enim id dixit, respiciendo ad *naturalem intellectus humani scientiam*, seclusâ illâ, quam habebat ex unionis gratia; aut ex tenore divinæ legationis, quòd licet sibi diem & horam judicii sciret, tamen ut legatus Dei nesciret aliis, negatâ revelandi potestate. Hic sensus pluribus antiquorum placet: ad illum accommodatè scribit Damascenus l. III. cap. XXI. *Quippe humana natura, secundum essentiam, futurorum notitiam non possidet; verum Domini anima, propter unionem cum ipso Dei Verbo, & ob bypostaticam identitatem, unâ cum aliis stupendis Divinitatis miraculis, etiam futurorum cognitione ditata est.*

92. Præterea quòd *etate & sapientiâ profecisse* dicitur Luc. II, 52. hoc non intelligendum de *habitu* sapientiæ, sed de *usu*; sive non de *actu primo* (sic enim ab utero communicatam habuit omniscientiam) sed de *actu secundo*, puta quòd sicut procedente ætate organa ad usum omniscientiæ divinæ aptiora & confirmatiora accepit, sic sapientiæ & scientiæ suæ luculentiora indicia aliis dederit. Quam in sententiam Theodoretus *libr. V. de haret. fab. cap. XIII.* scribit: *Merito cum ætatis incremento coniunxit profectum sapientiæ.*

sic. Nam pro mensura aetatis corporea divina natura propriam
revelabat scientiam. Et Damascenus l. III. cap. XXII. modum
proficiendi sic interpretatur, quod cum aetate sapientiam, que
ipsi inerat, in apertum promeret.

93. Moralium Dei perfectionum par est necessitas,
cum ad gubernandum Ecclesiam & universum terrarum
orbem, tum ad exercendum iudicium. Neque enim san-
ctitatem, instar capitis, in membra Ecclesiae, à se potest
diffundere, qui non ipse sit sanctus & ἀναδάσθη; neque æ-
terna à sceleratis supplicia dignè exigere, qui non sit sum-
mè iustus; neque resipiscentibus æternas poenas condonare,
qui non sit infinitè misericors; neque comminationum & pro-
missionum fidem inconcussa stabilitate implere, qui non
sit pariter ac Deus verax. Ut taceamus, manifestis quoque
scripturæ testimoniis ea Christo secundum humanam na-
turam asseri.

94. Major verò de communicatione earum perfecti-
onum difficultas est, quæ ἐνεργεία destitutæ, non tantum
humanæ CHRISTI naturæ ad usum exercitiumque sum-
mæ potestatis nihil conducunt, sed & ipsi per essentiam
ac formalem rationem penitus repugnant, ut aternitas,
immensitas, independentia, simplicitas. Nonnulli hæc at-
tributa statuunt esse communicata κήσει tantum; sed pri-
ora, quæ ἐνεργεία diximus, etiam κήσει. At fortè illa
quoque, quantumvis ex se & naturâ ἀνεργεία, aliquid ad
usum & operationem cōferunt, saltem indirectè, & mediante alio
attributo. Etsi v. g. aternitas & immensitas directè & formaliter
non ita respiciunt usum, sicut potentia; cum tamen po-
tentia Dei sit æterna & immensa, hoc ipso nobilior ejus est
operatio, quàm si non æterna, aut non immensa esset.

95. Non abs re itaque dixeris, omnium attributorum
posses-

possessionem esse communicatam propter usum, si non directè & immediatè; indirectè tamen, & mediante alio attributo: Cùm quia aliàs omnis possessio propter usum est; tùm quia tota Christi majestas ἐπεργηλήν est, veluti ad gubernationem Ecclesiæ & mundi, extremumque judicium apprimè comparata. Quanquam si usum hunc procul habeas, & majestatem divinam præcisè pro dignitate & excellentia Dei accipias, nuda etiam attributorum possessio carni Christi maximam dignitatem ac majestatem addit. Quod si enim in hypostasim alicujus angeli esset adsumta, cui neque æternitas, neque immensitas, neque ulla alia infinita perfectio competit: haud dubiè innumeris partibus esset inferior, quàm in Christo est, ubi in naturæ æternæ & immensæ, & consequenter in ipsius æternitatis & immensitatis consortium est adscita.

96. Magna quoque Majestatis divinæ portio est *omnipræsentia*, ut vel inde patet, quòd majoris est perfectionis, præsentem, quàm absentem omnia gubernare & conservare. Tribus autem modis Deus est ubique præsens: (I) *per operationem* (II) *per potentiam*: qui duo modi coiunguntur: hoc enim ipso Deus ubique est præsens per potentiam, quòd ubique per eam operatur. (III) *per substantiam*, puta quòd substantiâ quoque suâ omnia implet, dum secundum illam omnibus creaturis, in quibus operatur, & effectibus, quos producit, ἀγαπάς coexistit. Id quod partim ex scripturâ, partim ex lumine naturæ notum hinc præsupponitur.

97. Sed & humanam Christi naturâ ubique esse præsentem *per operationem*, satis ex eo intelligitur, quòd ex unione personali communicatam habet omnipotentiam, quâ æquè ac divina natura ubique operatur. Esse autem ubique præsen-

O

præsentem *per substantiam*, res difficilioris est probationis.

98. Primò id quidem certum est ex Christi promissione, quòd licet in cœlos adscenderit, suum tamen corpus reverà & secundum substantiam in his terris, ubicunq; Eucharistia celebratur, & sic in pluribus ac longè distitis locis, eodem tempore, præsens exhibeat. Deinde extat quoque ipsius ad Apostolos, & in his ad Ecclesiam, dulcis promissio *Matth. XXVIII. Ego sum vobiscum usque ad consummationem seculi.* Dixerat hoc, jam in cœlos adscensurus, ut contra discessum suum eos solaretur: quasi dicturus: Etsi secundum carnem meam posthac visibiliter vobiscum non ero, invisibiliter tamen secundum illam quoque *vobiscum sum* (& cooperor) *usque ad consummationem seculi.* Et impletam statim esse hanc promissionem, post Christi in cœlos adscensum, docet Marcus *Cap. 16. vers. ult. Illi verò profecti prædicarunt ubique, Dòmino cooperante* (& sic præsentem invisibiliter.)

99. Ex quibus jam sequitur, non repugnare humanæ Christi naturæ, ubique præsentem esse, si in pluribus ac longè distitis Eucharistiæ & Ecclesiarum locis est præsens. Accedit, quòd si in totius Majestatis divinæ consortium adscitâ est, non potuit ei denegari omnipræsentia. Denique universalissima sunt dicta: *Omnia & in omnibus esse Christum. Col. III, 11. implere omnia Eph. IV, 10. Omnia in omnibus adimplere Eph. I, 22.* Quæ etsi accipi possunt de omnipræsentia *per potentiam & operationem*, ne tamen citra necessitatem sensus scripturæ restringatur, nostri Theolgi ampliant & extendunt quoque ad *omnipræsentiam substantia carnis Christi.*

100. Notandum autem obiter est, communicationem esse ejusdem numero attributi. Sicut illa ipsa omnipotentia, quæ divinæ naturæ propria est, communicata est humana.

naturæ. At non æquè una est utriusque omnipræsentia, ut vel inde patet, quod eâ voce in casu recto denotatur *existentia* naturarum, cum connotatâ indistantiâ ad *co-existentes omnes creaturas*: sed *existentia* cujusque quoad rem idem est, quod ejus *essentia*; & consequenter si una esset omnipræsentia divinæ & humanæ naturæ, una utriusque foret *essentia*: quod Eutylianæ hæresi affine est.

91. Id autem inter divinam & humanam naturam interest, quod illi quidem omnipræsentia *ex immensitate*, & sic *necessariò* competit, præsuppositâ mundi creatione: huic verò, ut *volantarius communicata omnipotentia effectus*. Quod enim Christus carnem suam possit ubique præsentem sistere, hoc debetur *communicatæ omnipotentia*: quod verò actu ubique præsentem exhibeat, *voluntatis* est, & arbitrarii omnipotentia usûs.

102. Fundamentum, ut supra in primo genere, ita & hic est unio personalis. Neque obstat, quod ubicunque Christus sibi quâ homini divinam potestatem ac majestatem asserit, à Patre eam esse datam fatetur. Ratio enim hujus loquendi modi est gemina: (I) quod Christus; etiam quâ Deus ac Dei filius, per æternam generationem omnia majestatis momenta à Deo Patre habet. (II) quod in tempore quoq; ex voluntate Dei Patris carnem sibi personaliter univit. Hac duplici de causa merito Deo Patri acceptum refertur, quicquid per unionis gratiam carni Christi competit.

103. Non autem sicut in primo genere, ita & hic unio personalis *ἀντιδοσιν*, sive *reciprocam communicationem* fundat, ob diversum, quo hic & ibi sumitur, respectum. Ibi respectu *entis tertii*, quod ex duabus naturis componitur, hic *in ipsis naturis* consideratur. Priori modo formaliter *θεάν-*

Ἐνωπὸν sive unam personam constituit, quæ simul Deus & homo est; & hoc ipso efficit, ut quicquid Dei est, homini, & quicquid hominis est, Deo sit communicatum. Posteriori respectu unio personalis non ita se habet ex parte divinæ, sicut ex parte humanæ naturæ, neque eodem modo comparata esse potest, quia altera infinita & immutabilis, altera finita & mutabilis natura est; quò fit, ut huic quidam unio insit *subjectivè*, sive tanquam subjecto; illam verò tantum *ut terminum* respiciat. Et inde est, quòd proprietates quidem divinæ naturæ carni, sed non vicissim hujus proprietates illi sunt communicatæ. Neque enim per unionem utrumque extremorum promiscuè, sed illud & eatenus perficitur, quod & quatenus unionis subjectum est. Sicut igitur divina natura hoc ipso, quod infinita & immutabilis est, non potest esse subjectum unionis: ita nec per eam quicquam vel perfectionis vel imperfectionis sibi acquirit.

104. Prædicationes, quæ in hoc communicationis genere fundantur, illæ sunt, quibus attributa divina de humanâ Christi naturâ in abstracto, sub vocibus denominativis, enunciantur. Ita *caro Christi* (à communicatâ vivificandi) *vivifica* denominatur Joh. VI, 51. Non quidem hæc prædicatio expressè ibi continetur, sed tamen per consequentiam ex eo loco colligitur. Verba ita habent: *Ego sum panis ille vivus, qui è Cælo descendi: si quis ederit ex hoc pane, vivet in æternum. Panis autem, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vitâ.* Unde ita argumentamur: *Panis* (I. c. servatori memoratus) *est vivus, id est, dat vitam mundo* (ut vers. 33. redditur) *Et qui ederit ex eo, vivet in æternum.* Sed *caro Christi est panis* (I. c. servatori memoratus) Ergo *caro Christi est viva, id est, dat vitam mundo, Et, qui eam comederit, vivet in æternum.*

105. No-

105. Notandum autem hic est, id quod rectè dicitur de carne Christi in abstracto, idem quoque de Christo in concreto prædicari, sed ne sensus immutetur, expressâ aut subintellectâ particulâ *ἡ σαρκὸς αὐτοῦ*, quâ nihilominus prædicatum ad carnem Christi accommodetur. Ital. c. Christus semel de se ipso in concreto dicit: *Ego sum panis ille vivus*; Et rursus in abstracto: *Panis quem ego dabo, caro mea est*. Ex hac propositione exponenda est illa, subintellectâ particulâ distinctivâ (*secundum carnem*) ut sensus sit: *Ego secundum carnem meam sum panis ille vivus*. Intelligendum autem hoc esse, non de causa meritoriâ & morali vitæ æternæ, sed de physicâ vivificandi potentiâ, ex contextu intelligitur.

106. Utrum autem omnia attributa, an quædam tantum dicto modo prædicentur, dissentiunt inter se Theologi, quanquam non tam re, quàm verbis. Hi dum omnia; alia *immediatè*, alia *mediatè* prædicari ajunt: Illi dum non omnia; de sola *immediatâ* prædicatione loquuntur. Vocant autem prædicationem *immediatam*, comparatione attributi, à quo ipsa humana natura denominatur, sicut ab omnipotentia *omnipotens*, à vi vivificandi *vivifica*. Dicunt è contrario *mediatam*, respectu attributi, à quo humana natura denominari nequit; denominatur autem ab eo aliud attributum, & ab hoc vicissim humana natura. Ita *æternam & immensam* non dicimus humanitatem sive carnem Christi: at quia est v. g. *omnipotens*, & *omnipotentia est æterna & immensa potentia*; hinc ipsam carnem esse *omnipotentem potentia æternâ & immensâ*, rectè dicimus.

107. Cur autem non omnia *ἀπέως* prædicentur, cum tamen omnia æquè sint communicata, causa est, quòd quædam humanæ naturæ simpliciter repugnant, In tantum
O 3 què

quidam omnia repugnant, in quantum quoad rem idem sunt cum infinitâ essentiâ DEI. At quatenus quædam connotant aliquid, cujus humana natura est capax; quædam tale quid non connotant: eatenus illa non repugnare, hæc simpliciter repugnare dicimus. Ita *omniscientia* actum sciendi, & *omnipotentia* actum extra se operandi connotat: utriusq; autem humana natura est capax: æquè enim omnia scit, & omnia extra se quæ vult operatur, ac divina natura. Eaue de causâ *omnipotentem* & *omnisciam* eam dici, non repugnat. At dici *æternam*, & *immensam*, simpliciter est ἀσύστατον, quia *æternitas* & *immensitas* planè nihil connotant, cujus humana natura sit capax, adeoque ex tota suâ formali ratione illi repugnant.

108. Res autem ipsa loquitur, ab attributis prædicabilibus non eodem sensu humanam ac divinam naturam denominari. Græci Patres, cum utramque naturam *vi vivificandi* pollere agnoscerent, hoc tamen interesse crediderunt, quod *divina natura καὶ ἑαυτήν*, *humana καὶ ἄλλο vivificaret*: perinde ut ferrum ignitum, quâ similitudine frequenter sunt usi, splendet & urit, ἢ καὶ ἑαυτὸ, ἀλλὰ καὶ ἄλλο, id est, non virtute propriâ & ingenita, sed ab unito & undique permeante igne communicatâ. Pluribus, sed eandem insententiam discrimen exponit B. Chemnitius *libr. de duab. nat. cap. XXIII*. *Divina natura τῷ λόγῳ*, inquit, *essentialiter seu per essentiam, in seipsa, & secundum se, per seipsam, naturaliter, τῷ εἶναι, est vivifica, omnipotens, omniscia &c.* Imò est ipsa *vita & omnipotentia*. *Assumpta verò humana natura in Christo nequaquam essentialiter seu per essentiam, in seipsâ, aut per seipsam, naturaliter, aut formaliter & τῷ εἶναι est vivifica aut omnipotens, sed τῷ ἔχειν, quia scilicet personaliter unitam sibi habet divinam Majestatem ac potentiam τῷ λόγῳ, & illa univ.*
verbi

verbi virtute vivificat, omnia scit & potest, sicut ferrum ignitum
virtute usi ignis candet & urit.

109. Ex ordine & classe attributorum prædicabilium est quoque *omnipræsentia*. Etsi enim, quatenus divinæ naturæ tribuitur, in casu recto est *existentia*, & sic ipsa *essentia* ejus; connotat tamen *indistantiam ab omnibus creaturis*, cujus æquæ humana natura est capax.

110. Differt autem à reliquis attributis prædicabilibus, quòd cum ab his *iisdem numero*, v. g. ab *eàdem omnipotentiâ* denominatio utriusque naturæ tribuatur, *alia tamen & propria* utriusque sit omnipræsentia, hoc ipso, quòd propria utriusque *essentia*, & sic *existentia* est. Quo fit, ut humana natura æquæ ac divina *formaliter & τῶ ἐναι* sit omnipræsens, hoc uno discrimine, ut hæc *ex immensitate*, & sic *necessariò*; illa *non necessariò*, sed *arbitrario communicata omnipotentia usu* omnipræsens esse intelligatur: id quod supra etiam th. 101. insinuatum est.

111. Denique sub voce *Majestatis*, summa quoque *DEI gloria* Christo vindicatur. Dupliciter autem gloria divina consideratur: (I) *καὶ ἀξίαν*, sive prout *DEUS* gloriâ aut glorificatione est dignus: (II) *καὶ ἐντελέχειαν*, sive prout actu glorificatur. Priori modo *in DEO*, & illa quidem *excellentiâ* est, quam *DEO* attributa sua conciliant; neque adeò à majestate hæctenus explicatâ differt, nisi quòd unâ connotat *actum glorificandi*, quo ob illam excellentiam suam *DEUS* est dignus. Posteriori modo est ipse *glorificandi actus* i. e. cultus & honor, quem creaturæ rationales *DEO* ob suam majestatem & excellentiam exhibent, dum videlicet illum super omnia colunt, & adorant. Quomodo gloria *extra DEUM*, & sic à majestate ipsius distinctum. quid est, licet ab hac radicaliter oriatur.

112. Sicut

112. Sicut autem DEUS pluribus actibus glorificatur, ita & gloria divina Christo homini non eadem ubique voce vel phrasi tribuitur, sed aliquando sub verbo *honorandi* (*τιμᾶν*) ut Joh. V, 23. Nonnunquam sub ritu *flexionis genuum*, ut Phil. II, 10. Aliàs sæpe sub verbo *adorandi* (*προσκυβεῖν*) ut Hebr. I, 6. Joh. IX, 38. Matth. II, 11. Tum sub verbo *invocandi* (*ἐπικαλεῖσθαι*) Rom. X, 14. Act. II, 21. Quin & *fides in Christum*, quæ passim in scripturâ præcipitur, actus cultûs divini est. Dicitur autem isthæc omnia de Christo, etiam *quâ homine*, sive *secundum humanam naturam*, ubique ex contextu nullâ difficultate intelligitur.

113. Neque obstat, quòd in scriptura soli Deo cultus religiosæ adorationis vindicatur, quod ipse Servator contra tentatorem Satanam confirmat divino præcepto ex *Deut. VI, 13, & cap. X, 20. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Hoc enim eodem modo intelligitur, quo *solus Deus sapiens & sanctus* prædicatur, ut *I, Tim. I, 17. Judæ v. 25. Apoc. XV, 4.* puta quòd *per se & per essentiam* solus Deus est sapiens & sanctus; nihilominus autem *per unionis gratiam* etiam Christus, quâ homo, & humana ejus natura, sapientiæ & sanctitatis est particeps. Ad eundem modum is, cui *per se & ex propriâ dignitate* cultus debetur, est solus Deus, sed prout omnes tres personas divinas complectitur, & consequenter etiam Christus quâ Deus est, ac divina ejus natura, Hoc tamen non vetat, quin *per unionis gratiam* etiam Christus, quâ homo, & humana ejus natura, in religiosæ adorationis cultusque consortium adsciscatur.

114. Id verò inter concretum & abstractum interest, quòd Christus in concreto est objectum *quod* cultus & adorationis, sive quâ DEUS, sive quâ homo, consideretur; quia sicut actiones agentis, & passiones patientis suppositi

fiti sunt, ita & adoratio suppositi adorabilis est: Ultraque
autem natura est objectum quo, h. e. id quo mediante suppo-
situm illud, quod est Christus, adoratur & colitur.

115. Fundamentum Communionis cultus & honoris
divini est, quod per unionem personalem caro Christi est
Dei caro, Deique hypostaticè propria. Hinc quando Dominus
ait *Esa. XLVIII, II. Gloriam meam alteri non dabo;* per voculam
(*alteri*) non excluditur *caro Christi*, quia licet non sit Deus,
est tamen Dei caro, ac natura Dei hypostaticè propria. Non
autem censetur quis *alteri* dare, quod *proprie nature* imper-
tit, veluti quod homo dat suo corpori, vel animæ, vel parti-
um integralium uni, ut manibus, vel pedibus, vel oculis.
Quapropter nec Deus eò gloriam suam dat *alteri*, quod in e-
jus consortium *carnem suam, sibi que hypostaticè propriam* ad-
mittit. Daret autem eam *alteri*, si *idolis* daret, quæ etiam
præcipuè *l. c.* redarguuntur, ut ex *v. s.* liquet.

116. Causa proxima est communicata majestas. Ne-
que enim proximè ideò colitur caro Christi, quia DEI caro
est, sed quia hoc ipso, quod Dei caro est, majestatis divinæ
facta est particeps. Unde in scriptura passim communio
cultus divini in communionem majestatis reducitur. Sic-
ut pars majestatis divinæ est potestas exercendi judicii: ac
verò *Pater omne judicium dedit Filio, ut omnes honorent Filium,*
prout patrem honorant Joh. v. 22, 23. Eadem de causâ *donavit*
illi nomen, quod est supra omne nomen (i. e. majestatem supre-
mam) *ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terre-*
strium & inferorum Phil. II, 9, 10.

117. Non autem sicut duæ in Christo naturæ coluntur &
adorantur, ita duæ quoque sunt adorationes: sed potius
quia unus est Christus in duabus naturis, & una, ob quam a-
doratur, majestas; ideò una quoque adoratio est; licet ob
uni-

unitatem personæ & majestatis communionem ad utramque naturam, saltem ut ad objectum quo, dirigatur. Id quod satis perspicuè inculcat Cyrillus *anathem.* *v. III,* approbante Synodo Ephesinâ: *Siquis dicere audeat, hominem assumptum coadorari oportere unâ cum Dei Verbo, & conglorificari, & coappellari Deum, tanquam alterum cum altero (hunc enim intelletum particula $\sigma\upsilon\nu$ adjecta perpetuò & necessariò affert) & non potius unâ adoratione Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, anathema sit.* Quibus gemina habet Synodus œcumenica quinta *Can. IX.* *Siquis adorari in duabus naturis Christum dicit, ut dua adorationes introducantur, una qua seorsum Deo Verbo, & altera qua seorsum homini conveniat; neque unâ adoratione Deum, Verbum incarnatum, cum propriâ ejus carne adorât, sicut Dei Ecclesie traditum est ab initio, anathema sit.*

118. Atque hæc hætenus de carnis Christi majestate, & quæ illi conjuncta est, adorationis & cultûs divini gloriâ, Nunc ut de illius quoque usu & exercitio quædam adspergamus, sciendum ante omnia est, non usum cum communicatione cœpisse. Communicata enim carni Christi, est majestas, à primo conceptionis momento, nec potuit non communicari, præsuppositâ unione personali: at sicut arbitrariuserat usus, ita vices exercitii & omissionis, habuit. Et eatenus quidem duplex Christi Status constituitur; *exinanitionis* unus, alter *exaltationis*: uterque, ut opposita juxtâ se posita magis elucescant, sub ipsis *exinaniendi & exaltiandi* verbis explicatur *Phil II, 11, 12.*

119. *Status exinanitionis* est, in quo fuit Christus secundum humanam naturam à conceptione & nativitate sua usq; ad gloriosam resurrectionem. Auctor *Epist. ad Hebr. dies carnis Christi* appellat, *Cap. V, 7.* Exinavit autem se Christus, non abdicando se majestate in actu primo, sive *καθ' ἑξῆς*, quod

quod fieri non poterat, suppositâ unione personali; sed o-
mittendo partim, quod majestati suâ conveniebat, partim
quod infra eam erat, sustinendo. Ita enim exponendus est
Paulus I. c. *Cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est,
esse se æqualem Deo, sed semet ipsum exinanivit*, i. e. cum esset e-
jusdem cum Deo essentiæ & majestatis, non arbitratus est, se
rapinam facere, aut quod Dei est, rapere, si Deo æqualem se-
gereret: sed sponte suâ ab isthac gloria ad tempus abstinu-
it, & ita se gessit, quasi non esset Deo æqualis, omittendo
majestatis usum, & quæ infra majestatem divinam sunt, susti-
nendo.

120. Et hætenus quidem generaliter Apostolus exina-
nitionem Christi descripsit: mox speciales ejus actus hos
enarrat, (I) quòd *formam servi accipiens, in similitudinem ho-
minum est factus*, i. e. ita planè se gessit erga Deum, sicut ser-
vus erga Dominum, dum similis hominibus est factus, non
modò secundum substantiam assumptæ carnis, sed etiam (sic
nos quidem interpretamur) quoad assumendi modum; pu-
ta quòd æquè ac alii homines, absque tamen virili femine,
concipi in utero matris, formari, gestari, tandem in lucem
edi voluit. Confer locum *Hebr. II, 14.* (II) quòd etiam
habitu (ἡνωται) inventus est ut homo, i. e. quoad externas pro-
prietates & actiones humanas, dum educatus *crevit ætate &
sapientia* *Luc. II, habitavit inter homines* *Joh. I, 14.* ambulavit
de loco in locum, edit, bibit, dormivit. (III.) quòd *humilia-
vit semet ipsum*, i. e. ad calamitates quoque & contemptissi-
mam fragilis vitæ conditionem se submisit, sustinendo fa-
mis & sitis molestias, tentationes, pericula vitæ, mœrorem
animi, paupertatem, contemptum & convitia. (IV.) quòd
factus est obediens (Deo Patri) usq; ad mortē, mortē autē crucis.
Et hoc est maximum exinanitionis Christi specimen, & quasi
com-

complementum ejus, quòd cùm posset esse salvus & incolu-
mis, passus tamen est se à peccatoribus capi, duci, peti cola-
phis, cædi flagellis, in crucem agi, occidi, & denique sepeliri.

121. Initium itaque hujus Status Christi *conceptionem*
& *nativitatem*; progressus, *educationem* & *visibilem cum homi-
nibus cohabitationem*; finis, *passionem*, *mortem* & *sepulturam*
complectitur. Quòd tamen non ita accipiendum est, qua-
si Christus ex toto illo tempore nullum prorsus specimen
majestatis dederit. Contrarium enim miraculorum ab ip-
so editorum gloria demonstrat, & quòd cogitationum &
cordium scrutatorem se ostendit. Verùm inter hæc quo-
que quantumvis illustria majestatis opera mansit *exinanitus*,
cùm quòd extraordinariè & aliquando ea ederet, tum quòd
cætera ad abjectam & fragilem vitæ conditionem se submit-
teret.

122. *Status exaltationis* est, ad quem Christus in resurre-
ctione & post illam, ratione humanæ naturæ, fuit evehctus. Et
in duobus potissimum consistit: (I.) quòd omnem infir-
mitatem carnis humanæ exuit, & procul à se amandavit:
(II.) quòd plenarium majestatis & gloriæ divinæ usum fuit
ingressus. Utrumque intelligitur significare Apostolus,
cū l. c. post descriptū exinanitionis statū subjicit: *Propter quod*
& Deus EXALTAUIT illum, (i. e. ab humili conditione fra-
gilis vitæ ad plenarium majestatis usum subvexit) *& dona-
vit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne*
genus flectatur, caelestium, terrestrium & inferorum, (i. e. adora-
tionis quoque & cultûs divini gloriam impertivit.)

123. Initia hujus Status vulgò ponuntur *descensus Christi*
ad inferos, *resurrectio*, & *adscensus in celos*. Quanquam quid
per descensum Christi ad inferos intelligatur, nec inter ve-
teres, nec recentiores Theologos usquequaque convenit: qua

qua de re differendi alius erit locus. Vide interim *F. C. art. IX.* Consummatio autem ejus est *sessio ad dextram Dei Patris*, quâ adeo plenum majestatis & gloriæ divinæ usum intravit, ut omnibus hostibus suis dominari, & Ecclesiam totumque terrarum orbem providè & potenter gubernare cœperit. *Psal'm. CX. 1. Cor. XV, 25. Eph. I, 20, 21. cap. IV, 10.*

124. Tertium genus, quod alii secundum numerant, in *communione operationum* consistit, cum aliàs æquè ac id, quod secundum fecimus, ipsis naturis in abstracto conveniat. Dupliciter autem communio operationum accipi potest: (I) prout earundem numero operationum est; (II) prout est *distinctarum operationum*, quarum una Divinæ, altera humanæ naturæ propria est. Utraque datur, sed non utraque hujus tertii generis est.

125. Communio operationum prioris modi sub *communione majestatis* comprehenditur, certè in eâ fundatur. Ideo enim carni Christi communicata est majestas Divina, & cum primis omnipotentia, ut æquè, ac Divina natura, per illam operetur: nisi quòd, omnipotentiâ per unionem necessariò communicatâ, usus est arbitrarius. In quantum igitur Christus in assumptâ carne utitur omnipotentiâ communicatâ; in tantum Divinæ & humanæ naturæ una eademque numero actio sit necessum est. Ita cum caro Christi per communicatam omnipotentiam sit *vivifica*, sicut suprâ ex *Job. VI.* ostensum est: quoties suâ hac vivificandi virtute utitur (usa autem fuit in miraculosis sanationibus) toties una eademque Divinæ & humanæ naturæ vivificatio est.

126. Cæterum non esse hanc communionem *reciprocam*, satis inde liquet, quòd nec proprietatum & potentiarum utriusque naturæ communio datur. Neque enim Divinitas ita infirmitatum & viricularum carnis, sicut caro o-

omnipotentia Divina particeps est facta: quamobrem nec
quæ à naturali carnis potentia sive actiones sive passiones
procedunt, simul Divinitatis actiones vel passiones ullo mo-
do esse possunt. Sicut *esuriente* aut *sitiente* Christo homine,
non etiam *esurit* aut *sitit* Divina natura; neque illo *patiente*
aut *moriante*, hæc *passa* & *mortua* est; neq; illo *expuente in oculo*
cæci, ad restituendum ipsi visum, hæc quoque *expuit*;
cùm aliàs miraculosa visus restitutio, ob communionem
omnipotentia, fuerit actio utriusque natura.

127. Ab hac operationum divinarum simplice commu-
nitione plurimum differt illa, quæ posterioris modi est, quip-
pe cùm *operationum utriusque nature sit reciproca communitio*;
eoque peculiare & tertium communicationis genus consti-
tuit. De hoc loquitur Leo Magnus in epistola decimâ, quæ
ex Concilio Chalcedonensi ad Flavianum fuit missa, velut *ἐπι-
λη τῆς ὀρθοδοξίας*, & eodem nomine in sextâ Synodo compro-
bata. Verba ejus satis trita sunt: *Agit enim utraque forma*
[i. e. utraque natura] *cum communitio alterius, quod sibi pro-*
prium est; Verbo scilicet operante, quod Verbi est; & carne exe-
quente, quod carnis est. Et ita quidem *ibi manifestè duas na-*
turales operationes inconfusè & indivisè (ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρε-
τως) in Christo predicari, annotant Patres Synodi VI, act. 2.
Nempe quatenus *utraque natura agit, quod sibi proprium est,*
tollitur confusio; & cum nihilominus *una agat cum commu-*
nitione alterius, abest etiam divisio.

128. Dupliciter autem fit, ut aliqua, agendo quod sibi
proprium est, cum communitio invicem agant: (1) qua-
tenus *in agendo unum ab altero dependet*, sive *per se & ex natu-*
ra sua, sicut causa principalis & instrumentalis, v. g. *faber &*
malleus in cudendo ferro; sive *per accidens*, sicut *dux vel*
plures

plures lampades in illuminando uno conclavi. Has Philosophi causas *accidentaliter*; illas *essentialiter subordinatas* appellant. (II) quatenus *ipsa inter se conjuncta & unita unum compositum vel suppositum constituunt, cujus est amborum operatio*. Ita diversa quidem operantur anima & corpus, agente utroque quod sibi proprium est; sed tamen cum communionem invicem agunt hoc ipso, quod inter se essentiali unione conjuncta unum hominem constituunt, cujus est, quicquid amborum est.

129. Quod docemus & credimus, *utramque naturam agere cum communionem alterius*, præcipuè intelligendum est de posteriori communionis modo. Etsi enim priori quoque sensu communicant: reverà enim humana natura à Divina in agendo dependet, ut infra ostendetur; præcipua tamen ratio, cur dicantur *cum communionem invicem agere*, est, quod unione hypostaticâ conjunctæ unum *ὕψιστόμενον* sive suppositum constituunt, quod Deus & homo est, cujus unius est opus, quicquid amborum est. Unde ipse Leo l. c. quasi rationem redditurus communionis operationum, subjicit: *Unus enim idemque verè Filius Dei, & verè Filius hominis est*.

130. Dionysius quidam (sive Areopagita ille, cujus fit mentio Act. XVII. 34. quem intelligit Sophronius; sive alius & recentior quis istius nominis) *ἐνεργεῖαι θεανδρικὴν, opus Dei-virile* dixit, quod Christus secundum utramque naturam, quâ *θεός*, & quâ *ἀνὴρ*, operatur. Extat insignis in hanc rem locus in epistolâ ejus IV. ad Cajum: *Ἀνδρωθέντ' ὁ θεός, καὶ νῆν τινα τὴν θεανδρικὴν ἡμῶν ἐνεργεῖαι πεπολιτευμένον, DEO VIRO factò, notam quandam DEIVIRILEM nobis operationem expressit in vitâ* Utrum verò unam eâ voce operationem, an duarum communionem intellexerit, olim inter orthodoxos & Monothelitas fuit acris disputatio. Illi contra hos pro dualitate

tate operationum pugnant, ut Eutychiana confusioni naturarum occurrerent.

131. Quod quò facerent planius, operationes Christi in tria genera secreverunt. Alias dixerunt θεοπρεπείς, alias ανθρωποπρεπείς, alias denique μέσην τινὰ τάξιν ἐπέχεν, ὡς ἐχάστος τὸ θεοπρεπές ἐν ταυτῷ καὶ ανθρωπινόν. Ita eas distinguunt Sophronius in epistola ad Sergium in Synod. VI. act. XI. Maximus Martyr, & Damascenus I. III, cap. XV. Nihil autem aliud volunt, quàm operationes *homine dignas* non congruere Divinitati, & *Deo dignas* humanitatem sibi relictam excedere; neque ex his ad unum effectum concurrentibus unam operationem confusione quadam conflari, sed manere diversarum naturarum diversas operationes; concipi autem in modum unius operis, quòd unus sit Christus, qui operetur, quicquid utriusque naturæ est proprium.

132. Et hujusmodi esse S. Dionysii ἐν ἐργείῳ θεανδρικῆν, idem docet. Sophronio quippe l. c. scribit: *Hanc* (postremi generis) *habere vim dicimus communè illam, quæ DEIVIRILIS appellatur, operationem, quæ non una est, sed diversi generis & discrepans; quam quidem ex Areopago ab divino Apostolo divinitus captus Deiloquus nominavit Dionysius: utpote quæ divinum simul & humanum quid complexa sit, & elegantissimè composità nuncupatione singularum naturam & essentiam perfectè significet.* Et Damascenus ait. lib. III, cap. XIX. *Beatus Dionysius novam quandam DEIVIRILEM operationem Christum egisse dicens, non hoc significare voluit, sublatis naturalibus operationibus, unam aliquam ex humanâ & divinâ operationem esse factam. Etenim quorum una est operatio, horum & substantia est una, ut docent S. Patres. Vocatur itaque Christi opus DEIVIRILE, tum quia DEI est, quæ Deus, & VIRI, quæ vir est, sub qua reduplicatione diversas operationes complectitur; tum quia unius Christi est, qui Deus &*
Vir

Vir est, sub cuius unitate operationum diversarū communio-
nem importat. Quanquam præterea in ipsis etiam ope-
rationibus ad se invicem relatis huiusmodi requiritur &
voce illâ connotatur connexio, ob quam unum quasi opus
esse videantur, ut paulò post dicemus.

133. Fundamentum itaque communionis operationum
est communio hypostaseos & unitas suppositi. Quippe *A-*
ctiones suppositorum esse, tritum Theologis Philosophisque a-
xioma est, nec nobis semel memoratum: non quòd naturæ
in abstracto, earumque formæ & qualitates nihil agant: his
enim omnis agendi vis proximè inest: Sed quia sicut non in
seipsis, sed in supposito naturæ subsistunt, ita nec seorsum
(modum enim essendi modus operandi sequitur) sed in sup-
positis agunt, & prout hypostasi sive ultimo subsistendi mo-
do sunt determinatæ. Quò fit, ut quæ per naturas perfici-
untur actiones, *ultima à denominatione* (sic cum Scoto & Jo-
hanne de Radâ loquimur,) suppositis tribuantur; tanquam
non ipsæ naturæ, sed supposita per ipsas agant: sicut non
potentiam locomotivam, sed hominem ambulare dicimus,
cum homo per illam ambulet. Quemadmodum igitur ubi
diversæ naturæ in diversis suppositis subsistunt, nulla ibi o-
perationum est communio, nisi quatenus unum supposi-
tū ab altero in operando dependet, veluti Prophetæ & Apo-
stoli in patrandis miraculis à Deo dependebant: ita ubi è
contrario plures ac diversæ naturæ in uno supposito subsi-
stunt, sicut Divina & humana in uno Christo; ibi operatio-
num utriusque naturæ communionem dari necessum est,
ob suppositi per plures naturas plura & diversa operantis u-
nitatem. Neque repugnat, diversarum Christi operatio-
num unum & duo esse principia; unum *ut quod* (iterum
cum Philosophis loquimur) id est, quod ab operatione *ulti-*
mò

Q

mō denominatur, quod est Christus: & geminum *ut quōd*, id est, quo utroque mediante unum illud operatur, & operans denominatur, cujusmodi sunt duæ naturæ.

134. Oritur autem ex isthac hypostaseos communione, & suppositi unitate, duplex operationum communio: una respectu concretorum; altera ex parte naturarum in abstracto. Prior non est hujus loci, sed ad primum communicationis genus pertinet, consistitque in *ἀνθρώποις*, puta quōd concreta, *Deus & homo*, ita permutant operationes suas, ut quicquid agit Christus per Divinitatem, *hominis*; & quicquid vicissim agit vel patitur per humanitatem, *Dei* sit actio vel passio. Quanquam quatenus actiones & passiones ultimō à suppositis denominantur, illæ quæ humanitatis sunt, potiori jure *divina*, quàm quæ Divinitatis sunt, *humana* dici possunt: siquidē non Divinitas in supposito humano, sed humanitas in supposito divino subsistit. Qua de causa Veteres & carnem Christi & ejusdem actiones ac passiones *deificatas* (*θεωθεϊστας*) dixerunt. *Quemadmodum caro, ait Damascenus, ita deificata est, ut propria natura mutationem nullam passisset; eodem modo & voluntas & operatio deificatae sunt quidem; non tamen proprios limites excefferunt.* libr. III, Cap. XV.

135. Posterioris modi operatio, prout scilicet ex parte naturarum in abstracto accipitur, non in simili *ἀνθρώποις* consistit (neque enim ulla carnis propria actio vel passio formaliter Divinitatis est, licet quædam Divinitatis propria operatio simul carnis sit) neque solum *suppositi operantis unitatem* importat, sicut ex parte concretorum (alioquin enim omnium Christi operationum, diversis quàmlibet locis temporibusque editatum, daretur communio, quia omnium principium est unus Christus) sed simul *unius nature ab altera in operando dependentiam* connotat, quæ tamen non est mutua.

tua. Sicut enim in homine *ἡγεμονικόν* est mens (ceteris enim animi & corporis facultatibus imperat) ita in Christo principatum tenet Divinitas, neque tantum carni & animæ, sed & menti humanæ præest, ut docet Damascenus *libr. IV. cap. XII.* Non itaque Divina natura ab humana, sed hæc tantum ab illa in operando dependet. Quicquid scilicet operatur Divinitas cum carne, & per carnem, posset æquè perfectè sine illâ operari. Quod autem cum Divinitate operatur caro, vel non posset sine illa, vel non eodem modo, aut non pari perfectione operari.

136. Ut autem modus dependendi fiat planior, duo prælibanda sunt: (I) duplicem esse carnis Christi potentiam; unam *finitam ac propriam*, & naturalem; alteram *infinitam & divinam*, atque unione personali communicatam: per hanc non posse nisi agere; per illam & agere & pati. (II) Voce & ambitu operationum sive actionum carnis Christi comprehendique *passiones*; quanquam fortè non quæ *passiones*, sed quæ *voluntarie* sunt: neque enim *pati*, sed *velle pati*, sive sponte passionem subire, agentis est. Sunt autem *passiones* vel ab *interno* principio, ut *affectus animi* v. g. contristari, misereri; & *corporis*, veluti esurire, sitire: vel à principio *externo*, ut flagellari, in crucem agi, occidi. Omnes æquè in potestate Christi erant, atque aliæ liberrimæ actiones. Hinc Paulus ait, *Christum semet ipsum pro peccatis nostris tradidisse*, Gal. I, 4. Eph. V, 2. Et Augustinus tract. XLIX. in Joh. *meminit, Christum turbatum fuisse, esurivisse, dormivisse, mortuum esse* (non ex necessitate naturæ, aut indeclinabili vi externa, sed) *quia voluit.*

137. Dependet humana natura à Divina in omnibus actionibus & passionibus suis, secundum quamcunque suam potentiam.

Q 2

re ntiā, idque ut Scholæ loquuntur: tum quoad *exercitium*,
tum quoad *speciem actūs*. Id quod ex rebus gestis Christi in
hac vitā evidentissimum est. Ad *exercitium* pertinet, quòd
Christus in assumpta carne nihil ne quidem per propriam &
naturalem potentiam unquam egit vel passus est, nisi ex
nutu & arbitrio principatum tenentis Divinitatis suæ; sicut
ipse, instante passionis tempore, orabat: *Pater mi, si possibi-*
le est, transeat à me calix iste; veruntamen non sicut ego volo, sed
SICUT TU VIS. Matth. XXVI, 39. Dum suam voluntatem
voluntati Dei Patris, humanam Divinæ submittit, quam cum
Deo Patre communem habet. Et Gregorius Nyssenus de
fame Christi, quod idem de omnibus internis passionibus
corporis intelligi potest, scribit *Orat. IV. de beatitud.* *Cum*
quadraginta dies ieiunus permansisset, postea esuriit: dedit enim,
quando volebat (id est, quā Deus, ac pro Deitatis suæ arbitrio)
natura (humanæ) *opportunitatem operandi, quæ sua sunt.* Quæ
verba ex ipso allegat Agatho, Pontifex Romanus, in epistola
ad constantinum Pogonatum, approbante synodo VI, *act.*
IV. p. 105. Eadem habet Sophronius in epistolâ Synodicâ.
ibid. act. XI. p. 329. *Dedit enim, quando vellet* (id est, pro Divini-
tatis suæ arbitrio) *natura humana opportunitatem operandi ac*
patiendi, quæ sibi propria sunt. Et Damascenus l. III. cap. XV.
Corpus perfecit omnia, quæ corporis sunt, ad voluntatem uniti
Verbi, cuius (per unionem) factum est proprium. Item: *Mo-*
vebatur secundum naturalem propensionem, volente Verbo, & con-
cedente pati, aut agere, quæ sibi erant propria.

138. Quod *speciem actūs* attinet, dependet humana na-
tura à Divina, non modò *quatenus in virtute omnipotentia Di-*
vina operatur, quod supranaturam, & planè divinum est, cuius-
modi erant olim miracula, & hodiè est gubernatio ac con-
servatio Ecclesiæ, & hujus universi; sed & *quatenus humana*

non

non humano modo egit vel passa est. Ita esurire humanum est: sed pro arbitrio esurire, id est, non prius, nec diutius, nec ultra, quàm placet) divinum est. Unde benè Augustinus l. c. In illius potestate erat, sic vel sic affici, vel non affici. Item ab externo agente pati & mori, hominibus & aliis accidit: sed eodem modo pati & mori, quo passus ac mortuus est Christus, divinum est. Non urgemus nunc, quòd sponte passionem & mortem subivit, volente ac disponente ita Divinâ naturâ, in salutem generis humani; Sed quòd atrocissimos inter cruciatus duravit, & λύτρον infiniti pretii pro totius mundi peccatis persolvit: quorum utrumque operata est Divinitas; illud quidem, sustentando carnem ac corroborando; hoc, passionibus & morti ejus infinitum valorem impertiendo. Etsi proinde passio, quâ passio, à potentia passivâ carnis, & agente in ipsam externo principio, ad certam speciem est determinata: quòd tamen voluntaria sit, intrepidè & constanter tolerata, & infiniti pretii; id omne habet ex communiione carnis cum Divinâ naturâ.

139. Sed & in ipsis operationibus ad se invicem relatis communiio aliqua & quasi unio sit necessum est; puta quòd cum tempore simul sint, una est propter alteram, aut amba sunt propter eundem effectum. Hinc passionibus carnis Christi & miraculosæ sanationibus, licet unius personæ fuerint, tamen ad se invicem relatæ nullâ communiione sociantur: quia uti tempore & loco fuere divisæ; ita nec aliæ erant propter alias, nec omnibus idem effectus respondebat. At cum Christus, exspuendo in oculos cæci, ipsum curaret, arctissima erat communiio & exspuendi actûs & curandi: præterquàm enim quòd simul perficiebantur, ille propter hunc erat, huicq; subordinabatur.

140. Itaque præsuppositâ operantis unitate & carnis à Divi-

Q 3

à Divinitate in operando dependentiâ, ipsa quoque operationes sociantur inter se & quasi uniuntur dupliciter: i. *per subordinationem*; cum humana operatio est propter divinam, sicut in proximo exemplo *exspuitio* in oculos cæci, propter ipsius *sanationem*; aut cum vice versâ divina est propter humanam, sicut *carnis patientis Christi corroboratio*, quæ sine dubio Divinitatis erat actio, propter *passiones* constanter perferendas. (II) *per coordinationem ad eundem effectum*; cum scilicet non una actio est propter alteram, sed ambæ sunt propter eundem numero effectum: quomodo tam *passiones* carnis Christi, quàm quæ est à divina natura, infinita earum æstimatio, sunt propter redemptionem generis humani, cum seclusâ effectus unitate, neutra alteri subordinetur.

141. Sicut itaque communionem operationum inchoat & fundat suppositi operâti unitas; ita effectus per eas producti unitas absolvit & terminat. Hujus autem causa Christus non eodem causandi modo est, sed vel *physica*, vel *moralis* & meritoria. Causa physica erat miraculorum effectuum, quos per omnipotentiam Divinitatis suæ patravit, intermediâ carnis propria actione, ut cum *spûto*, *contactu*, *verbo* inveteratos morbos in momento curavit, vel mortuos in tam reduxit. Etsi autem quatenus hi effectus in totum suppositum, ut in principium *quod* reducuntur, ipsi tanquam *causa principali* competunt: si tamen naturarum una ad alteram comparetur, carnem Deitatis τῆς λόγῃς *organon* veteres dixerunt, ut Athanasius *orat. IV. contra Arian.* Cyrillus *dia. de incarn. tom. V. part. 1. & alii.* Non autem eò sensu, quo Moses & Prophetæ aliique sancti olim Dei per ipsos miracula patrantis instrumenta fuerunt, qui fuit Nestorii error, & refellitur apud Cyrillum *i. ep. ad Nestorium*, & *II. libr. contra*
tra

tra ipsum. Sed alia & ea quidem sententia, quod caro sit orga-
non Divinitatis τὸ λόγος proprium, conjunctum, imò unitum, atque
ideò personaliter assumptum, ut per illud & cum ejus communiōne
Divina natura τὸ λόγος operationes suas, pro libero suo beneplacito,
exserat & efficiat: Verba sunt B. Chemnitii libr. de duab. nar-
tur. cap. XX. Quoniam cum carni duo effectus responde-
ant; unus proprius & subordinatus, veluti spiritum, contactus,
verbum; alter cum Divinitate communis & ultimus, videli-
cet miraculosa ægrotorum sanatio; caro non ad priorem il-
lum, quem virtute non ignobiliore, quàm requiritur, pro-
duxit, sed ad posteriorem instrumenti instar se habet; perin-
de ut calor causa quidem principalis est calefactionis, sed
intermediã calefactione animæ, tanquam instrumentũ cau-
sa principali, ad generationem & nutritionem inservit.

142. Ex adverso causa moralis & meritoria Christus eo-
rum effectuum est, qui ad officium ipsius mediatorum per-
tinent, puta quòd passione & morte infiniti pretii homines
reconciliavit Deo & à morte redemit, atque impletionem
perfectissimã legis justitiam ipsis vitamque æternam ac-
quisivit. Quæ Christi opera Theologi ἀποπέσματᾶ appell-
lant. Quoniam duo hic distinguendi sunt ejus effectus,
quorum uterque utriusque naturæ debetur: unus est actus
meritorius; alter est bonum promeritum, quã promeritum, si-
ve quod idem est, boni acquisitio. Non utriusque, sed boni
promeriti & acquisiti causa moralis & meritoria est. At
meritorii Actus est causa physica, quia secundum sub-
stantiam ille quidem est à carne, per realem influxum, &
qui ipsum in esse actus meritorii complet infinitus valor,
à Deitate est. Ita CHRISTI passio & mors infiniti va-
loris est actus meritorius, cujus utique physica causa est,
Christus; hoc ipso, quòd secundum canem voluntariè est pas-
pas-

passus, & secundum Deitatem ipse passioni suæ dedit infinitum pondus. Sed quod huic respondet bonum promeritum, sive acquisitum, est *satisfactio pro peccatis, reconciliatio Dei, & redemptio ab aeternâ morte*, cujus Christus causa moralis & meritoria est.

143. Actus autem meritorii ad bonum promeritum, & huius ad illum necessarius est respectus, qui in scripturâ dupliciter exprimitur: (I) *ratione intentionis*, quomodo actus meritorius ad bonum promerendum se habet, ut medium ad finem. Quo sensu ait Paulus, *Filium Dei factum esse sub lege, ut eos qui sub lege erat redimeret* Gal. IV, 4. Item *dedisse semet ipsum pro peccatis nostris* Gal. I, 4. *mortuum esse pro peccatis nostris* I. Cor. XV, 3, id est, ut peccata nostra expiaret. (II) *ratione executionis*, quomodo actus meritorius ad bonum promeritum ejusve acquisitionem se habet, ut causalitas causæ moralis ad effectum, sive ut id, quo Christus bonum promeruit nobis & acquisiuit. Qua habitudine verbo boni acquisitionem significanti sæpe additur in obliquo & sexto quidem aut æquipollente casu, sicut ait Apostolus Act. XX, 28. *Deum proprio sanguine* (scilicet in cruce effuso) *acquisivisse Ecclesiam*. Et modo æquipollente inquit Rom. V, 10. *Reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus*. Item v. 19. *Per unius hominis obedientiam iusti constituuntur multi*. Sicut autem aliàs sæpe actio causæ efficientis nomen induit: ita & actus meritorius nonnunquam verbo boni acquisitionem significanti, ut causa boni acquisiti, in casu recto connectitur, ut in illo I. Joh. I, 7. *Sanguis Jesu Christi, Filii Dei, emundat nos ab omni peccato*.

144. Quanquam autem in his omnibus locis actus meritorius tantum secundum substantiam, & eatenus exprimitur, quatenus ab humana natura dependet: infinitus tamen qui à Divinitate est valor, vel subintelligitur,

tur vel per additas alias voces tacite subindicatur: Sicut sanguis in cruce effusus ex eo intelligitur esse infiniti pretii, quod proprius Dei sanguis laudatur Act. XX, 28. quin & quia is adscribitur effectus, qui non possit esse nisi à sanguine infiniti valoris. De cæteris locis idem esto iudicium.

145. Effectus ἀποτέλεσμα δὲ ferè in boni per Christum parti acquisitione consistunt; Sed vi mutui respectus actum meritorium saltem confuse connotant, qui sæpe per additas alias voces distinctè exprimitur: sicut in illo jam citato Act. XX. Deus proprio sanguine acquisivit Ecclesiam, Item Gal. III, 13. Christus redemit nos à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Confer. Rom. V, 10, 19. Verùm actus meritorii, præsertim si secundum substantiam tantum exprimantur, & quatenus à carne sunt, suppressâ infiniti valoris mentione; non sunt ἀποτέλεσμα ἄ, nisi per additas alias voces ad bonum promeritum, velut ad ultimum effectum, & qui ab utraque naturâ est, restringantur. Ita passum & mortuum esse, ex se non est ἀποτέλεσμα, quia humanæ naturæ proprium: Si vero addas, pro peccatis nostris, quod addit Paulus I. Cor. XV, 3, Gal. I, 4. sic ἀποτέλεσμα est, quia per additum denotatur expiatio peccatorum, quæ utrique naturæ debetur.

146. Quemadmodum verò in aliis communicationis idiomatum generibus; ita & in communione operationum quædam prædicationes fundantur. Et primùm quidem res ipsa loquitur, operationes de Christo & duabus ejus naturis non prædicari, nisi παρωνόως, scilicet sub verbo vel participio, quod operationem in modum adjacentis significat. Deinde repetendum, quod supra dicebamus, Christum operandi principium quod, naturam utramque principium quo esse; quibus mutilatis terminis nihil aliud denotatur, quàm diversus prædicandi modus, puta quòd toti supposito operatio-

R

nes

nes in casu recto (quo sensu *actiones suppositorum esse* supra vidimus.) naturis autem in obliquo & sexto quidem aut æquivalente casu attribuuntur: Id quod diversus quærendi respondendique modus evidenter docet. Aut enim quæritur sub casu recto, v. g. *quis* pro nobis satisfecerit; aut sub casu obliquo, scilicet *quo* sit satisfactum. Sicut per eodem casus respondeatur necessum est; ita ad illud quidem minus rectè respondetur, quòd Divina vel humana natura, sed quòd *Christus satisfecerit*; ad hoc, quòd *utràque Christi naturà* (aut phrasi æquipollente *per utramque naturam*) sit satisfactum.

147. Sicut autem aliàs sæpè principium *quo* sumitur, quasi esset principium *quod*, dum ipsi quoque in casu recto operatio tribuitur; quomodo de oculis dicit Simeon: *Oculi mei viderunt salutare tuum* Luc. II. Cum tamen aliàs oculi sint principium videndi *quo*, id est, quo videmus: Ita & alteri Christi naturæ aliquando in casu recto operationes tribuuntur. Quanquam operis, quod per utramque naturam perficitur, alia est ratio, quàm earum operationum, quæ unius naturæ sunt propriæ. Hæ utique rectè de natura, cujus sunt propriæ, prædicantur, sicut *carnem esse passam, esse mortuam* dicimus: de altera autem natura in abstracto non prædicantur, sed tantùm in concreto; neque enim Deitatem, sed *Deum esse passum, esse mortuum* dicimus. Id quod pertinet ad *dividuum* primi generis, quâ id quod per humanam naturam perficitur, de Deo; & quod vicissim per divinam, de homine prædicatur.

148. Sed & quæ per utramque naturam perficiuntur opera, non uniusmodi sunt, sicut ex superioribus liquet. Aliquando id quod Divinitatis est proprium, simul carnis est opus, ob communionem omnipotentis; sed intermediâ
& sub

& subordinatâ quadam carnis propriâ actione; ceu factum est in miraculosis sanationibus & aliis Christi miraculis. Et jam illud quidem opus de utraque natura prædicatur, quâ utrique est commune, sed non æquè quâ carnis propriam actionem complectitur: sicut cum Christus *cæcum spiritu sanavit* Marc. VIII, 23. totum hoc opus non potest dici de utraque Christi naturâ, licet ab utraque sit profectum, quia sic includit *expressuendi actionem*, quæ Divinitati repugnat: hac interim præcisâ, & soli carni reservatâ actione, ceterâ & Deitati & carni miraculosa visus restitutio tribuitur.

149. Interdum verò ita una natura agit cum communicatione alterius, ut neutrius actio sit eadem numero simul alterius, ceu contigit in ἀποπέλασσι, v. g. in satisfactione pro peccatis, reconciliatione Dei, & redemptione à morte æternâ. Et hujusmodi opera, si adæquatè & secundum omnem suam rationem ac perfectionem accipiantur, de neutra naturâ in abstracto rectè prædicari, per se manifestum est. Unde in scriptura ferè toti supposito, sub concretis nominibus personæ & naturarum, attribuuntur: veluti sub nomine *Christi* I. Cor. XV, 3. Gal. I, 4. cap. III, 13. Eph. V, 2. tum sub descriptione *Filii Dei* I. Joh. III, 8. Gal. IV, 4. Denique sub vocibus *hominis & Filii hominis* I. Tim. II, 5. Luc. IX, 56.

150. Quamobrem nec per particulas Ἀρχεληιας, sive distinctivas, quarum in primo communicationis genere est usus, restringi ἀποπέλασταις ad unam Christi naturam possunt. Quod si enim v. g. *Christum nos redemisse secundum carnem* diceremus, excluderetur Deitas; aut si *secundum Deitatem*, caro excluderetur. Quanquam fortè non omnium prædicatorum ἀποπέλαστικῶν par est ratio. Quæ enim directè & principaliter *actum Christi meritorium*, quatenus ille quidem ex parte carnis se habet, significant, connotat

per additas alias voces respectu ad boni acquisitionem; illa
 bene ad carnem restringuntur, restrictione non ad con-
 notatum, sed ad primarium significatum pertinente: quo
 sensu dicitur *1. Petr. IV, 1. Christus passus est pro nobis IN CAR-*
NE: ubi particula (*in carne*) non restringit additum (*pro no-*
bis) quo oblique nostri redemptio utriusque naturæ debita,
 connotatur, sed *passum esse*, quod primarium prædicati
 verbum est. Quæ autem verba sive prædicata directè &
 principaliter boni acquisitionem, v.g. redemptionem vel reconci-
 liationem significant; sicut Christo secundum utramque natu-
 ram competunt, ita respuunt particulas *ἁναριθμὰς*, quibus
 sensus ad unam naturam coarctatur. Quod verò Aposto-
 lus ait *cit. Act. XX, 28. Deus proprio sanguine acquisivit Ecclesi-*
am; non ibi additum (*proprio sanguine*) *ἁναριθμὸν* est, sive
 non restringit prædicatum ad carnem, cujus sanguis in cru-
 ce est effusus, exclusâ Divinitatis communiōe; sed *sangu-*
inis effusionem, ex parte carnis, significat esse *actum meritorium,*
& causalitatem, seu id, quo Deus Ecclesiam acquisiverit, subintel-
 lecto qui à Divinitate est *infinito valore*, aut per id subindicato,
 quòd *proprius DEI sanguis* dicitur, & ipsi effectus utriusque naturæ
 debitus adscribitur; ut supra rem exposuimus. Et tan-
 tum de personâ Christi.

SECTIO II.

DE

OFFICIO CHRISTI.

1. Quando Filius Dei ideò factus est homo, ut humanum
 genus à peccato & potestate Satanae æternisque pœnis redi-
 meret, & ad beatitudinem æternam, quâ per lapsum proto-
 platorum exciderat, viam & aditum repararet: huic fini con-
 sequendo tria potissimùm munia obivit; & ex parte etiam
 num

num obit; videlicet *Propheticum, Sacerdotale, & Regium*.
Quoniam nonnulli ad duo revocantes, Propheticum præ-
termittunt, vel sub sacerdotali comprehendunt. Nos hic
tantum de sacerdotali acturi, reliqua ad locum *de Ecclesiâ* re-
jiciemus, cui colligendæ & conservandæ defendendæque,
inserviunt.

2. Officium *Sacerdotale* idem est, quod *mediatoriū*: quan-
quam hoc vocabulum illo generalius est. Nam *mediator*
(μεσίτης) est quilibet, qui *dissidentibus medius intervenit, ut*
eos conciliet & componat. Quo sensu ait Apostolus Gal. III,
20. *Mediator autem unius non est* (subintellige, *sed duorum mi-*
nimum, qui dissident aut disceptant.) At speciali ratione dicitur
Sacerdos, qui Deo & hominibus intervenit medius, proque his il-
li sacrificium, & piaculare cumprimis, unâ cum precibus offert.
Quoniam præter sacerdotium sunt plures *mensuras* species
sive modi, pro quorum diversitate mediator diversa as-
sumit nomina, dum aliâs *arbiter*, aliâs *sequester*, hinc *inter-*
nuncius, inde *intercessor*, vel *sporsor* nuncupatur.

3. Esse autem Christum humani generis mediatorem,
passim scriptura docet. Manifestissimum, & instar omni-
um est testimonium Pauli I. Tim. II, 5. *Unus enim est Deus,*
unus etiam mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus. Et
sicut Moyses erat *mediator pacti legalis* Gal. III, 19. Ita ex ad-
verso Christus prædicatur *mediator novi testamen-*
ti. Ibid. cap. IX, 15. XII, 24. Sed & speciali voce noster
Sacerdos, & æquipollente nomine Pontifex laudatur Hebr. VII,
Ubi ad ipsum accommodatur locus *Psalm. CX, 4. Tu es Sacer-*
dos in æternum secundum ordinem Melchisedec.

4. Et certè utriusque nominis ratio, prout initiò expli-
cata est, benè Christo quadrat. Mediator est *Dei & homi-*

num, quod cum homines à Deo per peccatum averſi, eo que æternum damnandi eſſent, ipſe *intervenit medius*, mortalesque Deo patri *satisfactione* partim, partim *precibus* reconciliavit, æternoque exitio eripuit. Iſdem planè actibus *Sacerdotium* ſive *pontificatum* obivit: niſi quod *satisfactio*, cum ex ambitu & latitudine *mediatorii* muneris indifferens ſit, & pluribus fieri modis poſſit, vi *sacerdotii* ad certam ſpeciem reſtringitur ac coarctatur, puta quod per *oblationem* & *sacrificium* ſatisfecerit, ceu liquet ex *Eph. V, 2. Hebr. IX, 12. cap. X, 10, 14.*

5. Fundamentum officii mediatorii Servatoris noſtri eſt unio perſonalis, ſive quod ſimul *Deus* & *homo* eſt. Quod ſi partes diſſidentes fuiſſent ſimilis naturæ & conditionis, ſicut duo homines; homo quoque iis inter ſe componendis & ad concordiam adducendis par fuiſſet. At quando diſſidebant *Deus* & *homines*, creator & creaturæ; neque purus homo, neque *Deus* idoneus erat, qui mediatorio inter eos officio fungeretur: quia, ut Chryſoſtomus hom. VII, in 1. *Tim. ait, Mediator cum ambobus commune aliquid habere debet, quorum mediator eſt. Quod ſi unum quidem propinquitate contingit, ab altero verò diſtractus ſit, non jam mediator eſt.* Et Auguſtinus libr. X. *confels. Cap. XLII. Mediator inter Deum & homines, oportebat, ut haberet auquid ſimile Deo, aliquid ſimile hominibus; ne in utroque hominibus ſimilis longè eſſet à Deo: aut in utroque Deo ſimilis, longè eſſet ab hominibus, atque ita mediator non eſſet.*

6. Quade cauſâ Filius Dei, ut partibus mediatoris inter Deum & humanum genus adminiſtrandis inveniretur idoneus, noſtram ſibi naturam ac carnem hypſtaticè copulavit, ac cum Divinitate conjunxit. Quod præciſè eum in finem factum fuiſſe, prolixè inculcat *Andor epist. Hebr.*

11, 10, 14, & seqq. Cum primis notatu digna sunt verba v. 16. Unde debuit per omnia fratribus similis fieri, ut misericors esset & fidus pontifex ad Deum, ad expianda peccata populi. Confer Gal. IV, 4.

7. Ex quò sequitur, quod immotâ fide tenent nostræ Ecclesiæ, Christum secundum utraque naturam esse nostrum mediatorem, adeoque perperam à Pontificiis illud Christi munus ad carnem restringi. Ideo enim debuit esse Deus & homo, quòd neque caro sine Deitatis communicatione, neque Deitas sine communicatione carnis ad explendas mediatorii officii partes sufficeret. Quanquam actus hujus muneris primo & principaliter significant id, quod carnis proprium est, videlicet passionem & mortem carnis, ut & preces pro nobis Deo allegatas; sed infinitum quem à Divinitate habent valorem tantum in casu obliquo & in modum adjacentis connotant: neque enim v. g. satisfactio pro peccatis nostris est ipse infinitus valor, sed passio & mors infinitè valida ac pretiosa. Quo fieri arbitramur, ut aliquando Christo homini tribuatur officium mediatorium, suppressâ mentione Dei, ut 1. Tim. II. 5. item ut sanguini & morti carnis adscribatur beneficium, quod utriusque naturæ est, veluti Act. XX, 28. 1. Job. I, 7. Rom. V, 10.

8. Hinc sano sensu accipienda sunt verba Augustini tract. LXXXII in Joh. Mediator autem Dei & hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo, est Christus Jesus. Et quæ his gemina leguntur enarrat. in Psalm. CIII, & libr. X. confes. cap. XLIII. Nempe nihil aliud videtur velle, quàm actus mediatorios secundum substantiam consideratos, præcisò Divino & infinito valore, competere Christo, quia homo est, non quia Deus: siquidem passus est, mortuus est, & pro nobis oravit, quia homo est. Hujusmodi autem actibus infinitum

tum pretium à Divina naturâ accrevisse nusquam negat Augustinus; multò minus beneficia iis parta soli humanæ naturæ, sed utriusque communioni vindicat. Hinc *libr. de o-
vib. cap. XII.* scribit: *Inde & mediator Dei & hominum; quia Deus cum patre; quia homo cum hominib9. Non mediator homo præter Dei-
tatem: non mediator Deus præter humanitatem. Ecce mediator: Divinitas sine humanitate non est mediatrix: sed inter Divinitatem solam mediatrix est humana divinitas, & divina humanitas Christi.*

9. Quæ inter actus mediatorios primas fert Christi *satisfactio*, hac voce in scriptura nusquam appellatur. *Satisfacere est desiderium creditoris quocunque modo implere*, ait Ansonius Popma *libr. IV de differ. verb.* At latius verbum istud patet, & de eo quoque usurpatur, qui læsi desiderium, sive præstando damnum, sive pœnam subeundo, tum qui servando legem lègislatoris voluntatem implet. Nihil enim aliud est lex, quam legislatoris voluntas; & pœna est *efficientis* (i. e. punientis) *causâ, ut expleatur* (& sic ipsi satisfiat) ut ait Aristoteles *l. I. Rhet. cap. X.* At habebat se Deus quoque ad homines lapsos, tum ut *legislator*, & qui *perfectissimam legis obedientiam à nobis requirebat*; tum ut *is, qui per peccata nostra offensus pœnas æternas exigebat.* Utraque ex parte voluntatem Dei nostrâ causâ implevit Christus, tum *implendo legem*, Matth. V, 17. quo ipso *factus est nobis justitia* *1. Cor. I. 29.* tum *offensas pœnasque nostras in se suscipiendo, & ita luendo, ut nulla nunc damnatio sit in iis, qui sunt in Christo Jesu.* Rom. IX, 1. Quamobrem satisfactio Christi obedientiam ipsius tum *activam* tum *passivam* complectitur: nos autem hîc in eâ explicandâ præcipuè ad *obedientiam passivam* respiciemus, & quatenus per eam peccata nostra expiavit.

10. Antequam autem Filius Dei in assumpto humanae carnis habitu pro nobis satisfaceret, pactum eâ de re ipsi cum Deo Patre ab æterno intercessit, cujus tenorem adumbravit Esaias *cap. LIII, 10. & seqq.* Et Dominus, inquit, voluit conterere eum (Messiam) in infirmitate: si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum: quasi dicturus: Voluit Dominus filium suum in assumptâ carne pro peccatis hominum conteri & mori, proposito hoc quasi præmio, ut si seipsum hostiam pro iis obtulerit, visurus sit magno numero credentes, sanguine suo sibi acquisitos, secumq; in regno gloriae æternum victuros. Confer locum Phil. II, 8, 9.

11. Ne verò quod nobis obijciunt Sociniani, videatur pugnare cum justitiâ Dei decretum illud æternum, quo Christus pro hominibus, insons pro fontibus mori debuit; tria sunt notanda: (I) Christum non pœnam propriè & formaliter *ita dictam* sustinuisse, ut qui ipse non peccaverat; sed tantum materiale pœnæ, scilicet malum passionis, quo nos plectendi eramus, in se suscepisse, ut nos impunitate donaremur. I. *Pet. II, 24.* (II) non fuisse compulsus, ad mortem pro nobis oppetendam, sed *semetipsum pro peccatis nostris tradidisse* Gal. I, IV. Eph. V, 2. postquam ab æterno eade re pactus cum DEO Patre fuerat. (III). Ut verum Deum, & omnium rerum dominum supremum, *potestatem habuisse ponendi animam* Joh. X, 17. sive devovendæ pro aliis vitæ, quam si merus homo propriâ auctoritate sibi sumeret, injurius in Deum vitæ auctorem esset. Quibus ita observatis, non obstant loca & præcepta, quibus Deus insontem pro fontibus occidi vetat, ut *Deut. XXIV, 16.* & *Ezech. XIX, 20.*

12. Neque eò quicquam decedit Christi Satisfactioni, quòd cum nos tanto myriadum numero pœnam æternam promerueramus, ipse tantum *temporalem*, imò *triduanam mor-*

tem est perpeffus. Neque enim feorfum & fecundum fe fpe-
ctanda eft Chrifti mors, procul habitâ divinæ ipsius naturæ
majestâte: fic enim nulla ejus ad mortem æternam unius
hominis, nedum tot myriadum eft proportio: Sed quate-
nus eam ipse Deus, five Dei Filius, in carne assumptâ & sibi
propriâ sustinuit: quomodo ad liberandos à morte æternâ o-
mnes homines non tantum sufficientis, sed infinitò majoris
est pretii. Quò respiciens Petrus, *pretiosum sanguinem* vo-
cat, quo redempti sumus I. ep. c.I, 18, 19. Et Paulus, ut infinitum
ejus pretium subindicaret, *proprium Dei sanguinem* laudat
Act. XX, 28. Alibi *abundantiam gratiæ & donationis* appelli-
tâ Rom. V, 17. In quem locum vide egregiè commentantem
Chrysoftomum *homil. X.*

13. Pars læsa, & cui satisfieri oportuit, non est Deus sub
proprietate unius personæ, sed sub communione SS. Trini-
tatis. Hinc quando dicimur *reconciliati Deo (Patri) per mor-
tem Filii ejus* Rom. V, 10. non excluduntur reliquæ personæ,
sed tantum respectus insinuatur, quem habet Christus ad
Deum Patrem, quatenus per æternam generationem *propri-
us & unigenitus ejus Filius est*: quomodo etiam intelligenda
sunt loca Gal. IV, 4. Phil. II, 10. Aliàs præciso illo respectu,
Christus non magis Deo Patri, quàm Spiritui Sancto, imò &
sibi ipsi, sed *ut quodatenus alii* satisfecit: scilicet non ut *Deus*;
sic enim est pars læsa; sed ut *homo*: quanquam nec ut homo
simpliciter; sic enim erat inidoneus; sed ut *homo, cujus actus*
satisfactorii ex hypostaticâ communionem Deitatis essent infiniti
pretii. Sicut nimirum *actus satisfactorii* quoad substantiam
humani sunt, & divinum atque infinitum valorem tantum
obliquè connotant: ita & *satisfactor* in casu recto & forma-
liter est *homo*, aut *Deus, quâ homo*; sed connotat hypostati-
cam communionem Deitatis, satisfactioni infinitum valorem

im-

impertientis. Quo sensu Apostolus *unum mediatorem Dei* (Triunius) & *hominum* prædicans, *hominem Jesum Christum* appellat, non expressa, sed subintellectâ in modum connotat Deitatis communione.

14. Pars altera, pro qua Christus satisfecit, est *genus humanum*. Neque enim angelorum lapsorum bono in hunc mundum venit: ut qui *non Angelos* (non angelicam naturam) *sed semen Abrahae assumpsit* Hebr. II, 16. Neque dum pro genere humano, etiam pro se satisfecit, ut qui *Sanctus, innocens, impollutus, segregatusque à peccatoribus*, non ullâ satisfactione indigebat Hebr. VII, 26. Sed pro *Protoplastis, & omnibus hominibus carnali modo ex Adamo progenitis, eoque ira Dei & æterna damnationi obnoxiiis*. Quod tota passim scriptura illustribus testimoniis confirmat, ut *Es. LIII, 6. Rom. VIII, 32. I. Tim. II, 6. I. Job. II, 2. II. Cor. V, 15. & alibi*.

15. Neque obstat, quòd Protoplasti, & maxima ab iis progenitorum pars multò antè decesserant, quàm Christus pro humano genere satisfaceret, ut qui *in plenitudine temporis demum natus est de muliere* Gal. IV, 4. Satisfactionis enim fructus ad omnia retrò secula se extendit, cum ex valore infiniti pretii, tum extenore pacti æterni, & secundum præscientiam Dei. Neque enim minor apud Deum vis & dignitas erat futuræ Satisfactionis, quam quidem certò futuram præsciebat, quàm fuit postea, & hodiè est adimpletæ. Hinc Apostolus de Christo redemptore scribit Rom. III, 25. *Quem proposuit Deus propitiatorium per fidem in sanguine ipsius, ad demonstrationem justitiæ suæ, propter remissionem delictorum precedentium*. Et S. Petrus Act. XV, 11. *Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus nos salvari, quemadmodum & illi, id est, nostri in V. T. Patres*.

16. Cæterùm in genere humano ab initio usque ad finem mundi alii sunt *fideles & electi*, alii *increduli & reprobi*.

Et Christum quidem *pro electis satisfecisse*, ab se manifestum est, quia fructum Satisfactionis, remissionem peccatorum, vitamque æternam assequuntur. Neque satisfactio per id evertitur, quòd *ex gratia ipsis remittuntur peccata ac condonantur*, ut passim scriptura docet. In ipsa enim plenissimâ Christi Satisfactione gratiæ & misericordiæ Dei imputandum est (I) quòd cum ex rigore justitiæ ipsimet peccata nostra (merita enim personalia sunt) luere teneremur, innocenti alteri imposita est Satisfactio, nos ut impunè abiremus Esa. LIII, 6. (II) quòd Deus, peccatis quamlibet nostris offensus iratusque, Satisfactionem tamen per semet ipsum, luoque maximo impendio procuravit, dum *proprio filio non pepercit* Rom. II, 32.

17. Sed & pro reprobis, sive iis, qui pereunt, Christum Satisfecisse, eosque pro quibus Satisfecit, *perire posse*, solè clarius est ex locis Rom. XIV, 15. I. Cor. II, 11. II. Petr. II, 1. Neque idèò injustè agit Deus, quòd pro quibus est Satisfactum, eos damnat. Sicut enim totum illud ex gratia est, quòd Deus alienam quantumvis plenissimâ Satisfactionem pro nostra acceptat: Ita in Dei erat arbitrio, absolute an sub conditione aliquâ ab hominibus præstandâ eam acceptaret. Placuit Deo postèrius, ideoque hoc quasi pactum cum hominibus inivit, ut si in Christum crederent, per satisfactionem ipsius liberarentur à peccatis & impunitate donarentur. Et quòd magis exaggerat Dei bonitatem, cum vires nobis ad credendum, ut oportet, nullæ essent, ipse per verbi auditum gratiâ nos suâ prævenit. Qui itaque contumaciter manent increduli, in iis Deus iratus, ac justus iudex, non immeritò jus suum prosequitur, ut quam promeriti sunt pœnam, ab ipsismet exigat; non quòd pro illis non plenè sit satisfactum; Sed quia Satisfactionis fructu per incredulitatem
semer

semet ipsos destituunt. Ubi enim gratuiti tenor pacti violatur, ibi justitiæ rigor resumitur.

18. Cæterùm ut propius in tenorem satisfactionis Christi inquiramus, duo hic distingenda sunt, quorum alterum ad alterum se habet, ut *causalitas ad effectum*, & speciatim ut *actus satisfactorius* (sive id quo Christus satisfecit) ad *satisfactum*. Est autem Deo hoc ipso satisfactum, quòd *expiata sunt peccata nostra*, quibus infinitam ejus majestatem læseramus: & *passio ac mors Christi* est actus satisfactorius, sive id quo expiavit peccata nostra, adeoque Deo satisfecit. Utrumque Satisfactio in suo formali conceptu includit; at diverso concipiendi modo. Aut enim est *expiatio peccatorum per passionem & mortem Christi*; quomodo Paulus ait, *nos esse reconciliatos Deo per mortem Filii ejus* Rom. V, 10. Aut si *maius*, est *ipsa passio & mors Christi*, quatenus per eam *expiata sunt peccata nostra*; ad eum modum, quo dicitur I Joh. I, 7. *Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato*. Utrobique alterum in casu recto exprimitur, alterum obliquè connotatur.

19. Sicut autem actus Satisfactorius sub hoc generali nomine ad munus mediatorium pertinet; ita specialiori ratione *sacrificium*, & eatenus actus *sacerdotii* est, ut th. 3. præfati sumus. Hoc enim præcipuum sacerdotis munus est, ut *offerat dona & sacrificia pro peccatis*, Hebr. V, 1. In V. T. Ubi mos sacrificandi maximè viguit, plura frequentabantur oblationum genera, sed hoc unum strictè & propriè dictum erat sacrificium, quod *maetatione & consecratione animantis* peragebatur: Unde Hebræi à maetando מַבְחֵן, Græci eadem ratione θυσία appellunt. Sicut verò *caedes animantis* erat materiale tantùm, ita præterea *intentio sacrificandi Deo secundum voluntatem ipsius* requirebatur, quod quasi anima, & sic formale sacrificii. Utrumque in satisfactione Christi reperitur,

ror, dum passus est se *agni instar mactari* Apoc. XIII, 8. eâ quidem intentione, ut *traderet semet ipsum pro nobis oblationem & victimam Deo in odorem bonæ fragantiæ* Eph. V, 2. Confer. Hebr. X, 10, 14.

20. Etsi autem in V. T. ipse sacerdos mactabat animal, quod sacrificio devoverat: hoc tamen ad formalem rationem sacerdotii non requiritur, & præterea cum Christus se ipsum Deo immolavit, *ἀσώτως* erat, ut ipse se enecaret; quo in casu cum primis sufficiebat immolandi intentio, cæde sui aliis permittâ. Unde Christus *tradidit semet ipsum pro nobis victimam*, saltem interiori voluntatis affectu & intentione; puta (I) quòd cum posset salvus & incolumis elabi, Judæis se enecandum permisit, ut ipse confitetur. Joh. X, 18. (II) quòd cædem à Judæis sibi intentatam illatamque Deo in sacrificium pro peccatis hominum consecravit: cum aliâs respectu eorum, qui innocentissimum *sceleratis manibus cruci affixum interemerunt* Act. II, 23. horrendum crimen, & sacrilegum esset parricidium.

21. Neque minus Christus secundum utramque naturam noster sacerdos, quàm mediator est; nisi quòd in casu recto potest concipi ut *homo*, quia sacrificium secundum substantiam humanæ naturæ proprium est, connotatâ tamen obliquè hypostaticâ communionem Deitatis, sacrificio infinitum valorem impertientis, absque quo esset, pro totius mundi peccatis non sufficeret. Neque obstat; quòd auctor ep. ad Hebr. c. V, 1. *Omnis Pontifex, ait, ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in iis, que sunt ad Deum; ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Nihil enim aliud significat, quàm omnem Pontificem, qui reconciliare velit Deo homines, oportere esse hominem, & proinde Filium Dei quoque non prius sacerdotem & Pontificem fuisse factum, quàm

quàm homo fieret. Non interim negat, Deum quoque esse oportuisse, ut ipsius sacrificio infinitum pretium à Divinitate adstrueretur. Imò ideò sacrificium Christi *sanguinis taurorum & bircorum* præfert, quòd non tantùm animantis aut meri hominis, sed illius sit sanguis, qui *per Spiritum æternum* (id est, per Divinitatem) *seipsum obrulerit inculpabilem Deo.* Hebr. IX, 13, & 14.

22. Effectus sacrificii Christi est *peccatorum expiatio.* Hebr. II, 17. Idem effectus adscribebatur olim sacrificiis Leviticis, ut quæ etiam *offerebantur pro peccato*, ut videre est *Lev. XVI.* Sed hoc subest maximum discrimen, quòd sacrificium Christi *propriâ virtute* expiavit peccata; at victimæ Leviticæ *virtute aliena*: puta quatenus per illas adumbrabatur futurum Christi sacrificium, ita quidem, ut etiam nondum peractum sub illis tanquam symbolis & figuris vim suam exereret. Aliàs præciso symbolico ad Christi sacrificium respectu, *non potest sanguis taurorum & bircorum auferre peccata* Hebr. X, 4.

23. Rem ita esse, auctor epistolæ ad Hebr. probat ex Leviticarum victimarum repetitione. Cum primis ad annum illud & maximè solenne sacrificium, quod *Lev. XVI.* describitur, respiciens decernit, *nunquam potuisse accedentes consummare: alioquin desisse offerri, quod sacrificantes semel purgati nullorum peccatorum amplius essent sibi conscii.* Hebr. X, 1, 2. Et eò distinguit sacrificium Christi ab illis Leviticis, quòd *semel in cruce oblatum* expiandis totius mundi peccatis suffecerit, ut legimus cap. VII, 27. IX, 25, 26. X, 11.

24. Quod autem vis expiatrix mortis Christi ad omnia retrò secula se extendat, idem scriptor docet Hebr. IX, 15. Neque obstat, quod de Testamento Christi agens subjicit: *Testamentum enim in mortuis ratum est, quandoquidem nondum*
vales

valet, cum vivit testator. Nihil enim aliud significat, quam testamentum Christi non prius fuisse consummatum, aut non prius expressam & integram testamenti formam obtinuisse, quam testatoris mors intercessisset: idque cum ex naturâ testamenti in genere, tum ex analogiâ testamenti sive pacti Mosaici probat v. 18, 19, 20. Interim ut fructum mortis Christi in V. T. anticipatum significaret, paulò antè dixerat, *mortem intercessisse, in redemptionem earum transgressionum, quæ fuerant sub priori pacto.*

25. Cæterùm unctus fuit Christus in sacerdotem, secundum humanam naturâ, in utero & ipso conceptionis articulo, cum Divinitas carnem sui ipsius intimâ dispensatione inungeret quasi & initiaret, secundum illud Psalm. XLIV, 9. *Unxit te, Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis.* Quam unctionem Hieronymus in comment. ad Esa. cap. LXI. dicit *expletam*, sive consummatam fuisse in Baptismo, per illapsum Spiritus Sancti; fortè quia tunc sanctificatus fuit ad exercitium muneris, cujus potestatem in incarnatione per unionem personalem acceperat.

26. Et tantum de Christi satisfactione & sacrificio. Properamus ad alterum sacerdotii, & consequenter mediatori muneris actum, qui in oratione & precibus Deo allegatis consistit. Nempe sicut pro omnibus hominibus mortuus est Servator, ita etiam pro omnibus oravit, sed aliter pro incredulis & reprobis, aliter pro fidelibus & electis. Hinc quod ipse ait Joh. XVII, 9. *Ego pro iis (id est, pro Apostolis) rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt;* non per id à precibus suis prorsus excludit *mundum*, id est, *eos qui mundum diligunt*, quæ reproborum descriptio est; sed quo argumento pro Apostolis orabat, eodem pro mundo se nec velle orare nec posse significat: multò minus
sic

fic intelligendum est, quòd pro solis Apostolis oraverit: infra enim v. 20. etiam pro iis se dicit orare, qui per sermonem ipsorum in se credituri essent.

27. Oravit autè Christus pro Apostolis, & quibusvis fidelibus, hoc præcipuè argumento, ut Deus ipsos ad perpetuam in fide & pietate perseverantiam magis magisque gratiâ suâ instrueret & servaret, sicut ex precum formulâ apparet, quæ conceptis verbis legitur I. c. vers. XI. *Pater Sancte, serva eos per nomen tuum, quos dedisti mihi, ut sint unum, prout es nos. Itè v. 15. Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo.*

28. Pro crucifixoribus interim suis, qui sine dubio tunc temporis impœnitentes & increduli erant, sic oravit: *Pater, remitte hoc ipsis: nesciunt enim, quid faciant.* Luc. XXIII, 34. Fac nonnullos postea egisse pœnitentiam, & credidisse: bonâ tamen partem in impœnitentiâ & incredulitate decessisse non dubitamus. Quamobrem Christus non tantùm pro illis infidelibus oravit, qui aliquando conversi crediderunt, & servati sunt, sicut *Job. XVII, 20.* Sed & pro aliis, qui impœnitentes & increduli perierunt.

29. Sed & in cœlo jam regnans cum Deo patre, & ad e- jus dextram assidens interpellare pro nobis non desinit. Hinc Paulus Rom. IIX, 3. 4. *Quis est, qui condemnet? Christus (is est) qui mortuus est: imò verò qui etiam suscitatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui etiam intercedit pro nobis.* Equè clarum est illud Hebr. VII, 25. *Unde es servare absolutissimè potest eos, qui per ipsum accedant ad Deum, semper vivens, ut interpellat pro eis.* Ad hanc in cœlo interpellandi ac perpetuò intercedendi pro nobis gratiam respicere videtur S. Johannes, I. ep. II, 1. ubi, *si quis peccarit, advocatum apud Patrem nos habere, ait, Jesum Christum justum,*

T

CA-

PRÆDESTINATIONE ET RE-
PROBATIONE.

1. Postquam actum fuit de Christo, videndum nunc est, quomodo Deus *nos in ipso elegerit* (& prædestinârit) *ante jacta mundi fundamenta* Eph. I, 4. Siquidem à Christi merito, & huic innixò æterno prædestinations decreto tota salutis humanæ dispensatio dependet.

2. Quemadmodû verbum *prædestinandi* unâ compositionis partem notat actum voluntatis, *quo aliquid ad certum usum vel finem*, sive *ut medium*, sicut venæ sectio ad sanitatem, sive *ut subjectum*, sicut puer à patre ad studia destinatur: Ita parte alterâ, quâ ex præpositione *præ* componitur, *anticipationem temporis* significat; puta quòd ad finem persona aliqua priùs, quàm finis est capax, aut priùs medium, quàm est in nostra potestate, aut quàm est necessarium, destinatur: ut si puer ab utero, & antequam sit natus, ad studia; aut si hæreditas, antequam adeatur, ad bibliothecam vel alium usum; aut si intermissa venæ sectio ad medendum olim feбри destinatur. Huic in N. T. respondet Græcum *προορίζω* Act. IV, 27. Rom. VIII, 30. pro quo aliquando & simplex *ορίζω* eadem significatione usurpatur, ut Luc. XXII, 22. Act. II, 22.

3. In præsentia *prædestinatio* notat actum, quo Deus quosdam ab omni æternitate, & ante quàm ulli homines existerent, sive ut est apud Paulum, *ante jacta mundi fundamenta*, ad salutem sive vitam, sicut subjectum ad finem, destinavit & elegit. Quanquam ea implicite ordinationem mediorum includit, vel connotat. Neque enim potuit Deus ullos præ-
desti-

destinare ad salutem, nisi simul prædefiniendo media, per quæ olim salutem consequerentur. Et vicissim non potest concipi mediorum ad salutem præordinatio, sine hominum prædestinatione. Interim in scripturâ aliquando hæc, aliquando illa directè & distinctè significatur, alterâ obliquè & confusè connotatâ. Ita ad media pertinet, quòd Deus passionem & mortem, quam Christo intentaturi erant Judæi, ab æterno prædestinavit sive prædefiniivit, ut ad redimendum humanum genus ea sceleratis hominibus permitteretur, sicut legimus *Act. IV, 27. Confer loca Luc. XXII, 22. Act. II, 23.* Item quòd *sapientiam in mysterio absconditam* (id est, prædicationem evangelii) *prædestinavit ante secula in gloriam nostram* I. Cor. II, 7. Sed hominum ad salutem (tanquam subjecti ad finem) prædestinatio, directè & distinctè insinuat Rom. VIII, 30. *Quos enim præscivit, ait Apostolus, etiam prædestinavit* (*προώρισεν*) *conformandos imagini filii sui.* Item Eph. I, 5. *Qui prædestinavit nos, quos adoptaret in filios.*

4. Aliàs primariâ significatione synonyma in scriptura sunt *prædestinatio & electio*, sive *prædestinandi & eligendi* verbum, nisi quòd in illo particula (*præ*) anticipationem temporis, in hoc præpositio (*è* vel *ex*) comparisonem plurium, & quorundam ex pluribus segregationem consignificat. Nempe quatenus Deus homines inter se comparans, *ex omnibus quosdam tantum prædestinavit, eatenus elegisse; quatenus verò prius elegit, quàm ulli homines existerent, eatenus prædestinasse dicitur.* Ambo verba juxta ponuntur *Eph. I, 4, 5.*

5. Cæterum prædestinationem plures alii actus, tum intellectus, tum voluntatis Dei, antecesserunt; non quòd in Deo detur prius & posterius reverà; (uno enim simplicissimo actu omnia scit & vult) Sed ob diversam objectorum ad se invicem habitudinem, & quoad imperfectum nostrum

concupiendi modum. Prout scilicet objectorum unum altero prius est, aut ab altero pender: ita ex parte actuum Dei diversa momenta sive instantia, quæ alii *signa rationis* appellant, cogitamus, quorum uno Deum hoc, alio aliud præcivisse & voluisse concipimus.

6. *Primum* & ante omnia ab æterno decrevit Deus *hominem condere ad sui imaginem*, id est, cum sapientia, justitia & sanctitate; & si pro libertate arbitrii morali pariter ac uni positivæ legi obedientiam præstaret, æternæ beatitudinis participem facere. *Deinde* prævidit, quem dicta cum libertate arbitrii esset conditurus hominem, spontaneo motu legem suam transgressurum, sibi & posteris æternam perniciem attracturum esse. *Tertio* pro inexhaustâ suâ misericordiâ genus humanum, præ diabolis, quos etiam peccaturos prævidit, ex miseriâ eripere & æternæ salutis restituere constituit. Et hic incipit *efficax voluntas & intentio finis*, scilicet de redimendo lapso humano genere.

7. *Quarto*, præsuppositâ intentione finis, media circumspexit & ordinavit, idque triplico actu: (I) Cùm non posset misereri lapsorum hominum, quin etiam justitiæ suæ rationem haberet; *Filium suum mittere decrevit*, qui in assumptâ carne pro peccatis nostris moreretur ac satisfaceret, adiutumque ad vitam æternam repararet, (II) post pactum cum Christo ea de re initum, & prævisum ipsius meritum infiniti pretii, *omnes salvare constituit, qui in Christum usque ad finem vite credituri essent.* (III.) Cùm homines peccato corrupti propriis viribus credere in Christum nequeant, statuit Deus *per verbum prædicatum singulari gratiâ fidem in ipsis accendere, nisi operationi & gratiæ huic suæ contumaciter repugnarent.*

8. Huc usque fuit *mediorum ad salutem humanam præordinatio,*

natio, quam mox secuta est hominum, aliorum quidem ad salutem electio; aliorum aeterna reprobatio; prout Deus alios media ordinata amplexuros, alios ea repudiaturus praevidit. Hinc cum S. Paulus ait Eph. I, 11. fideles esse praedestinos secundum propositum eius, qui omnia agit ex consilio voluntatis suae; sicut à praedestinatione distinguit propositum Dei, non quòd ipsa aliud quid sit, quàm propositum Dei, sed quòd in signo rationis aliud Dei propositum eam antecesserit; ita cum primis eà ceteroquin generali voce intelligere videtur propositum reparanda per modò descripta media salutis humana: quippe quòd decreti praedestinationis sive electionis fundamentum est. Confer Rom. VIII, 28. II. Tim. I, 9.

9. Differt autem prius decretum à posteriori, tanquam universale à particulari. Media nimirum Deus pro omnibus hominibus ab aeterno ordinavit, ut qui omnium misereri, pro omnibus Christum mori, & nisi contumaciter resisterent, omnibus per verbum praedicatum fidem dare, & hunc in finem quoque omnibus verbum praedicari voluit, nisi vel ipsi vel ipsorum maiores suapte culpà hoc beneficio excidissent. Hinc passim scriptura testatur, Deum velle omnes homines salvos fieri II. Petr. III, 9. I. Tim. II, 4. Christum pro omnibus hominibus esse mortuum Rom. VIII, 32. I. Tim. II, 5. I. Joh. II, 2. Evangelium esse praedicatum in toto terrarum orbe Mat. XXVIII, 19. Rom. X, 18. Col. I, 6, 23. At quia Deus decretum salvandorum omnium hominum ad conditionem fidei & finalis in fide perseverantiae adstrinxerat; ideò in alio signo rationis comparans inter se futuros homines, cum non omnes credituros, nec qui crederent, omnes in fide decessuros praevidisset, non omnes quoque ad salutem elegit, eòque particulari electionis decretum est.

10. Ab hac distinctione parum aut nihil differt illa, quae

Damasceus, quem recentiorum nonnulli sequuntur, voluntatem Dei in antecedentem & consequentem dispescit. libr. II. de orth. fid. cap. XXIV. Per illam, ait, Deum ut bonitate prestantem primario quidem OMNES homines servari, ac regno sui compotes fieri velle; per hanc vero, ut iustum, iis quoque qui peccant, poenam inferre nihilominus velle. Item: illam ex ipso Deo existere; hanc ex nostro vitio ortum ducere: puta quia, cum Deus ex se & bonitate sua velit omnes homines salvos fieri, stat per ipsos, quod minus omnes salventur: quanquam qua voluntate Dei quidam reprobati sunt, eadem decretum electionis factum est particulare, ut ita eatenus hoc quoque ad voluntatem Dei consequentem referri possit, & a plerisque referatur.

11. Ex quibus nullam difficultate intelligitur, predestinationem sive electionem esse actum voluntatis divinae, quo Deus ab aeterno hominum lapsorum misertus, per & propter meritum Christi salvare constituit, quotquot eorum in Christum ad finem vitae credituros praevideat.

12. Hoc ipso, quod actus voluntatis divinae est, connotat causas, ut efficientem, impulsivam, objectum, finem. Quanquam ut quilibet actus Dei immanens, ita quoque praedestinatio non est in numero eorum, quae revera produci & causari possunt; quia quoad rem ipsa Dei essentia improducta est; a nobis saltem in modum actus concipitur, prout sic vel aliter ad objecta terminatur. Unde quaecunque praedestinationis assignatur causa, non formaliter, sed (ut Cajetanus distinguit l. 1. post. cap. II.) virtualiter causans est, hoc est, ratio a priori est, quae quoad nostrum imperfectum cognoscendi modum perinde se gerit, ac si revera illius causa esset. Vide nostras Instit. Metaph. cap. XI. §. 24.

13. Sicut omnes Dei actus immanentes eodem imitantur opera

pera adextra, quòd æquè sunt indivisi, ac toti SS. Trinitati communes : ita quoque decreti prædestinationis *causa efficiens* est Deus Trinitus. Nisi quòd aliquando Deo Patri per appropriationem tribuitur, ut cum Paulus ait Eph. I, 2. *Deum Patrem nos in Christo elegisse* : quanquam hìc simul respectus indicatur, quem habet Deus Pater ad Christum, cum aliàs ut ad naturalem & unigenitum Filium, tum hìc speciali ratione ut *eligens ad electionis causam meritoriam*.

14. Causa impulsiva interna, quæ Græcis *πρηνεμένη* dicitur, est *gratia Dei*, prout hac voce *gratuitus Dei erga genus humanum favor* intelligitur, & *operibus nostris* opponitur. Quo sensu ait Paulus II. Tim. I, 9. *Qui servavit nos, non ex operibus nostris, sed ex proposito & gratiâ, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora secularia* : id est, ex gratiâ, quâ nos in Christo ante tempora secularia elegit. In definitione gratiam illam Dei verbo *miserendi* indigitamus, habito respectu ad miseriam lapsi generis humani, cujus quasi compassio quædam est *misericordia divina*, & *operibus quoque nostris* opponitur, ut Tit. III, 5. Quò cum primis spectat illud Apostoli : *Igitur (electio) non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* Rom. IX, 16. Sunt & aliæ voces æquipollentes, ut *Charitas Dei* Eph. II, 4. *Φιλανθρωπία* Tit. III, 4. Item *εὐδοκία τῆς θελήματος θεῶν*, *benevola Dei voluntas*, cui prædestinatio imputatur Eph. I, 5.

15. Causa impulsiva externa, aliàs *πρηνετική* dicta; sicut ex parte lapsorum hominum est ipsorum *miseria*, quatenus Deum in præscientiâ ad misericordiam & quasi compassionem sui incitavit; ita cum non posset Deus nostri misereri, nisi justitiæ suæ esset satisfactum, ex parte Christi mediatoris erat ipsius *satisfactio ac meritum* infiniti pretii; aut si mavis, ipse *Christus, quatenus pro nobis satisfecit*, vel potius in-

decre-

decreto ac præscientia Dei *Satisfactorus erat*. Unde quod ait
Apostolus Eph. I, 4. *Sicut elegit nos in ipso (Christo) ante mundi
constitutionem*: non ibi per particulam *in ipso* Christus signi-
ficatur esse *causa efficiens* electionis, quanquam reverà cum
Patre & Spiritu S. nos elegit; Sed esse *mediator noster*, eoque
electionis *causa meritoria*, ut sensus sit: *Deum nos in Christo ele-
gisse*, velut in mediatore, sive eo, qui pro nobis erat in assumpta
carne moriturus ac satisfactorus. Quem sensum anteceden-
tia & consequentia subindicant. Eandem significationem
habet particula *in* de Christo usurpata Eph. I, 9. I. Cor. XV, 22.
Gal. II, 15. Nec dubiè causalitas causæ meritoria per particu-
lam *per* (per) insinuat, ut Eph. I, 5. *Qui prædestinavit nos in a-
doptionem Filiorum per Jesum Christum*.

16. Firmum huic doctrinæ argumentum præbet decreti
electionis executio, quæ in justificatione & salvatione con-
sistit. Benè enim sequitur: Deus in tempore nos justificat
& salvat *ex mera gratiâ ac misericordiâ* Eph. II, 8. II. Tim. I, 9.
Tit. III, 5. per meritum tamen Christi, sive ut Paulus loquitur,
per redemptionem factam in Jesu Christo Rom. III, 24. *perque
sanguinem ejus* Eph. I, 7. Ergo quoque ab æterno ex merâ *gratiâ
& misericordiâ*, per & propter meritum Christi, nos ad salu-
tem elegit: quia una & immutabilis est Dei voluntas.

17. Neque pugnantia sunt, nos esse electos ex merâ Dei
gratiâ & misericordiâ, & tamen per ac propter meritum Christi:
quandoquidem & meritum Christi merè *gratuitum* est, ut su-
prà de satisfactione Christi docuimus. Quamobrem in scri-
ptura sæpe conjunguntur, cum ut causæ subordinatæ, tum
quia gratia Dei simul causa est meriti Christi. Quo sensu ait
Paulus II. Tim. I, 9. *gratiam (electionis) nobis esse datâ in Christo
Jesu* (i. e. per meritum Christi) *ante tempora secularia*. Iisdem
causis Apostolus imputat justificationem Rom. III, 24.

18. Cum

18. Cùm autem *gratia Dei & meritum Christi* ad omnes omnino homines se extendant, nec tamen omnes sint electi; necessum est, aliud quid in ipsis hominibus Deum prævidisse, cujus intuitu quosdã eligeret, aliis reprobatis. Non illud est *meritum nostrorum operum*, siquidẽ *gratia Dei & opera nostra* opponuntur, secundũ illud Pauli Rom. XI, 6. *Quod si per gratiam (est facta electio) nõ jam ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Si ex operibus; jam non est gratia: alioquin opus jam non est opus.* Sed est *unica in Christum fides*. Quod rursus à posteriori ex decreti electionis executione probatur. Valet enim consequentia: *Deus intuitu fidei nos in tempore justificat & salvat*, ceu ex Rom. III, 28. Gal. II, 16. Eph. II, 8. & aliis pluribus locis liquet. Ergo quoque *intuitu fidei nos ab eterno ad salutem elegit*.

19. Sicut igitur unã ex parte dissentimus à Calvinianis, qui homines non intuitu ullius motivi externi, sed *absoluto Dei decreto*, eoque prius electos censent, quàm Deus vel Christum illis redemptorem, vel fidem in Christum dare constituisset, ut adeo neque *meritum Christi*, neque *fides electionis*, sed hæc potius illorum causa haberi debeat: ita ex parte alterã longè quoque ab iis abscedimus, qui electionem *intuitu operum nostrorum* factam statuunt. Quandoquidem *fides & opera* opponuntur, ceu liquet ex Rom. III, 28. Gal. II, 16. Ergo si intuitu *fidei* facta est electio, non est facta intuitu *operum*. Excluduntur autem non tantum opera, quæ *propriis viribus* homo potest præstare, quibus olim electionem imputabant Pelagiani; Sed & quæ renati in *virtute gratia* perficiunt, quibus hodiè eam imputant Pontificii.

20. Neque verò fides ex parte hominum prædestinandum, ut *nuda conditio*, requirebatur, sed *causa* quoque erat æternæ prædestinationis, non minùs quàm hodiè causa justificationis & salutis nostræ est. Quamquam sicut *causa instru-*
V *men-*

mentalis physica non agit, nisi in virtute causæ principalis: ita quoque fides in genere causæ impulsivæ non potuit movere Deum, neque ad justificandum salvandumque homines, neque ad salutem ipsis ab æterno decernendam, nisi virtute & dignitate unius meriti Christi, quod apprehendit; cum interim hoc, quia infiniti est pretii, per se ac propriâ virtute Deum moverit, moveatque. Quamobrem merito Christi fides, ut causæ principali minus-principalis, subordinatur; neque refert, utrum fidem esse causam dicas, quatenus apprehendit meritum Christi; an verò meritum Christi, quatenus fide est apprehensum: quomodo unam quasi adæquatam sive completam causam (sc. impulsivam externam) constituunt.

20. Sicut verò nulla causa impulsiva externa movet ad agendum, nisi mediâ sui cognitione: ita meritum Christi quoque & fides, præsertim ab æterno, & sic infinito prius, quam existerent, non moverunt Deum ad electionem, nisi in præscientiâ, secundum illud Pauli Rom. VIII, 2. *Quos præscivit, (scilicet in Christum usque ad finem vitæ credituros esse) hos etiam prædestinavit.* Nec decerrant à vero, qui præscientiam istam causam æternæ electionis dicunt. Licet enim non moveat voluntatē Dei in genere causæ impulsivæ externæ, sicut meritum Christi fide apprehensum; eò tamen, quòd causam impulsivam externam voluntati Dei repræsentat, simul causa electionis est, saltem virtuali causandi actu, & eatenus quidem impulsiva interna, quatenus in ipso Deo inest. Unde cum I. Petr. I, 52. fideles dicuntur *electi & πρόγνωσιν θεῶν, secundum præscientiam Dei,* particula & rectè in significatione causandi accipitur.

21. Præscientia interim fidēi, licet necessaria sit & infallibilis, non tamen electis credendi necessitatem infert, sed suam cuique libertatem relinquit, quia tantum ex hypothesi ne-

si necessaria est. Non scilicet homines ideò credunt, quia Deus præscivit eos credituros esse; Sed potius quia liberrimè credituri erant, ideò Deus necessariò & infallibiliter eorum fidem ab æterno prævidit. Cum autem homo *in peccatis sit mortuus*, eoque *fides non virium naturæ opus, sed donum sit Dei* Eph. II. 1, 8. quomodo nihilominus homini post lapsum competat credendi libertas, sequens de conversione caput explanabit.

22. Finem proximum electionis tam *electos ipsos esse*, quàm *salutem*, ad quam electi sunt, res quoque ipsa docet. Metaphysici illum finem *cui*, id est, cui salus per æternam electionem appetitur; hunc finem *cujus* appellant. Ex utroque finis integer & adæquatus est *electorum quisque, quatenus salvandus*. Sed post hunc finis ulterior, atque ultimus est bonitatis & gloriæ divinæ demonstratio, sicut Paulus ait Eph. I, 5, 6. *Qui prædestinavit nos ad laudem gloriosæ suæ gratiæ &c.*

23. Prædestinationi ex adverso respondet reprobatio. Augustinus, Fulgentius & alii aliquando eam quoque *prædestinationem* nuncupant, non quidem simpliciter, sed cum addito, *ad pœnam, ad supplicium*: cum interim ad *causam supplicii*, quod est peccatum ipsum, ullos esse prædestinatos constanter negaverint. Cæterùm hunc vocis usum neque scripturæ, neque antiquioribus congruere non ignorant, sapius ac rectius eâ in meliorem partem sumtâ *electionem ad vitam* designârunt.

24. Est autem reprobatio *actûs voluntatis divinæ, quo Deus ab æterno, justâ & immensâ adversus præfractos peccatores irâ incitatus, damnare & æternis pœnis afficere constituit, quotquot in impœnitentiâ & incredulitate decessuros prævidit.*

25. Causa impulsiva *interna* hic est justa & immensa atque implacabilis Dei adversus præfractos & impœnitentes

catores ira. Qua de causâ reprobri dicuntur *vasa ira aptata in interitum*, sicut è contrario electi *vasa misericordia preparata in gloriam* Rom. IX, 22, 23.

26. *Causa impulsiva externa*, est finalis quorundam *incredulitas*. Et si enim Deus pro inexhausta sua misericordiâ omnes homines in Christum credere, atque adeò per Christi meritum fide apprehensum servari voluit, ea scilicet voluntate, quam cum Damasceno *antecedentem* appellavimus: cum tamen comparans inter se homines prævideret, quosdam propriâ culpâ incredulos ad finem vitæ mansuros, hos ipsos ob finalem incredulitatem voluntate *consequente* reprobavit. Id quod rursus ex decreti hujus executione liquet. Cur enim in tempore quidam homines damnentur, causam ipse servator assignat eorum *incredulitatem*, cum ait Joh. III, 18. *Qui verò nō credit, jam condemnatus est, quia non credidit in nomē unigeniti Filii Dei.* Et de Judæis docet Apostolus, *ob incredulitatem esse fractos* Rom. XI, 20. Ex quo indubitato sequitur, Deum ab æterno quoque homines ob finalem incredulitatem reprobasse, sive æternæ damnationi addixisse: quia una & immutabilis est Dei voluntas.

27. Cæterum dum *finalem incredulitatem* nominamus, non excludimus alia peccata, cujusmodi sunt (I) *Impœnitentia*, in qua fundatur & certo modo includitur incredulitas: hoc enim ipso, quòd aliquis impœnitens manet ad finem vitæ, incredulus decedit. (II) *peccata deliberato animo & contra conscientiam commissa*: siquidem finalis impœnitentia & incredulitas nihil aliud est, quàm perpetua in hujusmodi peccatis perseverantia. (III) *peccatum originis*, & qui hinc proximè oriuntur, inordinati & repentini concupiscentiæ motus: quandoquidem & hæc peccata impœnitentibus & incredulis ad pœnam imputantur.

28. Si interim ab originali & actualibus peccatis absit finalis impœnitentia & incredulitas, etiamsi ex se & naturâ mortem æternam promerentur, non tamen ab æterno in præscientia Dei fuere causa reprobationis. Etenim (I.) *peccatum originis*, & profecta hinc peccata involuntaria, quæ Tertullianus *quotidiana incurfationis* appellat, fidelibus quoque atque electis adhærent, ob quæ tamen ipsi ab æterno non sunt reprobati, quoniam Deus eos verâ fide meritum Christi apprehensuros, & peccata sibi invitis adhærentia deprecaturus prævidit. (II) *peccatum deliberato animo & contra conscientiam commissum* quodvis, sicut finit esse locum pœnitentiæ, nisi sit in Spiritum Sanctum: ita actâ pœnitentiâ, per & propter meritum Christi fide apprehensum condonatur.

29. Aut ergo *originale & actuale* peccatum ad finalem impœnitentiam & incredulitatem habent se, ut causa *remota* reprobationis ad *proximam*; quâ tamen ratione remotior causa est peccatum *originale*, quàm quod *contra conscientiam* committitur *actuale*; aut conjunctim unam adæquatam causam constituunt, quam dixeris esse *peccatum tam originale quàm actuale quodlibet, quatenus cum finali impœnitentiâ & incredulitate sunt conjuncta*. Ita Judas non præcisè fuit reprobatus ob peccatum proditionis Christi, sed quatenus cum desperatione, adeoque *finali incredulitate* erat conjunctum; absque quâ fuisset, peccati quantumvis gravissimi gratiam ac remissionem potuisset impetrare.

30. Quia verò nec *finalis incredulitas* ab æterno movit Deum ad decretum reprobationis, nisi in *præscientia*: hujus quoque aliqua, sed longè alia, quam illius, fuit causalitas. Nempe cum finalis incredulitas movit Deum, ut causa impulsiva *externa & meritoria*: tùm præscientia habuit se, ut causa

causa *interna*, & eò maximè, quòd voluntati Dei repræsentavit incredulitatem hominum, antequàm ulli existerent.

31. Neque hic præscientia, etsi certa & necessaria est, tollit libertatem arbitrii, quia tantùm *ex hypothesi* necessaria est. Posito scilicet, quòd quidam *propriâ culpâ* increduli ad finem vitæ essent mansuri, Deus illorum finalem incredulitatem ab æterno prævidit, nec potuit non prævidere. Quod autem quicumque non credunt, *suâ sponte ac culpâ* non credant, futura de conversione dissertatio docebit.

32. Finis reprobationis est tum malitiôsæ impenitentia & incredulitatis vindicatio, tum potentia & justitiæ divinæ demonstratio. Quemadmodum scribit Paulus Rom. IX, 22. *Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientiâ vasa iræ aptata in interitum.*

CAPUT. IX.

DE

DE REGENERATIONE ET CONVERSIONE.

1. Ab æternæ electionis *decreto* progredimur ad ejus *executionem*; in qua, quia electi sumus secundum præscientiam *fidei*, *fide*que justificamur & salvamur, id primum nobis datur negotii, ut explanemus, quomodo & quâ actione ac quibus viribus homines ad fidem salvificam perducantur.

2. Et primum quidem quod *actionem* attinet, quâ fides in animo hominis accenditur vel generatur; ea pro diversâ hominum conditione & ætate diversa nomina sortitur. In adultis pariter atque infantibus, quando utriusque primum inferuntur Christo & familiæ ejus, *regeneratio* nuncupatur, cui respondet vox *παιδεία* Tit. III, 5. Prout autem adultorum

rum propria est, *conversio* & *pœnitentia* appellatur, quibus in N. T. respondent voces ἐμεθοφῆ (Act. XV, 3.) & μετάνοια. *Conversio* quidem est eorum præcisè, qui p. t. sunt extra statum gratiæ; seu quia nunquam in eo fuerunt, ut Ethnici & Judæi: seu quia per peccata mortalia eo exciderunt, qui idcirco *lapsi* dicuntur. At *pœnitentia* non tantùm infidelium ac *lapforum*, sed & fidelium ac *stantium* est: quemadmodum vulgò ea distingui solet.

3. Vix autem una regenerationis in adultis atque infantibus est ratio; ut vel inde patet, quòd adulti per *verbum*, advertente ratione, sed infantes ante omnem rationis usum, per *baptisma* regenerantur, quod idcirco *lavacrum regenerationis* dicitur, Tit. III, 5. Hujus loci cum primis est adultorum regeneratio, alterà quæ infantùm est ad locum de baptismo reservatâ.

4. Sicut *imago divina* residebat in facultatibus animæ, *intellectu*, *voluntate* & *appetitu*: ita *regeneratio*, per quam illa quodammodo restauratur, in iisdem fieri necessum est; cum primis autem in *intellectu* & *voluntate*; sed & eatenus in *appetitu*, quatenus ab hoc superioribus facultatibus obijci potest impedimentum, ne regenerationis gratiam suscipiant.

5. Terminus à quo estejus, quod per regenerationem, in hominem introducitur, privatio: scilicet *carentia omnium virium Spiritualium*, quæ necessariæ sunt homini, ut credat in Christum, comprimat desideria carnis, & secundum Spiritum vivat. Quam unâ voce ἀδυναμία appellare lubet, subintellige *ad fidem aliosque actus Spirituales*. Hujusmodi ἀδυναμία in omnibus hominibus irrogenitis est *peccatum originis*, hoc ipso, quòd *carentia est iustitia originalis*, per quam homo est ineptus ad omnes actus Spirituales, & vicissim pronus ad carnales motus; etiamsi ponamus, abesse malitiam
sponte

sponte contractam, quæ in nonnullis malè educatis conjuncta est cum peccato originis.

6. Speciatim ex parte intellectûs illa *ἀδυναμία* est omnimoda in spiritualibus *cæcitas*, puta quòd *animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: & NON POTEST cognoscere, quia Spiritualiter dijudicantur* I. Cor. II, 14. Quò respiciens Christus ait Joh. VI, 65. *NEMO POTEST venire ad me (id est, credere in me) nisi fuerit ei datum à Patre meo.* Et Paulus Ephesios ante sui regenerationem *tenebras fuisse* dicit cap. V, 8.

7. Ex parte voluntatis est *ἀδυναμία* sive *ineptitudo prosequendi bona spiritualia*; tum quia voluntas ex se est peccato corrupta; & *legi Dei non subicitur, nec enim potest* Rom. VIII, 7. tum quia sequitur intellectûs iudicium, quod in spiritualibus esse cæcum vidimus; denique quia à *cupiditate* (bruti appetitûs) *abstrahitur & inescatur.* Jacob. I, 14. Sed & ex parte appetitûs est *ineptitudo obsequendi Spiritui & comprimendi desideria carnis.* Quanquam hæc eatenus tantum per regenerationem tollitur vel minuitur, quatenus fidei conceptionem in intellectu & voluntate impedit.

8. Ex opposito terminus *ad quem*, sive id quod per regenerationem in hominem introducitur, sunt ipsæ *vires spirituales*, non ad mensuram imaginis Dei sive justitiæ originalis, sed in quantum ad credendum in Christum vitamque Spiritualem inchoandam sunt necessariae, perque hujusmodi actus jam sese exerunt.

9. Particularim in intellectu est *lux spiritualis*, eoque ipsa regeneratio vocatur *illuminatio*, quâ homines, *apertis oculis, à tenebris ad lucem convertuntur* Act. XXVI, 18. & ipsi regenti dicuntur *illuminati* Hebr. VI, 4. *esse in luce* I. Joh. II, imò *esse lux in Domino* Eph. V, 8.

7. In

7. In intellectu & voluntate simul est *fides habitualis*, si-
ve in actu primo, quo principium est vitæ spiritualis, sicut a-
nima vitæ. Hinc quod S. Johannes ait I. cap. V, 1. *Quisquis*
credit, Jesum esse Christum illum, ex Deo natus est: sic intelli-
gimus, nativitatem & regenerationem ex Deo terminari ad fi-
dem; & hoc ipso aliquem jam regeneratum esse, quod cre-
dit, sive fidem habet. Sed & in appetitu per regenerationem
aliqua non tam absolvitur quàm inchoatur facultas, quâ ille
captivatur *sub obsequium Spiritûs*, ne perficiat desideria carnis,
& sic fidem salvificam impediat. Cujus incrementum &
perfectio per *renovationem* acquiritur.

8. Medium, per quod adulti ad fidem regenerantur, est
VERBUM; quandoquidem *fides est ex auditu*; *auditus au-*
tem per verbum. Rom. X, 14, 17. Hinc I. Petr. I, 23. fideles di-
cuntur *renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per*
verbum Dei vivi & permanentis in aeternum. Ut autem verbum
sit efficax regenerationis organon, requiritur tum *causa prin-*
cipalis, scilicet Deus, qui *voluntariè genuit nos verbo veritatis*,
Jacob. I, 18. tum *ministerialis*, sive quæ verbum ad usum ap-
plicat, qualem se Paulus profiteretur, cum ait I. Cor. IV, 5. *E-*
go in Christo Jesu per evangelium vos genui.

9. Verbo medium subordinatum est *baptisma*. Neque
enim de infantibus tantum, sed etiam de adultis intelli-
gendum est, quod ait servator: *Nisi quis renatus fuerit ex a-*
qua & Spiritu, non potest introire in regnum cælorum. Joh. III.
Nempe ut regeneratio adultorum omnem illam perfecti-
onem nanciscatur, quam Deus in verbo suo requirit, duo
sunt necessaria: (I) ut *fides in ipsis generetur*; (II) ut *genita*
obsignetur. Utrumque, sed illud interdum, interdum hoc,
renascendi verbo significatur; hoc quidem, cum adulti *ex*
aqua & Spiritu (id est, ex baptismo) illud cum *per verbum re-*
nasci

nasci dicuntur. Una interim est regeneratio, quæ primùm per verbum fit, & facta postmodùm per baptisma obfirmatur. Unde cum Christus discipulos suos in universum orbem emitteret, primùm *gentes docere* (verbum) dein etiam *baptizare* iussit. Matth. XXVIII.

10. Quò minus autem infantes per *verbum* regenerentur, obstat ipsorum ætas; cum interim per *baptisma* regenerari possint ac debeant. Nam *verbum*, adjuvante Spiritu Sancto, exserit se hoc ipso, quòd movet regenerandum ad *agnitionem peccatorum*, & *deliberatam meriti Christi apprehensionem*; ad quos quidem actus *usus rationis* requiritur. At *baptisma*, vi ordinationis & promissionis divinæ, movet Deum, ut per illud in infante operetur, ipsumque regeneret, licet qui baptizatur infans, *pœnitendi & credendi sensum non habeat*, ut loquitur Augustinus de peccat. mer. & remiss. cap. XIX. Quanquam cum ætatis & rationis incremento necessaria quoque est *regeneratio per verbum*, non tanquam nova & prorsus alia, sed ut quæ *per baptismum* facta est, notitiâ articulorum fidei, & pœnitendi credendique sensu augetur. Ut ita pateat, in infantibus quoque media subordinata esse baptisma & verbum.

11. Quod si verò adultus per peccata mortalia regenerationis gratiam excutiat, denuò regenerandus est, non iterato baptismo (quia hic semel collatus morali quadam *ἐνεργεία*, cæteris paribus, perpetuò sese exserit) sed actâ pœnitentiâ, & sic regeneratione per verbum repetitâ, quâ fructus baptismi ad tempus interceptus restituitur; nempe ut, vi illius quantumvis dudum collati, fides per verbum denuò accensa, obfirmetur. Hinc quod Augustinus tract. XI. in Joh. scribit, *Spiritualement nativitatem iterari non posse*; non est verum, nisi de baptismo intelligatur, de quo ipse tandem

dem laudatus scriptor id exponit, subjiciens: *Jam natus sum de Christo; non potest iterum me generare Christus; quomodo uterus non potest repeti, sic nec baptismus.*

12. Ab adultorum regeneratione huc usque explicatâ nihil differt ipsorum conversio: nisi quòd verba *regenerandi & convertendi* differunt significatione Grammaticâ. Illud nunquam nisi *transitivè*, hoc etiam *intransitivè* accipitur. Nempe non homo seipsum, sed *Deus hominem*, Jacob. I, 18. aut etiam *homo hominem regenerat*, saltem ut causa ministerialis, I. Cor. IV, 15. Sed utrumque in scriptura dicitur, & quòd *homo se convertat*, ut Deut. XXX, 2. Matth. XIII, 15. & quòd *Deus hominem* Jer. XXXI, 18. vel *homo hominem convertat*, saltem ut causa ministerialis, ut Luc. I, 16. Jacob. V, 19, 20.

13. Eatenus igitur conversio planè idem est cum regeneratione, quatenus æquè *transitivè* sumitur. Qua quidè ratione est *actio Spiritus S. quâ ipse hominem seu nondum antebac renatum, seu ex statu regenerationis per peccata mortalia deturbatum, nisi contumaciter repugnet, per verbum illuminat & flectit, tum ad agnoscendum peccata & dolendum de illis, tum ad credendum in Christum, cum proposito abstinendi ab illis.*

14. Conversio intransitivè sumpta nihil differt à pœnitentia, quæ infidelium sive lapsorum dicitur, estque *actio immanens hominis, quâ ipse gratiâ preventus, & auxilio Spiritus S. adjutus, ex lege divinâ peccata agnoscit, & dolore ob illa affectus, in merito Christi confidit, cum proposito abstinendi ab illis.*

15. Cæterùm realiter non differunt conversio, prout est *actio Spiritus Sancti*, & prout est *actio immanens hominis*. Spiritus S. enim convertit hominem hoc ipso, quòd facit ipsum agnoscere peccata, dolere & credere. Nunc verò hæc Spiritus S. operatio est eadem cum illa, quâ homo agnoscit peccata, dolet de illis, & credit. Hoc unum interest,

quòd Spiritus S. in homine, & ab se; sed homo dependen-
ter à Spiritu S. & in semetipso operatur. Quò fit, ut quæ
respectu Spiritûs S. *actio transiens*, sive actio tantum est, ea-
dem ex parte hominis *actio immanens*, sive actio & passio si-
mul sit.

16. Medium, ut supra, est *verbum*, prout *legem & evan-
gelium* complectitur. Per legem enim Spiritus S. excitat
peccatorem ad *agnitionem peccatorum ac contritionem*, ut Chri-
stum in evangelio quærant; quâ ratione *lex pedagogus no-
ster in Christum* appellatur Gal. III, 24. Per evangelium ipsam
fidem accendit, quòd idcirco dicitur *verbum fidei* Rom. X, 8.

17. Non autem unâ operatione Spiritus S. hominem ad
fidem convertit, sed prius mentem & voluntatem ejus exci-
tat, disponit, & præparat; quin & ab impedimentis creden-
di aliquâ liberat. Quæ Spiritûs S. operatio, præeunte Au-
gustino, *gratia excitans, præparans, disponens, liberans* appel-
lari solet. Quin & ad excludendum concursum liberi no-
stri arbitrii nunc *gratia operans*, quòd in nobis sine nobis, seu
nobis non cooperantibus, operetur; nunc *præveniens*, quòd
hominem nihil tale cogitantem præveniat, dici consuevit.
Quò cum primis respiciunt nostri Theologi, cum hominem
ad sui conversionem se merè *passive* habere docent.

18. In scripturâ prima illa Spiritûs S. operatio variis si-
militudinibus & metaphoris adumbratur, cujusmodi sunt:
Dominum stare ad ostium (cordis nostri) & *pulsare* Apoc. III,
20. *Cor aperire*, ut verbum in illud immittatur; quemad-
modum *adaperuit cor Lydia, ut attenderet iis, qua à Paulo dice-
rentur* Act. XVI, 14. *Deum auferre Cor lapideum* Ezech. XI, 19.
nos ut ad Christum veniamus, trahere Joh. VI, 44. Verum hæc
omnia generalia sunt:

19. Specialius ut dicam, accommodat se Spiritus S. ad il-
lum

lum operandi modum, qui facultatibus animi per naturam
convenit. Cumque mentis sit *cogitare*, & voluntas *velle* ac
desiderare; ideo operando eas præveniens Deus facit, men-
tem sanctè cogitare de bonis Spiritualibus, quæ in verbo
offeruntur, & voluntatem pio desiderio in illa ferri. Quò fit,
ut gratia præveniens ac prima operatio Spiritus S, nihil ali-
ud sit, quàm in mente *sancta quaedam cogitatio*, & in volunta-
te *pium quoddam velle, sive desiderium*.

20. Et certè ex parte voluntatis in homine nihil prius
esse, quàm *pium quoddam velle*, testatur Paulus, cum ait
Phil. II, 13. *Deus est, qui in vobis operatur velle & perficere, pro
bona voluntate*. Scribit quidem ad Philippenfes, ut ad con-
versos: Sed quid verat id quoque ad inconversos extendi,
perque tò *velle* intelligi primum illud desiderium, quo Spi-
ritus S. voluntatem operando prævenit? Nec aliud *expe-
rientia* nos docet. Quis enim est, cui cum verbum Dei au-
dit & meditatur sedulo, non in mentem veniat sancta aliqua
cogitatio, conjuncta cum pio voluntatis motu? Et quid est,
quòd Deus *cor Lydia aperuit*, nisi quòd mentem ejus cogita-
tione sanctâ, pioque desiderio voluntatem prævenit?

21. Eadè est sententia B. Chemnitii, qui part. I. loc. Theol.
de lib. arbitr. cap. VI veluti accuratè concepta laudat, &
sua facit hæc Richardi verba: *Liberi arbitrii conatus crassi
sunt, si à gratia non adjuventur, & nulli, si non excitentur. Ex-
citat autem Deus, cum seminat bonum cogitatum. Nam immit-
tendo bonam cogitationem nos prævenit*. Et paulò antè ex Au-
gustino, cui eâ in re se prorsus adstipulari fatetur, apertè do-
cuerat, *Sanctam cogitationem, bonum propositum, cupiditatem
seu desiderium boni, esse gratiam prævenientem, donum & (pri-
mam) operationem Spiritus Sancti*.

22. Respondent motus illi initiales καὶ ἀλογίας ἰπῆς
acti-

actibus, quibus conversio perficitur, nisi quòd hi delibera-
ti sunt & liberi, illi ex præventione Spiritus S. repentini.
Nempe dum *legem* audit & considerat peccator, prævenitur
cogitatione priorum peccatorum, iræque Dei; Cui
in voluntate respondet subitus de peccatis dolor, cum ab-
stinendi desiderio. Dum porro attendit *evangelio*, præve-
nitur cogitatione & quasi semiplenâ approbatione promissio-
num Dei bonorumque promissorum, puta quòd illæ non
sint humanæ ac temerè fallaces, hæc salutaria nec adspere-
nanda. Cui in voluntate respondet desiderium magis
magisque attendendi evangelio, quæque illo vel docentur
vel promittuntur, percipiendi uberius. Hujusmodi & co-
gitatione & desiderio præventa omnino erat Lydia, cum
Deus ipsi *cor adaperuisset, ut* (magis magisque) *attenderet iis,*
quæ à Paulo dicerentur.

23. Etsi verò ejusmodi motus à mente & voluntate *vi-*
tati modo procedunt; neque enim Spiritus S. sed mens san-
ctè *cogitat*, ac voluntas piè *desiderat*: cæterà tamen omne
esse suum accipiunt ex influxu Spiritus Sancti: qui uti in in-
tellectu *testificatur, Spiritum* (id est, doctrinam Spiritus) *ve-*
ritatem esse, I. Joh. V, 6. ita in voluntate *operatur velle* Phil.
II, 13. *trahente Patre* Joh. VI, 44.

24. Sicut attentioni succrescunt illi motus, continuan-
te internum testimonium Spiritu Sancto; ita sensim & pau-
latim facultates animi ad credendum promissionibus, bo-
naque promissa prosequendum inclinant. *Quamquam*
hæc initiò languidior est inclinatio, à qua multi resiliunt,
antequam credant. Sicut Argrippa cum Paulum de Chri-
sto & merito ipsius prædicantem audiret, non quidem cre-
didit; at credendi inclinationem non planè nullam, quam
visi simulatam gratiæ prævenienti meritò adscribimus, præ
se tu.

se tulit, quòd diceret Paulo: *Propemodum persuades mihi, ut
fiam Christianus.* Act. XXVI, 28. Qui autem, dum non desi-
stunt audire verbum Dei. primæ sanctæ cogitationi, pioque
desiderio immorantur: hi cum incremento illorum motu-
um vires tandem acquirunt, quibus instauratur quodam-
modo liberum arbitrium, quod post lapsum, si sibi relinqua-
tur, est *servum peccati*, Rom. VI, 20. Atque hic est præve-
nientis gratiæ ac primæ operationis Spiritus Sancti præxi-
mus atque immediatus effectus.

25. Voce & conceptu liberi arbitrii directè intelligitur
ipsa *voluntas*, quatenus positis omnibus ad volendum re-
quisitis, potest velle aliquid & non velle, hoc & aliud velle;
Sed obliquè connotatur *cognitio intellectus*, qua voluntati
opposita vel diversa, cum rationibus convenientiæ & di-
sconvenientiæ, repræsentantur. Nunc verò *intellectus* post
lapsum innato lumine *non percipit ea, que sunt Spiritus*, (quàm
scilicet sint vera, bona & salutaria) sed pro *stultitia* repu-
tat, I. Cor. II, 14. præsertim quia nec voluntatis nec appeti-
tûs naturali inclinationi conveniunt. Cùm & *voluntas* à
Deo ad creaturas, à bonis Spiritualibus ad carnalia est ab se
proclivis; tùm magis magisque *inordinati appetitus* confor-
tio corrumpitur. Quæ & alia superiùs memorata efficaci
argumento sunt, hominis sibi relictî post lapsum adeò nul-
lum in Spiritualibus esse *liberum arbitrium*, ut ad illa profe-
quenda ne conatum quidem aliquem, sicut oportet, ad-
ferre possit; in tanta scilicet intellectûs cœcitate, & volun-
tatis appetitusque malicia.

26. Per motus autem prævenientis gratiæ, sensum &
paulatim auctos, Spiritus Sanctus novas & Spirituales vires
facultatibus animi, alias intellectui, alias voluntati ad-
dit; & in *intellectu* quidem, mediâ sanctâ cogitatione, *lu-
cem spiritualem*, seu hujus aliquam scintillulam accendit;
volun-

voluntati, medio motu pii desiderii, facultatem adspirandi ad bona spiritualia, seu illa quoquo modo prosequendi, imperit. Quibus viribus, nihil abest, quin aliquo modo liberum arbitrium instauretur.

27. Sicut vero virium spiritualium, ita & liberi arbitrii sunt gradus. Debiliores sunt, quæ ex gratiâ præveniente, ante conversionem, suppetunt vires, quàm quæ in ipso conversionis articulo, per gratiam adjuvantem & cooperantem, conceduntur. Ergo & hic perfectiori gradu quàm ibi est liberum arbitrium. Quanquam in nullo post lapsum statu, inque nullo ne sanctissimo quidem homine tantæ est perfectionis, quantæ erat in statu integritatis, à quo peccatum prorsus aberat. Quandoquidem hodiè in conversis quoque ob residuum originis peccatum *lucta inter carnem & Spiritum* est perpetua, teste Paulo Gal. V, 17. Rom. VIII, 7. Multò ergo magis hanc luctam multoque vehementiorem esse ante conversionem colligimus, cum quæ ex gratiâ præveniente suppetunt vires liberi arbitrii, haud paulò sunt languidiores.

28. Quamobrem liberum arbitrium, quantumvis gratiâ præventum & quodammodo instauratum, nihil tamen ne in virtute quidem gratiæ ad conversionem sui valet, nisi cooperante & adjuvante Spiritu S. per novam & à primâ distinctam operationem, quæ inde *gratia adjuvans & cooperans* apud Augustinum dicitur. Hinc quicquid in spiritualibus agit aut conatur homo, quantumvis gratiæ viribus instructus, id omne scriptura operanti & cooperanti Deo acceptum refert. *Deus*, ait Paulus, *operatur in vobis, qui creditis* I. Theff. II, 13. *Agit omnia in omnibus* I. Cor. XII, 6. *Complet opus fidei potenter* II. Theff. I, II. *operatur in vobis & velle & perficere, pro bonâ voluntate* Phil. II, 13.

28. Quod

29. Quod si quis contenderet, Paulum locis citatis maximam partem loqui de conversis & renatis; non de hominibus gratiâ tantummodò præventis, & adhuc convertendis: Certè ab illis ad hos, quod præsens attinet, valet consequentia. Videlicet si conversi & renati non possunt ul- lum habere motum Spiritualem, ne quidem in virtute gra- tiæ habitualis, nisi cooperante & adjuvante Spiritu Sancto, secundum illud Christi effatum ad discipulos: *Sine me* (id est, nisi vobis cooperer, & feram opem) *nihil* (quicquam in Spiritualibus) *potestis facere* Joh. XV, 5. Multò minus sine novo Spiritûs S. auxilio conari quicquam poterunt gratiâ tantummodò præventi, & nondum conversi: quandoqui- dem in his, ut dictum, vires Spirituales liberi arbitrii mul- tò quàm in illis imbecilliores sunt.

30. Itaque quod homini ante sui conversionem tribu- imus liberum arbitrium, viribus gratiæ quodammodo in- stauratū, in eo consistit, quòd *intellectu & voluntate gratiâ in- ternâ auctis, & parato Spiritûs Sancti auxilio, potest agere pœni- tentiam, & non agere, credere in Christum & non credere; quæ qui- dem libertas contradictionis est; item potest carnalia bona Spiritualibus, & hæc illis præferre:* quæ est libertas contrarieta- tis. Fundamentū utriusque libertatis est, quòd homini non datur gratia, quâ voluntas ipsius ad conversionem ita de- terminetur, ut non possit non converti; sed quæ tantum vi- res convertendi se credendique in Christum addit, relicta interim ad oppositos & carnales motus pari non tantum potentiâ, sed & majori inclinatione. Quandoquidem, quæ ante conversionem incipit *lucta carnis & Spiritûs*, fa- tis arguit, utrumque esse in hominis gratiâ præventi pote- state, ut carni adversus Spiritum, & Spiritui adversus carnem obsequatur: nisi quòd ex remanente labe originali, veletur

am malitiã sponte contractã, ad desideria carnis perficiendã quã ad obsequendum Spiritui est proclivior: quã tamen proclivitas, sicut non tollit liberum arbitrium, sed diminuit; ita per *gratiam determinantem* (*necessitantem & irresistibilem* alii appellant) nos non converti abundẽ evincit.

31. Hinc Deus non semel in scripturã, nec nullis argumentis & motivis, nos ad verbum suum ita audiendum adhortatur, ut ne gratiã per illud ad pœnitentiam & fidem nos excitanti contumaciter repugnemus. *Hodiẽ, inquit Psaltes, si vocem ejus (Dei) audiveritis, nolite obdurare corda vestra*, Psalm. XCV, 8. id est, nolite gratiã per verbi auditum vos prœvenienti excitantique resistere, sed viribus inde acceptis novis *agite pœnitentiam & credite evangelio*, à qua adhortatione prædicationem evangelii exorsus est Servator Marc. I, 15. Item: *Si volueritis & audieritis me* (gratiã meam in animum admittendo) *bona terra comedetis. Quod si nolueritis, & me ad iracundiam promoveritis* (gratiã meam rejiciendo) *gladius devorabit vos*. Esa. XIX, 20. Quã & aliã adhortationes ac dehortationes, præsertim sub pollicitatione præmiorum & pœnarum comminatione, frustra neã essent omnes, nisi Deus homini per verbum ita vires assentiendi adspiraret, ut unã libertatem dissentienti repugnandique relinqueret. Et quid pro isthac libertate dici poterat clariùs, atque illud Dei testimonium: *Ecce posui hodiẽ ante te vitam atque bonum, mortem denique & malum &c. Elige igitur vitam, ut vivas tu & semen tuum*. Deut. XXX, 15, 19. Certẽ vitam Spiritualem præ morte, bonum præ malo eligere, uti non virium naturã, sed voluntatis gratiã præventã, ita sine dubio liberi est arbitrii.

32. Idem ex eo patet, quòd scriptura his, qui manent impœnitentes & increduli, culpam impœnitentiã & incredu-

dulitatis impingit. Quorum autem est culpa, eorum est liberum aliquod arbitrium. Non de iis hic loquimur, qui *omittunt audire verbum Dei*, extra quod nemini contingit gratia; sive *directâ intentione*, si contemnant; sive *indirectâ*, si intereâ curæ rei familiaris vel aliarum rerum vacent; aut qui obiter & sine attentione audiunt (quandoquidem *auditio & attentio* sunt actus naturales, quorum exercendorum & omittendorum potestas non arguit liberum in Spiritualibus arbitrium) sed de his, qui dum attendunt verbo Dei, gratia quâ *præveniuntur excitanturque, interius repugnant.*

33. Quanquam illa quoque adversus gratiam internam repugnantia non uniusmodi est. Alia *involuntaria* est, à qua nemo quisquam hominum, ne conversorum quidem, nedum convertendorum, est immunis, postquâ natura hominis peccato est corrupta, & in conversis quoque labes originalis remanet. Inde enim in *intellectu* oriuntur de subito *dubitationes*; sive de veritate verbi Dei & promissionum eius; sive de ipsa, an ad se pertineat, Dei gratiâ: *involuntate & appetitu* consurgunt *desideria carnis*. Verùm est in hominis non tantùm conversi, sed etiam gratiâ præventi & jam ad conversionem dispositi potestate, dubitationibus mentis non deliberatò consentire, & desideriis carnis non obtemperare, sed in virtute internæ gratiæ, & adjuvante denuò Spiritu Sancto, obniti & obluçtari, sicut *lucta* hæc describitur loc. cit. Rom. VIII, 7, Gal. V, 17. Quod si fiat; tum repugnantia illa involuntaria, contra internam gratiam, conversionem non impedit. Altera est *voluntaria*, & in eo posita, quòd homo, quantumvis gratiâ præventus, non obluçtatur dubitationibus mentis & desideriis carnis, sed deliberatò consentit & obtemperat. Quò quis sæpe à malitiâ præter connatum peccatum originis sponte contractâ magis magis-

gisque inclinatur. Et qui ita repugnat interiori gratiæ & operationi Spiritus S. culpâ suâ non convertitur.

34. Sed & voluntaria repugnantia fit dupliciter (I) *indirectâ voluntate*, puta cum quis non tam gratiæ repugnare, quam desideria carnis amat perficere, quibus gratia excutitur, & conversio impeditur. Sicut dives adolescens, à Christo quomodo salvari posset erudiri discupiens, cum juberetur *vendere omnia, quæ haberet, & dare pauperibus*; præ nimio divitiarum amore non potuit à se, ut obsequeretur, impetrare. Matth. XIX, 21. (II) *directâ intentione*, veluti cum pharisæi doctrinæ Christi quantumvis miraculis & interno testimonio Spiritûs Sancti confirmatæ, non tantùm non assensu sunt, sed etiam contradixerunt, repudiatâ, quam ex interno Spiritûs S. testimonio persentiscebant, gratiâ. Quo nomine ipsos objurgat S. Stephanus Act. VII, 51. *Duri cervicæ, & incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui S. resistitis: sicut patres vestri; ita & vos.* Et Lucas cap. VII, 29. *Eo (Christi sermone) audito, totus populus & publicani justificaverunt Deû, baptizati baptismo Johannis: PHARISÆI verò & legis interpretes consilium Dei adspersati sunt adversus semet ipsos, non baptizati ab eo.* En! cum omnes sermonem Christi audiissent; publicanis tamen & toto populo conversis, pharisæi manserunt inconversi & increduli, non aliâ de causâ, quam quòd *consilium Dei adspersati sunt.* Quam ipsorum contumaciam accusat quoque & conqueritur Christus Matth. XXIII, 37. Joh. V, 37, 38, 40,

35. Neque verò libertati arbitrii gratiâ excitati obstat, quòd nostri Theologi docent, hominem ad sui conversionem se habere *purè passivè*. Neque enim id volunt, hominem planè nihil agere in sui conversione, ne quidem in virtute gratiæ; sed sicut unâ ex parte excludunt *activum con-*
cur-

*cursum virium naturæ, puta quòd non simus idonei ex NOBIS
 IPSIS ad cogitandum quicquid (boni in Spiritualibus) velut ex
 NOBIS IPSIS II. Cor. III, 5. ita ex parte alterâ significant,
 hominem tanquam *subjectum patiens* præveniri à Spiritu S.
 illuminari, moveri & impelli, atque ita novis & Spirituali-
 bus viribus donari. Constat quidem ex superioribus, ho-
 minem novas quoque illas vires media unâ atque alterâ acti-
 one vitali recipere, dum Spiritus S. mentem sanctè cogita-
 re, & voluntatem piè velle facit: Verùm cum homo, ut cre-
 atura ratione utens, tum demùm dicatur agere, cum con-
 sultò & liberè agit (qua de causâ Aristoteles negat, *animatum
 ullū agere præter hominē* l. 1. Magn. Moral. cap. XII.) ad motus
 autem illos initiales ex præventione Spiritûs S. quisque sit
 determinatus: utique eorum respectu non tam ut is habet,
qui agit, quàm qui agitur, eoque magis quòd non à propriâ
 naturâ & interna inclinatione, sicut ad iram vel alios affe-
 ctus, sed ab externo principio, præveniente scilicet Spiritu
 Sancto, ad illos motus agitur & determinatur.*

36. Postquam verò quis gratiâ præventus, sensimque ac
 paulatim novis viribus est auctus, quin tum in virtute gratiæ
 internæ, & adjuvante Spiritu S. consultò ac voluntariè ad
 sui conversionem annitatur & cooperetur, non ampliùs
 dubitari potest, & docet disertè B. Chemnitius de liber. ar-
 bitr. cap. VII. *Quæ ergo, inquit, de gratiâ præveniente, preparan-
 te, & operante traduntur, habent hunc sensum, quòd non no-
 stra partes priores sint in conversione: sed quòd Deus per verbum
 & afflatum divinum nos præveniat, movens & impellens volunta-
 tem. Post hunc autem motum voluntatis divinitus factum, volun-
 tas humana non habet se purè passivè, sed mota & adjuva à Spiritu
 Sancto, non repugnat, sed adsentitur, & fit σὺνεργος Dei.*

37. Quâ quidem in parte homo gratiâ præventus ad sui

conversionem *active* concurrat dupliciter : (I) *removendo prohibens*, dum in virtute gratiæ internæ, & adjuvante Spiritu Sancto, luctatur adversus carnem, ejusque desideria comprimit, quibus aliàs deliberatò admissis fides & conversio impediretur; Secundum monitum Pauli Gal. V, 16. *Spiritu ambulate, & desideria carnis ne perficite.* (II) *ipso actu*, quibus conversio perficitur, eliciendo, dum scilicet quis, compressis carnalibus desideriis, & sic prohibente remoto, seriò agnoscit peccata, dolet de illis, & in Christum credit; idque rursus consultò & voluntariè, sed in virtute gratiæ internæ, & adjuvante Spiritu S. sicut Paulus ait I. c. ἡ ἰκανότης ἡμῶν ἐκ τῆς θεῆς, quòd idonei sumus (ad actus Spirituales) *id ex Deo est.*

38. Effectus conversionis huc usque explicatæ est, ut *ex infideli & incredulo fiat fidelis*: quandoquidem terminus à quo incredulitas, & terminus ad quem opposita fides est. Sicut verò ante sui conversionem homo non *infidelis* & incredulus dicitur, quatenus actualis fidei est expertus, sed quatenus ex corrupta naturâ, & ob connatum originis peccatum, nisi regeneratus & conversus, ne credere quidem potest; ita ex opposito per conversionem non eò fit *fidelis*, quòd actu incipit credere; quanquam reverà in conversione actualis fidei fit initium; sed quòd *fidem habitualem* acquirit, quam non ita appellamus ob perfectionem (initio enim etiam fides habitualis est debilior) sed ut à *fide actuali*, tanquam vis & potentia credendi ab actu, vel ut Scholæ loquuntur, velut *actus primus* ab *actu secundo* distinguatur. Terminari autem conversionem ad *fidem habitualem* potiùs, quàm *actualem*, vel inde patet, quòd homo pro eo etiam tempore, quo actum fidei non elicit, est & manet conversus, saltem quia fide habituali est præditus.

39. Cum verò non per unum actum ex infideli fiat fidelis,

lis, sed per plures, quorum alii longius à fide absunt, alii proximè eam antecedunt & inferunt: notandum est, conversionem capi posse bifariàm (I) pro *iis ipsis actibus, qui fidem habituales inferunt*: ad quos, qui præcedunt actus motusque Spiritus Sancti, animum disponunt: perinde ut generatio substantialis à præviis dispositionibus distinguitur. (II) pro *complexu omnium actuum*, tam ad fidem disponentium, quàm proximè & immediatè eam inferentium: quomodo conversio motus gratiæ prævenientis, luctam Spiritus adversus carnem, consultam agnitionem peccatorum, voluntariam contritionem, propositum melioris vitæ, assensum denique fiduciamque complectitur.

40. Quærenti jam, utrum conversio fiat *in instanti*, an *successivè*, pro diversâ conversionis acceptione utrumque dici posse respondemus. Si priori modo accipiatur: eam in instanti fieri necessum est, licet quæ præcedunt dispositiones, successu temporis fiant. Nempe quo momento aliquis assentitur promissionibus Dei, inque his & merito Christi confidit; eodem fidem, quam habituales appellamus, acquirit, estque sic conversus. Sin posteriori modo; tempore & morâ est opus: (I) quia indeliberati motus gratiæ prævenientis antecedunt, & hos alii deliberati sequuntur, ut consulta agnitio peccatorum, voluntaria contritio, propositum melioris vitæ. (II) quia etiam horum actuum alii aliis priores sunt, sicut agnitio peccatorum tempore prior est contritione, & utraque prior proposito melioris vitæ, assensu & fiduciâ. (III) quia unus etiam idemque actus successivè intenditur, sicut qui incipit jam conteri & dolere de peccatis, sensim ac paulatim magis magisque conteritur ac dolet. (IV) quia desideria carnis, quatenus quidem fidei obstant, morâ demum comprimuntur, contra luctante Spiritu.

40. Ni-

41. Nimirum ubi Spiritus S. gratiâ præveniente excitat animum ad agnitionem peccatorum & contritionem, ac propositū melioris vitæ; Caro ab his actibus avertit, peccata excusat, commissis sese oblectat, & in alia propendet. Ubi idem Spiritus hominem jam agnoscentem peccata, & dolentem de illis, inclinât ad assentiendum promissionibus divinis, & confidendum in merito Christi; rursus caro se opponit Spiritui; & ex ejus rebellionē in intellectu oritur dubitatio de promissionum divinarum veritate, in voluntate diffidentia, cum primis ex metu iræ Dei, promeritque æterni supplicii. Hisce profectò impedimentis ac difficultatibus superandis perumpendisque mora aliqua requiritur, licet in uno minor quàm in altero, prout quisque supra peccatum originis plus minusve malitiæ sibi sponte contraxit, unde longior vel brevior carnis adversus Spiritum lucta:

42. Confirmat hanc doctrinam B. Chemnitius, inde quoque cum primis ducto argumento, quòd voluntas gratiâ ac Spiritu præventa non merè passivè se habeat, sed in virtute Spiritus adversus carnem luctetur. Verba ejus hæc sunt: *Conversio seu renovatio* (quam voce latius acceptâ ita appellat) *non est talis mutatio, quæ uno momento statim omnibus suis partibus absolvitur & perficitur. Non ergo cogitandum est: Securâ & otiosâ voluntate expectabo; donec renovatio seu conversio, juxta gradus recensitos, operatione Spiritus Sancti, sine meo motu absoluta fuerit. Neque enim in puncto aliquo Mathematico ostendi potest, ubi voluntas liberata agere incipiat. Sed quando gratia præveniens, id est, prima initia fidei & conversionis homini dantur, statim incipit lucta carnis & Spiritus, & manifestum est, illam luctam non fieri sine motu nostræ voluntatis. Idem in actibus, quibus inchoatur conversio & perficitur, gradus quoque, quoad intentionem & remissionem agnoscit. In principio,* inquit,

inquit, desiderium est obscurius, assensus languidior, obedientia senior: & illa dona oportet crescere. Crescunt autem in nobis, non sicut truncus violento impulsu provebitur, vel sicut lilia non laborantia, non curantia crescunt: sed conando, luctando, querendo, petendo, pulsando: hoc non ex nobis; donum Dei est.

43. Et tantum etiam de conversione. Agendum nunc esset de penitentia, & eâ præcipuè, quæ lapsorum aut infidelium est: Sed quia illa, ut th. XIV. dictum, nihil differt à conversione intransitivè sumtâ, quam hactenus unâ exposuimus, hoc nos labore supersedere posse existimamus.

CAPUT. IX.

DE

DE IUSTIFICATIONE ET
RENOVATIONE.

1. Post regenerationem proximum est, ut de justificatione & renovatione agamus. Non semper quidem distinguuntur hæ voces apud Theologos, sed aliquando una pro altera, sicut regeneratio nunc pro renovatione, nunc pro justificatione accipitur aliquando quasi non essent distincti actus, fortè quia indivisibili nexu cohærent, uno regenerationis vocabulo omnes comprehenduntur, sicut annotant Auctores Form. Conc. decl. art. III.

2. Verùm rectè illi tanquam distinctos actus accipiunt, & unum altero, licet non tempore, naturâ tamen priorem esse docent. Primùm, inquit, in conversione (sive regeneratione) per Spiritum S. fides ex auditu evangelii in nobis accenditur. Illa verò apprehendit gratiam Dei in Christo, quâ persona iustificatur. Cum verò persona jam iustificata, tum etiam per Spiritum S. renovatur & sanctificatur. Nempe regeneratio (sive conversio) est prior iustificatione, tum renovatione,

Z

tione,

tione, quia per illam accenditur *fides*, quæ causa justificationis & renovationis est; illius quidem, quatenus *apprehendit meritum Christi*; hujus, quatenus *simul per caritatem efficax est*. Et quia prius est, fidem apprehendere meritum Christi, quàm per caritatem efficaciter operari; ideo justificatio quoque prior est renovatione.

3. Non autem uno modo verbum *justificare* sive *δικαιῶσαι* in scripturâ accipitur. (I.) quandoque idem est, quod *justum aliquem predicare*, ut Luc. VII, 29. *ἐδικαίωσαν τὸν θεόν, justifycârunt Deum*. Confer. 1. Tim. III, 16. (II) idem aliquando est, quod *erudire aliquem ad justitiam*, & sic doctrinâ justitiæ augere, ut Dan. XII, 3. *וַיְצַדִּיקֵי הָרַבִּים* & *qui multos justifycant*. (III) quia *justitia inbarens & sanctitas* non differunt, ideo etiam *justificare* nonnunquam idem est, quod *sanctificare*, id est, augere justitiâ in hærente, & sic justum sanctumque facere. Quomodo Pontificii accipiunt illud Apoc. XXII, 11. *ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ἔτι*, *qui justus est, justifycetur adhuc*. Quomodo *justifycatio* nihil differt à *renovatione*, nec nunquam apud antiquos Patres vocem ita usurpatam invenias.

4. Verùm ubi scriptores Canonici V. & N. T. de *justifycatione hominis peccatoris coram Deo* agunt, non nisi *significatione forensi* illud vocabulum accipiunt, ad eum videlicet modum, quo in judicio & foro externo hominum accipitur. Nempe cum duo inter se litigant, judex causâ eorum cognitâ fert sententiam, *absolvendo insonem, & sonem condemnando*. Totum hoc judicis decretum interdum verbo *justifycandi* exprimitur, quatenus utrumque justum est, & ut *absolvatur insons, & ut sons condemnetur*, sicut accipi videretur, quod dicitur II. Sam. XV, 4. *והצדקתי* & *justifycem eum*. Crebrius autem eo verbo præcisè denotatur *decretum, quo innocens absolvitur, aut qui est oppressus vel injuriâ affectus, jus ei suum red.*

redditur: quomodo in V. T. opponuntur הרשע & הצדיק
justificare & condemnare. Evidens est locus Deut. XXV, 1.
Si fuerit causa inter aliquos, & venerint in iudicium, iudicent eos;
justificent justum, & condemnent impium. Eodem modo ver-
ba ista opponuntur & usurpantur de injusto hominū iudicio,
quod detestatur & objurgat Salomō. Prov. XVII, 15. Qui iustifi-
cat impium, & condemnat justum, uterque abominatio est coram
Deo. Confer Esa. V, 23.

5. Quin autem in N. T. & ubicunque de spirituali &
internā hominis coram Deo justificatione agitur, verbum
justificandi eadem significatione accipiatur, non dubitari
potest, cum ob evidentissimā Pauli dicta Rom. III, 24, 28. cap.
IV, 5, 7, 8. tum ob analogiam fori interni Dei cum exter-
no hominum iudicio; nisi quod hic suo merito absolvitur
ab ipso crimine, justusque pronuntiatur, qui innocens est
cognitus; ibi autem qui peccatorum iræque Dei & æternæ
damnationis est reus, ob satisfactionem Jesu Christi saltem
à reatu absolvitur, ne scilicet ipsi ob peccata sit morien-
dum; & in tantum justus pronuntiatur, in quantum ipsi ju-
sticia Christi imputatur.

6. Ex quibus haud difficulter intelligitur, justificatio-
nem esse actum judicialem voluntatis Dei, quo hominem ob peccata
sua æternæ damnationis reum, ex merâ gratiâ, ob meritum tamen
Christi fide apprehensum, à reatu absolvit, & hæc dem vitæ æ-
ternæ constituit.

7. Nempe (I) non est actus unius personæ Divinæ, sed Dei
absolutè, prout omnes tres personas complectitur: nisi quod
aliquando Deo Patri vindicatur per appropriationem, præ-
sertim habito respectu ad Christum, ut ad causam merito-
riam, ut Rom. VIII, 33. Cum aliàs illo secuso respectu, æquè
Christi actus sit, quā Deus est. (II) Eò quod est actus volunta-

5. *Dei, actus immanens est, neque adeo elicitus ac productus, sed quoad rem ipsa Dei essentia, cum determinatione ad obiectum in modum actus concepta: quò inter alia manifestò satis à regeneratione & conversione distinguitur, utpotè quæ actio Dei transiens est, hoc est, extra Deum, inque homine verè producta & recepta. (III) Judicialis actus dicitur, ob analogiam, quâ Deus ad justificationem se habet, sicut iudex homo ad innocentis absolutionem.*

8. *Causa impulsiva interna est gratia Dei, secundum illud Pauli Rom III, 24. justificamur gratis per illius (Dei) gratiã. Atq̃ Tit. III, 5. ut iustificati gratiã ipsius &c. Repetendum autem, quod suprâ dixi, intelligi hac voce gratuitam Dei benevolentiam, prout operibus nostris opponitur, & vocatur aliàs Dei charitas, Φιλανθρωπία, ac respectu miseræ humani generis misericordia. Sub quibus & aliis vocibus gratiæ Dei adscribitur nostri salvatio Eph. II, 4. II. Tim. I, 9. Tit. II, 4. regeneratio I. Petr. I, 3. Filiusmissio I. Joh. IV, 9. Satisfactio Rom. V, 8. Vita æterna Joh. III, 16. At justificationis, quod causam quidem impulsivam attinet, par est ratio.*

9. *Impulsiva externa est Christi satisfactio sive meritum, prout obedientiam activam & passivam complectitur. Unde cum Paulus dixisset Rom. III, 24. nos justificari gratis per Dei gratiam, unã ad meritum Christi respiciens addit, per redemptionem factam in Jesu Christo, quem proposuit Deus placamentum in sanguine ipsius. Confer Rom. IV, 25. cap. V, 18, 19. II. Cor. V, 21. I. Cor. I, 30. Et quid est, quod passim asseritur, Christum pro nobis, aut pro peccatis nostris esse mortuum, nisi ad nostri justificationem? Vide I. Cor. XV, 3. Gal. I, 4. Eph. V, 2. I. Tim. II, 6. Matth. XX, 28.*

10. *Neque ἀούσα^α sunt, nos ob satisfactionem Christi, & tamen ex merã gratiã justificari. Sicut enim Satisfactio infinitæ*

nitæ Dei justitiæ debebatur; ita vicissim gratiæ ipsius atque
immentæ misericordiæ est beneficium, cum quod meriti
alienum pro nostro acceptat, tum quod nostrâ causâ *proprio*
Filio non pepercit Rom. VIII, 32. Sed illum *pro nobis fecit pecca-*
tum, ut nos in ipso efficeremur Dei justitia II. Cor. V, 21.

11. Sed & *fidem* ex parte nostri certo modo esse causam
justificationis, rectè contra Pontificios adstruimus. Nihil
frequentius est Apostolo, quàm nos justificari *fide, ex fide per fi-*
dem, uti liquet ex Rom. III, & IV; Gal. III, 24. Quibus loquen-
di modis non minùs causa denotatur, quàm cum alibi ait A-
postolus, reconciliatos nos esse Deo *per mortem Filii ejus*
Rom. V, 10, Quin & causalitatem fidei subindicat, dicendo:
Credenti in eum, qui justificat impium, imputatur fides sua
ad justitiam. Rom. IV, 5.

12. Imputatio est actus intellectûs judicantis, *factum ali-*
quod ita ad hunc vel illum pertinere, ut propterea à bonis vel malis
non immeritò afficiatur: Cujus fundamentum est facientis in-
tentio: siquidè in tantum aliquid alicui imputatur, sive bo-
num, sive malum sit, in quantum *propriâ vel alterius intentio-*
ne ad ipsum pertinet. Quod malum est, aut malè factum,
imputatur ei ipsi ad pœnam, *cujus sive directâ sive indirectâ*
intentione, vel ut Icti loquuntur, *cujus dolo sive culpâ factum*
est: quomodo homicidium ei etiam, *cujus manu non est*
commissum, imputatur ad pœnam, si consilium dedit, vel
arma subministravit, vel non impedivit, cum potuerit &
debuerit. Ex opposito quod bonum est, aut benè factum, ei
imputatur ratione emolumenti vel fructûs, cui is qui fe-
cit, prodesse voluit; idque vel *ex debito*, vel *ex gratiâ*. Aut
enim suâ causâ aliquis operatur, & facit, quod mercede di-
gnum est; aut causâ & bono alterius. Si *suâ causâ*; tum
proprium opus ei imputatur ad mercedem ex debito: & hoc
est

est, quod Paulus I. c. ait: *Ei qui operatur, merces non imputatur ex gratiâ, sed ex debito. Sin bono alterius; tum opus alienum, ex gratiâ ei imputatur, cui qui fecit, prodesse voluit, cum alter nihil quicquam eò contulerit: quomodo credentibus meritum Christi ad justitiam & salutem imputatur.*

13. Quomodo autem cunquè aliquid alicui imputetur; quatenus refertur ad novum illum effectum, quem vi imputationis secum trahit, hujus causa impulsiva externa est. Hoc enim ipso malefactum imputatur ad pœnam, quòd voluntatem judicis movet ad puniendum; & eò benefactum, sive meritum imputatur ad præmium vel gratuitum fructum, quòd voluntatem ejus, penes quem est potestas, movet ad dandam mercedem ex debito, vel ad benefaciendum, ex gratiâ: quæ omnis non nisi causæ impulsivæ externæ causalitas est. Itaque quod suprâ adduximus ex Paulo, *credenti fidem imputari ad justitiam*; sic interpretamur, *fidem movere Deum, ut credentem absolvat à peccatis & justum pronunciet*: Ut ita pateat, fidem vix in aliò genere causam justificationis esse, quàm in genere causæ impulsivæ externæ.

14. Ne verò *fidei* tribuatur, quod soli *merito Christi* competit, distinguendum est inter *causam principalem & minus principalem*: siquidem ea distinctio non tantum efficienti & fini, de quibus vulgò tradi solet, sed & impulsivæ externæ quadrat. Sicut nimirum *meritum Christi & fides* in eo conveniunt, quòd utrumque *imputatur ad justitiam*, sive quòd ambo movent Deum, ut credentem absolvat à peccatis, & justum pronunciet: ita eò maximè differunt, quòd *meritum Christi* imputatur & movet *dignitate propriâ*, atque ex se & virtute suâ, hoc ipso, quòd infiniti pretii est; Sed *fides* unice ex *dignitate & virtute meriti Christi*, quòd apprehendit. Quo discrimine *fides merito Christi*, ut causæ *principali minus-*
prin-

principalis subordinatur, quam inde nostri Theologi *instrumentalem* appellant. Atque adeò sensus dicti Paulini tandem huc credit; *Fidem non ex se & virtute suâ, sed dignitate meriti Christi, quod apprehendit, imputari ad justitiam.*

15. Quò respicientes nostri Theologi exsertè & significanter docent, fidem justificare *relative*. Habet enim fides & esse quoddam *absolutum*, in quantum est *actus vitalis & supernaturalis*: quandoquidem à facultatibus animi vitali modo procedit, nec tamen viribus corruptæ naturæ, sed in virtute gratiæ & per operationem Spiritûs S. elicitur: quin & *actus moraliter bonus & laudabilis* est, quatenus conformis legi divinæ exigenti, ut Deo supra omnia credam⁹ & confidamus: Verùm nihil tale ad nostri justificationem quicquam valet aut cōfert. Unde cum *fidem esse causam justificationis* dicimus, præcidenda est omnis ejus tum absoluta entitas tum propria bonitas, ut quicquid ipsi competit efficaciam, in *meritum Christi*, quod apprehendit, reducat. Ponamus enim per impossibile, à fide abesse, quicquid absolutæ entitatis & bonitatis habet; si id tantùm maneat, quòd *apprehendit meritum Christi*, hoc uno justificationis causa erit.

16. Quamobrem fides justificans, quâ talis, præcisè in eo consistit, *quòd apprehendit meritum Christi*, reliquis quæ ad esse ipsius absolutum pertinent, vel ut generalibus, vel ut materialibus præsuppositis. Videntur autem scriptores Ecclesiastici istum loquendi modum desumpsisse ex ipsa scriptura, ubi ii qui in Christum credunt, dicuntur λαβεῖν τὸν χριστὸν, *Christum apprehendisse, recepisse*, ut Joh. I, 20. Col. II, 6. item λαμβάνοντες τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τῆς δικαιοσύνης Rom. V, 17. Neque enim aliter hæc loca intelligi possunt, quàm de *Spirituali apprehensione per fidem*: imò ἀπὸ τῆς

nis niscus, per fidem, expresse additur Gal. III, 14. Ut promissum illum Spiritum reciperemus (apprehenderemus) per fidem:

17. Non autem fides quomodolibet sumta apprehendit meritum Christi; Certè non fides *habitualis*, sed *actualis*; neque prout in simplici quodam actu, sed in duobus consistit, quorum unus ad *intellectum*, alter ad *voluntatem* pertinet. Ex parte intellectus est *assensus*; non *generalis* ille, qualis impœnitentium quoque & hypocritarum est, dum generatim promissionibus Dei, ut divinis verisque assentiuntur, iis ad se minimè applicatis; sed *specialis*, quem vocamus, cum quis meritum Christi, & huic innixas Dei salutaris promissiones, de remissione peccatorum, ac salutepotiundâ æternâ, sibi in individuo applicat, ita ut Deum ob meritum Christi sibi quoque propitium esse, & peccata remittere, ac vitam æternam largiri indubitato statuat.

18. Quomodo promissiones Dei sibi applicuerunt Hiob, Paulus, & alii sancti viri. *Scio*, inquit Hiob, *quòd redemptor MEUS vivit* cap. XIX, 25. Dū *meus* ait, ad se individuo meritū Christi applicat. Quando etiam Paulus scribit I. Tim. I, 15, 16. *Fidelis est sermo, & omni acceptione dignus, quòd Christus Jesus venit in mundum, peccatores salvos facere: mox illud sibi speciatim applicans subjicit: Quorum (peccatorum) primus ego sum. Sed ideo (ego in individuo) misericordiam consecutus sum, ut in ME primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ut essem exemplar credituris in illum ad vitam æternam.*

19. Huic speciali intellectus assensui respondet in voluntate fiducia. Statim enim atque aliquis, præviâ agnitione peccatorum & contritione, meritum Christi ad se pertinere indubitato statuit, *confidere* in eo incipit, tanquam ob quod remittantur, aut sint remissa peccata, neque jam amplius metuit damnationem, sed spem habet salutis æternæ. Quam
fidu

fiduciam, nisi solam, cum primis tamen putamus significari, cum apud Paulum vocatur *fides in sanguine Christi* Rom. III, 25. *in eum, qui justificat impium* Rom. IV, 5. cum etiam opponuntur, quæ aliâs fiduciæ sunt opposita, ut *metus* & ὀλιγοπισία Matth. VIII, 26. τὸ ἀσχεῖν ἐπὶ τῇ ἀπισίᾳ, *hesitare diffidentia* Rom. IV, 20. Jacob. I, 5, 6. τὸ δισταῖεν Matth. XIV, 31, 20. Itaque fides apprehendit meritum Christi, non ut est præcisè assensus, neque ut fiducia, sed ut est *assensus fiducialis*, aut *fiducia assensualis*; eò scilicet ipso, quòd quis meritum Christi intellectu simul ad se applicat, & voluntate in eo recumbit sive confidit; nisi quòd *assensus* prior *fiduciâ*, hujusque fundamentum; hæc vicissim illius complementum est. Neque obstat, quòd in scriptura disertè & distinctè sæpe unus tantum actus exprimitur, uniusque justificatio vel similis effectus Spiritualis tribuitur: propter perpetuum enim, quem ad se invicem habent, respectum nexumque, alterum tum indirectè connotari & subintelligi necessum est.

21. Ita cum dicitur I. Joh. V, 1. *Quisquis CREDIT, Jesum esse Christum illum, ex Deo genitus est*: Et Joh. XVII, 3. *Hæc est vita æterna, ut COGNOSCANTE te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*; Utrobique per verba *credendi* & *cognoscendi* (quæ pari significatione conjunguntur Joh. V, 69.) disertè & directè *assensus* denotatur, in quem tamen ibi *regeneratio*, hæc *vita æterna* reducitur. Ergo necessum est *assensus specialis* intelligatur, subintellectâ in modum connotati *fiduciâ*, qui propterea nobis *assensus fiducialis* est dictus. Ex adverso cum Christus has & similes voces ingeminat: *CONFIDE fili, remittuntur tibi peccata tua*. *CONFIDE filia, fides tua te salvam fecit*, Matth. IX, 2, 22. *CONFIDITE* (discipuli mei) *ego vici mundum*. Joh. XVI, v. ult. hæc fides disertè describitur,

Aa

bitur, ut est *fiducia*, subintellecto in modum connotati *speciali assensu*. Jubet enim in se confidere, ut in eo, qui remittat peccata, salvum faciat, & mundum vicerit, ut ita nostra fiat Christi victoria per *fiduciam*, quæ alibi apud Johannem *Fides* appellatur. *Hæc, inquit, est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra* 1. Joh. V, 4.

22. Proprietas fidei justificantis est certitudo, tam ex parte *objecti*, siue ejus quod creditur, quàm *subjecti*, siue ejus qui credit. Illa in assensum fidei derivatur ex objecto, & cum primis formali, quod est divina revelatio, cui falsum subesse repugnat: hæc ob inevidentiam objecti pendet à voluntate piè affecta, quatenus in virtute gratiæ, & adjuvante Spiritu Sancto, posito omni erroris metu, intellectum movet, ut promissionibus divinis, quantumvis obscurâ & inevidente Dei revelatione subnixis, sine tamen hæsitatione assentiatur, & velut iis, quibus deceptio subesse non possit, tenacissimè adhæreat: quæ inde *certitudo* (rectiùs *firmitas*) *adhesionis* dicitur; Cui in voluntate responderet æquè *firma fiducia*. Non quòd fides nostra nunquam vel dubitationibus mentis, vel metu & diffidentiâ voluntatis sollicitetur & languescat; Sed quia his & aliis carnalibus motibus, hinc inde de subito insurgentibus, juvante Dei gratiâ, quàm maximè potest, resistit, promissionumque divinarum firmitate solatur animum, & in spem erigit.

23. Exprimendæ huic fidei certitudini ac firmitati varia in scripturâ adhibentur nomina & elogia, veluti *πεποίθησις* Eph. III, 12. *πληροφορία* Rom. IV, 21. *παρρησία* Eph. III, 12. *ὑπόστασις* Hebr. II, 1. Præsertim verò *πεποίθησις* *firmissimam animi ad promissiones divinas adhesionem* significat; neque refert, *persuasionem mentis cum fiducia*, an *fiduciam cum firmâ animi persuasionem* interpreteris. Ad hujus posterioris sensûs

ἀπα-

analogiam verbum medium πεποιθέναι ἔν τινι idem est, quod cum firmâ animi persuasione in aliquò confidere, ut Phil. II, 24. πέποιθα ἐν κυρίῳ, & cap. III, 3. ἐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες. Ad instar prioris expositionis, passivum πεπίδαι, non tam confidere est, quàm sub quadam confusione animi persuasum esse. Quomodo Paulus certitudinem fidei suæ adstruens ait: πέπεισμαί, firmissimè sum persuasus, nihil posse nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu. Rom. VIII, 38, 39. Alibi conjungit verba ὁδα καὶ πέπεισμαί. SCIO, inquit, cui crediderim, & firmiter SUM PERSUASUS, eum posse depositum illud meum in eum diem servare II. Tim. I, 12.

24. Significantius certitudinem fidei exprimit vox πληροφορία. Sicut πληροφορεῖσθαι in genere est, pleno animi motu ad aliquid agendum ferri vel persuaderi: Ita cum de fide usurpatur, est pleno assensu confidere, & plenâ confidentiâ assentiri, idque cum singulari animi præsentia & contentione, contra omnes sive carnales motus sive alias tentationes. Ita cum Abraham promissum acceperat, se fore patrem multarum gentium: dubitationem & diffidentiam ipsi injicere poterat & sua & uxoris effœta atque ad generandum planè defecta ætas: at, laudante Apostolo, contra spem sub spe credidit; non infirmatus fuit fide; non addubitavit incredulitate (diffidentiâ) sed corroboratus fuit fide, dans gloriam Deo. Quæ omnia mox unâ voce complexus Paulus subjicit: καὶ πληροφρηθεὶς, & plenè (id est, plenâ animi persuasione ac fiduciâ) certioratus est, Deum quod promiserat, posse etiam efficere. Rom. IV, 18, 19, 20, 21. Sed & παρρησία credentibus ob certitudinem fidei tribuitur, præsertim quatenus oraturi, cum singulari fiduciâ exauditionis, & sine metu repulsæ, ad Deum accedunt, sicut patet ex I. Joh. IV, 21, 22, & cap. V, 14. Denique fides hoc ipso, quòd undique certa & firma est, laudatur ἐπιζομένων ὑποσυσί, quatenus quæ spe præsumuntur futura, per eam quasi præsentia subsistunt;

sunt; & πεινυμδτων ἔλεγχθ & βλεπομένων, quatenus qua oculis non cernuntur, per fidem tamen intellectui subjiciuntur demonstrata atque undique certa. Hebr. XI, 1.

25. Cum fide justificante conjunctum est *propositum abstinendi à peccatis, & servandi Dei mandata*. Neque enim serio dolet quis de agnitis peccatis, & horum remissionem confidenter perit, aut sibi jam obvenisse confidit, nisi à peccatis in posterum abstinere pervicaciter animum induxerit. Neque tamen fides justificat, prout cum tali tamque salutari proposito est conjuncta, sed præcisè quatenus *meritum Christi apprehendit*, ceu toties suprà ingeminatum.

26. Cæterùm *opera nostra* non ingredi actum justificationis, i. e. non æquè movere Deum ad nostri justificationem, Paulus eò maximè planum facit, quòd per causas impulsivas jam dictas ea prorsus excludi passim asseverat: scilicet (I.) per gratiam Dei. *Quod si per gratiam, inquit, non jam ex operibus; alioquin gratia non est gratia*. Rom. XI, 6. Confer Tit. III, 5. (II) per meritum Christi. *Si per legem (per opera legis) est justitia, Christus sine causa mortuus est*. Gal. III, 21. *Evacuati estis à Christo, quicumque per legem (i. e. per opera legis) justificamini, & gratia excidistis* Gal. V, 4. (III) per fidem: non quòd ex seipsis *fides & opera* sint contraria; siquidem in uno subjecto subsistunt; sed quia quòd actum justificandi attinet, sunt principia ac motiva incompossibilia. Si enim eò justificamur, quòd per *fidem* apprehendimus meritum Christi; utique non justificamur per *nostra opera*; alioquin enim non opus esset *merito Christi fide apprehenso*, si *propriorum operum* tanta esset dignitas. Hinc Apostolus passim justificationem fidei, cum exclusione operum, adscribit, ut Rom. III, 28, cap. IV, 6. Gal. II, 16. Eph. II, 8. Pariratione apud ipsum opponuntur *credere & operari* Rom. IV, 5. *lex & promissio* (i. e. *evangelium*) *Si ex lege est heredi-*

reditas, jam non ex promissione, Gal. III, 18. Item iustitia ex lege & iustitia ex fide Rom. X, 5, Gal. III, 18.

27. Ratio à priori si petatur, ideò propria opera nos non justificant, quia & ipsa imperfecta sunt atque immunda, etiam prout à renatis in virtute gratiæ perficiuntur, neque ad exactam illam obedientiam, quam lex primæva exigebat, & quæ per iustitiam originalem præstari poterat, accedunt. *Volenti facere bonum, adhaerescit malum*, ait & conqueritur Paulus Rom. VII, 21. Neque quædam tantùm opera, sed *omnes iustitiæ nostræ sunt, sicut pannus, menstruata*, Ec. LXIV, 6. Confer Psalm. CXXX, 3. I. Joh. I, 8. Quamobrem ipsa quoque opera nostra, qualia & quantacunque sunt, indigent Christo mediatore, ne qui ipsis conjuncti sunt defectus, quæque adhaerescunt peccata, imputentur, sed ut ob meritum Christi fide apprehensum tegantur ac remittantur. Quod si autem nos justificarent coram Deo, ipsa ab omni iniustitiæ labe oporteret esse intacta.

28. Itaque quod nostri docent Theologi, *hominem sola fide justificari*, etsi sub usu particulae (*sola*) ἀγαθόν est, sub voculis tamen æquipollentibus apud Paulum disertè continetur, cum ait, *hominem justificari per fidem SINE OPERIBUS LEGIS* Rom. III, 28. *NON EX OPERIBUS LEGIS* Gal. II, 28. Et quanquam particula (*sola*) vi significationis apta est excludere omnia, quæ à fide essentialiter sunt distincta, cuiusmodi etiam sunt *gratia Dei & meritum Christi*: debet tamen ex Paulo exponi & præcisè ad illa restringi, quæ homini præter fidem insunt, & æquè divinum mandatum habent: neque desunt exempla. Certè *solum hominem esse intelligentem* dicimus, non ut Deus & angeli, sed ut bestia brutæ excludantur, qui æquè cum homine animalia sunt: quamobrem in subjecto aliquid subintelligendum est, quasi
dica-

dicatur; *solus homo inter animalia est intelligens.* Ita cum hominem sola fide justificari dicimus; subintelligas, ex actibus, qui homini insunt, & aequè divinum mandatum habent; quomodo opera quidem nostra, non autem gratia Dei, ac meritum Christi excluduntur.

29. Quanquam num Paulus omnia opera nostra velit exclusa, contra clarissima ejus verba nobiscum disceptant Pontificii. Possunt autem opera distingui dupliciter: (I) *ratione legis & objecti*, prout nimirum alia sunt opera *legis ceremonialis*, ut plurima apud Judæos; alia *legis moralis*, quam ad duo præcepta reducit Servator Matth. XXII, 37, 39. [II] *ratione subjecti, & principij activi*; prout alia ab irrogenitis & infidelibus viribus naturæ, alia à renatis in virtute gratiæ perficiuntur, quorum illa quidem antecedunt fidem, hæc consequuntur.

30. Fuerunt ex veteribus nonnulli, qui existimarent, per verba Pauli præcisè excludi *opera legis ceremonialis*, contra Judæos; nec abs re quidem: confidebant enim Judæi, & profitebantur, justos se coram Deo esse, si circumciderentur, diesque festos, sacrificia & cibos, aliasque ceremonias, quantumvis absque interiori devotione atque obedientiâ, observarent. Contra quos eo nomine coactum fuit concilium Apostolorum Hierosolymis Act. XV. Neque nisi contra illos disputat Apostolus Rom. III. Cum inter alia *circumcisionem & preputium* (i. e. Judæos & gentes) *ex fide justificari* ait, ne quid circumcisioni, cujus magna apud Judæos erat prærogativa, tribueretur. Idque confirmat exemplo Abrahami, cui ait *imputatam fuisse fidem ad justitiam, non in circumcisione, sed in preputio* Rom. IV, 9, 10. Alibi taxat eos, qui quasi ex ceremoniis Mosaicis simul & fide justificarentur, *dies observabant & menses & tempora & annos.* Gal. III, 10,

III, 20. item qui alios *damnabant ob cibum & potum, aut respice-
tu diei festi, aut neomenia, aut Sabbathorum* Col. II, 16, 20. In-
terim dum ita contra justitiam operum ceremonialium dis-
ferit Apostolus, universè pronunciat, *hominem fide iustifi-
cari, sine operibus Legis*, puta etiam sine illis, quæ lex mô-
ralis præcipit, quò rectiùs enervet excludatque justitiam o-
perum ceremonialium, quorum minor est dignitas. Potest
autem universalis illa omnium legis operum exclusio mul-
tis ex contextu rationibus stabiliri, quas videre est apud B.
Chemnitium loc. Theol. part. II. de justificatione.

31. Etsi verò Pontificii particulas exclusivas apud Pau-
lum latiùs accipiunt, quàm de Ceremoniis Mosaicis, ampli-
antque ad opera quoque legis moralis: distinguunt tamen
ratione subjecti inter opera irrogenitorum, sive quæ fidem
antecedunt; & renatorum, sive quæ fidem consequuntur.
Illa omnia ab actu justificationis apud Apostolum excludi,
utraque manu largiuntur, sive in Ceremoniis consistant,
sive in observatione quadam legis moralis: hæc verò, præ-
sertim quæ legi morali congruunt, neque exclusæ esse, neque
excludi oportere, quòd ex fide procedant, atque in vir-
tute gratiæ per meritum Christi partæ perficiantur. At du-
dum conversus ad fidem, & rarâ obedientiâ erga DEUM,
multisque operibus clarus erat Abrahamus, cum de ipso
scriptum est Gen. XV, 6. *Credidit Abraham Deo, & imputa-
tum est illi ad justitiam.* Quod non aliter accipit Apostolus,
neque aliter accipi potest, quàm Abrahamum non *ex operi-
bus*, ne ex illis quidem, quæ jam inde à primâ sui vocatione
conversioneque, quantum vis satis præclara fecerat, sed *ex
fide* justificatum esse. Laudat ipse quoque Apostolus A-
brahami opera, quòd aliqua eorum saltem apud homines,
sit gloria, cum ait: *Si Abraham ex operibus justificatus est,
habet*

habet gloriam, sed non apud DEUM. Certè non gloriam aliquam tribuit operibus Abrahami ante ipsius conversionem, cum in infidelitate & idololatriâ hæreret; sed iis præcipuè, quæ post sui conversionem in virtute gratiæ, & per fidem perfecit, cujusmodi in ipso laudantur Hebr. XI, 8. Attamen ex his quoque operibus Abrahamum non habuisse gloriam apud DEVM, disertè docet. Similiter cum Galatas à fiducia operum ad fidem in Christum abducit, utique opera converforum & ex fide profecta intelligit, hoc ipso, quòd ad Galatas scribit, qui jam erant conversi, & credebant. Præterea cum fidei adscribit justificationem, exclusis operibus legis; sicut fidem & opera tum immediate opponit, ita opera renatorum sub alterutro comprehendat necessum est: at nusquam in scriptura nomine fidei comprehenduntur ulla opera, ne illa quidem, quæ sunt renatorum; neque enim eò desinunt esse opera legis, quòd per fidem, & in virtute gratiæ perficiuntur. Ergo sub operibus legis ea contineri, & consequenter æquè, ac irrogenitorum opera, ab actu justificationis excludi, indubitato colligimus.

32. Quid autem de justificatione sentiant Pontificii, & in quantum ac quousque eam operibus adscribant, carptim ac breviter lubet perstringere. Primum præsupponunt, justificationem esse realem mutationem facultatum animi, qua ex injusto fiat justus, per infusionem justitiæ; cumque infusæ justitiæ sint gradus secundum intensiorem & remissionem, etiam dividunt in justificationem primam, quæ justitia in gradu remissiori infunditur; & secundam, quæ justitiæ argumentum datur. Deinde opera quoque distinguunt ratione temporis in ea, quæ justificationem primam antecedunt, & quæ consequuntur. Illorum appellatione intelligunt actus internos, qui in ipsa primâ justificatione cum fide con-

jun-

uncti sunt, veluti *timor, spes, contritio, caritas*. Horum ambitu comprehendunt simul opera externa, quæ successu temporis demum, quoties bene agendi materia, locus, aut quæcunque se dat opportunitas, perficiuntur, veluti quæ laudat Servator Matth. XXV, 35, 36. *cibare esurientes, potare sitientes, vestire nudos, invisere agrotos, ire ad captivos*. Quibus ita prælibatis, de antecedentibus actibus internis non quidem statuunt, quòd promerentur justificationem primam, sed tamen quòd tantundem ad eam quantum fides, valeant; at de operibus externis, & pro re nata consequentibus, non dubitant asserere, ea justificationem saltem secundam ex condigno promereri.

33 Sicut verò una ex parte confundunt justificationem cum renovatione, dum eam absurdè per realem mutationem atque infusionem justitiæ describunt; cum ex scriptura supra sit ostensum, in justificatione peccatoris coram Deo, vocabulum *sensu forensi* esse capiendum, dicendumque, hominem in tantum justificari, in quantum *ob meritum Christi fide apprehensum absolvitur à peccatis, & justus pronunciat*; quomodo justificatio non habet gradus secundum intensionem & remissionem, neque adeò potest dividi in primam & secundam, sed quanta quanta est, per fidem in eo instanti, in quo fides jam adest, perficitur: Ita ex parte alterà minùs rectè antecedentibus actibus internis, in ordine ad justificationem primam, eandem vim & causalitatem, quam fidei; adhuc absurdius operibus externis & consequentibus vim meritoriam justificationis secundæ ex condigno adscribunt.

34. Primum enim inter fidem & conjunctos ei alios actus internos est dissimilima ratio, dum fides quidem non virtute propriâ justificat, sed prout apprehendit meritum Christi, &

Bb

sti, &

fi, & huic vel illi in individuo applicat: at qui cum illa conjuncti sunt actus *timoris, spei, contritionis & caritatis*, tantum abest, ut æquè *apprehendant meritum Christi*, ut directè in planè aliud objectum ferantur. Deinde *nulla nostra opera*, ne externa quidem illa, quæ justificationem primam consequuntur, qualia, quot & quantacunq; sunt, coram Deo *meritoria ex condigno* sunt, quia ob adjunctos defectus, & adhærescentia peccata hautquaquam Dei justitiam & voluntatem explent; tum quia quæ bona sunt, defectibus & peccatis præcisis, non nostra, sed Dei opera sunt, *operantis in nobis velle & perficere* Phil. II, 13. prætereà quia Deo aliàs debita, Luc. XVII, 10. Neque eorum *ad futuram gloriam est dignitas* (& proportio) Rom. VIII, 18.

35. Quòd autem dicunt nonnulli, *opera nostra habere vim meritoriam à merito Christi*; id quomodo intelligendum sit, non apparet. Certè non inde habent vim justificandi, ad eum modum, quo fides; quod ipsi agnoscunt: neque enim apprehendunt meritum Christi, sicut fides; neque si apprehenderent, ob id meritoria essent, cum nec fides nostra eam ob rem sit meritoria, sed merito Christi, tanquam causæ principali minùs principalis subordinetur. Quamobrem nec à fide possunt accipere illam vim, quam ipsa aliunde emendicat: nisi quòd quatenus ex fide procedunt, placent Deo, & quæ conjunctæ sunt *gratiæ*, non imputantur. Quòd autem Becanus ait l. c. cap. IV. qu. III, *Non solum obtinuit nobis (Christus) jus vitæ aeternæ, sed etiam vim & virtutem acquirendi vitæ aeternæ per propria merita*; id omni fundamento caret. Gratiam quidem Christus non tantum promeruit, sed etiam per verbum physico influxu confert, cujus in virtute perficimus bona opera, & absque quâ si esset, perficere non possemus: qua
de

de causâ Christus se *viti*, nos *palmitibus* comparat, ut qui non possimus ferre fructum, nisi in ipso, sicut palmites in vite, manserimus Joh. XV, 4. Verum ut opera nostra sint *meritoria ex condigno*, sicut suæ pro nobis satisfactionis opus; ne hujusmodi vim neque promeruit servator, neque per influxum gratiæ operibus nostris confert: præsertim cum in se ipsis mancant imperfecta, ac quantumcunque habent boni & perfecti, non nostrum sed DEI sit, Deoque debitum, nec futurâ gloriâ condignum, ut modò meminimus. Quanquam ex nostrâ quidem sententiâ de operibus externis, an *justificationem secundam promereantur ex condigno*, non rectè quæritur; quia nos non habemus aliam quam unam illam justificationem, quæ per fidem in eo momento, in quo adest fides, perficitur; quam opera illa externa, concedentibus Pontificiis, successu temporis demum sequuntur.

36. Fides tamen, inquires, non justificat, quæ est *mortua*, sed quæ est *viva*. At dicitur *viva fides, quæ per caritatem* (& per bona opera) *efficax est* Gal. V, 6. Jacob. II, 17, 20. Ad quod parata est responsio, fidem dici *vivam* dupliciter: (I) *in actu primo*, quatenus inclinât hominem ad exercendam caritatem, & agenda bona opera, secundum legem Dei; licet in hoc momento, ob defectum temporis & occasionis, per nullum opus sese exserat. Et hoc modo indubiè fides justificans *viva* est, eo ipso etiam momento, quo justificat, quoniam cum proposito ac studio bonorum operum est conjuncta: quanquam non *quæ viva* est, justificat. (II) *in actu secundo*, puta cum fides per opera caritatis, ex præscripto legis Dei, sese jam exserit, & operatur. Quem quidem in modum fides in eo instanti, quo justificat, comparata non est, sed post justificationem demum, cum nec tempore nec

occasione benè agendi destituitur, per opera caritatis se pro-
fert & ostentat. Quamobrem Augustinus Paulum di-
centem, *hominem fide justificari sine operibus*, sic interpreta-
tur: *Non hac agit Apostolus, ut præcepta ac professæ fide opera
justitia contemnantur, sed ut sciat se quisque per fidem posse justi-
ficari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim ju-
stificatum, non præcedunt justificandum.* libr. de fid. & oper.
cap. XIV.

37. Et hæc hæctenus de justificationis causis impulsivis. Formalem ejus rationem quam dicant esse Pontificii; jam notum est ex th. 33. Præsupponunt scilicet, justificationem ad peccatorem justificandum habere se, sicut *actio Dei transiens se habet ad subjectum*, in quod transit, & quod per eam intrinsecè immutatur; & proinde formalem ejus rationem in hoc sitam arbitrantur, quod per illam *ex homine reverà expellatur ipsum peccatum mortale, quoad maculam, injuriam & offensam* (prout hæc tria ipsi quidem distinguunt) & *justitia non qualislibet, sed ea infundatur, quâ homo ita justus sit coram Deo, ut vi infusa hujus justitiæ & ex operum inde profectorum meritis sit hæres vitæ æternæ*; qua de re vide Becan. loc. cit. cap. III. qu. V. Verùm cum ex nostrâ sententiâ, eaque manifestissimis scripturæ locis innixâ, justificatio hominis peccatoris coram Deo, significatione forensi accipiat, sitque adeò judicarium quoddam Dei decretum, & sic *actus immanens voluntatis ejus*; utriusque ad hominem justificandum, sicut quilibet actus vitalis ad objectum suum, prorsus *extrinsecè terminatur*, adeò quidem, ut ex præcisâ ratione justificationis nulla in homine fiat mutatio; licet conjuncta sit cum tali aliquâ actione, per quam hominis cor intrinsecè immutetur; qualis non modo est *regeneratio*, quæ ordine naturæ justificationem an-

recedit, sed & quæ eam concomitatur, *renovatio*, quam idcirco Pontificii cum justificatione confundunt.

38. Sicut interim regenerationis & renovationis tota formalis ratio tribus continetur, *termino à quo*, *termino ad quem*, & *actione*, quæ inter utrumque terminum interjacet: ita eadem tria justificationi aptari possunt, sed per analogiam impropriam, & ratione oppidò diversa. Ibi enim cum *actio transiens* intelligatur, respectu *subjecti*; terminus *à quo* dicitur, quod ex subjecto expellitur; & *ad quem*, quod vicissim introducitur. Hic verò cum justificatione concipiatur, ut *actus immanens* voluntatis Dei, respectu hominis, velut *objecti*; terminus *à quo* id vocatur, quod cum insit homini, non imputatur; & *ad quem*, quod cum non insit, imputatur tamen, quasi inesset. Itaque hoc interest, quòd ibi alter terminorum expellitur, alter introducitur; hic non imputatur alter, alter contra imputatur.

39. Est autem terminus *à quo* justificationis *peccatum*, tam originale quàm actuale, sed relativè consideratum, respectu scilicet pœnæ, quam promeruit; quod peccati meritum vulgò *reatum* appellamus. Et proinde ex parte hujus termini justificatione formaliter in eo consistit, quòd *peccatum, cum mortem & damnationem aeternam promeruerit, non tamen imputatur homini ad pœnam, quam promeruit. Quod nihil aliud est, quam hominem impunitate donari, sive ut in definitione supra rem expressimus, à reatu peccatorum absolvi. Synonyma autem sunt, peccata remitti, legi, non imputari: prout conjunguntur in illo Davidis Psalm. XXXII, 1, 2. Beati, quorum REMISSÆ SUNT iniquitates, & quorum TECTA SUNT peccata. Beatus vir, cui NON IMPUTAT Dominus peccatum. Exponit hunc locum Apostolus*

de justificatione hominis coram Deo, ubi expressè scribit,
Davidem declarare beatum eum hominem, cui Deus imputat ju-
sticiam absque operibus. Rom. IV, 6.

40. Terminus ad quem est Christi meritum, prout o-
bedientiam ipsius activam & passivam complectitur. Neq;
obstat, quòd idem Christi meritum est *causa impulsiva*, &
quidem *principalis sive meritoria*: quia enim justificatio est
actus immanens voluntatis DEI, coincidunt hìc *causa*
meritoria & *terminus ad quem*, nisi quòd diversa subest ratio:
quandoquidem eatenus Christi meritum est *causa impulsiva*
& *meritoria*, quatenus movet Deum, ut nos justos pronun-
ciet; sed terminus ad quem est sub ratione & conceptu no-
stra justitia, puta quatenus imputatur nobis ad justitiam,
nosque inde justì coram Deo pronunciamur. Neque rep-
ugnat, idem movere Deum, ut justos nos pronunciet,
& simul esse justitiam nostram; imò quia est justitia no-
stra, ideò movet Deum, ut inde justos pronunciet, sive ad
justitiam nobis id imputet. Neque turbare quem debet,
quòd apud Paulum Rom. IV. *fides imputari ad justitiam* di-
citur, cum tamen fides non sit justitia nostra: neque e-
nim *fides* absolutè & secundum se intelligitur, sed *quatenus*
apprehendit meritum Christi; aut quòd idem est, *meritum*
Christi fide apprehensum; nisi quòd in modo significandi
hæc locutio ab illâ discrepat.

41. Sicut *justitia* habet respectum ad *legem*, justusque
quisq; eo ipso est, quòd ex lege agit: ita præcipuus quidem &
absolutè necessarius justitiæ actus est, *legem adimplere*: si
quando autem eam sis transgressus, justitiæ quoque est,
quoad ejus possis, *satisfacere*. Cum itaque primus homo
secundum Deum sit conditus in justitia Eph. IV, 24. mansisset ju-
stus per justitiam concretam & sibi inhaerentem, si legem
Dei

Dei immobilis animi perpetuo tenore servasset: at postquam per inobedientiam voluntariam quoque posteros legis transgressione reatuque involvit, jam non tantum tenemur ad legem Dei adimplendam, sed & ad præstandam pro ejus transgressione debitam satisfactionem, prout infinita Dei justitia flagitat. Nunc cum post lapsum neuter Justitiæ actus in nostrâ sit potestate, ne quidem si renati & conversi simus: Christus utrumque in se suscepit; tamque legem Dei nostrâ causâ adimplevit, quæ obedientia ipsius *activa* est; quàm peccata nostra in cruce expiavit, quæ obedientia ipsius *passiva* est, prout laudatur & describitur Phil. II, 8. Unde meritum hoc non est justitiæ quædam *respectu ipsius Christi*, puta quâ ipse coram DEO sit justus: siquidem justus erat ab utero; antequam subiceretur legi, & pateretur; sed sicut quicquid ejus est, nostrâ causâ fecit aut sustinuit, ita unice *respectu nostri*, i. e. nobis, sive nostrâ justitiâ, & hujusmodi quidem est, quâ stare coram DEO, æternam damnationem effugere, & hereditatem vitæ æternæ consequi possimus. Quo sensu ait Apostolus I. Cor. I, 30. *Christum* [vi meriti sui] *factum esse NOBIS à DEO justitiam.* Quemadmodum ex opposito Christum dicit *pro nobis factum esse peccatum* II. Cor. V, 22.

42. Proinde ex parte termini *ad quem* justificatio formaliter in eo consistit, quod *nobis omne Christi meritum omnique ejus obedientia imputatur ad justitiam*, puta ut ab obedientia ipsius *activâ* justii pronunciemur; tanquam ipsimet legem Dei implevissemus; à *passivâ*, tanquam ipsimet pro peccatis nostris satisfecissemus. Quod respiciens Apostolus I. describit: *Deus eum* (Christum) *qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut* (ipso nostrum peccatum luente) *nos efficeremur justitia Dei in ipso*, i. e. justii coram Deo pronunciamur, quasi ipsimet peccata nostra luissemus. Non verò, sicut *peccatum nostrum & meritum Christi* sibi invicem opponuntur, tanquam terminus à quo & ad quem, ita etiam diversi actus ex parte Dei sunt, quorum uno non imputatur nobis peccatum, altero imputatur meritum Christi: sed quemadmodum una eademque actione nuditas tegitur, & vestis induitur; sic etiam *unus idemque actus voluntatis Dei est non imputatio peccati, & imputatio meriti Christi*: nisi quod nostro concipiendi modo prius est, imputari meritum Christi, quàm peccatum non imputari, sive remitti & regi. Idem enim nobis non imputantur peccata, ideo reguntur & remis-

remittuntur, quia imputatur omne illud Christi meritum, quo peccata nostra in cruce expiavit. Unde in scriptura justificatio aliquando per *non-imputationem, selectionem, remissionemve peccati*, ut Pl. XXXII, 1, 2. aliquando per *imputationem justitiae* (sc. Christi) describitur, ut Rom. IV. ubi prior illa Davidis descriptio per posteriorem declaratur.

43. Justificationē concomitatur alia Spir. S. actio, quæ aliquando *sanctificatio* dicitur, ut Rom. VI, 22. Apoc. XXII, II. usitatius autem *ἀνακαινώσις* sive *renovatio*, quod per eam *deponitur vetus homo, & novus induitur*, uti exponit Apostolus Eph. IV. Vocat autem **VETEREM HOMINEM**, qui *sedulricibus cupiditatibus se corrumpit* v. 22. **NOVUM**, qui *secundum Deum conditus est ad justitiam & sanctimoniam veram*. v. 24. Ex quibus descriptionibus liquet, *veterem & novum* hominem non differre substantiâ, sed qualitate & operatione, ad eum ferè modum, quo in scripturâ *caro & Spiritus* opponuntur: quandoquidem *vetus homo* est, qui non secundum Spiritum, sed ex carne vivit: eoque *ψυχικός* appellatur 1. Cor. II, 14. item *πνεῦμα μὴ ἔχω* Jud. v. 19. Contrà *novus homo* est, qui non ex carne, sed secundum Spiritum vivit: quo sensu dicitur *nova creatura* II. Cor. V, 27. Gal. IV, 19. item *opus DEI conditum in Christo IESU ad bona opera* Eph. II, 10. *Cor novum & mundum*. Pl. LI, 12.

44. Tribus autem præcipuè censetur *vetus homo*, si adæquatè quidem sumatur, *ἀδυναμία actuum spiritualium, reatu damnationis & peccati in se regnantis dominio*: puta (I) quod vi peccati originis, antequam regeneratur & ad fidem convertitur, caret omnibus viribus spiritualibus, ad credendum in Christum, & sanctè vivendum: (II) quod ob peccatum originis pariter ac peccata actualia iuxta Dei æternæque damnationi est obnoxius; (III) quod peccatum habituale dominari in se patitur, cum originale, tum si quod aliud vitium pravâ consuetudine contraxit. Contrà *novus homo*, si adæquatè accipiatur, tria illa excludit, & quæ his opponuntur, sibi vindicari puta (I) quod *augetur est novis viribus*, ad credendum in Christum; (II) quod *absolutus est à reatu damnationis*, impetratâ per & propter Christum remissione peccatorum; (III) quod *expugnato peccati dominio, vivit ex spiritu*, & desideria carnis comprimit.

45. Nunc cum per *renovationem ex veteri homine fieri novus* dicitur,

citur, potest hoc intelligi dupliciter: (1) *adequatè*, prout vetus homo, secundum omnes jam dictas partes, exiit, novusque in solidum induitur, pro mensura tamen gratiæ & operationis Spiritus Sancti. Quomodo renovatio non est una simplex actio, sed plures ac tres præcipuè includit, quarum unâ fides accenditur, quæ supra dicta est *regeneratio & conversio*; alterâ peccata remittuntur, quæ aliâ *justificatio* dicitur, & modò explicata est; postremâ mortificatur caro, & sub obsequium Spiritus captivatur, quæ aliâ strictè & præcisè *renovatio* dici amat. Ita quod per has omnes actiones demum obtinetur, quasi ab unâ esset, accipit, & loquitur Paulus II. Cor. V, 17, 18. ubi *nova esse facta omnia* ait, idque *ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Jesum Christum*: quandoquidem reconciliatio fidem & remissionem peccatorum includit: quo sensu Apostolus ibidem *NOVAM CREATURAM* vocat eum, qui & quatenus *est in CHRISTO IESU*, id est, quatenus reconciliatus est Deo per fidem in Christum Jesum, nec amplius cupiditatibus carnis obsequitur. (II) *Inadequatè* renovatio accipitur, prout per eam *vetus homo* in tantum expellitur, in quantum peccato eripitur dominium, & caro sub obsequium Spiritus mancipatur, præsuppositâ jam fide, & peccatorum remissione. Quæ acceptio est hujus loci, & renovationem à *regeneratione & justificatione* distinguit, fundaturque in locis Eph. IV, 23. Col. III, 8.

46. Hoc modo subjectum renovationis est homo *renatus jam & justificatus*. Renovatur autem secundum omnes animi facultates, & quidem ex parte intellectus, *in agnitionem congruentem imagini ejus, qui ipsum condidit* Col. III, 10. ex parte voluntatis, *ad justitiam & sanctitatem veritatis* Eph. IV, 24. ex parte appetitus, *ne cupiditatibus carnis obsequatur* Rom. VI, 12.

47. Causa efficiens principalis est *Spiritus Sanctus*, quatenus per fidem in cordibus nostris, velut in templo quodam suo habitat, I. Cor. III, 16. Cap. VI, 19. Rom. VIII, 9, 11. II. Tim. I, 14. *Qui operatur in nobis velle & perficere* Phil. II, 13. *agit nos* Rom. VIII, 14. *auxiliatur infirmitatibus nostris*, v. 26. *quodque capit in nobis bonum opus, perficit etiam usque ad diem Iesu Christi* Phil. I, 6.

48. Sed & ex parte hominis Christianæ virtutes, quatenus non naturâ, sed gratiâ constant, principia renovationis sunt. Fundamentum & basis earum est *fides*, cujus nexu *Spes, timor, caritas*, & h

quæ aliæ sunt, continentur. Unde quæ ab his opera procedunt, hæc unquamque unius propria sunt, illa quoque omnia à fide procedunt, sed *mediate*. Nempe proximè fides habitualis sese exercit per *assensum & fiduciam*, sive quod eodem recidit, per *assensum fiduciale*, quo meritum Christi, ac promissiones ei innixas cum ipsi beneficiis apprehendit: at medio assensu & fiducia, movet & inclinât voluntatem, ad opera caritatis, spei & timoris. Quomodo intelligimus illud Pauli Gal. V, 6. *fidem per caritatem operari.*

49. Sicut autem fides *in esse & fieri* à Spiritu Sancto dependet: ita quoque ipsi *in operando* perpetuò subordinatur, neque aliter se habet, quàm ut *operum administra* Jacob. II, 22. quanquam in actu causandi non unum discrimen deprehenditur. Primum enim fides, ut modò dictum, movet voluntatem ad opera caritatis *mediate*, medio scilicet assensu fiduciali: at Spiritus S. homini renato, perque fidem incitato & incenso, ad omnia opera *proximè & immediate* cooperatur. Deinde fides ferè movet in modum *cause impulsiva interna*; dum quatenus intellectui inest, voluntati motiva caritatis & timoris repræsentat, veluti quòd DEUS poenitentibus sit misericors, quòd refractariis yindex scelerum; dum etiam quatenus inest in voluntate, propositum & studium bonorum operum provocat, & secum trahit: quomodo sæpe unus actus, qui præcedit, sive intellectus sive voluntatis, movet voluntatem ad alterum, eoque alterius principium est. At Spiritus S. movet ut *externum principium*, per immediatum in opera caritatis influxum, quo ipsam iis substantiam impertit. Qua de causâ *fructus Spiritus* dicuntur Gal. V, 22.

50. Habet autem *renovatio* gradus secundum intensiorem & remissionem, eoque distinctionem, quam *justificationi* falsò aptant Pontificii, illa sibi jure vendicat, scilicet ut in *primam & secundam* secetur. Inchoatur autem in ipsa regeneratione aliquo modo, & eatenus *prima* dici potest, estque idem utriusque terminus *ad quem*, sive effectus, sed sub aliâ atque aliâ ratione. Nempe (I) per *regenerationem* in intellectu simul & voluntate accenditur *fides*, sed eâ ratione, quâ apprehendit meritum Christi, & justificat; quomodo in indivisibili consistit: per *renovationem* eadem fides dirigitur ad opera caritatis, & eatenus incrementa capit, quatenus promptius *per caritatem operatur*. Gal. V, 6. (II) Per *regenerationem* in appetitu quoque inchoatur aliqua *gratia*, saltè quâ ipse in tantum reprimatur, ut ne generationem *fi-*
dei

dei, in intellectu & voluntate impediatur: at per *renovationem*, accensâ quam fide, ea gratia intenditur, & ad crucifigendum cupiditates carnis, concupiscendumque ea quæ sunt Spiritûs, magis magisque incitatur.

51. Quamobrem sicut una est actio, quâ res creatur & conservatur, nisi quòd tunc creationis nomen amittit, cum res creata est, & dehinc dicitur conservatio: ita quoque renovatio nihil aliud esse videtur, quam continuatio ejus actionis Spiritûs S. quâ homo ad fidem regeneratur, sed desinit esse formaliter regeneratio, cum fides per eam generata est, & posthac renovatio appellatur, continuaturque per totam hominis renati vitam, quoad is per peccata mortalia gratiam Spiritûs S. & fidem non excusserit. Quo sensu scribit Paulus II. Cor. IV, 16. *Etiamsi externus homo noster corrumpitur, internus tamen renovatur INDIES.* Et pro Colossensibus indefinenter se orare ait, ut *CRESCANT in agnitione DEI, eaque impleantur Col. I, 9. 10. Confer Eph. III, 19. Cap. IV, 13.*

52. Ex quibus jam liquet, renovationem formaliter non esse unum simplicem actum, sed *plures*, nec tamen simul & in instanti peractos, sed successu temporis, & quoties agendi se offert occasio, continuatos. Quandoquidem per renovationem acquiruntur & crescunt habituales virtutes novi hominis, scilicet *fides, spes, caritas*, quas scriptura sæpè uno nomine *sanctitatem* appellat. Sicut verò in naturalibus non unus actus, sed plures habitum produciunt: ita nec in actibus spiritualibus, & qui ex fide procedunt, res aliter se habet. Quòd igitur plures actus *fidei, spei & caritatis* renati in virtute gratiæ & auxilio Spiritûs S. perficiunt, eò magis per eos renovantur, i. e. eò plus in habituali sanctitate, secundum omnes modò dictas virtutes, proficiunt. Quamobrem renovatio formaliter nihil aliud est, quàm *actuum spiritualium & legi Dei conformium, ubi & quando convenit, continuatio*: aut quod eodem recidit, consistit in ipsis actibus spiritualibus & legi Dei conformibus, quatenus progressu temporis continuantur, & quoties opus est, iterantur. Id quod satis aperte docet Paulus Eph. IV. ubi Ephesios, ut *renoventur, ad actus spirituales & legi Dei conformes prolixè adhortatur, à v. 22. ad finem.* Sed & Petrus jubet, actum actui diversæ virtutis addere, ut *non inertes nec infructuosi simus in Domini nostri IESU Christi agnitione. II. Petr. I. à v. 5. ad 8.*

Neque

53. Neque ex his obscurum est, effectum renovationis (s. terminum ad quem) proximè esse habituale quoddam donum, scilicet *habitualement sanctitatem*, prout *fidem, spem, & caritatem* complectitur. Quanquam quia sanctitas est propter *sancta opera*, hæc quoque renovationis effecta sunt, sed *remotè*. Unde cum Paulus *deponere veterem hominem, & novum induere* jubet: nihil refert, utrum *novus homo* in actu primo ab *habituali sanctitate*, an in actu secundo ab *operibus* inde profectis denominetur: nisi quòd homo eo etiam tempore, quo non agit opera, manet *renovatus*, sive *novus*, saltem ob permanentem in se habitualement caritatem. Ne quem verò turbet homonymia, notamus, alios actus *antecedere* habitualement sanctitatem, alios *consequi*: illi imperfectiores sunt, quatenus ex habitu non procedunt, sed tamen vi continuationis renovant hominem, & habitum in ipso producunt, ut thes. præced. dictum: hi perfectiores, quia habituales; utque sanctitatis, sic, illà medià, renovationis effectus.

54. De mediis, non est, quod multum commentemur. Sicut per VERBUM Spiritus S. fides in adultis generat: ita per idem subinde agitatum animo repetitumque alit & conservat, inque opera magis magisque progerminare facit. Hinc quod dicitur I. Joh. III, 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet*; sic interpretamur; Semen abstinendi à peccato, & bene justèque agendi, esse *verbum Dei*, quatenus à Spiritu S. subinde ad proferendum fructum excitatur. Sed & BAPTISMUS *lavacrum renovationis Spiritus Sancti est* Tit. III, 5. eò quòd, quantumvis in infantia collatus, dum obversatur animo, morali quadam virtute fidem ob signat, languentemque erigit. Confirmat quoque eam, sed alio modo, EUCHARISTIA, medià tum *exhibitione corporis & sanguinis Domini* (de quibus ipse ait Joh. VI, 15. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*) tum *annunciatione mortis ejus* I. Cor. XI, 26.

55. Finis denique sicut ex parte Dei est *gloria ipsius* Matth. V, 16. Eph. I, 4, 6, 12. I. Petr. II, 12. Ita ex parte nostri proximè sunt *bona opera* (gerunt scilicet se pro fine ratione intentionis, cum in executione sint effectus) Rom. VI, 2, 6, & seqq. Eph. II, 10. Cap. IV, 22. seqq. Cap. V, 8. Gal. V, 22. Col. II, 20. Cap. III, 9. & seqq. Ultimò est *vita æterna* Rom. VI, 22. Col. III, 23, 24. I. Tim. VI, 18, 19. Hebr. X, 36.

F I N I S.

